

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

АЛЬБОМ СХЕМ

Навчальний посібник

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ АЛЬБОМ СХЕМ

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Альбом схем

Навчальний посібник

Видання 2-ге, перероблене та доповнене

За загальною редакцією доцента,
кандидата юридичних наук Є.О.Мічуріна

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як
навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист №14/8.2-1040 від 28.04.06)*

Харків
Юрєвіт
2008

ББК 67.304
Ц 58

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний
посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист №14/8.2-1040 від 28.04.06)*

Рецензенти:

Р.Б.Шишка, д-р юрид. наук, професор (Київський міжнародний університет)

Л.В.Красицька, канд. юрид. наук, доцент (Донецький державний університет)

Ц 58 Цивільне право України. Альбом схем: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, перероб. та доп. / За заг. ред. Є.О.Мічуріна. – Харків: Юрсвіт, 2008. – 352 с.

ISBN 978-966-8789-12-8

Цей посібник підготовлений відповідно до курсу цивільного права України і складений з урахуванням навчальних програм для вищих навчальних закладів на основі чинного цивільного законодавства України та існуючих правових теорій. Він являє собою збірник схем, що відображають зміст основних інститутів цивільного права України.

Розрахований на студентів, фахівців, аспірантів, усіх тих, хто працює над підвищенням рівня юридичної підготовленості.

ББК 67.304

ISBN 978-966-8789-12-8

© Колектив авторів, 2008

ПЕРЕДМОВА

Важко переоцінити ту роль, яку традиційно відіграє цивільне право в товарно-грошових відносинах, що опосередковують перехід майнових благ від однієї особи до іншої. Окрім майнових відносин, сучасне цивільне право охороняє особисті немайнові відносини між суб'єктами, зокрема особисті немайнові права фізичної особи (їм присвячена окрема книга Цивільного кодексу України).

Сучасне цивільне право зберегло вірність традиціям, адже витoki регламентації знаходимо ще в римському праві. Воно повною мірою відповідає об'єктивному розвитку суспільства, що підтверджується кодифікуванням нових для українського законодавства видів договорів. Серед них – договори факторингу, ренти, комерційної концесії. Регламентовано довірчу власність, управління майном; законодавчого закріплення набули сервітут, емфітевзис, суперфіцій.

Багатогранність цивільного права виявляється в тому, що тут ми бачимо рідкісне поєднання матеріального й духовного. Перше знайшло відображення в правовій регламентації товарно-грошових відносин, що включають в себе право власності, договірне і спадкове право. Духовні блага втілені в цивілістиці через особисті немайнові відносини, які зачіпають творчу діяльність людини, її честь, гідність, ділову репутацію. Таким чином, цивільне право, будучи комплексною галуззю знань, торкається значної частини суспільних відносин, поєднує в собі багатогранність і одночасно глибоку внутрішню логіку та нерозривний взаємозв'язок своїх внутрішніх складових елементів.

Для простоти освоєння цивільного права пропонується вивчити його внутрішні взаємозв'язки і основні поняття за допомогою схем, що розкривають елементи і логіку побудови даної дисципліни. У необхідних випадках наведено короткі пояснення.

Посібник підготовлений відповідно до тематики навчального курсу цивільного права, що вивчається у вищих юридичних навчальних закладах та складений з урахуванням новітнього цивільного законодавства і на основі існуючих правових теорій.

При написанні використані праці Ю.К.Толстого, А.П.Сергеева, О.А.Пушкіна, О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, В.В.Луця, Є.О.Харитонова, Р.Б.Шишки, А.Г.Калпіна, О.І.Масляєва та інших відомих учених-цивілістів.

Для подальшого поглиблення знань із цивільного права студентам (курсантам), що вивчають юриспруденцію рекомендується також використовувати підручники, практикуми та інші джерела.

Список скорочень, застосованих у посібнику у всіх числах і

відмінках:

Ц.П. - цивільне право

ЦК України - Цивільний кодекс України

КК України – Кримінальний кодекс України

ГК України – Господарський кодекс України

СК України - Сімейний кодекс України

АРК - Автономна Республіка Крим

Ю.ф. - юридичний факт

Ю.о. - юридична особа

П.о. - повне товариство

Напр. - наприклад

ін. - інше

у т.ч. - у тому числі

і т.д. - і так далі

ін. – інше

КМУ – Кабінет Міністрів України

ц.п. – цінний папір

ю.с. – юридичний склад

ЗУ – Закон України

ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності

TRIPS - Торгівельні аспекти права інтелектуальної власності

Авторські права колективу авторів:

© С.О.Мічурін, 2006-2008: загальна редакція, вступ, текст.

© О.Р.Шишка, 2008 – участь у написанні тексту, а саме - стор. (питання):
14-16 (8), 35 (17), 38 (20), 40 (22), 41-43 (23), 45 (24), 46 (25), 49 (26), 57 (30),
60-62 (33), 64-69 (33), 70 (33), 73 (35), 74 (36), 85 (43), 89 (45), 90 (46), 99
(54), 100 (55), 104 (59), 105-106 (60), 112 (63), 113-114 (64), 117 (64), 119-120
(65), 122-123 (65), 132 (68), 135-139 (68), 140 (69), 148-150 (71), 155 (73), 165
(74), 168 (74), 161 (75), 173 (78), 176-180 (79), 188 (83), 192-194 (84), 228 (98),
235 (100), 185 (119), 294-295 (122), 298 (123).

1. Поняття цивільного права як галузі права.

Предмет цивільного права

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

ПОНЯТТЯ

система норм права, що регулює особисті немайнові та майнові відносини, які виникають між суб'єктами (фізичними чи юридичними особами) і ґрунтуються на юридичній рівності, вільному волевиявленні й майновій самостійності їх учасників

Предмет

Особисті немайнові відносини – виникають між суб'єктами Ц. П. з приводу нематеріальних благ і при цьому тісно пов'язані з особистістю його власника

Майнові відносини – виникають між суб'єктами Ц. П. з приводу матеріальних благ

- пов'язані з майновими відносинами.

Це відносини, об'єктом яких є твори науки, літератури, мистецтва, винаходи, раціоналізаторські пропозиції тощо (ст.420 ЦК України). Зв'язок з майновими відносинами визначається можливістю одержання винагороди за використання цих творів

- не пов'язані з майновими відносинами

Це захист честі, достоїнства, ділової репутації й деякі інші відносини

У статичці:

А) право власності;
Б) права на чужі речі (сервітут, емфітевзис, суперфіцій);
В) інші відносини, пов'язані зі знаходженням матеріальних благ у певного суб'єкта Ц.П.

У динаміці:

А) зобов'язання (договірні, позадоговірні);
Б) спадкування;
В) інші відносини, пов'язані з переходом матеріальних благ від одного суб'єкта Ц.П. до іншого

МАЙНО

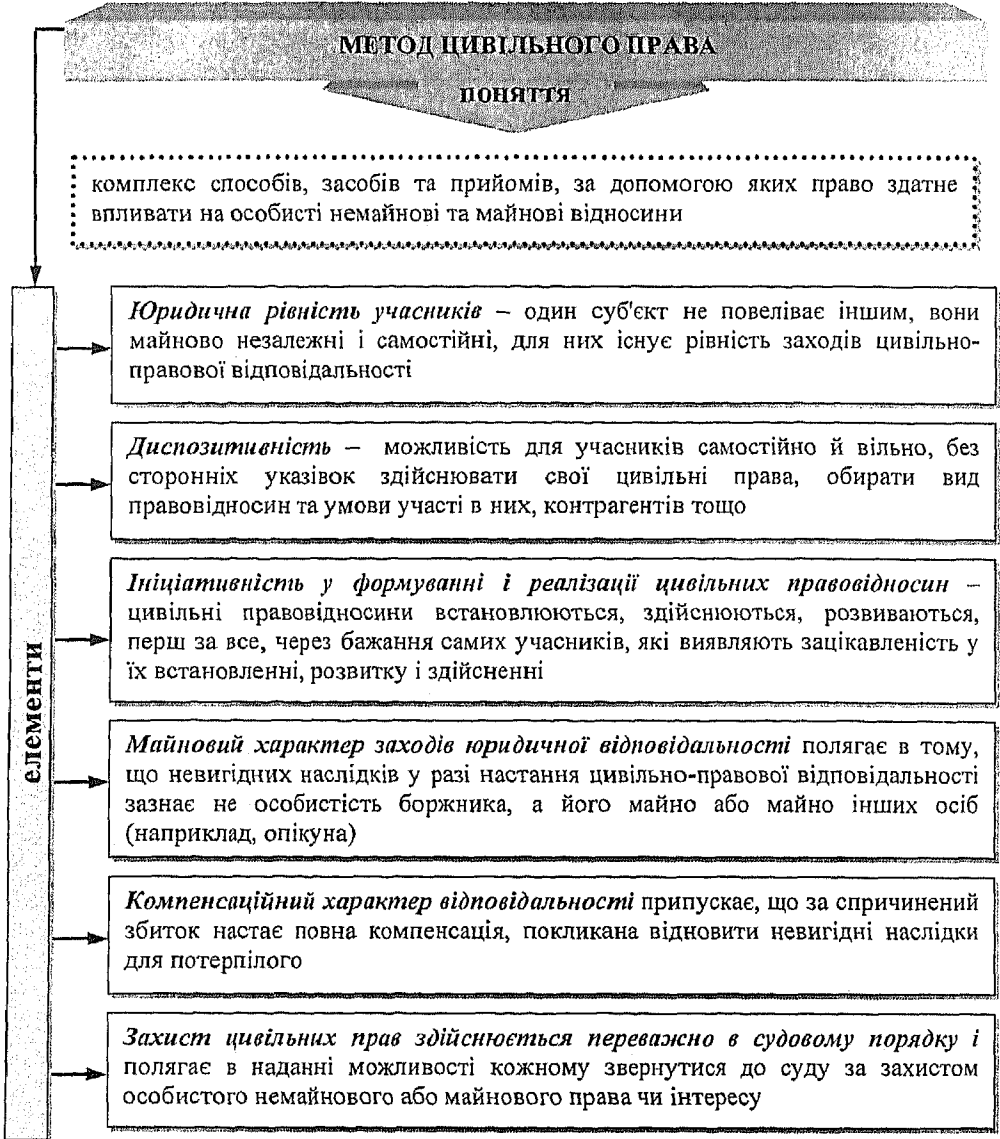
Речі – предмети матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки

Гроші та цінні папери.
Їхня цінність у цивільному обороті обумовлена номінальною вартістю

Майнові права вимоги.
Наприклад, право вимоги внеску в кредитну установу

ВАЖЛИВО! Поняття «цивільне право» вживається в зазначених аспектах: як галузь права, як навчальна дисципліна, як наука. Кожне із цих значень буде розглянуте в даному посібнику в міру викладення матеріалу.

2. Метод цивільного права

ВАЖЛИВО! Наявність самостійного предмета й методу дозволяє стверджувати, що цивільне право є галуззю права, а крім цього - відмежувати цивільне право від інших галузей права.

3. Місце цивільного права в системі права України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО містить положення, які є визначальними для цивільного права. Цивільне право конкретизує конституційні права й свободи щодо майнових та особистих немайнових відносин

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

регулює відносини, що виникають у зв'язку зі скоєнням злочину; для них характерним є переважно імперативний метод, їм притаманні заходи примусової дії, каральний характер заходів відповідальності. Проте кримінальне право охороняє і цивільно-правові відносини (наприклад, відносини власності)

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

розглядає не стільки майнові відносини, скільки майново-організаційні. У Ц.П. відносини будуються на рівності, а в адміністративному праві є орган, наділений владними повноваженнями, що здійснює їх. У Ц.П. відповідальність має компенсаційний характер, а в адміністративному праві — штрафний. Взаємодія полягає в тому, що адміністративні акти можуть лежати в основі виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

цивільного права не регламентує, а регулює властивим йому методом лише відносини порядку і процедури вирішення цивільно-правових спорів юрисдикційними органами

ТРУДОВЕ ПРАВО характеризується у порівнянні з Ц.П. тим, що майнові елементи трудових правовідносин не можуть бути повністю відокремлені від інших аспектів (організації робочого часу і часу відпочинку тощо) і регулюються в комплексі трудового права. На відміну від зобов'язань з виконання робіт (найбільш близьких до них цивільних відносин) предметом трудових відносин є процес праці, а предметом цивільно-правових відносин - певний матеріальний результат праці

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО характерне тим, що у відносинах з користування природними ресурсами поєднуються адміністративно-правовий метод влади-підпорядкування, економічна оцінка природних ресурсів з використанням вартісних важелів з метою забезпечення їх збереження і нормального відтворення. Схожість з Ц.П. полягає в тому, що природні ресурси, у т.ч., земельні ділянки, можуть входити в коло об'єктів права власності і через це включаються в цивільні правовідносини

4. Засади цивільного права

ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ПОНЯТТЯ

.....
 ..... основоположні, найбільш глобальні керівні ідеї, положення та принципи,
 ..... відповідно до яких здійснюється цілісне правове регулювання особистих
 ..... немайнових та майнових відносин
 .....

→ **Неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини** означає охорону людини як від дій публічної влади, так і від дій інших осіб, спрямованих проти її приватного життя

→ **Неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, визначених Конституцією України та законом**, встановлює загальне правило, що власність є недоторканою, і можливість володіння, користування та розпорядження нею цілком залежить від волі власника

→ **Свобода договору** припускає можливість самим учасникам визначати суть договірних відносин, в які вони вступають; обирати партнерів у договірних відносинах та встановлювати ті умови, на яких договір буде укладений

→ **Свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом**, дає можливість суб'єктові на власний розсуд займатися будь-яким видом підприємницької діяльності, окрім тієї, яка суперечить закону, чи здійснювати права та обов'язки відповідно до закону

→ **Судовий захист цивільного права та інтересу** гарантує можливість для кожної особи звернутися до суду за захистом особистих немайнових та майнових прав і інтересів

→ **Справедливість, добросовісність та розумність** не припускають можливість бездумного застосування закону, де це було б спрямовано проти гуманізму, розуму, суспільних цінностей та моральних засад, призводило б до зловживання цивільними правами; перешкоджають використанню закону у неправих цілях

→ **Рівність учасників цивільних правовідносин** означає, що жоден з учасників цивільних правовідносин не має будь-яких переваг перед іншим учасником цих відносин

5. Функції цивільного права

ФУНКЦІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ПОНЯТТЯ

ті, що виражають його соціальне призначення, специфічні напрями правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у процесі вирішення завдань, що стоять перед правом

Регулятивна функція спрямована на створення за допомогою правового регулювання нормальних умов для функціонування і розвитку особистих немайнових та майнових відносин у суспільстві

Охоронна функція спрямована на запобігання порушенням особистих немайнових та майнових прав, а також передбачає їх захист у разі порушення

Попереджувальна функція передбачає, що масив правового регулювання цивільного права спрямований на запобігання можливій неправій поведінці суб'єктів

Відновлювальна функція встановлює, що при порушенні особистих немайнових та майнових прав відбувається їх відновлення за допомогою цивільного права, причому на еквівалентній основі

Виховна функція спрямована на стимулювання у суб'єктів цивільних правовідносин певної правомірної поведінки і на стимулювання такої поведінки у фізичних і юридичних осіб

6. Система цивільного права

СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ПОНЯТТЯ

його внутрішня структура, яка розглядає особисті немайнові і майнові відносини в єдності та взаємодії тих, що входять до цивільного права, підгалузей, інститутів і субінститутів

Підгалузь – система декількох однорідних та предметно взаємозв'язаних цивільно-правових інститутів, що охоплюють цілісну сферу суспільних відносин (зобов'язальне право, спадкове право тощо)

Інститут – система правових норм, які забезпечують комплексне регулювання відносно самостійної групи однорідних і взаємозв'язаних суспільних відносин (договірні зобов'язання тощо). Цілісна група цивільно-правових норм, що регулюють однорідні цивільні правовідносини.

Субінститут – система певних правових норм в рамках правового інституту, що регулює специфічні цивільні правовідносини (договірні зобов'язання з передачі майна у власність тощо)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

РЕЧОВЕ ПРАВО

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО

СПАДКОВЕ ПРАВО

ВИКЛЮЧНІ ПРАВА
(ПРАВА НА РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

НЕМАТЕРІАЛЬНІ БЛАГА
(ПРАВО НА ІМ'Я, ЧЕСТЬ, ГІДНІСТЬ)

7. Цивільне право як наука і навчальна дисципліна

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ЯК НАУКА

ПОНЯТТЯ

система наукових поглядів, ідей, теорій, правових шкіл та інших знань про цивільно-правові явища, їх взаємозв'язок та розвиток

розвиток

Зародження - Стародавній Рим

Розвиток у Російській імперії після скасування кріпосного права: кінець XIX - початок XX ст. Праці Д.І.Мейєра, Г.Ф.Шершеневича, К.П.Победоносцева

Радянський період. Праці М.М.Агаркова, С.М.Братуся, С.П.Грибанова, О.С.Йоффе, В.П.Маслова, О.А.Пушкіна, І.Б.Новицького, В.А.Рясенцева, Р.О.Халфіної

Сучасний період. Праці М.І.Брагинського, Є.О.Суханова, Ч.Н. Азімова, Д.В.Бобрової, О.С.Довгерта, О.В.Дзери, І.В.Жилінкової, В.М.Коссака, Н.С.Кузнєцової, В.В.Луця, Р.А.Майданика, В.Л.Мусіяки, О.А.Підпригори, О.О.Підпригори, З.В.Ромовської, М.М.Сібільова, І.В.Спасибо-Фатєєвої, Є.О.Харитоновна, Я.М.Шевченко, Р.Б.Шишки та ін.

значення

дозволяє концептуально визначити структуру цивільного права, основи побудови його інститутів, побачити та обґрунтувати шляхи подальшого розвитку особистих немайнових та майнових відносин, проаналізувати позитивний історичний та зарубіжний досвід регулювання цивільних правовідносин, сформулювати рекомендації для практичного застосування цивілістичних знань

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

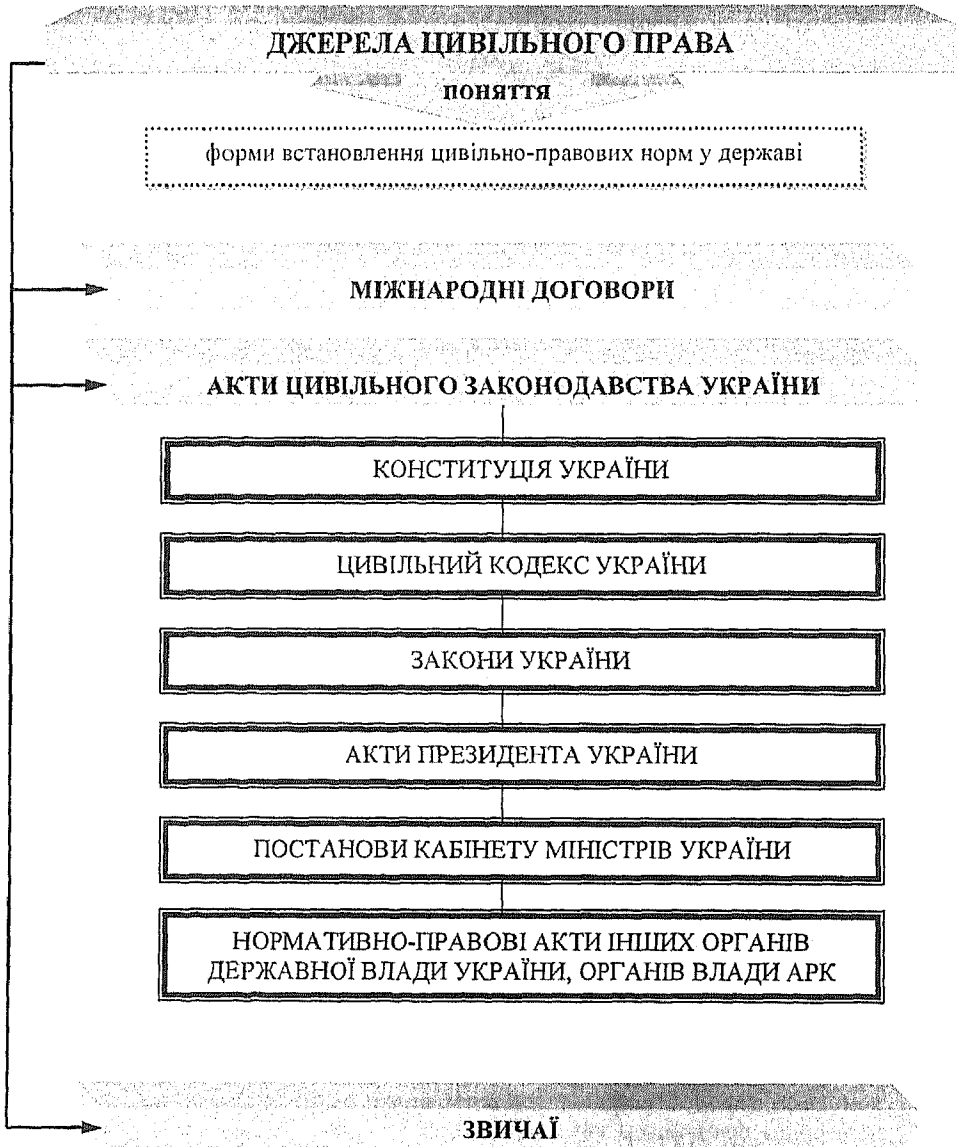
ПОНЯТТЯ

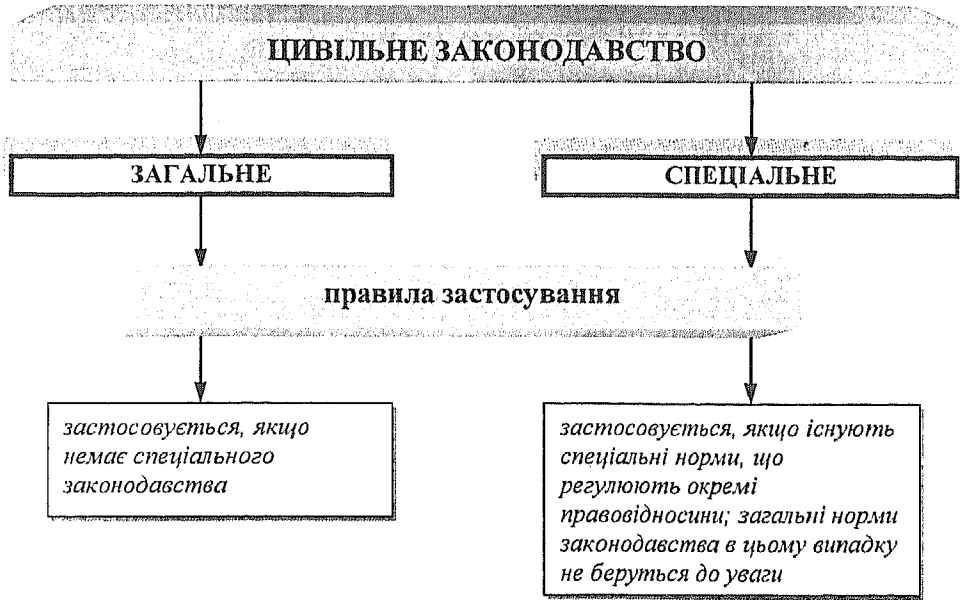
комплекс знань та навичок, система положень та цивільно-правових категорій і пов'язаних з ними юридичних конструкцій, що базуються на науці цивільного права та безпосередньо розкривають зміст інститутів і підгалузей цивільного права, представлених або належних бути представленими в чинному цивільному законодавстві

значення

дозволяє сформувати необхідний обсяг знань про особисті немайнові та майнові відносини, застосувати їх при навчанні майбутніх юристів

8. Джерела цивільного права. Співвідношення загального і спеціального цивільного законодавства. Аналогія закону і аналогія права. Дія актів цивільного законодавства.

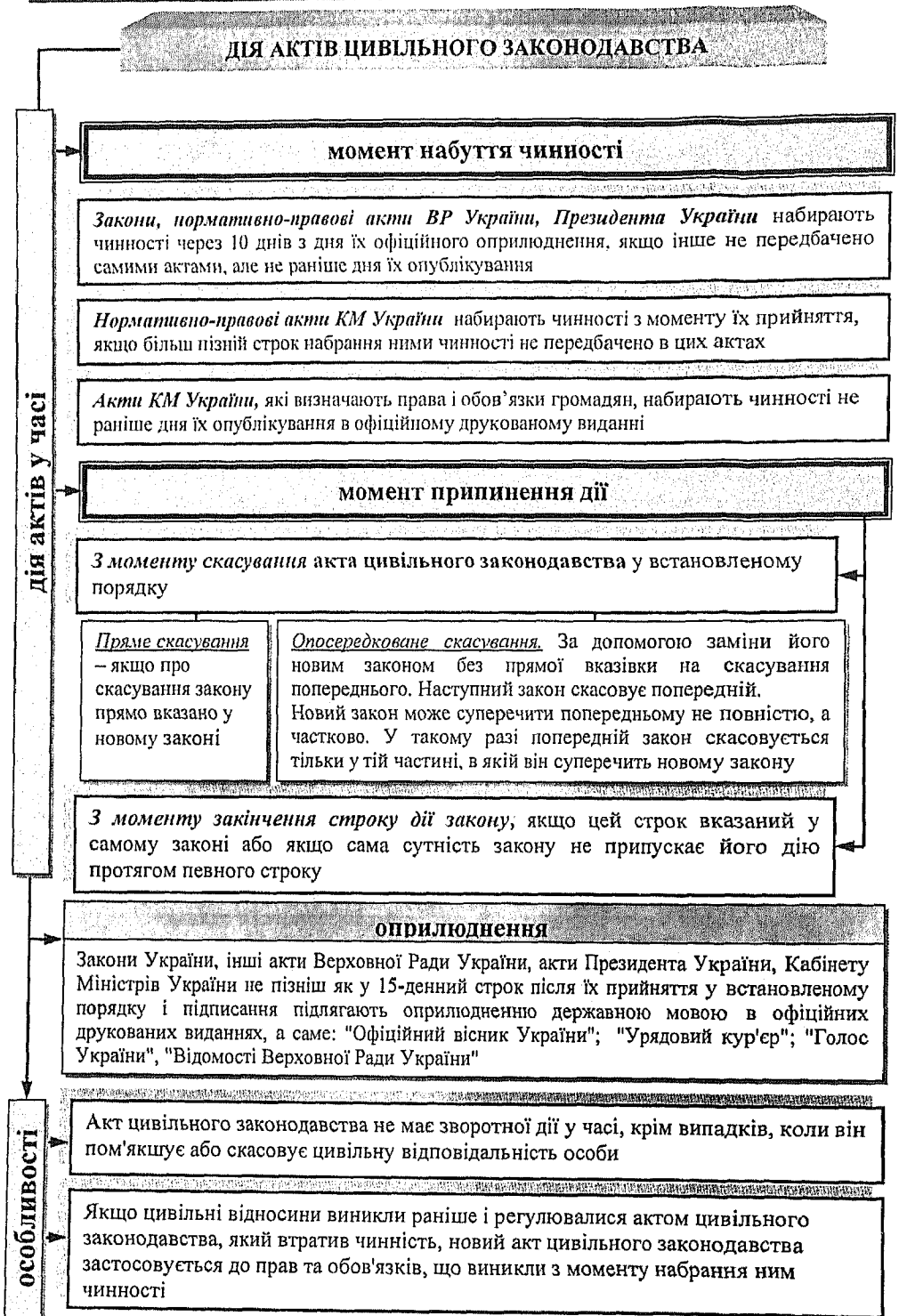
АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ
ПОНЯТТЯ

застосовується до відносин, якщо цивільні відносини не врегульовані ЦК України, іншими актами цивільного законодавства або договором. Тоді керуються тими правовими нормами ЦК України, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини

АНАЛОГІЯ ПРАВА
ПОНЯТТЯ

застосовується у разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин; такі відносини регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства

ДІЯ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

ДІЯ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА у просторі

на всій території України – норми, що прийняті загальноукраїнськими органами законодавчої і виконавчої влади

лише на території АРК - норми, що прийняті органами законодавчої і виконавчої влади АРК

на території певного адміністративного утворення – норми, що прийняті державними місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування

застосування правил колізії норм

застосовуються, якщо виникає проблема вибору норм цивільного законодавства тієї або іншої країни, пов'язана з появою в цивільних правовідносинах з іноземним елементом

правила

при визначенні суті відносин, які виникають із права власності, застосовується закон місця знаходження майна

при визначенні правосуб'єктності учасників правочину, при визначенні вимог, що пред'являються законом до форми правочину, при вирішенні спору за зобов'язаннями, що виникають із правочинів (договорів), якщо інше не передбачене законом або згодою сторін, застосовується закон місця здійснення правочину

**ДІЯ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
за колом осіб**

нормативно-правові акти загальної дії

акти цивільного законодавства поширюються на всіх осіб, що знаходяться на території, в межах якої діє це законодавство

нормативно-правові акти спеціальної дії

нормативно-правові акти з негативною волею законодавця - які вказують, на кого не поширюється дія відповідної правової норми

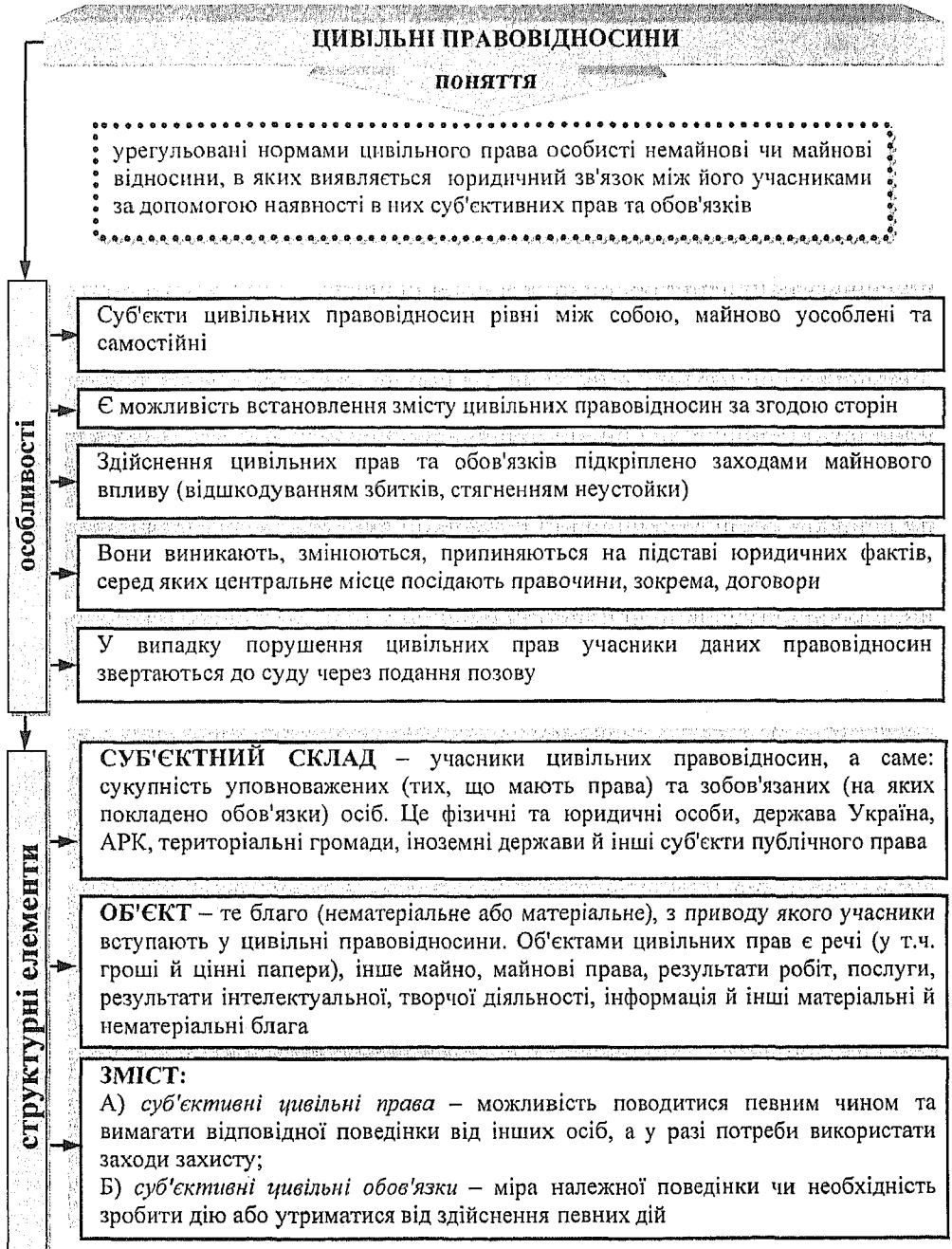
нормативно-правові акти з позитивною волею законодавця - які вказують, на кого поширюється дія відповідної правової норми

норми, що регулюють відносини за участю фізичних осіб, не поширюються на відносини за участю юридичних осіб, а тим більше норми, що регулюють відносини за участю юридичних осіб не поширюються на відносини за участю фізичних осіб

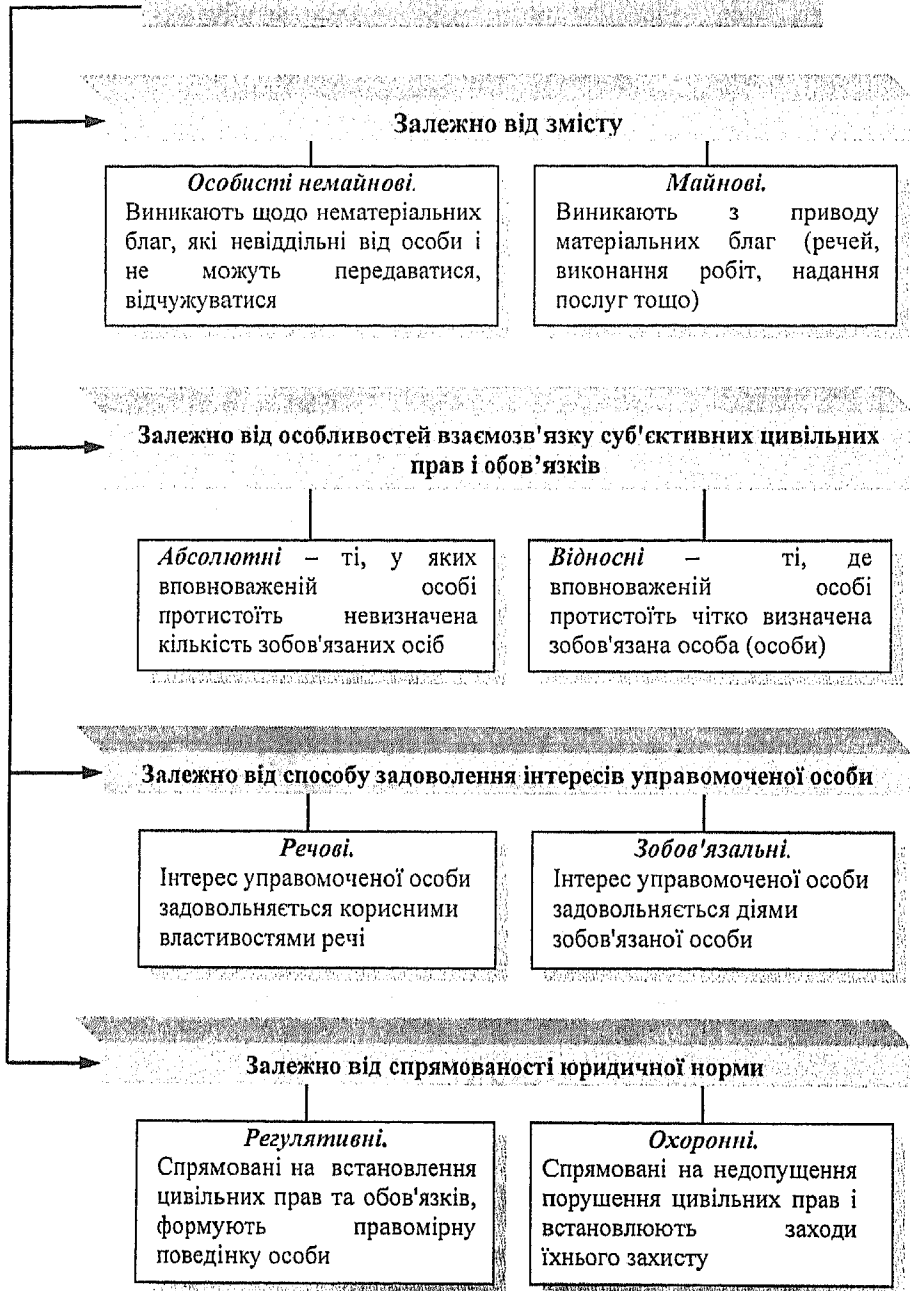
цивільним законодавством можуть бути встановлені окремі правила для:

- *підприємців* (Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»);
- *іноземних держав, іноземних фізичних та юридичних осіб* (ст.6 Земельного Кодексу України зазначає, що земельні ділянки сільськогосподарського призначення іноземним громадянам та особам без громадянства у приватну власність не надаються);
- *молодих сімей та молодих громадян* (Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні») тощо

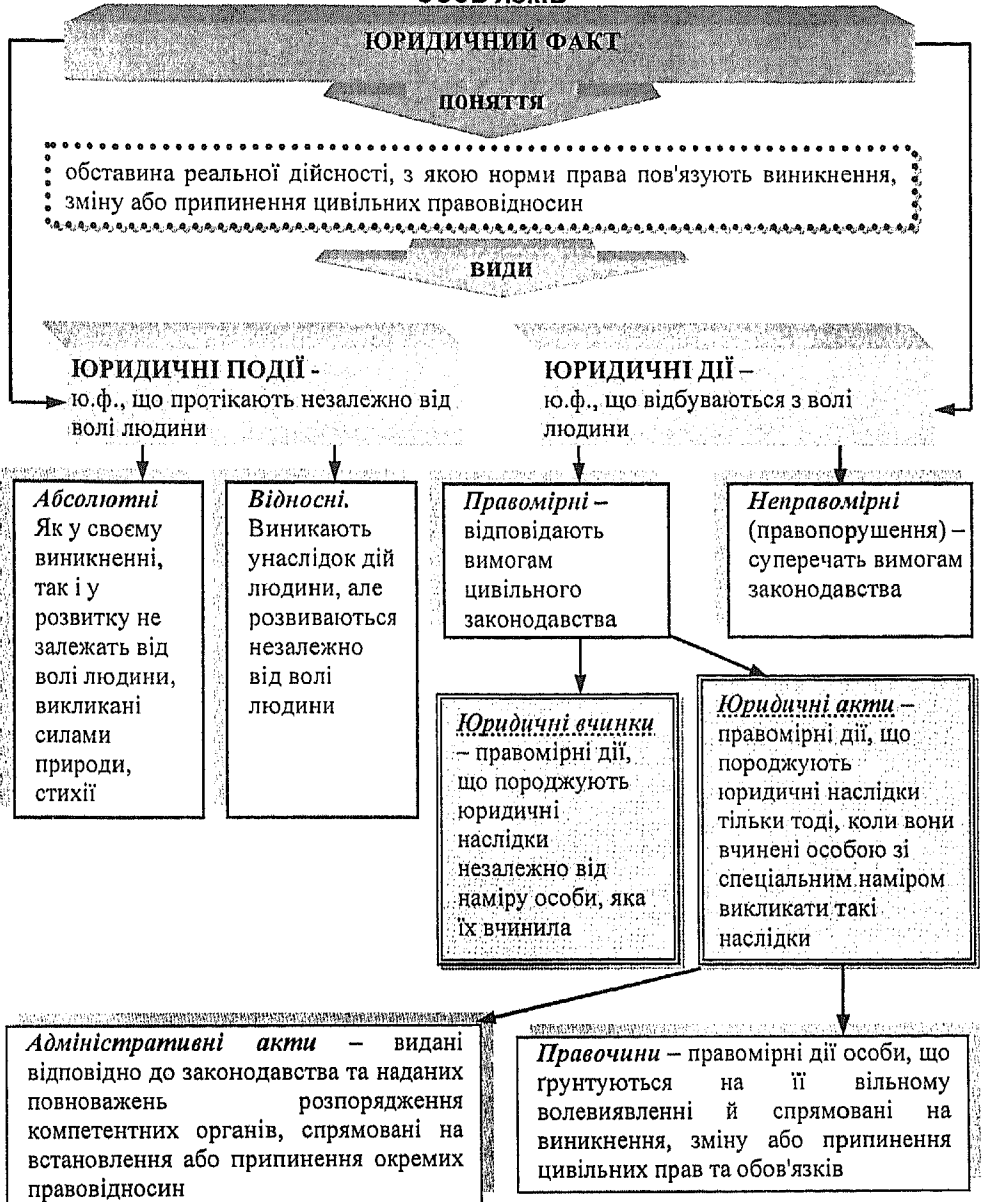
9. Цивільні правовідносини: поняття, особливості, елементи та види

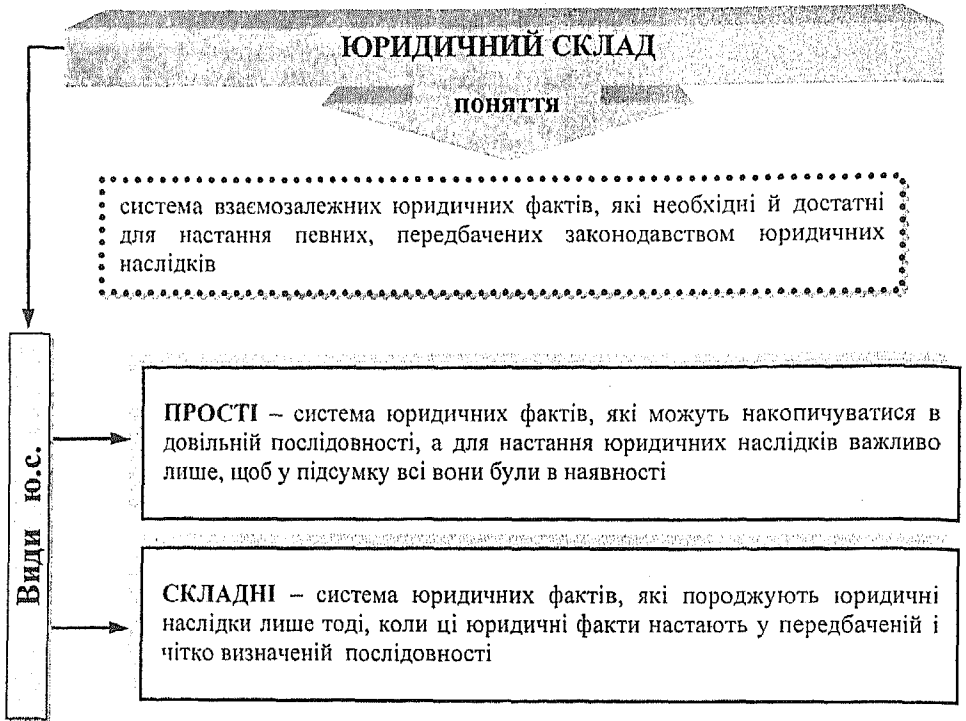
ВИДИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

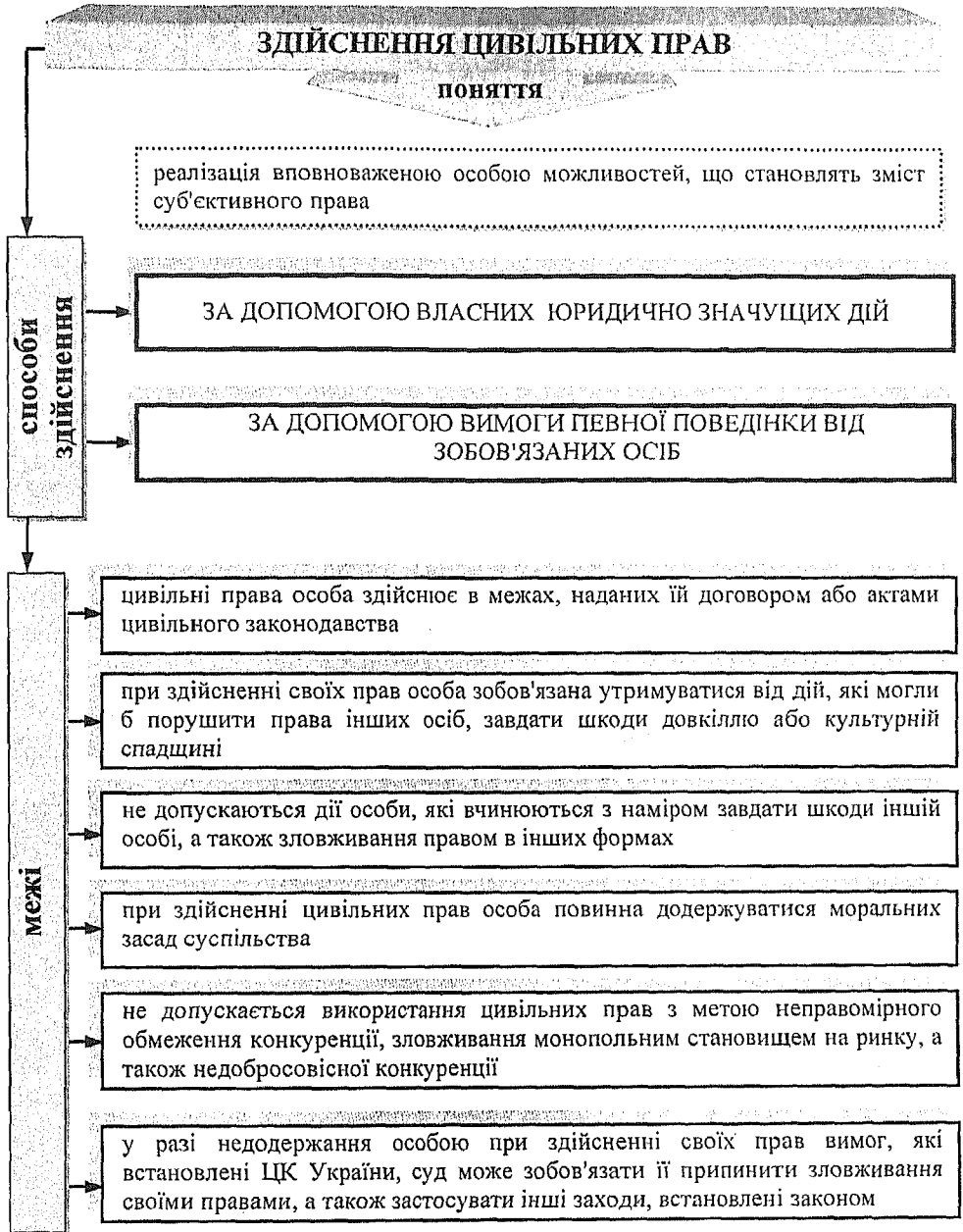
10. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав і обов'язків

ВАЖЛИВО! Класифікація юридичних фактів на різні види дозволяє відмежувати їх одне від одного за властивими їм специфічними рисами для того, щоб правильно й чітко застосувати цивільне законодавство

11. Здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків

ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

ПОНЯТТЯ

реалізація закладених у цивільному обов'язку вимог, що виявляється в здійсненні зобов'язаною особою певних дій або в необхідності утриматися від певних дій

цивільні обов'язки виконуються у межах, встановлених договором або актом цивільного законодавства, належним чином

особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї

виконання цивільних обов'язків забезпечується засобами заохочення та відповідальності, які встановлені договором або актом цивільного законодавства

особа може бути звільнена від цивільного обов'язку або його виконання у випадках, встановлених договором або актами цивільного законодавства

12. Захист цивільних прав та інтересів

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

ПОНЯТТЯ

дії з попередження або припинення порушеного права чи відновлення порушених прав, охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб

порядок

Самозахист – комплекс дозволених законом дій, заходів та способів, які громадяни та організації самостійно здійснюють з метою відновлення порушених цивільних прав

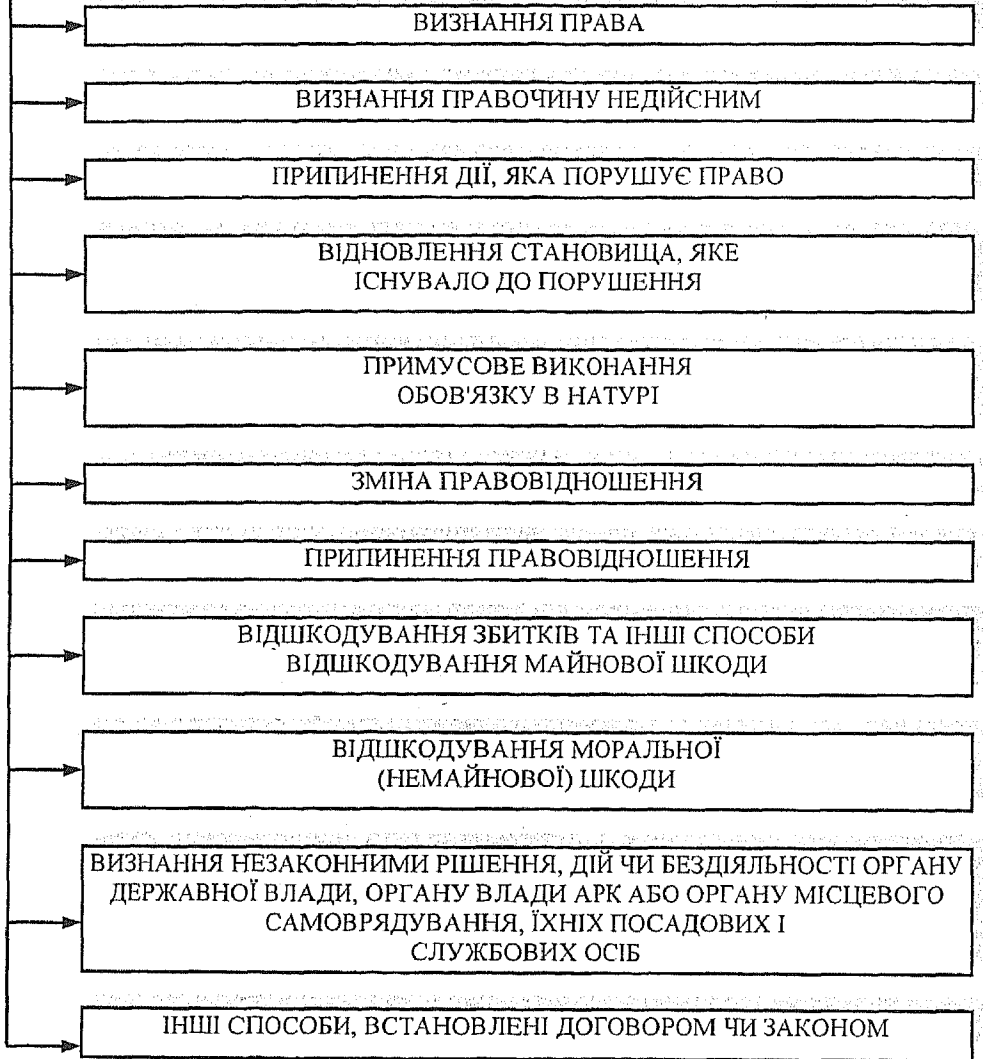
Захист цивільних прав нотаріусом. Здійснюється нотаріусом при вчиненні деяких нотаріальних дій. Зокрема, шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі, за яким стягнення, відповідно до законодавства, може проводитися у безспірному порядку

Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади АРК або органами місцевого самоврядування припускає позасудовий порядок захисту порушеного цивільного права, інтересу, наприклад, шляхом скасування актів державних органів або органів місцевого самоврядування нижчого рівня. Так, ст. 57 ЖК України дозволяє оскаржити рішення райвиконкому з питань постановки на житловий облік у вищестоящий виконком

Захист цивільних прав та інтересів судом припускає, що будь-яка особа може звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права чи інтересу

СПОСОБИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

13. Фізична особа. Право- та дієздатність фізичної особи

ФІЗИЧНІ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

люди (громадяни України, іноземці, особи без громадянства), які наділені цивільною право- та дієздатністю і є суб'єктами цивільного права

ПРАВОВАДІЯТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

здатність особи мати цивільні права і обов'язки

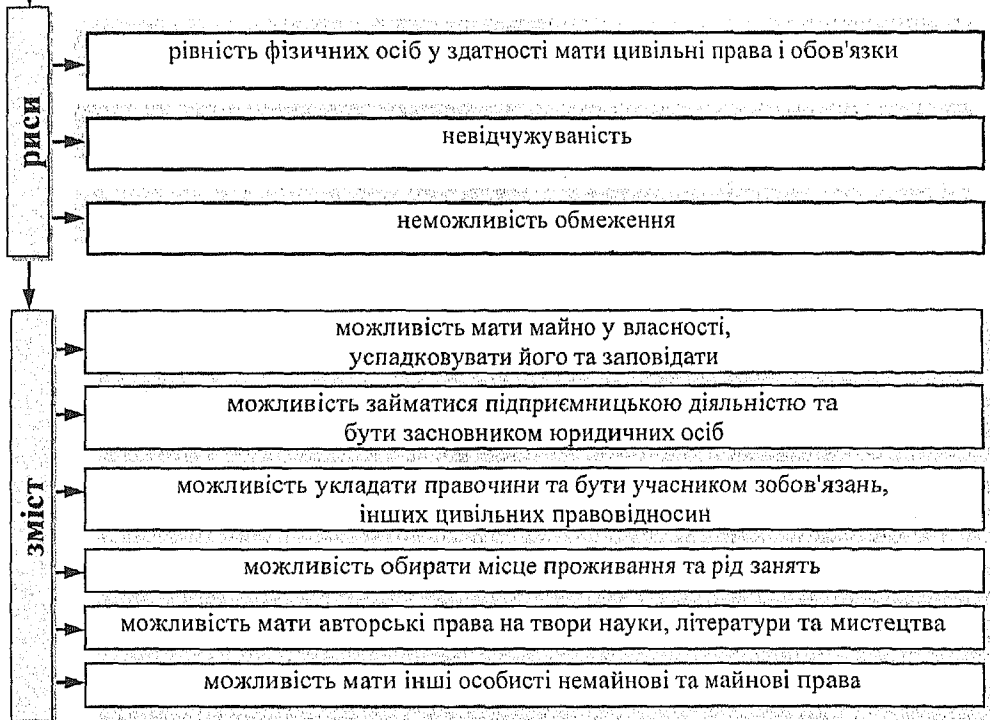
виникнення

З МОМЕНТУ НАРОДЖЕННЯ

припинення

У МОМЕНТ СМЕРТІ

згідно з законом, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини

ДІЄЗДАТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

здатність особи своїми діями набувати для себе цивільні права й самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати й нести відповідальність у разі їх невиконання

ЗМІСТ

Правочиноздатність – здатність особи укладати будь-які правочини, не заборонені законом

Деліктоздатність – здатність особи нести самостійну майнову відповідальність

ВИДИ

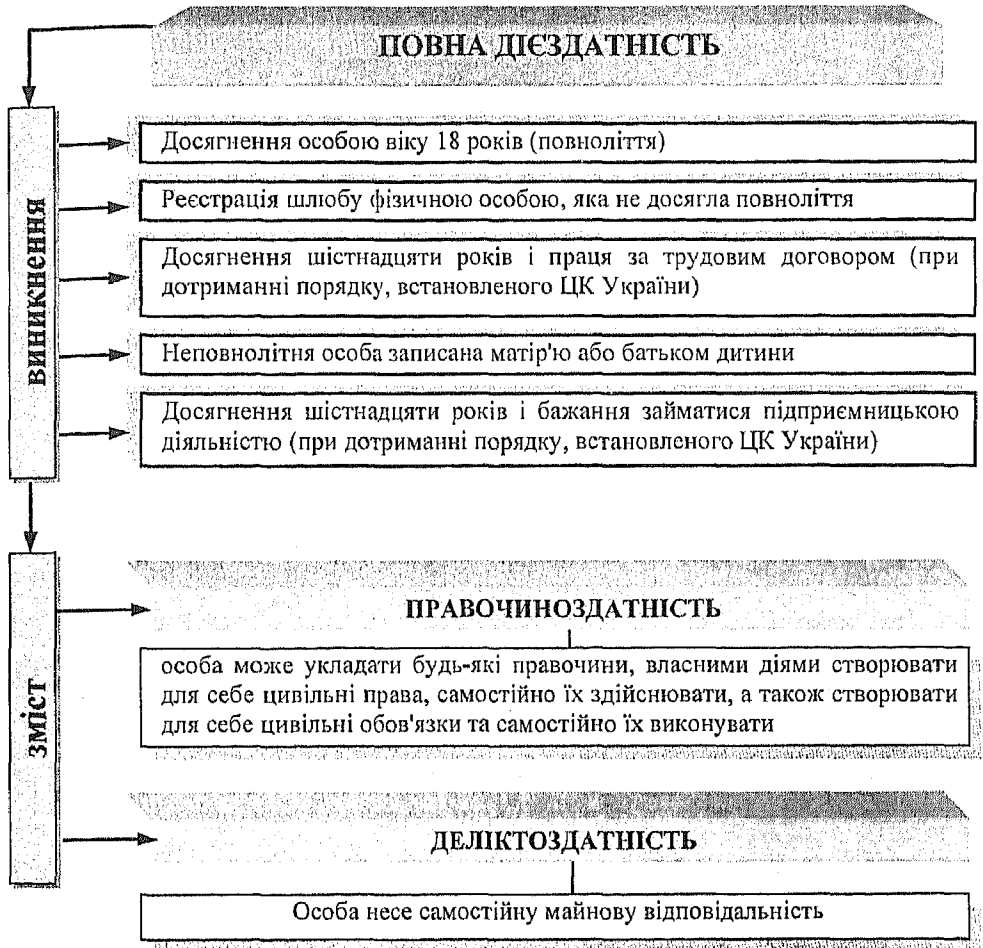
Повна дієздатність виникає в осіб при досягненні 18 років або у деяких, передбачених законом випадках, до досягнення цього віку

Часткова дієздатність притаманна малолітнім особам, які не досягли віку 14 років

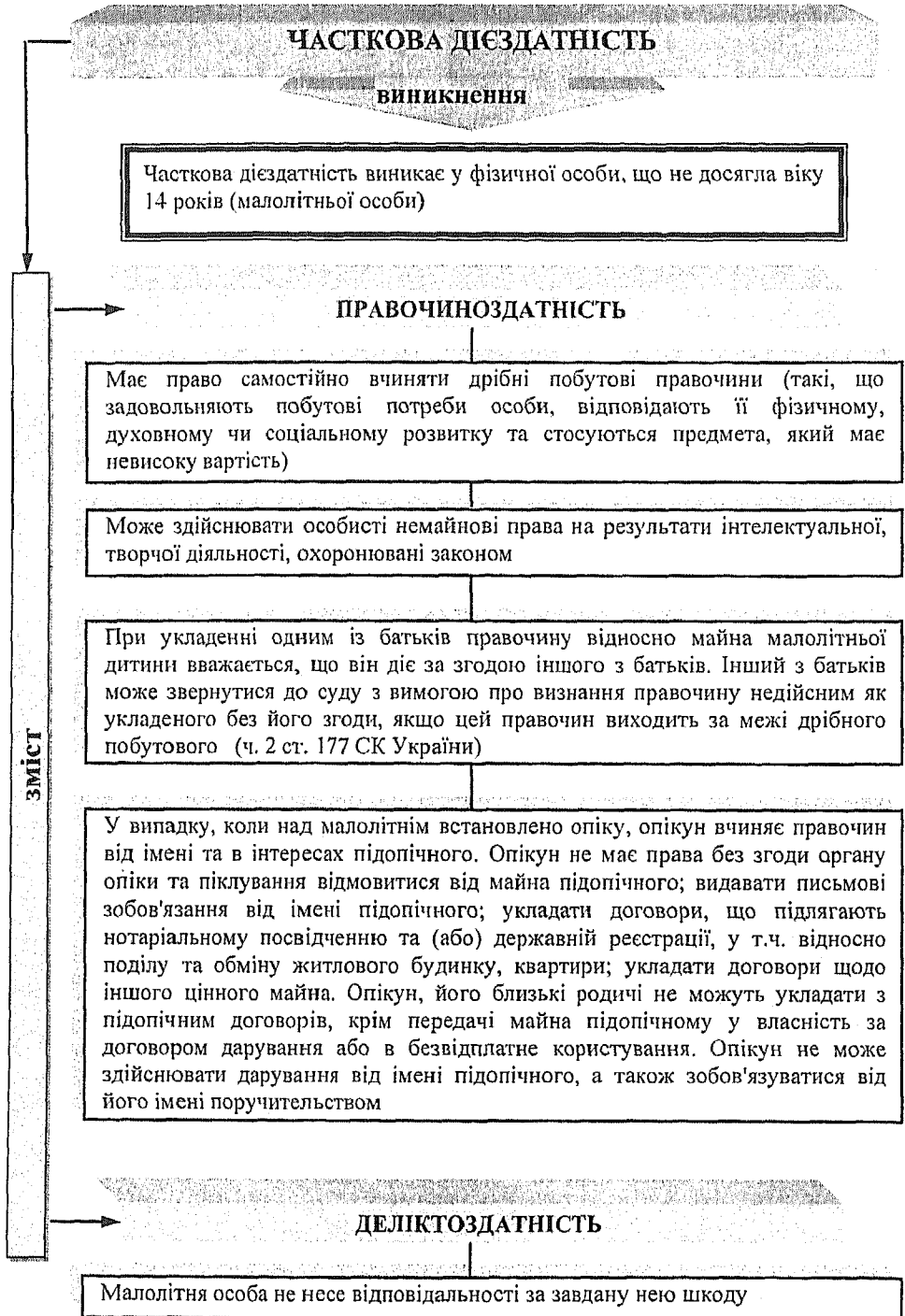
Неповна дієздатність характерна для неповнолітніх осіб у віці від 14 до 18 років

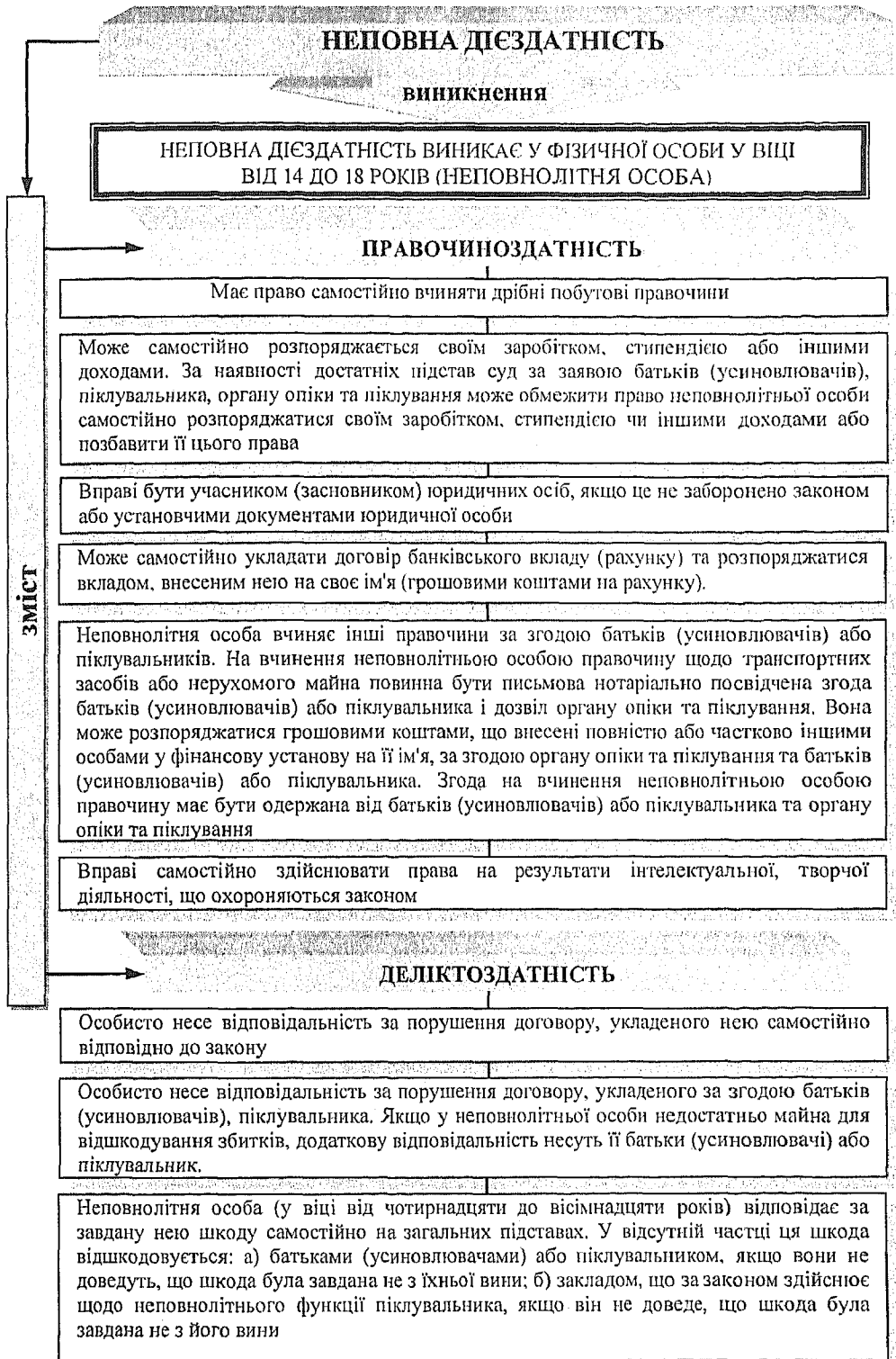
Обмежена дієздатність виникає у повнолітніх осіб на підставі рішення суду за наявності хоча б одного з факторів, а саме: а) наявність в особи психічного розладу, що істотно впливає на її здатність розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними; б) зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, чим особа ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище

Недієздатність виникає лише за рішенням суду при нездатності особи розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу

ВАЖЛИВО! У випадку припинення шлюбу до досягнення фізичною особою повноліття; у випадку визнання шлюбу недійсним на підставах, не пов'язаних з протиправною поведінкою неповнолітньої особи; у випадку припинення трудового договору у випадку припинення фізичною особою підприємницької діяльності **ПОВНА ЦИВІЛЬНА ДІЄЗДАТНІСТЬ ЗБЕРІГАЄТЬСЯ** за фізичною особою, у якої вона виникла

ОБМЕЖЕНА ДІЄЗДАТНІСТЬ**Виникнення**

Обмежена дієздатність виникає у повнолітніх осіб за рішенням суду:

- а) якщо повнолітня особа страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними;
- б) якщо повнолітня особа зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище

ПРАВЧИНОЗДАТНІСТЬ

Має право самостійно вчиняти лише дрібні побутові правочини

Правочини щодо розпорядження майном та інші правочини, що виходять за межі дрібних побутових, вчиняються особою, цивільна дієздатність якої обмежена, за згодою піклувальника

Одержання заробітку, пенсії, стипендії, інших доходів особи, цивільна дієздатність якої обмежена, та розпорядження ними здійснюються піклувальником

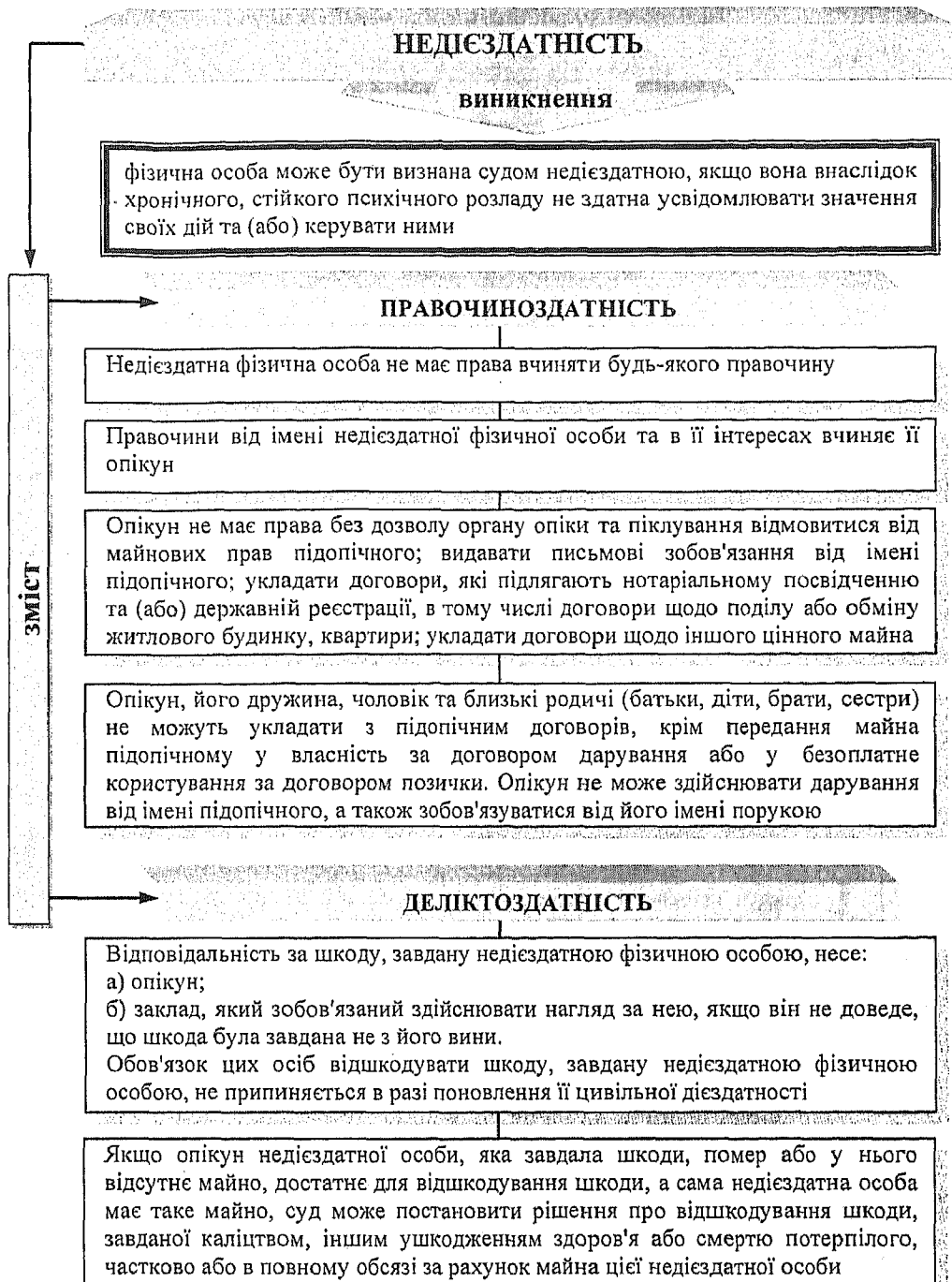
Піклувальник може письмово дозволити фізичній особі, цивільна дієздатність якої обмежена, самостійно одержувати заробіток, пенсію, стипендію, інші доходи та розпоряджатися ними

ДЕЛІКТОЗДАТНІСТЬ

Особа, цивільна дієздатність якої обмежена, самостійно несе відповідальність за порушення нею договору, укладеного за згодою піклувальника, та за шкоду, що завдана нею іншій особі.

ЗМІСТ

ВАЖЛИВО! У разі видужання фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена, або такого поліпшення її психічного стану, який відновив у повному обсязі її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними; припинення фізичною особою зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо суд поновлює її цивільну дієздатність.

14. Індивідуалізація фізичної особи

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

сукупність індивідуалізуючих ознак фізичної особи, що дозволяють виділити її як учасника цивільних правовідносин з ряду інших суб'єктів, впливають на її цивільні права і обов'язки

Ім'я фізичної особи. Ім'я фізичної особи - громадянина України - складається із прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не впливає із закону або звичаю національної меншини, до якої вона належить. При здійсненні окремих цивільних прав фізична особа відповідно до закону може використовувати псевдонім (вигадане ім'я) або діяти без зазначення імені

Місце проживання фізичної особи. Місцем проживання фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Місцем проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає.

Місцем проживання недієздатної особи є місце проживання її опікуна або місцезнаходження відповідної організації, яка виконує щодо неї функції опікуна

індивідуалізуючі ознаки

правове значення визначення місця проживання фізичної особи

Для реєстрації актів громадянського стану (народження, смерть, реєстрація шлюбу тощо)

Для виконання зобов'язань (грошове зобов'язання виконується за місцем проживання кредитора, якщо інше не встановлено у договорі)

Для відкриття спадщини (місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця)

Для визнання безвісно відсутньою, оголошення померлою, встановлення опіки тощо

Інші індивідуалізуючі ознаки: вік (для визначення дієздатності); громадянство; родинний стан; родинні зв'язки (для визначення черговості при спадкуванні); професія тощо

15. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою

ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ**ПОНЯТТЯ**

встановлення в судовому порядку факту відсутності фізичної особи й відомостей про неї в місці її постійного проживання протягом одного року

підстави

Тривала відсутність фізичної особи в місці її постійного проживання

Відсутність відомостей про місце перебування фізичної особи та неможливість їх одержання

Закінчення встановленого законом строку - один рік з моменту одержання останніх відомостей про місце знаходження особи. У разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про місце перебування особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць - перше січня наступного року

правові наслідки

Над майном фізичної особи, визнаної безвісно відсутньою, встановлюється опіка в такому порядку:

а) на підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку;

б) за заявою зацікавленої особи або органу опіки та піклування над майном фізичної особи, місце перебування якої невідоме, опіка може бути встановлена нотаріусом до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою

Опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або фізичної особи, місце перебування якої невідоме, приймає виконання цивільних обов'язків на її користь, погашає за рахунок її майна борги, управляє цим майном в її інтересах

За заявою заінтересованої особи опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або фізичної особи, місце перебування якої невідоме, надає за рахунок цього майна утримання особам, яких вони за законом зобов'язані утримувати

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ З'ЯВЛЕННЯ АБО ОДЕРЖАННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, ВИЗНАНОЇ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ

Суд скасовує рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою

Припиняється опіка над майном особи, оголошеної раніше безвісно відсутньою

16. Оголошення фізичної особи померлою

ОГОЛОШЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПОМЕРЛОЮ

ПОНЯТТЯ

встановлена судом презумпція загибелі особи, що відсутня протягом певного часу та про яку немає ніяких відомостей щодо місця її проживання

ПІДСТАВИ

Відсутність відомостей у місці постійного проживання фізичної особи про місце її перебування протягом *трьох років*. Строк змінюється: а) якщо фізична особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, - *протягом шести місяців*; б) якщо особа пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, - *після спливу двох років* від дня закінчення воєнних дій

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Прирівнюються до правових наслідків, які настають у разі смерті

Спадкємці фізичної особи, яка оголошена померлою, не мають права відчужувати протягом *п'яти років* нерухоме майно, що перейшло до них у зв'язку з відкриттям спадщини

ДЕНЬ СМЕРТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, ОГОЛОШЕНОЇ ПОМЕРЛОЮ

День набрання законної сили рішенням суду про оголошення фізичної особи померлою

Фізична особа, що пропала безвісти за обставин, які загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена померлою від дня її вірогідної смерті

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОЯВИ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, ОГОЛОШЕНОЇ ПОМЕРЛОЮ

Суд скасовує рішення про оголошення фізичної особи померлою

Фізична особа, оголошена померлою, має право вимагати повернення свого збереженого майна від особи, до якої воно перейшло безоплатно після оголошення фізичної особи померлою, за винятком майна, придбаного за набувальною давністю, а також грошей та цінних паперів на пред'явника.

Якщо майно перейшло за відплатним договором, воно повертається, якщо буде встановлено, що на момент набуття цього майна особа-набувач знала, що фізична особа, яка була оголошена померлою, жива

Якщо майно перейшло у власність держави, АРК або територіальної громади і було реалізовано ними, особі повертається сума, одержана від реалізації цього майна

17. Акти цивільного стану

АКТИ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ

ПОНЯТТЯ

.....
 • події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують,
 • змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних
 • прав та обов'язків
 .....

НАРОДЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

ВСТАНОВЛЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА

ВИХІД З ГРОМАДЯНСТВА

ВТРАТА ГРОМАДЯНСТВА

ДОСЯГНЕННЯ ВІДПОВІДНОГО ВІКУ

НАДАННЯ ПОВНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ

ОБМЕЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ

ВИЗНАННЯ ОСОБИ НЕДІЄЗДАТНОЮ

ШЛЮБ

РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ

УСИНОВЛЕННЯ

ЗМІНА ІМЕНІ

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

ПОНОВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

ІНВАЛІДНІСТЬ

СМЕРТЬ

ВАЖЛИВО! Частина актів цивільного стану з урахуванням їхнього значення для суб'єктивних прав та обов'язків підлягають державній реєстрації органами РАЦС: народження фізичної особи і її походження, громадянство, шлюб, розірвання шлюбу, зміна імені, смерть. Народження фізичної особи та її походження, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав, шлюб, розірвання шлюбу, зміна імені, смерть підлягають обов'язковому внесенню до Державного реєстру актів цивільного стану громадян в органах юстиції в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

18. Опіка та піклування

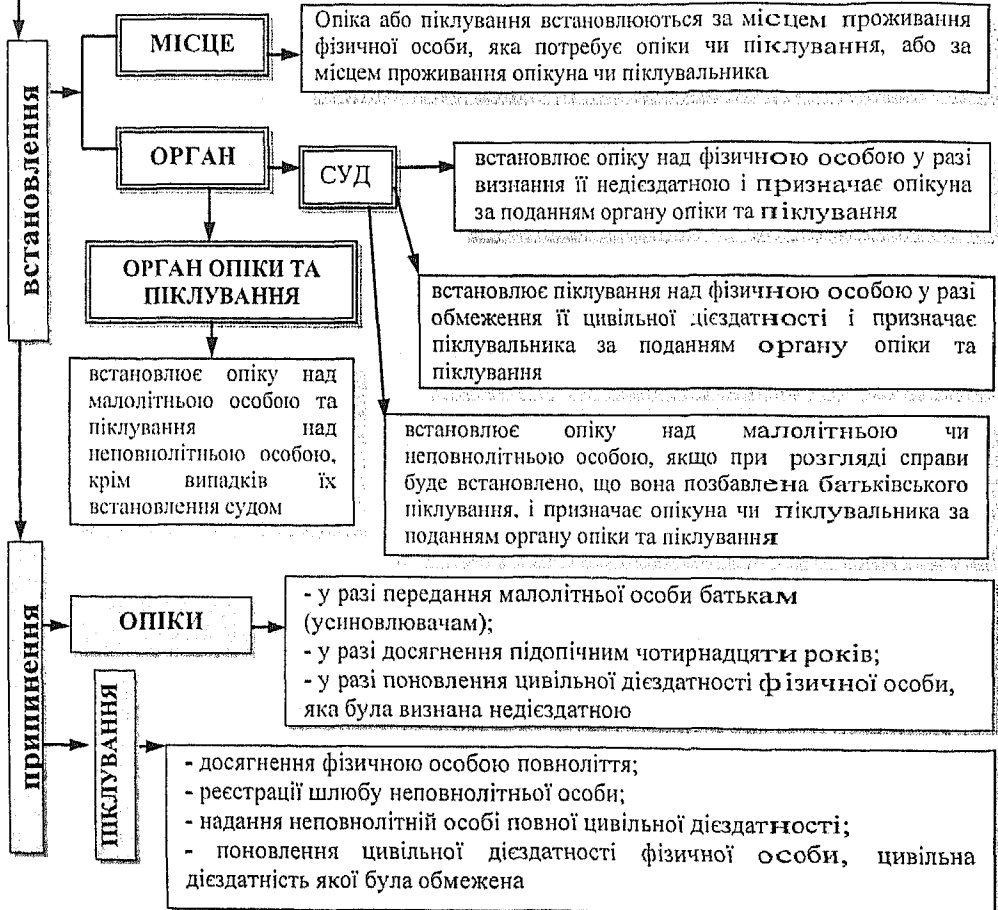
ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

ПОНЯТТЯ

спосіб доповнення дієздатності, забезпечення прав та інтересів фізичних осіб, які не мають повної дієздатності

Відмінності опіки та піклування

ОПІКА	ПІКЛУВАННЯ
1. Встановлюється над малолітніми та особами, які визнані судом <i>недієздатними</i> . 2. Опікун безпосередньо своїми діями від імені та в інтересах підопічного набуває для нього цивільні права та створює цивільні обов'язки, у т.ч. укладає правочини	1. Встановлюється над <i>неповнолітніми та особами, обмеженими судом у дієздатності</i> . 2. Піклувальник дає згоду на здійснення юридичних дій підопічним, у т.ч. на вчинення ним правочинів

19. Юридичні особи: поняття та ознаки

ЮРИДИЧНА ОСОБА

ПОНЯТТЯ

.....
 ..... організація, створена й зареєстрована у встановленому законом порядку .....
 ..... та наділена цивільною правосдатністю і дієздатністю й може бути .....
 ..... позивачем та відповідачем у суді .....
 .....

ОЗНАКИ

Організаційна єдність передбачає, що юридична особа є єдиним цілим з властивою їй внутрішньою структурою, створеною для досягнення цілей її діяльності, та виражається у закріпленій установчими документами структурі органів ю.о.

Відокремлене майно означає, що майно юридичної особи становить основу її матеріальної самостійності, належить безпосередньо юридичній особі й відділене (відокремлене) від майна її засновників (учасників)

Участь у цивільному обороті від свого імені означає можливість безпосередньо для юридичної особи, а не її засновників (учасників), здобувати цивільні права і мати обов'язки

Самостійна майнова відповідальність припускає, що юридична особа самостійно відповідає за своїми обов'язками усім належним їй майном. Інколи субсидіарна відповідальність за борги ю.о. покладається на її засновників (учасників)

ВАЖЛИВО!

Конструкція юридичної особи надає можливість:

- вираження колективного інтересу фізичних осіб від імені однієї особи, що в такий спосіб дозволяє персоніфікувати цивільні відносини;
- досягти значної концентрації в одній особі майна декількох фізичних осіб або фізичних й інших юридичних осіб для участі в цивільних відносинах;
- оптимізувати підприємницькі ризики засновників (учасників) юридичної особи за рахунок самостійної відповідальності юридичної особи за своїми обов'язками

20. Теорії походження юридичної особи

ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

розроблені в науці теоретичні концепції, які пояснюють виникнення, сутність, генезис юридичної особи

ГРУПА ТЕОРІЙ, ЩО ЗАПЕРЕЧУЮТЬ ІСНУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА, ЯКИЙ НАДІЛЕНИЙ ВЛАСТИВОСТЯМИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Теорія фікції (Савіньї) передбачає, що законодавець створює якусь юридичну фікцію вигаданого, абстрактного суб'єкта права, яким є юридична особа

Теорія персоніфікованої мети (Бринц, Беккер). Метою інституту юридичної особи є управління майном, і ю.о. є виразом цієї персоніфікованої мети

ГРУПА ТЕОРІЙ, ЩО ВИЗНАЮТЬ ІСНУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА, ЯКИЙ НАДІЛЕНИЙ ВЛАСТИВОСТЯМИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Органічна теорія (Гіркє) – порівняння юридичної особи з людською особистістю. Ю.о. – є, так би мовити, союзною особистістю, соціальним організмом, відмінною від людей – учасників

Реалістична теорія (Саллейль) передбачає, що ю.о. є особливим суб'єктом права, незвідним до суми індивідуумів. Позбавлена біологізації юридичних осіб

Теорія Церінга сприйняла тезу про фіктивність юридичної особи, при цьому визнаючи реальність груп людей, що стоять за нею. Законодавець дає правовий захист окремим групам людей, дозволяючи їм виступати ззовні як єдиному цілому

Теорія колективу (А.В. Венедиктов). Носієм правосуб'єктності державної юридичної особи є колектив, організований у соціалістичній державі

Теорія держави (С.І. Аскназій). За кожним державним підприємством стоїть власник майна – сама держава. Державна юридична особа – це сама держава, що діє на окремій ділянці відносин

Теорія директора (Ю.К. Толстой). Головна мета наділення організації правами юридичної особи – забезпечення можливості її участі в цивільному обороті. Директор є основним носієм особистості ю.о., тому що саме він уповноважений діяти від імені організації

Теорія персоніфікованого (цільового) майна (С.М. Ландкоф, Є.О. Суханов). Головною функцією юридичної особи є об'єднання різного майна у єдиний комплекс і управління ним. Законодавець персоніфікує його, наділяючи правами юридичної особи

Теорія організації (О. А. Пушкін). Сутність юридичної особи можна визначити тільки через поняття організації як соціального осередку, створеного людьми й іншими організаціями на певних умовах і для досягнення певної мети

Теорія делегувальних повноважень (Р.Б. Шишка). Основними та вихідними учасниками цивільних правовідносин та носіями суверенітету є людина та держава, яка ніяк не діє теж в інтересах людини. Людина наділена свободою у тому числі свободою діяльності, а держава суверенітетом. Перша набуває такого правового становища внаслідок народження (природної сутності), друга - внаслідок створення та формалізації такого права в Конституції чи інших конституційних актах

21. Правоздатність юридичної особи

ПРАВОЗДАТНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

здатність юридичної особи мати особисті немайнові й майнові права і обов'язки

ВИНИКНЕННЯ

з моменту створення юридичної особи

ПРИПИНЕННЯ

з дня внесення в єдиний державний реєстр запису про припинення ю.о.

ВИДИ

Загальна (універсальна) правоздатність передбачає для юридичної особи можливість мати усі права і обов'язки, необхідні для здійснення будь-яких видів діяльності, за винятком тих, що прямо заборонені законом

Спеціальна правоздатність означає для юридичної особи можливість мати лише ті цивільні права й обов'язки, які відповідають цілям її діяльності та прямо передбачені в її установчих документах

ЗМІСТ

до складу юридичної особи можуть входити філії та представництва

юридична особа може бути засновником інших юридичних осіб

юридична особа вправі мати на праві власності майно, бути власником майнових прав

юридична особа повинна мати своє найменування

юридична особа не має права використати найменування іншої юридичної особи

юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (ліцензії) - ч. 3 ст. 91 ЦК України

юридична особа може мати інші майнові та особисті немайнові права й обов'язки

ВАЖЛИВО! Згідно з ЦК України юридична особа здатна мати такі ж цивільні права і обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Таким чином, як загальне правило в законодавстві України закріплена універсальна правоздатність юридичної особи.

22. Індивідуалізація юридичної особи

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

надання організації таких специфічних засобів (способів), які дозволяють відрізнити її з-поміж інших учасників цивільних правовідносин

СПОСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

засоби, які дозволяють виділити певну юридичну особу з-поміж інших організацій

Найменування юридичної особи – словесний спосіб індивідуалізації юридичної особи, що містить інформацію про її організаційно-правову форму. Найменування установи повинне містити вказівку про характер її діяльності

Повне

Скорочене

Комерційне (фірмове)
(для підприємницьких товариств)

Місцезнаходження юридичної особи. Місцезнаходження юридичної особи визначається місцем її державної реєстрації, якщо інше не встановлено законом. Місцезнаходження юридичної особи вказується в її установчих документах.

Рахунки юридичної особи.

Печатка юридичної особи є одним із засобів її індивідуалізації. Печатка юридичної особи також сприяє належному документообігу, оскільки її існування на документі підтверджує, що він був емітований цією організацією.

Реєстраційний номер (код) у Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України (ЄДРПОУ).

Засоби індивідуалізації товарів і послуг юридичної особи

Виробнича марка – реквізити текстового характеру (найменування виготовлювача, назва виробу, вказівка на державний стандарт, сорт тощо), які містяться на виготовленому товарі

Знаки для товарів та послуг – позначення, які служать для відмінності товарів і послуг одних ю.о. від однорідних товарів та послуг інших ю.о.

Найменування місця походження товару визначає місце (місцевість, країну) виготовлення товару, що може формувати сприятливе враження про цей товар у споживача: швейцарські годинники, кримські вина тощо

23. Створення юридичної особи.

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

.....
 • спосіб створення юридичної особи з урахуванням виду організації, завдань і
 • цілей її діяльності, засновників, ступеня впливу державних органів на
 • процес утворення юридичної особи
 .....

РОЗПОРЯДЧИЙ ПОРЯДОК передбачає, що юридична особа створюється на підставі розпорядження власника майна або уповноваженим ним органом. Такий порядок створення характерний для юридичних осіб публічного права, які можуть бути створені на основі розпорядчого акта Президента України, органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування

ДОЗВІЛЬНИЙ ПОРЯДОК передбачає одержання дозволу на створення юридичної особи від органів державної влади. Такий порядок служить стабілізації цивільного обороту. Розпорядчий порядок створення юридичної особи забезпечує недопущення монополізації ринку або окремих його сегментів, стабільності кредитно-фінансової системи й деяких інших сфер господарювання

НОРМАТИВНО-З'ЯВЛЮВАЛЬНИЙ ПОРЯДОК полягає в тому, що умови створення юридичної особи закріплені в законі, чим дається загальний дозвіл держави на створення тих чи інших юридичних осіб. Для безпосереднього виникнення юридичної особи при цьому необхідна лише ініціатива її засновників і реєстрація у відповідному державному органі. При відсутності порушень закону з боку засновників орган, що реєструє, не вправі відмовити в реєстрації юридичної особи. Цей спосіб є переважним при створенні більшості юридичних осіб приватного права

ВАЖЛИВО! Виникнення юридичної особи неможливе без засновницьких документів, якими можуть бути: статут, засновницький договір, установчий акт тощо. В установчих документах вказуються: найменування юридичної особи, органи управління товариством, їхня компетенція, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до товариства та вихід із нього; визначаються зобов'язання учасників створити товариство, порядок їхньої спільної діяльності щодо його створення, умови передання товариству майна учасників, вказується мета ю.о., визначаються майно, яке передається ю.о., необхідне для досягнення цієї мети, структура управління ю.о., місцезнаходження та інші відомості, що передбачені законом для певних видів юридичних осіб

РЕЄСТРАЦІЯ (ПЕРЕРЕЄСТРАЦІЯ) ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

ПОНЯТТЯ

засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені законом, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру (ЄДРПОУ)

особа, яка проводить державну реєстрацію

Державна реєстрація юридичних осіб проводиться *державним реєстратором* за місцезнаходженням юридичної особи

документи, які подаються для державної реєстрації юридичної особи

заповнена реєстраційна картка

копія рішення засновників (уповноваженого ними органу) про створення юридичної особи

два примірники установчих документів

Статут, якщо відповідно до законодавства це необхідно для створюваної організаційно-правової форми суб'єкта підприємницької діяльності. Так, для створення командитного чи повного товариства такий установчий документ, як статут, не передбачено

Установчий договір для повного товариства, командитного товариства є єдиним установчим документом

документ, що засвідчує внесення реєстраційного збору

документ, що засвідчує сплату внеску до статутного фонду суб'єкта підприємницької діяльності в розмірі, передбаченому законом, якщо вимоги щодо формування статутного фонду визначені ним (для товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерного товариства тощо).

Таким документом може бути довідка з банківської установи про відкриття тимчасового розрахункового рахунку, куди засновниками внесена відповідна грошова сума для формування статутного фонду юридичної особи. Якщо статутний фонд формується не грошима, а іншим майном, до реєструючого органу подається рішення засновника про передачу відповідного майна до статутного фонду юридичної особи, наводиться його грошова оцінка

інші необхідні документи, визначені законом

Так, для акціонерних товариств подається звіт про проведення підписки на акції; для іноземних юридичних осіб – витяг із торговельного реєстру тощо

ВАЖЛИВО! Загалом поряд із реєстрацією юридичної особи відбуваються й інші процедури: постановка на податковий та статистичний облік тощо.

УСТАНОВЧІ ДОКУМЕНТИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ПОНЯТТЯ

документ, що є підставою для створення юридичної особи, який викладається у письмовій формі і підписується одним чи всіма учасниками (засновниками)

СТАТУТ

найменування юридичної особи

органи управління товариством

компетенція органів управління товариством

порядок прийняття рішень органами управління товариством

порядок вступу до товариства та виходу з нього

інші додаткові вимоги щодо змісту статуту, встановлені законом

ЗАСНОВНИЦЬКИЙ ДОГОВІР

зобов'язання учасників створити ю.о.

порядок спільної діяльності учасників щодо створення ю.о.

умови передання майна учасників до ю.о.

інші додаткові вимоги щодо змісту засновницького договору, встановлені законом

УСТАНОВЧИЙ АКТ

мета установи

майно, яке передається установі, необхідне для досягнення встановленої мети

структура управління установою

документ повинен бути викладений державною мовою.

установчі документи юридичних осіб, які відповідно до закону підлягають погодженню Національним банком України, іншими органами державної влади, подаються з відміткою про їх погодження

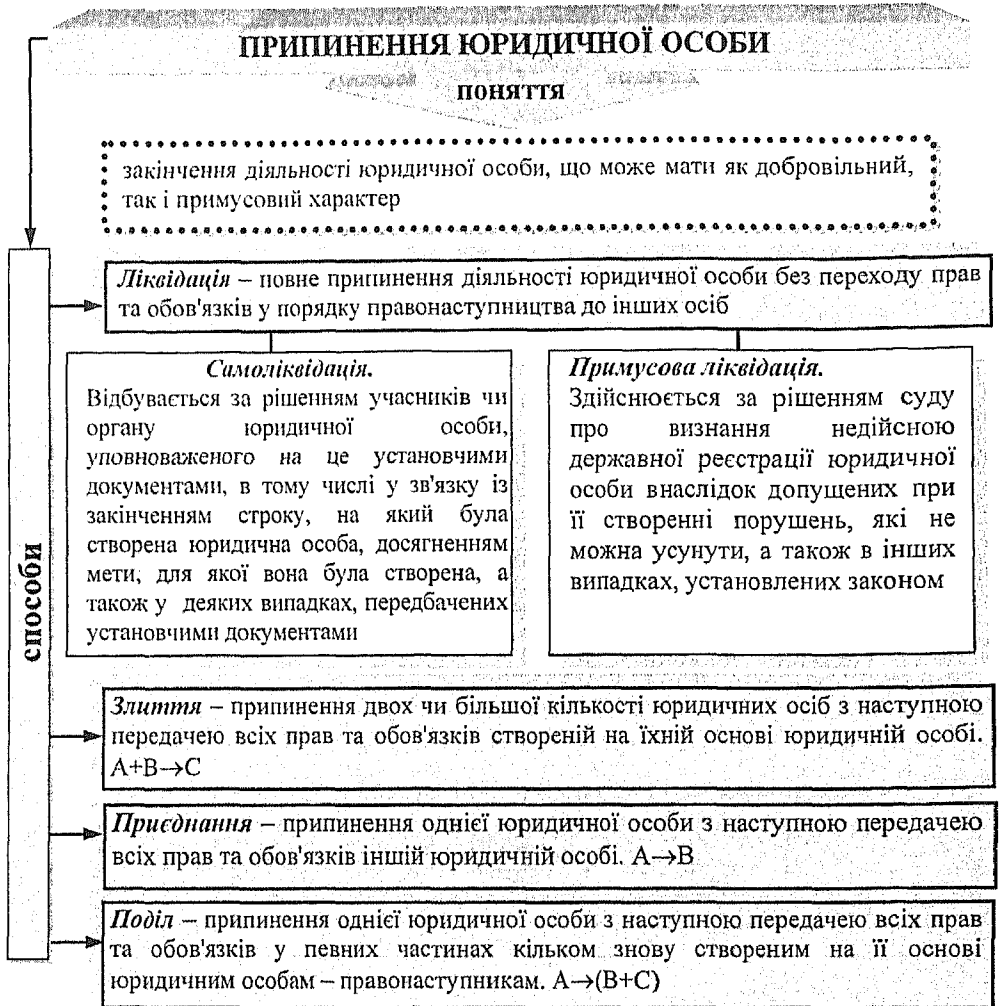
установчі документи юридичної особи, а також зміни до них, викладаються письмово, прошиваються, пронумеровуються та підписуються засновниками (учасниками) або уповноваженими особами, якщо законом не встановлено інший порядок їх затвердження. Підписи засновників (учасників) або уповноважених осіб на установчих документах повинні бути нотаріально посвідчені

вимоги до змісту установчих документів

вимоги до оформлення

Важливо! Для певних юридичних осіб закон вимагає наявності як статуту, так і засновницького договору (напр., для товариства з обмеженою відповідальністю); для інших – лише статуту (для приватного підприємства); для третіх – лише засновницького договору (для повного товариства). Державні установи мають установчий акт.

24. Припинення юридичних осіб

ВАЖЛИВО! Юридична особа вважається такою, що припинила своє існування, після внесення про це запису до Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України (ЄДРПОУ). Ліквідація характеризується абсолютним припиненням діяльності юридичної особи. На відміну від цього при злитті, поділі, приєднанні юридичної особи можна говорити тільки про відносне припинення юридичної особи, оскільки її права та обов'язки повністю переходять до іншої юридичної особи. Близько примикають до даних відносно, але не є припиненням юридичної особи, виділ і перетворення. В обох цих випадках юридична особа продовжує існувати. Однак при виділі частина прав та обов'язків юридичної особи переходить до іншої знову створеної особи. Перетворення передбачає лише зміну організаційно-правової форми юридичної особи.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ПРИПИНЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

поняття

певні юридичні факти, що передбачені в законі, при настанні яких юридична особа має припинити свою діяльність

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

За рішенням учасників ю.о. або органу ю.о., уповноваженого на це установчими документами

У зв'язку із закінченням строку діяльності юридичної особи, на який вона була створена

Досягнення мети, для якої була створена юридична особа

Визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, передбачених установчими документами та законом

За рішенням суду в разі здійснення діяльності без належного дозволу (ліцензії) чи діяльності, забороненої законом

В інших випадках, передбачених законом

ВАЖЛИВО!

1. Вимога про ліквідацію юридичної особи може бути пред'явлена до суду органом, що здійснює державну реєстрацію, а також учасником юридичної особи.

2. Якщо вартість майна юридичної особи є недостатньою для задоволення вимог кредиторів, юридична особа ліквідується в порядку, встановленому законом про відновлення платоспроможності або визнання банкрутом.

25. Види юридичних осіб

ВИДИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

ЗАЛЕЖНО ВІД ОСНОВНОЇ МЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Комерційні – основною метою діяльності є отримання прибутку

Некомерційні не ставлять за мету отримання прибутку, а здійснюють управлінські функції, задовольняють культурні, спортивні, духовні потреби громадян

ЗАЛЕЖНО ВІД ПОРЯДКУ СТВОРЕННЯ

Юридичні особи приватного права створюються та (або) управляються за ініціативою приватних осіб (фізичних осіб та юридичних осіб приватного права)

Юридичні особи публічного права створюються розпорядчим актом органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування

ЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ОЗНАК

Прості – юридичні особи, у складі яких немає інших юридичних осіб

Складні – об'єднання юридичних осіб (асоціації, корпорації, консорціуми та концерни).

ЗАЛЕЖНО ВІД ШЛЯХУ СТВОРЕННЯ

Союз осіб (наприклад, повне товариство) – організації, засновані на особистій участі їхніх членів у господарській діяльності ю.о.

Союз капіталу (наприклад, акціонерне товариство) передбачає об'єднання майна засновників для одержання прибутку, і їхня особиста участь у діяльності ю.о. не є обов'язковою

Союз осіб і капіталу (наприклад, командитне товариство) передбачає, що організація створена шляхом об'єднання як осіб, так і капіталу

ЗАЛЕЖНО ВІД ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Госпрозрахункові – ю.о., що покривають свої витрати за рахунок отриманого прибутку

Бюджетні – витрати ю.о. фінансуються за рахунок видаткової частини відповідного бюджету і контролюються Рахунковою палатою України

ЗАЛЕЖНО ВІД СПІВВІДНОШЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ МІЖ СОБОЮ

Материнські – ті, які є засновниками інших юридичних осіб

Дочірні – унітарні підприємства, створені одним засновником - юридичною особою

26. Організаційно-правові форми юридичних осіб. Особливості господарчих товариств як юридичних осіб

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПОНЯТТЯ

сукупність особливостей юридичної особи, що дозволяють класифікувати її відповідно до організаційної структури, цілей діяльності, способів відокремлення її майна, а також порядку й меж її відповідальності

Товариство – організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі в цьому товаристві. Товариство може бути створене й однією особою, якщо інше не встановлено законом.

Підприємницькі товариства здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку й наступного його розподілу між учасниками

Непідприємницькі товариства не мають на меті одержання прибутку, що має розподілитися між учасниками

Господарче товариство – юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками

Виробничий кооператив – добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, яка базується на їхній власній трудовій участі та об'єднанні його членами майнових пайових внесків

Споживчий кооператив – об'єднання осіб на засадах членства з метою задоволення власних потреб у товарах і послугах, первісне майно якого складається з пайових внесків

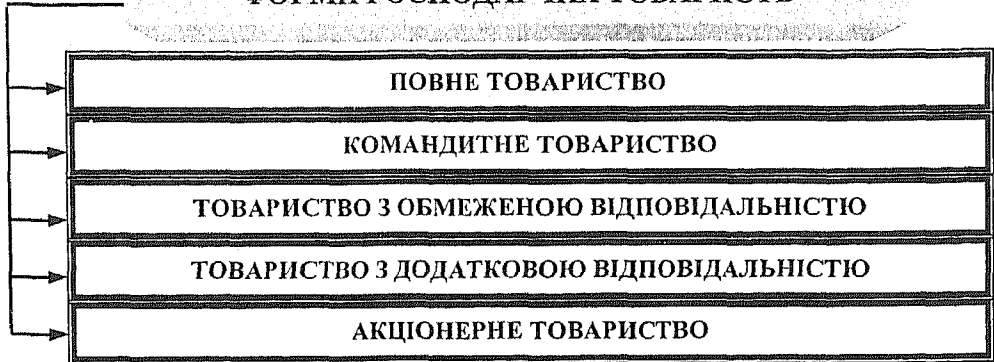
Об'єднання громадян – організація, створена для здійснення законних прав і свобод громадян (політичних, економічних, соціальних, трудових, культурних, спортивних)

Установа – організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна

Інші форми, встановлені законом (ч. 1 ст. 83 ЦК України)

ФОРМИ ГОСПОДАРЧИХ ТОВАРИСТВ

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРЧОГО ТОВАРИСТВА

ПРАВА

брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому в установчому документі, крім випадків, встановлених законом

брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частину (дивіденди)

вийти у встановленому порядку з товариства

здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, які засвідчують участь у товаристві, у порядку, встановленому законом

одержувати інформацію про діяльність товариства в порядку, встановленому установчим документом

ОБОВ'ЯЗКИ

дотримуватись установчих документів товариства та виконувати рішення загальних зборів

виконувати свої зобов'язання перед товариством, у тому числі пов'язані з майновою участю, а також робити внески (оплачувати акції) у розмірі, в порядку та коштами, що передбачені установчим документом

не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства

ВАЖЛИВО! Законом визначено залежне господарське товариство, в якому іншому (головному) господарському товариству належать двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.

ПОВНЕ ТОВАРИСТВО**ПОНЯТТЯ**

господарське товариство, учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства й солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями усім майном, що їм належить

управління

Управління діяльністю повного товариства здійснюється за спільною згодою всіх учасників. Засновницьким договором товариства можуть бути передбачені випадки, коли рішення приймається більшістю голосів учасників

участь у цивільному обороті

Кожний учасник повного товариства має право діяти від імені товариства, якщо засновницьким договором не визначено, що всі учасники ведуть справи спільно або що ведення справ доручено окремим учасникам

розподіл прибутку

Прибуток повного товариства розподіляється між його учасниками пропорційно їхнім часткам у статутному капіталі, якщо інше не передбачено установчим договором або домовленістю учасників

відповідальність учасників за зобов'язаннями товариства

Кожен з учасників несе додаткову відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном. Збитки повного товариства розподіляються між його учасниками пропорційно відповідно до їхніх часток у статутному капіталі, якщо інше не передбачено засновницьким договором або домовленістю учасників

ВАЖЛИВО! Повне товариство створюється і діє на підставі засновницького договору, який підписується всіма його учасниками. Засновницький договір повного товариства, крім відомостей, передбачених статтею 88 ЦК України, має містити відомості про: розмір та склад складеного капіталу товариства; розмір та порядок зміни часток кожного з учасників у складеному капіталі; розмір, склад та строки внесення ними вкладів.

КОМАНДИТНЕ ТОВАРИСТВО**ПОНЯТТЯ**

господарське товариство, в якому разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном (повними учасниками), є один чи кілька учасників (вкладників), які несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів і не беруть участі в діяльності товариства

учасники

Повні учасники – учасники, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном

Вкладники – учасники, які несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів і не беруть участі в діяльності товариства

управління

Управління діяльністю командитного товариства здійснюється за спільною згодою повних учасників. Установчим договором товариства можуть бути передбачені випадки, коли рішення приймається більшістю голосів повних учасників. Вкладники не беруть участі в управлінні діяльністю командитного товариства й не вправі заперечувати проти дій повних учасників з управління діяльністю товариства

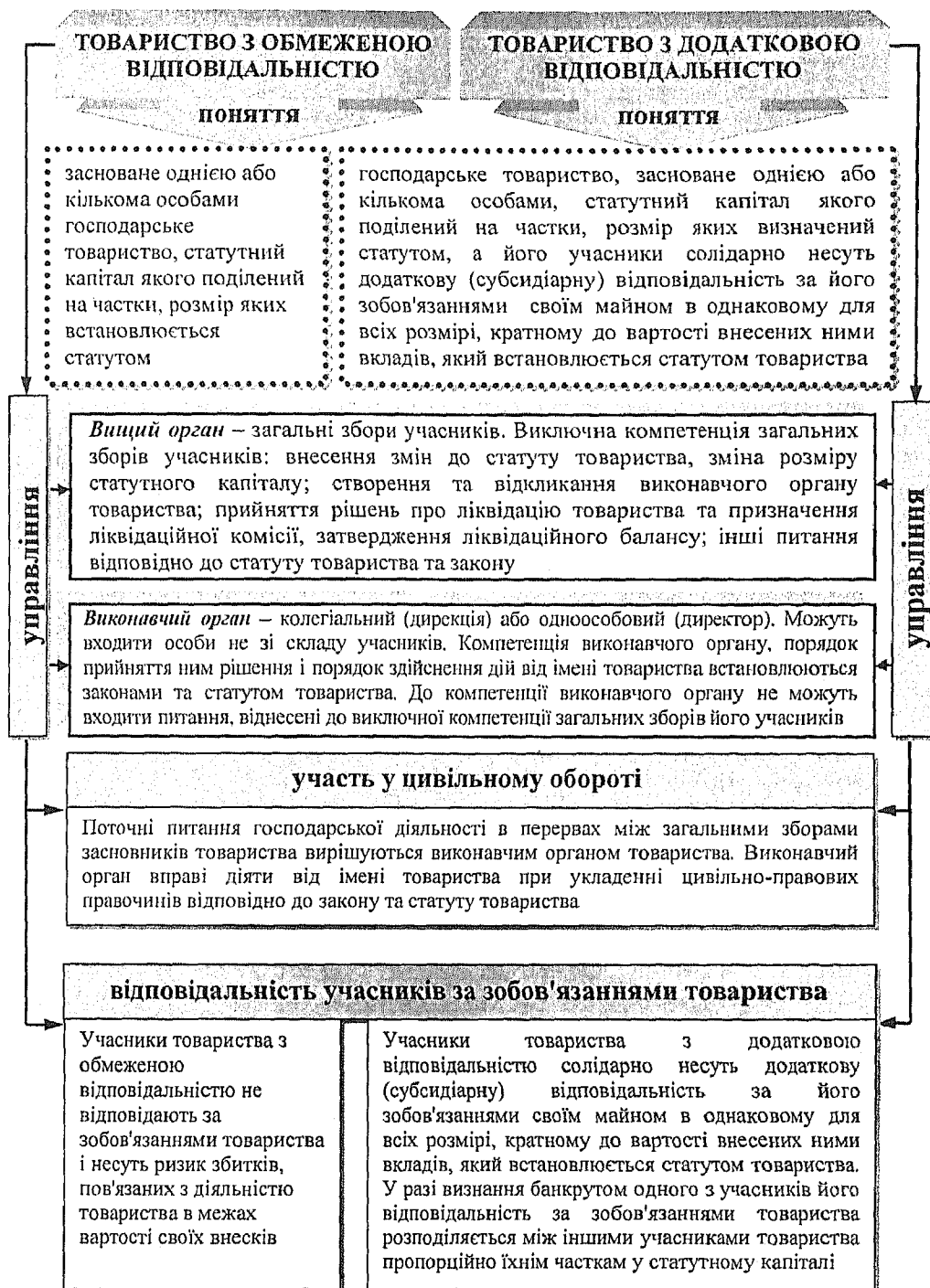
розподіл прибутку

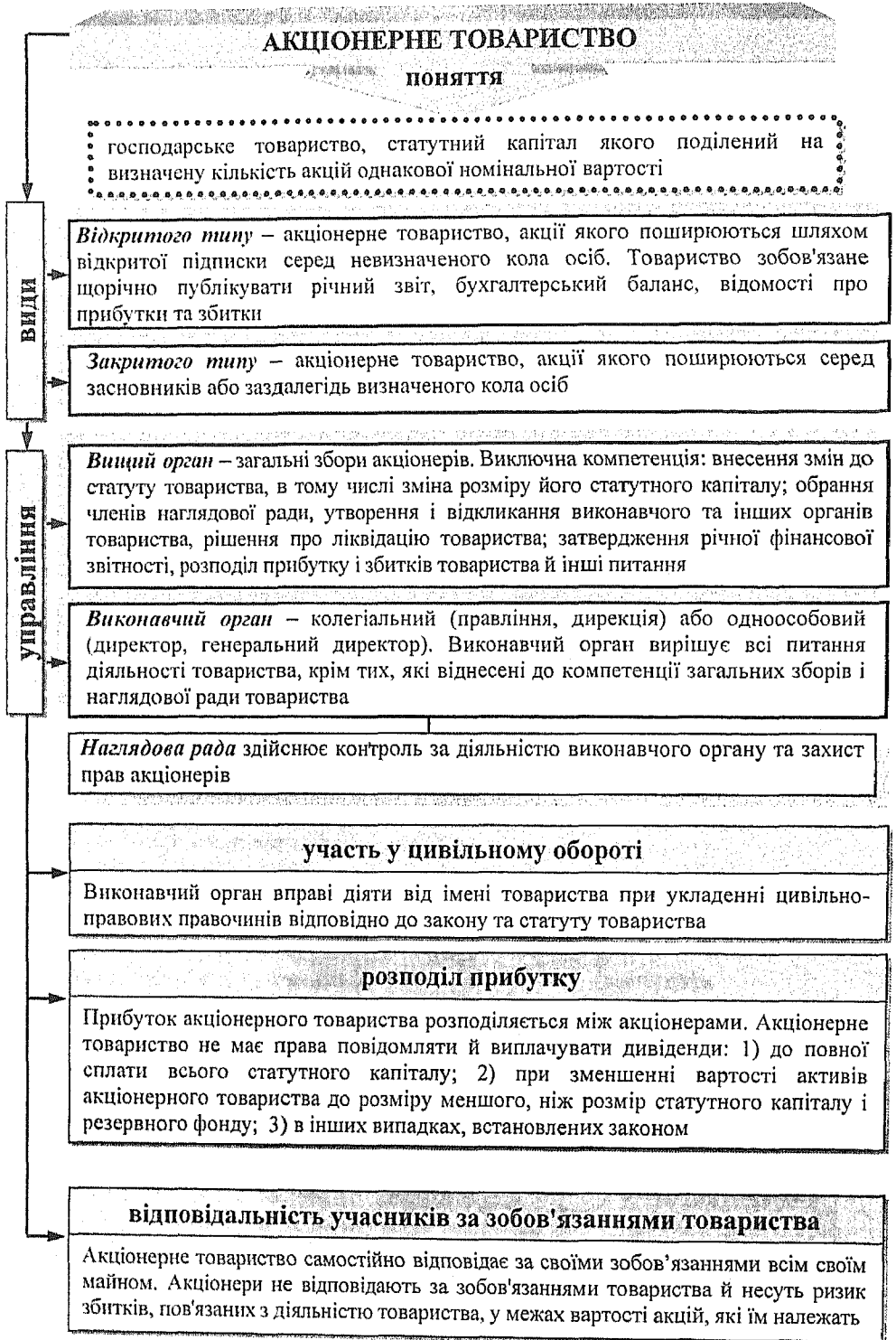
Прибуток командитного товариства розподіляється між повними учасниками й вкладниками:

- між повними учасниками - пропорційно їхнім часткам у складеному капіталі, якщо інше не передбачено установчим договором або домовленістю повних учасників;
- між вкладниками - відповідно до їхніх часток у складеному капіталі товариства, встановленому установчим договором

відповідальність учасників за зобов'язаннями товариства

Повні учасники несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном; вкладники несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними внесків

27. Філії та представництва юридичної особи

ФИЛІЯ**ПОНЯТТЯ**

відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза місцем її знаходження та здійснює усі або частину її функцій

ПРЕДСТАВНИЦТВО**ПОНЯТТЯ**

відокремлений підрозділ юридичної особи, розташований поза місцем її знаходження, що здійснює представництво та захист інтересів ю.о.

правовий статус

Філії та представництва не є юридичними особами

управління

Керівники філій і представництв призначаються юридичною особою та діють на підставі виданої нею довіреності

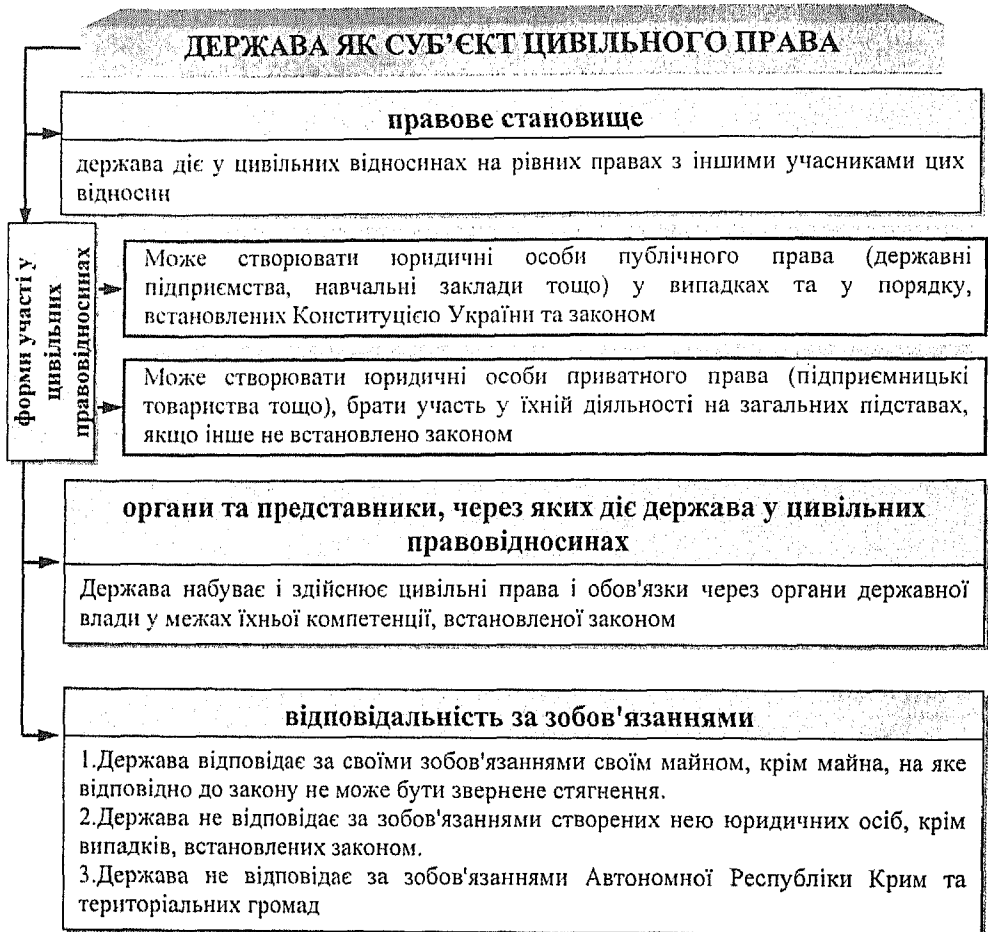
майнове становище

Філії та представництва наділяються майном юридичної особи і не мають власного майна

оформлення діяльності

Філії та представництва діють на підставі затвердженого юридичною особою положення. Відомості про філії та представництва юридичної особи включаються до єдиного державного реєстру

28. Участь держави та Автономної Республіки Крим у цивільних правовідносинах

ВАЖЛИВО! У випадках і в порядку, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, від імені держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад за спеціальними дорученнями можуть виступати фізичні та юридичні особи, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування

**АВТОНОМНА РЕСПУБЛІКА КРИМ
ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА**

правове становище

Автономна Республіка Крим діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин

**форми участі у
цивільних
правовідносинах**

Може створювати юридичні особи публічного права (державні підприємства, навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом

Може створювати юридичні особи приватного права (підприємницькі товариства тощо), брати участь у їхній діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом

**органи та представники, через яких діє АРК у цивільних
правовідносинах**

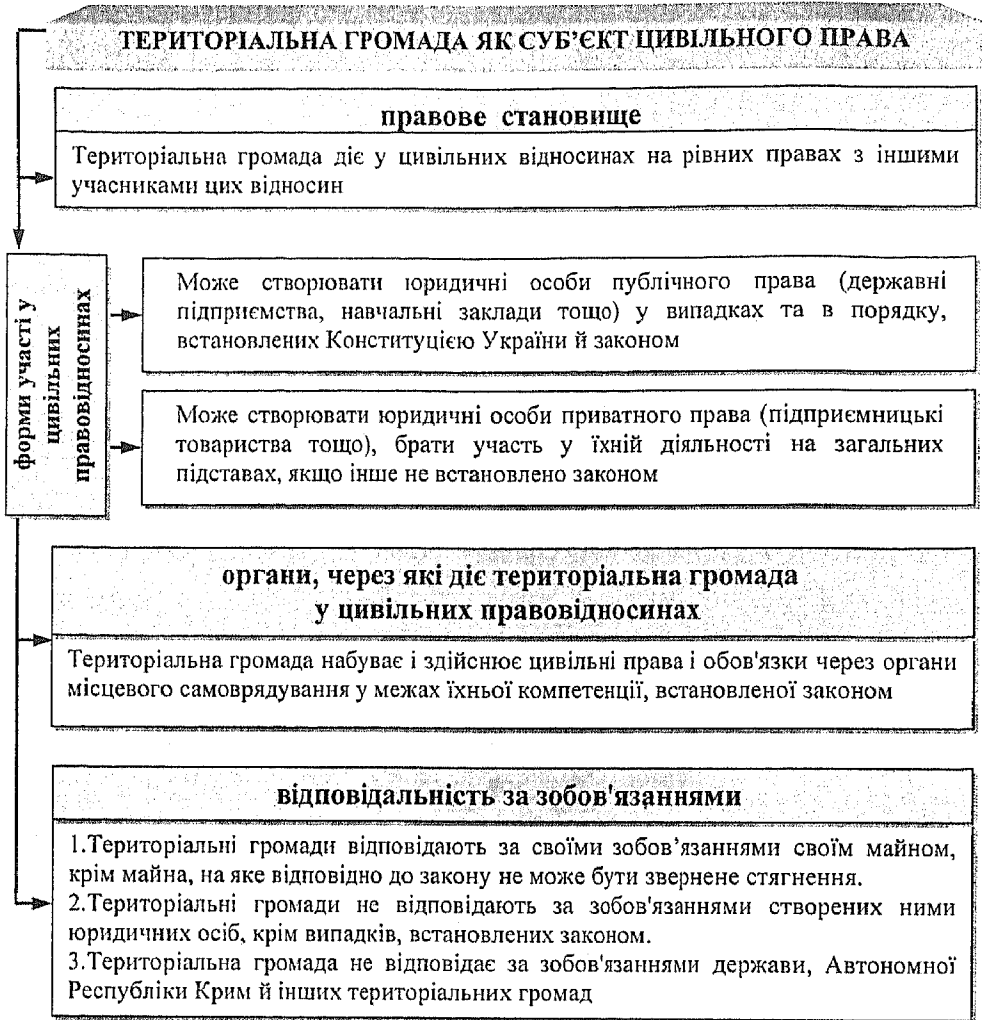
АРК набуває і здійснює цивільні права і обов'язки через органи влади Автономної Республіки Крим у межах їхньої компетенції, встановленої законом

відповідальність за зобов'язаннями

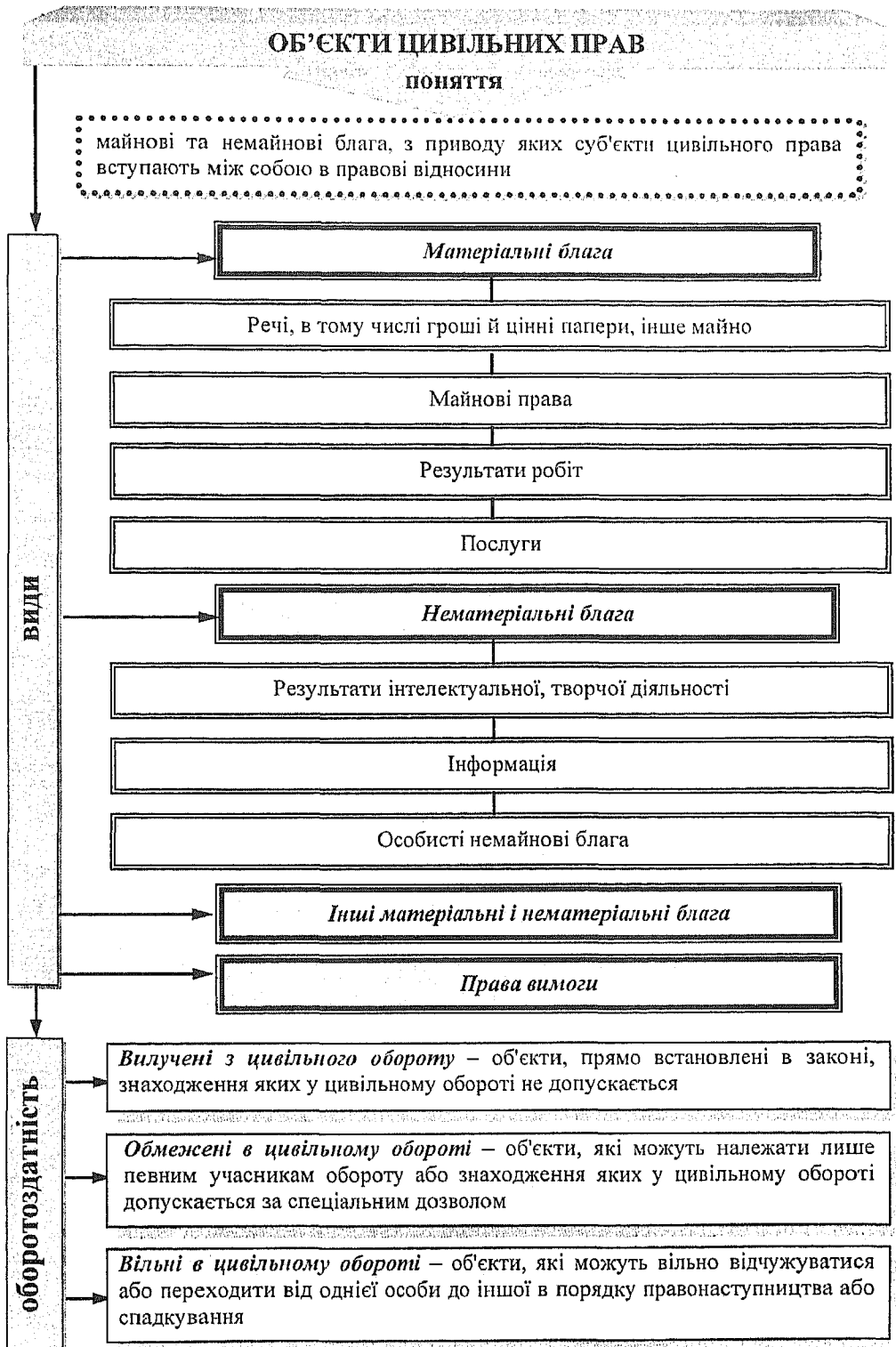
1. Автономна Республіка Крим не відповідає за зобов'язаннями держави та територіальних громад.
2. Автономна Республіка Крим не відповідає за зобов'язаннями створених нею юридичних осіб, крім випадків, встановлених законом.
3. Юридичні особи, створені державою, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами, не відповідають за зобов'язаннями Автономної Республіки Крим

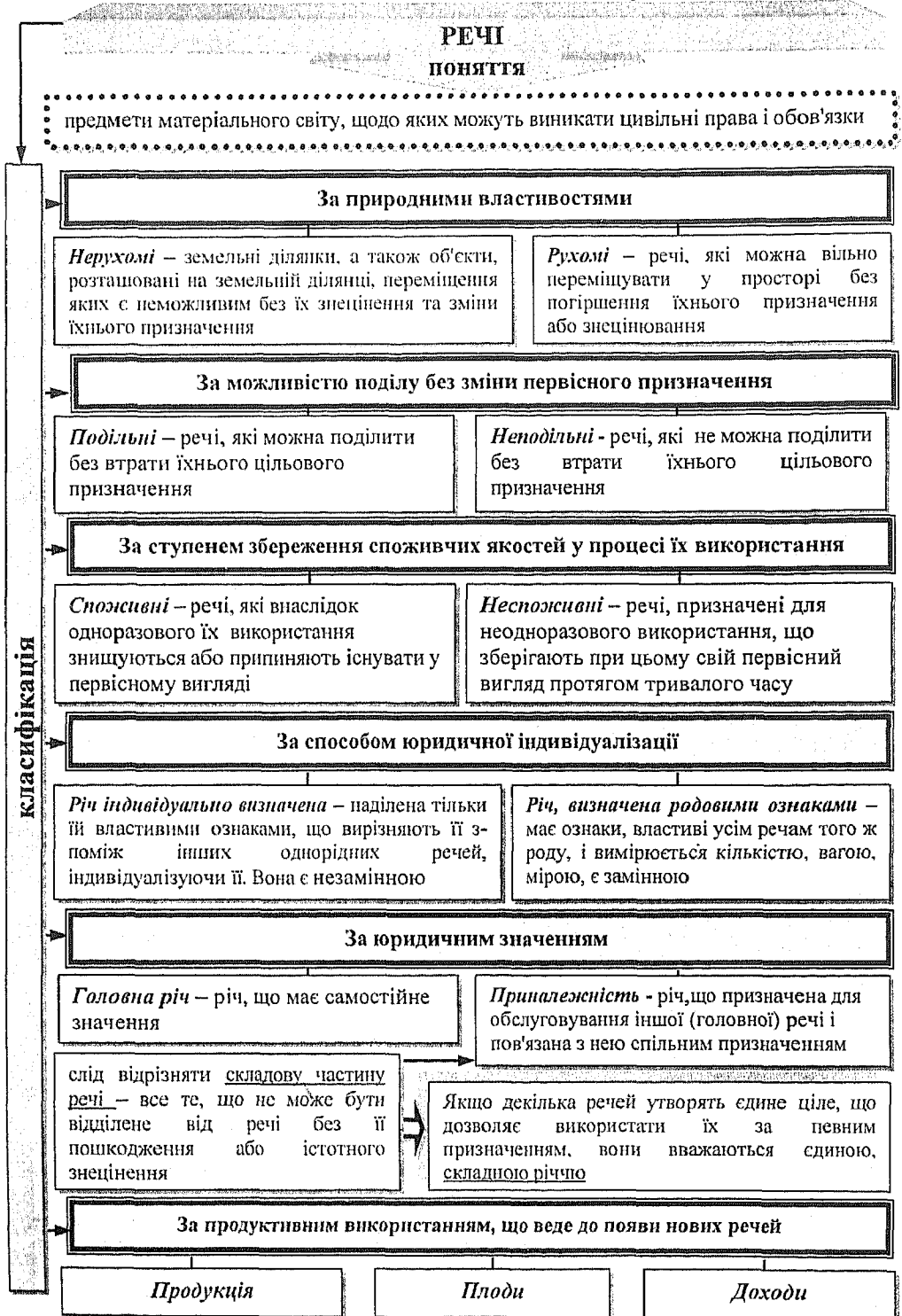
29. Участь територіальних громад у цивільних правовідносинах

30. Об'єкти цивільних прав: основні положення

31. Речі як об'єкти цивільного права

32. Майно як особливий об'єкт цивільних прав

МАЙНО ПОНЯТТЯ

окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки, що належать суб'єктам цивільного права

різні аспекти розуміння

Річ у розумінні: 1) що належить особі; 2) предмет договорів купівлі-продажу, оренди, дарування й ін. (зустрічається також термін «товар»); 3) знаходиться у конкретної особи (при витребуванні майна з чужого незаконного володіння)

Сукупність речей, що належать певній особі або пов'язані цільовим призначенням

Сукупність прав, що належать особі. Напр.: право вимоги внеску до кредитної установи; право засновника вимагати частину майна у випадку ліквідації юридичної особи тощо

Сукупність майнових прав і обов'язків. Напр., спадкова маса містить у собі права та обов'язки померлого, які переходять до його спадкоємців

ОСОБЛИВИЙ ВИД ПІДПРИЄМСТВО ПОНЯТТЯ

цілісний майновий комплекс, що використовується для здійснення підприємницької діяльності, до складу якого входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом

Являє собою єдиний (цілісний) майновий комплекс і є складною річчю

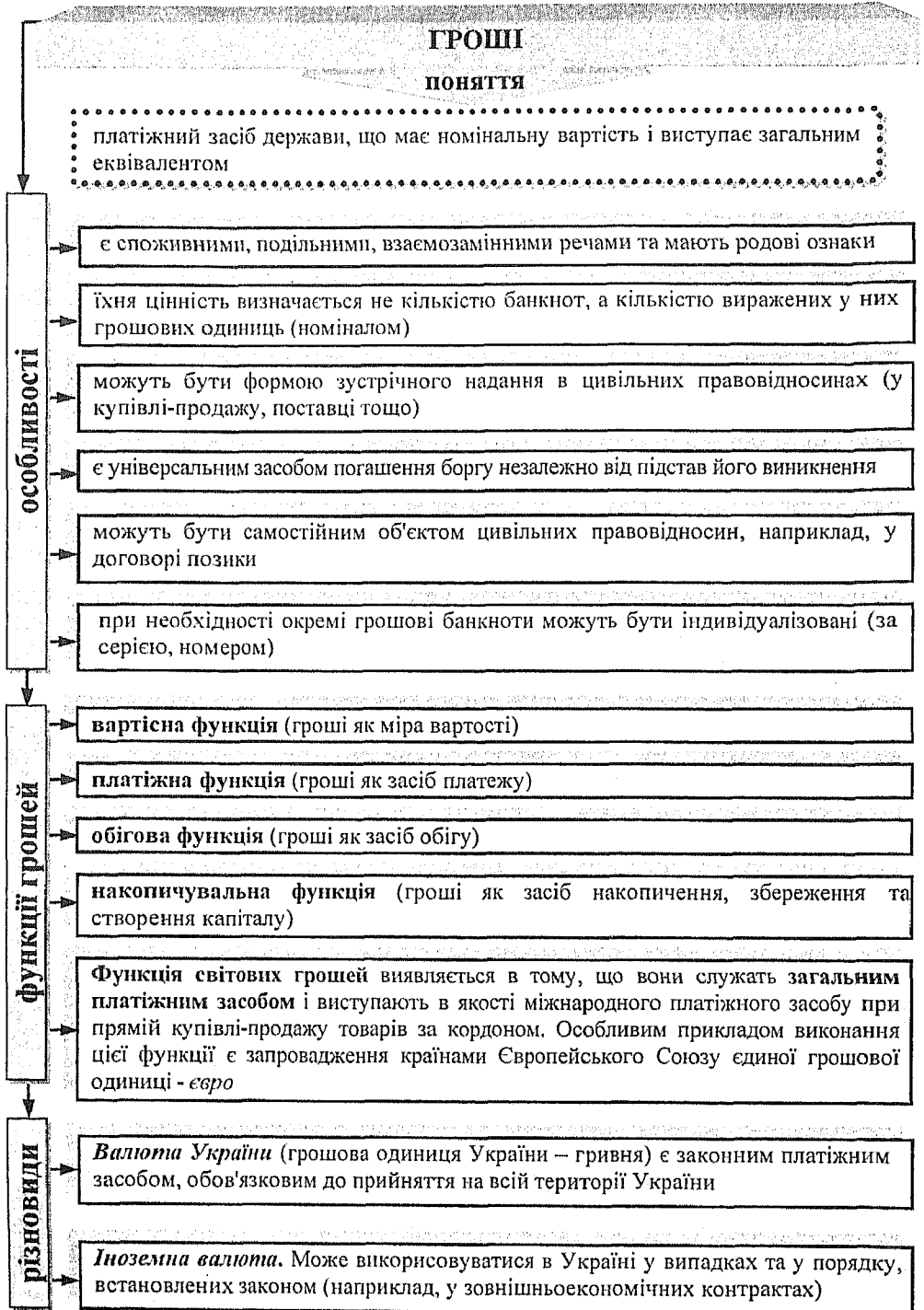
Майно використовується для здійснення підприємницької діяльності

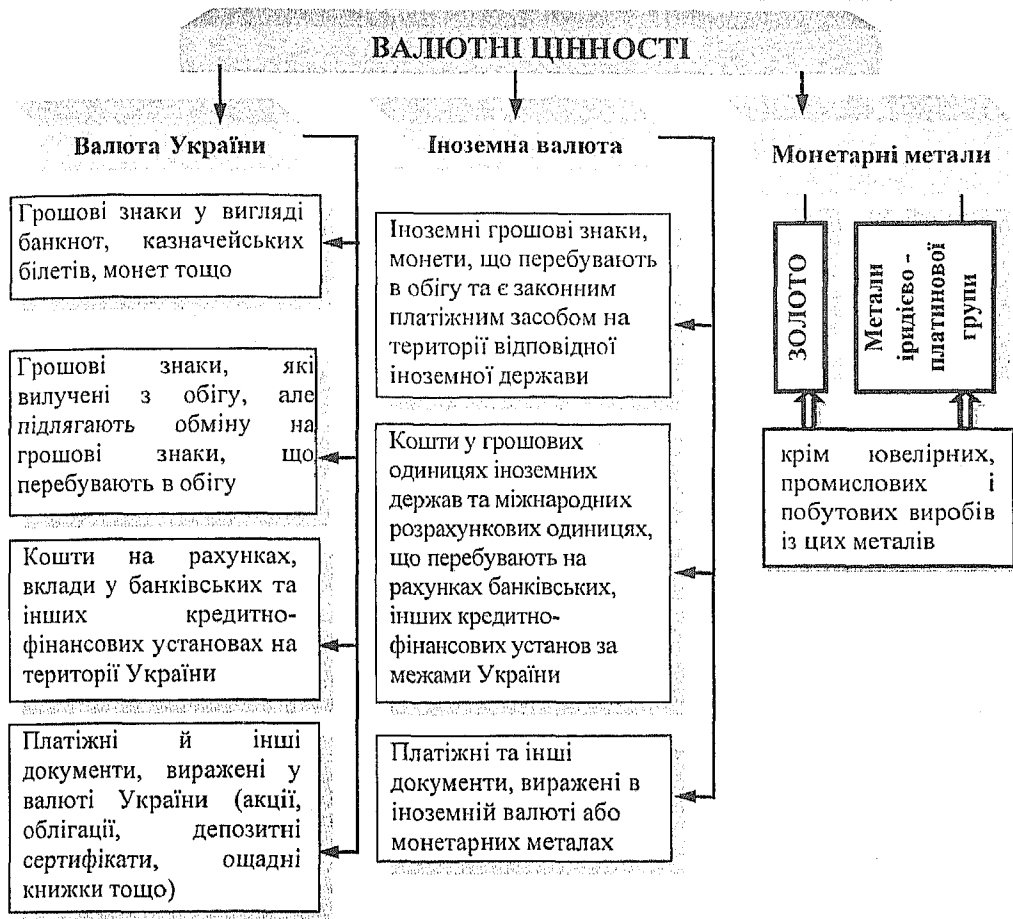
Включає ряд речей, що знаходяться в його складі: нерухомі (земельні ділянки, будинки, споруди), рухомі (обладнання, інвентар, сировину, продукцію); права вимоги, борги

Поряд з майновими правами містить у собі немайнові права: право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором чи законом

Поширюється правовий режим нерухомої речі

33. Гроші, валютні цінності та цінні папери як об'єкти цивільного права

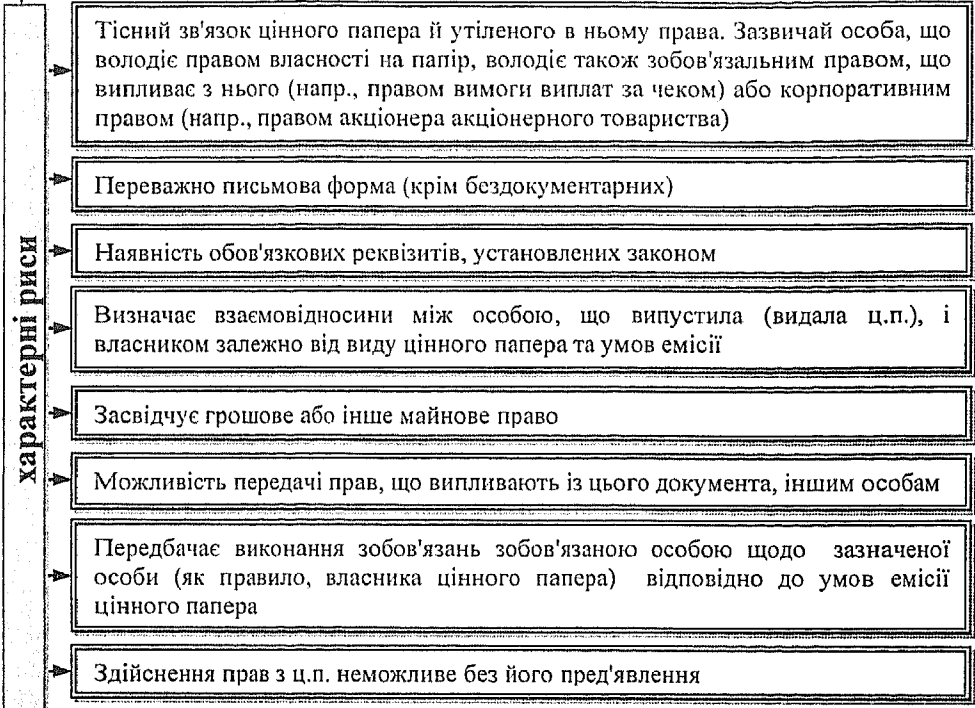

ВАЖЛИВО! Згідно з Декретом КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. та Законом України «Про банки і банківську діяльність», правочини з валютними цінностями здійснюються банками та іншими фінансовими установами на підставі ліцензії Національного банку України. Національним банком України може видаватися *генеральна* або *індивідуальна ліцензія*. Генеральна ліцензія видається комерційним банкам та іншим кредитно-фінансовим установам України на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання. Індивідуальна ліцензія видається резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції.

ЦІННИЙ ПАПІР

ПОНЯТТЯ

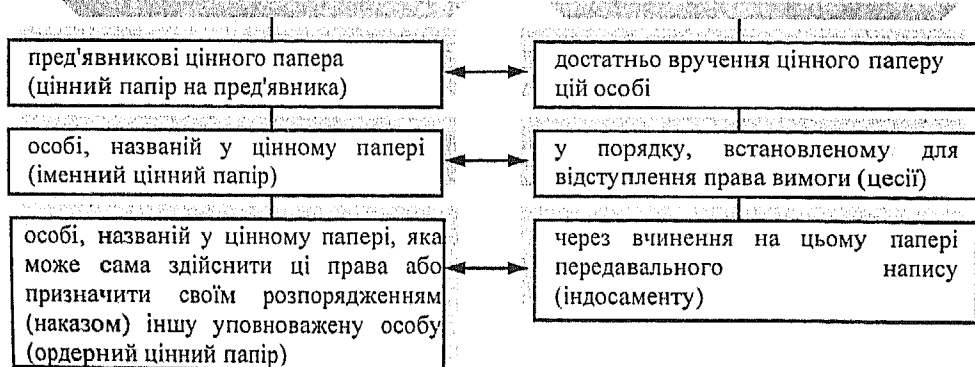
документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що засвідчує грошове або інше майнове право і визначає взаємовідносини між особою, яка його розмістила (видала), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають із цього документа, іншим особам

ПРАВА З ЦІННОГО ПАПЕРА

належать

передаються

ГРУПИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

пайові цінні папери - засвідчують участь у статутному капіталі, надають їхнім власникам право на участь в управлінні емітентом і одержання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна при ліквідації емітента

боргові цінні папери - засвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання

похідні цінні папери, механізм їх розміщення та обігу пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та (або) товарних ресурсів

товаророзпорядчі цінні папери - надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, зазначеним у цих документах

ВИДИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

АКЦІЇ

ОБЛІГАЦІЇ

КАЗНАЧЕЙСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ

ОЩАДНІ СЕРТИФІКАТИ

ВЕКСЕЛІ

ПРИВАТИЗАЦІЙНІ ПАПЕРИ

ІНВЕСТИЦІЙНІ СЕРТИФІКАТИ

ІНШІ

АКЦІЯ ПОНЯТТЯ

цінний папір без встановленого строку обігу, що засвідчує часткову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві й право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на отримання частини прибутку у вигляді дивідендів, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства

призначення

засвідчує права вимоги акціонера до юридичної особи

ВИДИ

*За
приналежністю
прав*

Іменні - акції, в яких зазначена певна особа-акціонер

На пред'явника – акція, що встановлює права щодо особи – пред'явника цього цінного папера

*За порядком обігу і
можливістю
розповсюдження*

Акції, які вільно розповсюджуються та перебувають в обігу (акції ВАТ)

Акції з обмеженим порядком обігу та розповсюдження (акції ЗАТ). Розповсюджуються серед засновників товариства або обмеженого кола осіб, кількісний та персональний склад яких чітко визначений, не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі

*За обсягом прав,
якими володіє
власник*

Проста акція – надає власникові право на участь в управлінні товариством, але не надає право на одержання фіксованого (незмінного) дивіденду

Привілейована акція – не дає власникові права на управління товариством, але надає можливість одержання фіксованого дивіденду

Повноваження власників

управлінські (корпоративні)

права вимоги (зобов'язальні)

номінальна вартість

Номінальна вартість акції встановлюється в національній валюті. Мінімальна номінальна вартість акції не може бути меншою, ніж одна копійка

ОБЛІГАЦІЯ

ПОНЯТТЯ

цінний папір, який засвідчує внесення їй власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера у передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого відсотка (якщо інше не передбачене умовами випуску)

призначення

дає право здійснювати вимоги лише майнового характеру та відображає відносини позики між її власником, який є кредитором, та особою, яка виступає емітентом облигації і виступає боржником

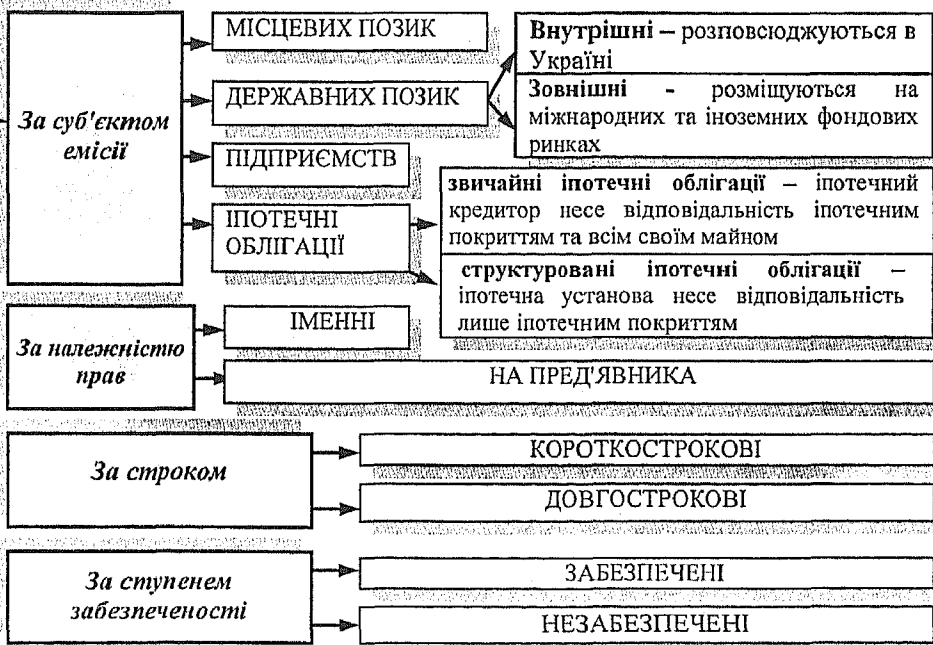
Мета випуску облигацій

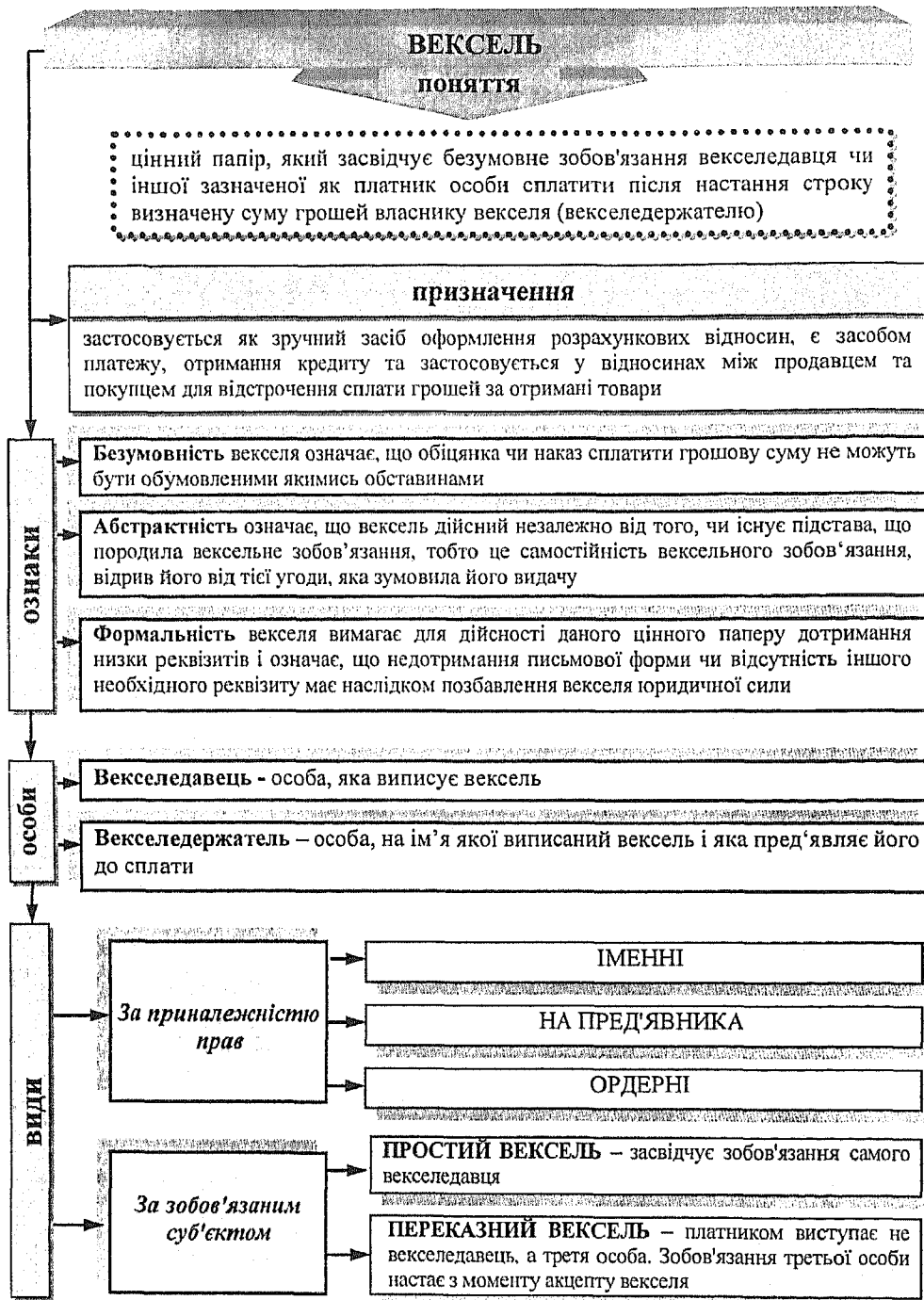
- отримання і мобілізація тимчасово відсутніх коштів для здійснення певних програм, проектів чи планів
- залучення іноземних інвестицій та валюти в такий спосіб
- стримування зростання інфляційних процесів (облигації державної внутрішньої позики)

Суб'єкт емісії (емітент)

- Держава. Держава може випускати облигації як від власного імені в особі Міністерства фінансів, так і від імені конкретних її органів (Міністерства транспорту, Міністерства промислової політики тощо)
- Приватні юридичні особи випускають облигації за необхідності залучення коштів для розширення та оновлення виробництва, впровадження високих технологій та реалізації перспективних проектів

ВИДИ

КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

ПОНЯТТЯ

борговий цінний папір, що емітується державою в особі її вповноважених органів, розміщується виключно на добровільних засадах серед населення, засвідчує внесення їхніми власниками коштів до бюджету та дає право на отримання фінансового доходу або інші майнові права відповідно до умов його випуску

призначення, специфіка

є засобом наповнення Державного бюджету України через акумулювання вільних коштів фізичних осіб. Є цінним папером на пред'явника

Види

короткострокові – строком обігу до одного року

середньострокові – від одного до п'яти років

довгострокові – від п'яти до десяти років

набувач

можуть набуватися лише фізичними особами

ОЩАДНИЙ СЕРТИФІКАТ

ПОНЯТТЯ

письмове свідцтво банку про депонування грошових коштів, яке засвідчує право вкладника на отримання після встановленого строку депозиту і відсотків за ним

призначення

підтверджує укладення особами договору банківського вкладу

Види

За належністю прав

Іменні – в яких зазначається ім'я вкладника і що існують в бездокументарній формі

На пред'явника – в яких не вказується ім'я вкладника і що існують у документарній формі

Щодо строків обігу

строкові

до запитання

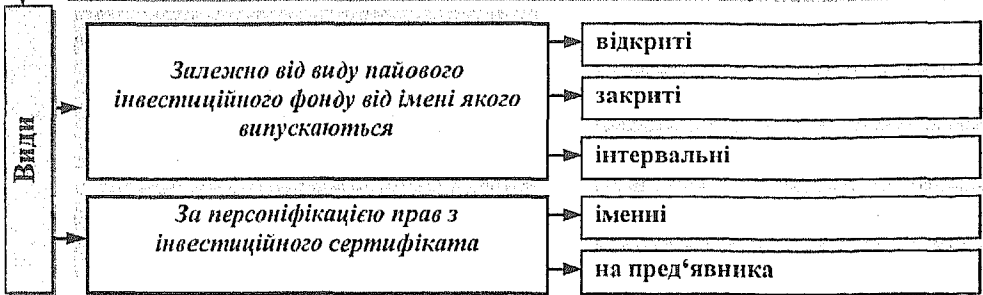
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ СЕРТИФІКАТ

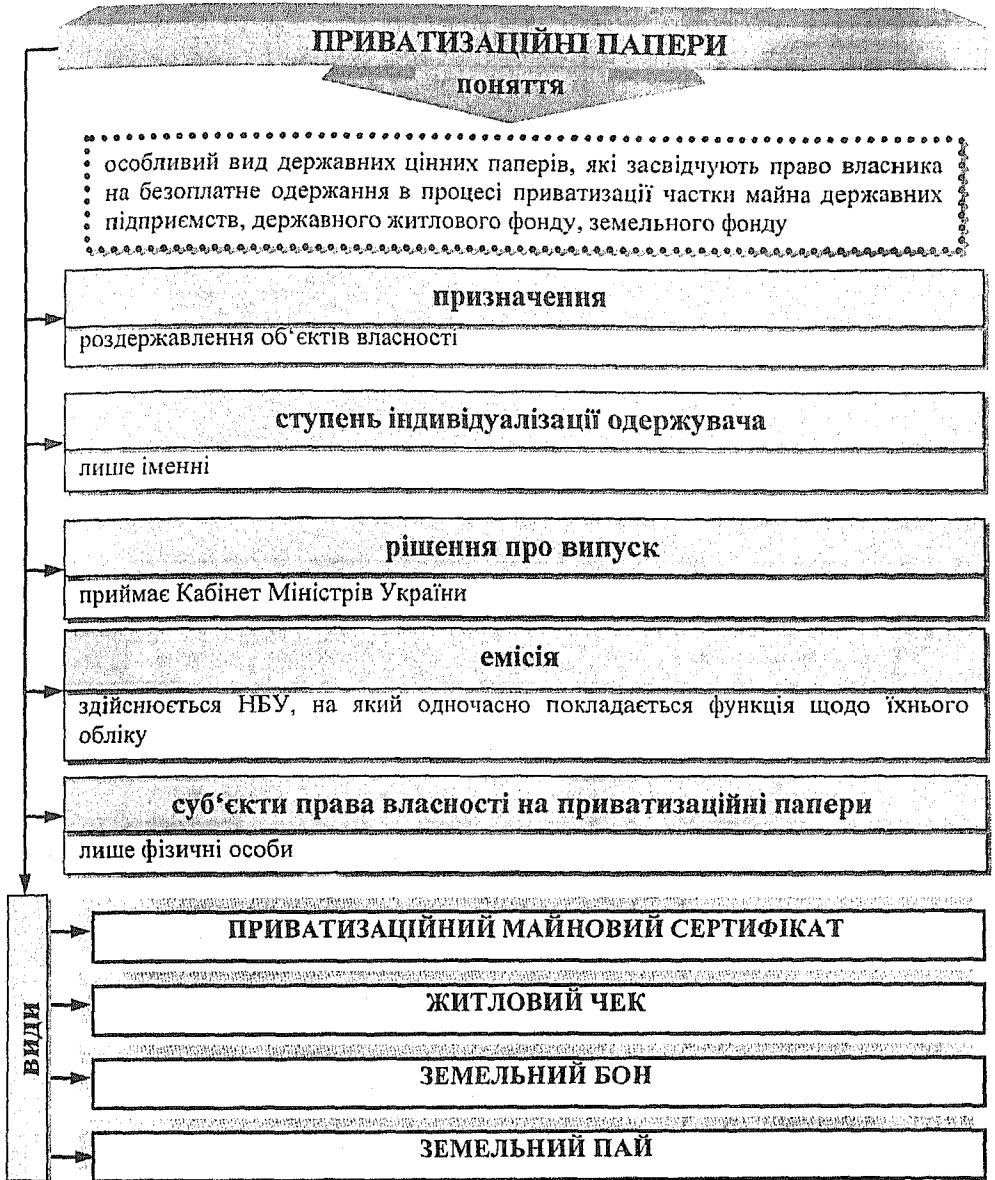
ПОНЯТТЯ

цінний папір, який випускається компанією з управління активами пайового інвестиційного фонду і засвідчує право власності інвестора на частку в пайовому інвестиційному фонді (ПІФ)

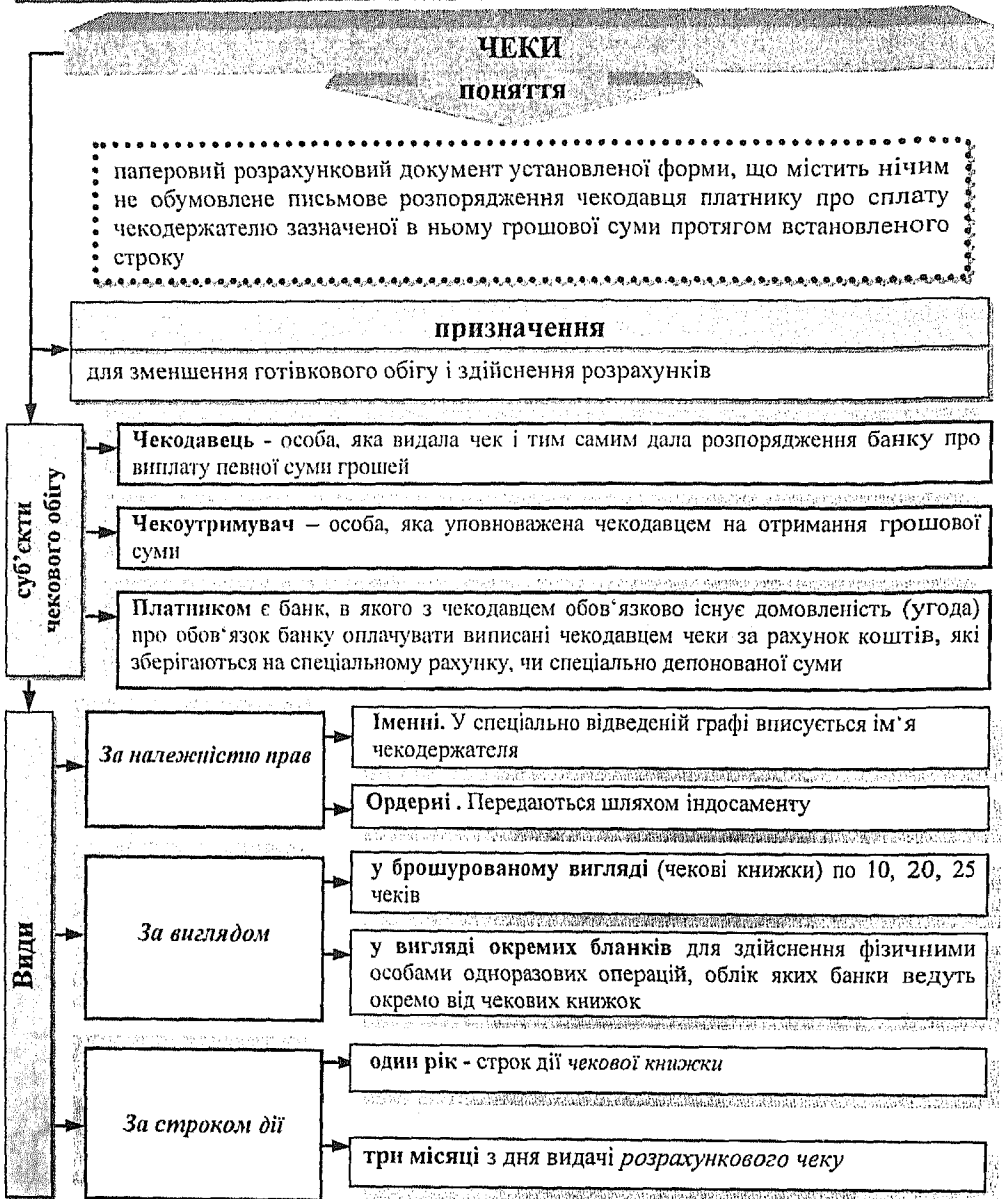
ПРИЗНАЧЕННЯ

є здійснення спільного інвестування, механізм якого виглядає таким чином: розповсюджуючи інвестиційні сертифікати, емітент отримані кошти вкладає в цінні папери інших емітентів (акції, облігації тощо). Отримані від розміщення кошти йдуть на виплату дивідендів власникам інвестиційних сертифікатів, а сума, яка залишилася після повної виплати, становить прибуток емітента

ВАЖЛИВО! Приватизаційні папери можуть бути використані лише для обміну на документи, які встановлюють право власності на придбані об'єкти приватизації. Приватизаційні папери, незалежно від їхнього виду та найменування, обмежені в обігу і їхній продаж чи відчуження іншим способом заборонені

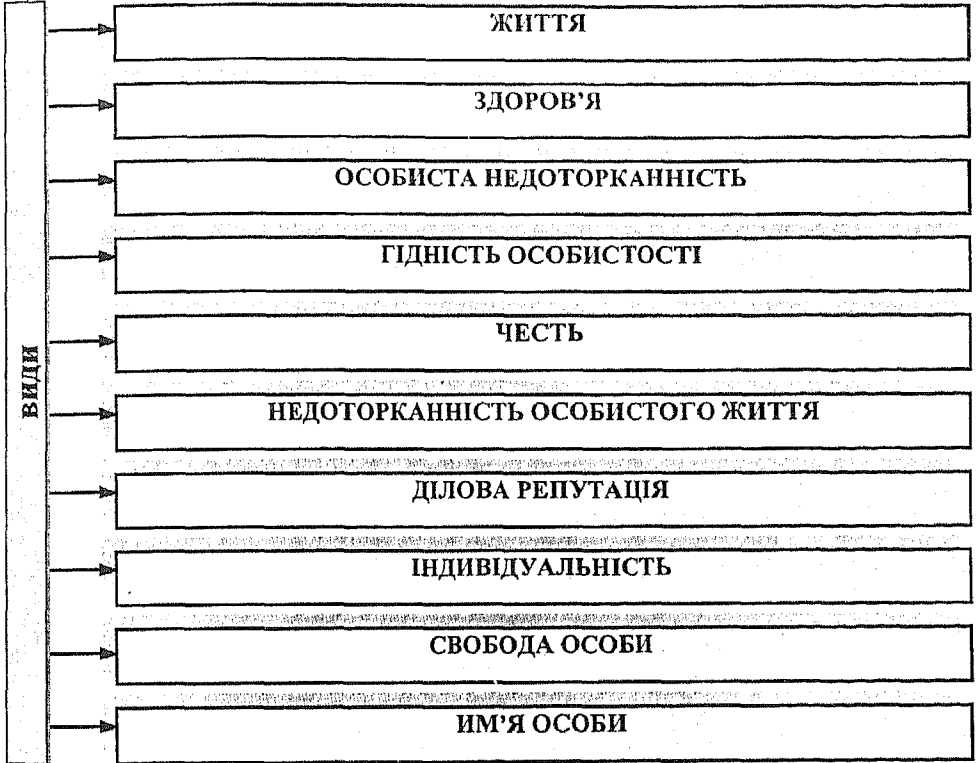
ВАЖЛИВО! Згідно з п.8 розділу 4 Інструкції НБУ «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» забороняється здійснювати видачу розрахункових чеків на пред'явника

34. Інші об'єкти цивільних прав

НЕМАТЕРІАЛЬНІ БЛАГА

ПОНЯТТЯ

такі, що не мають економічного змісту та невіддільні від особистості їх носіїв блага та свободи, що визнані та охороняються чинним законодавством

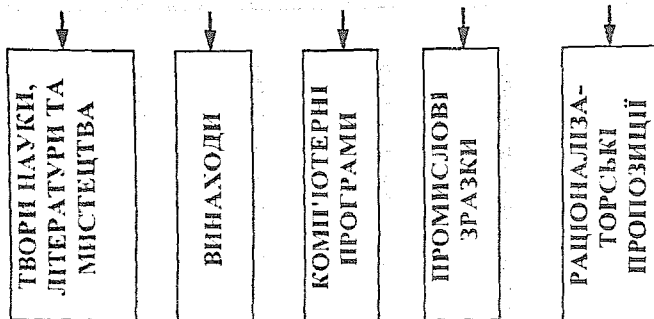

ВАЖЛИВО!

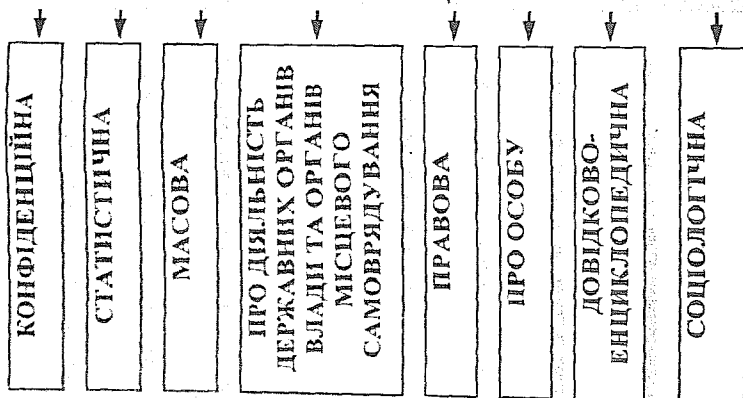
1. Носіями нематеріальних благ є фізичні особи незалежно від віку й стану дієздатності.
2. Нематеріальні блага є невід'ємними від особистості та не можуть відчужуватися

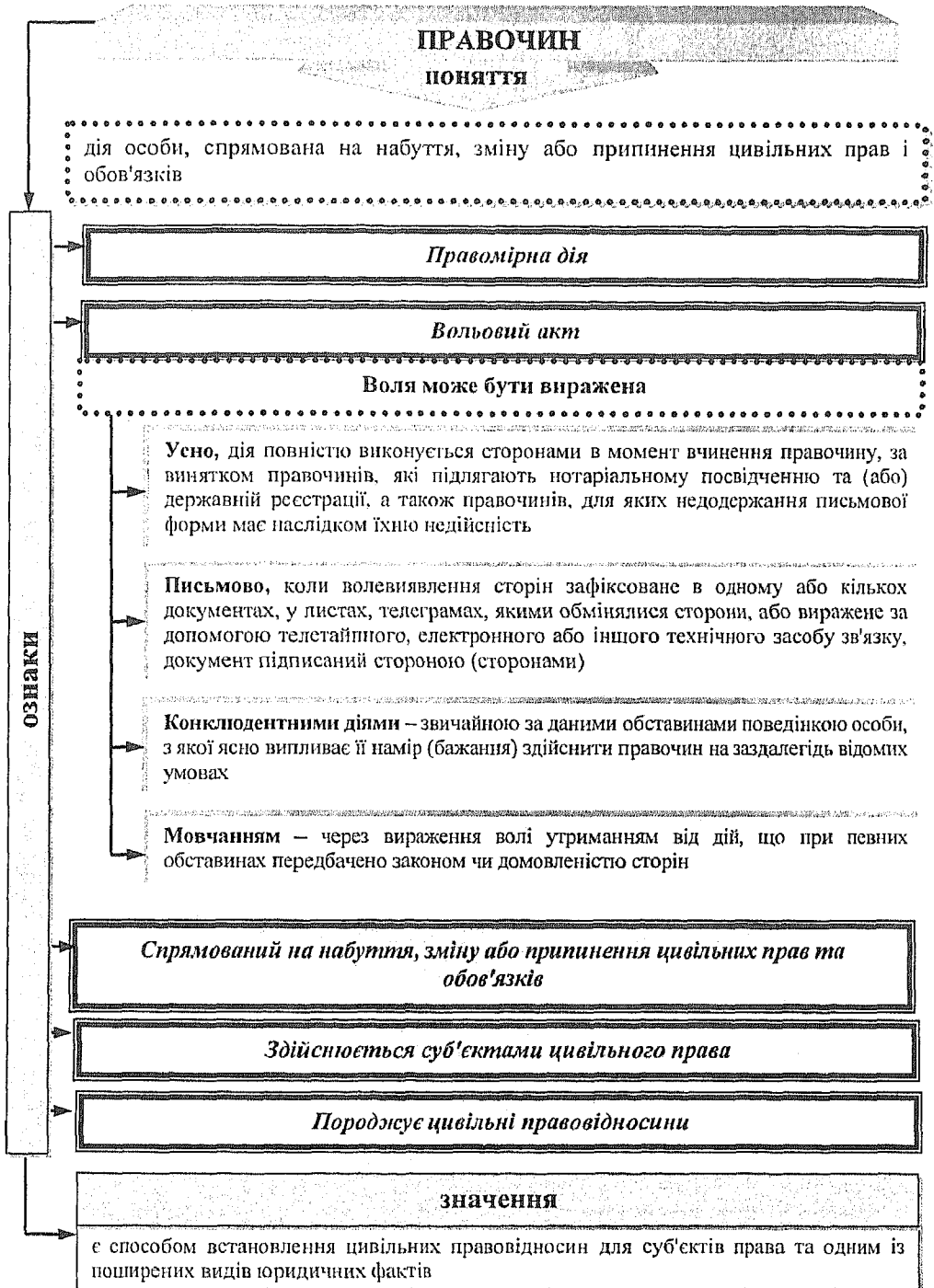
РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ІНФОРМАЦІЯ

35. Поняття, ознаки та значення правочинів

36. Види правочинів

ВИДИ ПРАВОЧИНІВ

ЗАЛЕЖНО ВІД КІЛЬКОСТІ СТОРІН

Односторонні – дія однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами

Двосторонні – погоджена дія двох сторін

Багатосторонні – погоджена дія більш ніж двох сторін

ЗАЛЕЖНО ВІД НАЯВНОСТІ ЗУСТРІЧНОГО НАДАННЯ

Оплатні – майнове надання однієї сторони передбачає зустрічне майнове надання другої

Безоплатні – майнове надання здійснюється однією стороною

ЗА ПРАВОВИМ ЗНАЧЕННЯМ ПІДСТАВИ ДЛЯ ЧИННОСТІ ПРАВОЧИНУ

Каузальні – в яких прямо зазначена підстава, від якої залежить чинність правочину

Абстрактні – в яких підстава їх укладення юридично байдужа чи прямо не виражена у правочині (наприклад, видача векселя)

ЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО, ЩО СЛУЖИТЬ ВИНИКНЕННЮ, ЗМІНИ ЧИ ПРИПИНЕННЮ ПРАВ І ОБОВ'ЯЗКІВ

Умовні – в яких права і обов'язки поставлені в залежність від настання якоїсь обставини, і заздалегідь невідомо, настане вона чи ні

Термінові – в яких права і обов'язки породжуються залежно від певної події, якщо відомо про її настання (напр., календарна дата)

ЗАЛЕЖНО ВІД ФОРМИ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ

Усні – в яких волевиявлення сторін не фіксується на зовнішніх носіях

Письмові – в яких волевиявлення сторін фіксується на зовнішніх носіях

Прості – достатньо закріплення волевиявлення на матеріальному носії (папері чи ін.) та, в певних випадках, вчинення певних дій (обміну факсограмами тощо)

З нотаріальним посвідченням чи (та) державною реєстрацією – додатково до вираження волі на матеріальному носії потрібним є нотаріальне посвідчення чи державна реєстрація правочину (напр., нотаріальне посвідчення заповіту)

37. Чинність правочину

ЧИННІСТЬ ПРАВОЧИНУ

ПОНЯТТЯ

- правова категорія, яка означає, що при дотриманні певних передбачених
- законом умов (вимог) правочин породжує встановлені ним правові
- наслідки

УМОВИ ЧИННОСТІ ПРАВОЧИНУ

Зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства

Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності

Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі

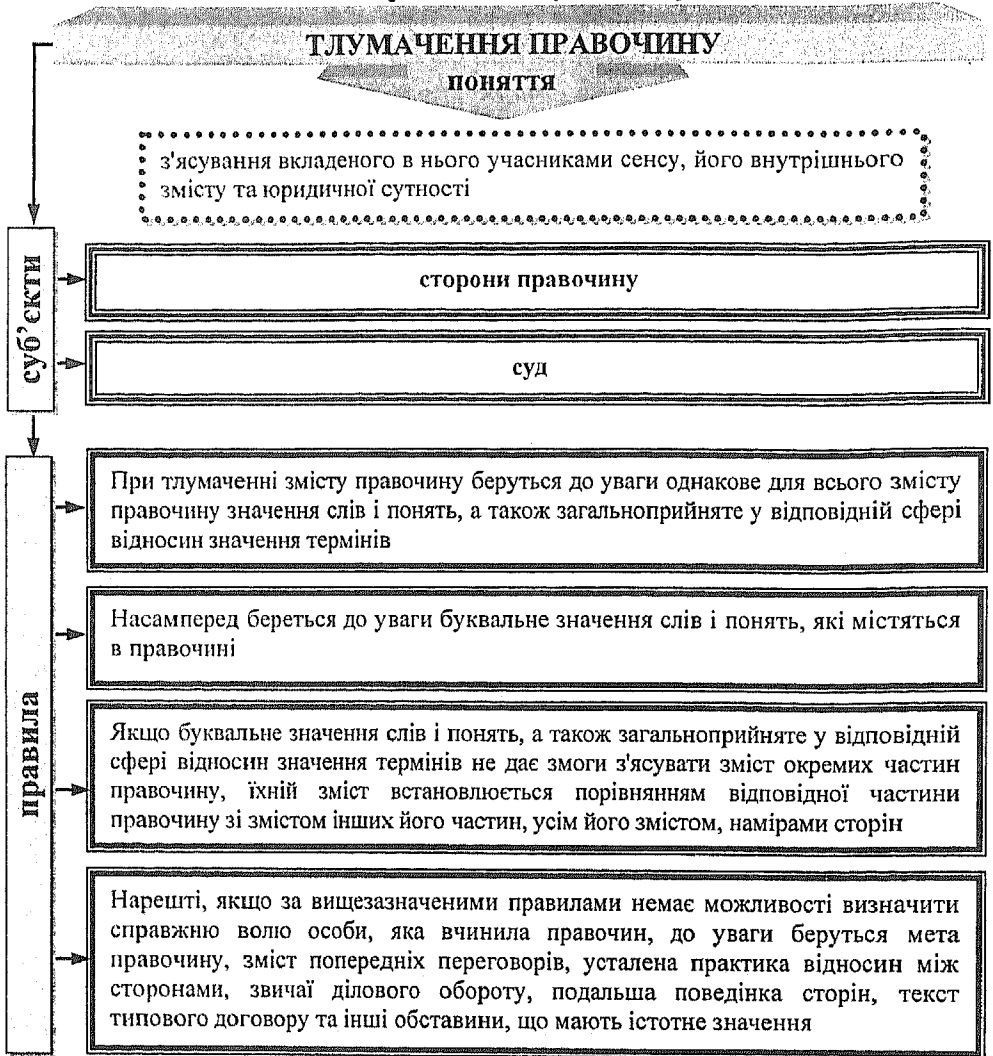
Правочин має вчинятися у формі, встановленій законом

Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що ним обумовлені

Правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей

ВАЖЛИВО! Існує презумпція (припущення), що правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним

38. Тлумачення правочину

39. Недійсні правочини

НЕДІЙСНИЙ ПРАВОЧИН

ПОНЯТТЯ

неправомірна юридична дія, здійснена у вигляді правочину, що не породжує юридичних наслідків, тобто не спричиняє встановлення, зміни чи припинення цивільних прав та обов'язків, крім тих, які пов'язані з його недійсністю

залежно від способу встановлення

Нікчемний – правочин, недійсність якого встановлена законом. Такий правочин є недійсним з моменту його укладення

Оспорюваний – правочин, недійсність якого прямо не встановлена законом, але одна зі сторін чи інша зацікавлена особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом. Такий правочин може бути визнаний судом недійсним

залежно від того, який з елементів правочину буде визнано неналежним

З вадами суб'єктивного складу – укладений особами, які не мали права його укладати

З вадами волі – укладений особами, воля яких щодо укладеного правочину сформулювалася неналежним чином

З вадами форми – укладений з недотриманням встановленої законом форми, що тягне за собою недійсність цього правочину

З вадами змісту – правочин, який порушує публічний порядок, фіктивний та удаваний правочин

залежно від того, в якій частині правочин є недійсним

Повністю недійсний – правочин, що є недійсним у цілому

Частково недійсний – правочин, в якому невідповідними закону є лише деякі аспекти, а інші - задовольняють вимогам закону

У разі недійсності істотної частини правочину (щодо предмета, юридичної природи, мети тощо), весь правочин визнається недійсним.

При недійсності несуттєвих частин правочину, інші його частини, що не суперечать закону є дійсними.

Недійсність окремої частини правочину не має наслідком недійсність інших його частин та правочину в цілому, якщо можна припустити, що правочин був би укладений і без включення в нього недійсної частини

ПРАВОЧИНИ З ВАДАМИ ВОЛІ

ТАКІ, ЩО ВЧИНЕНІ ПІД ВПЛИВОМ

Помилки. Особа помилялася щодо обставин, які мають істотне значення (помилка відносно природи правочину, прав і обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, що значно знижують її цінність чи можливість використання за цільовим призначенням). Такий правочин може бути визнаний судом недійсним. Помилка щодо мотивів правочину не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом

Обману. Можливі два варіанти: 1) сторона заперечувала наявність обставин, які могли перешкодити вчиненню правочину; або 2) сторона замовчувала існування обставин, що могли перешкодити вчиненню правочину.
Правочин, вчинений під впливом обману, визнається судом недійсним

Насильства. Може виявлятися в застосування до особи фізичного чи психічного тиску з боку іншої сторони чи з боку іншої особи.
Правочин, вчинений під впливом насильства, визнається судом недійсним

Зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою стороною. Уповноважена особа (представник), що зобов'язана діяти в інтересах особи і укладати правочини в її інтересах, укладає правочини всупереч цим інтересам унаслідок зловмисної домовленості з іншою стороною. Тут воля особи, яку представляють, підмінюється волею представника. Такий правочин визнається судом недійсним

Тяжкої обставини. Тяжкі обставини спонукують особу вчинити правочин на край не вигідних для неї умовах. Друга сторона при цьому використовує край не вигідні для контрагента умови. Край не вигідні умови означають дуже нерівнозначне надання за правочином, що для сторін є очевидним.
Такий правочин може бути визнаний судом недійсним незалежно від того, хто був його ініціатором

ПРАВОЧИНИ З ВАДАМИ ЗМІСТУ

Фіктивний правочин - правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином. Такий правочин визнається судом недійсним.

Удаваний правочин – правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили. При встановленні, що правочин був удаваним, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили.

Правочин, що порушує публічний порядок - правочин, спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним. Такий правочин є нікчемним.

ПРАВОЧИНИ З ВАДАМИ ФОРМИ

З недодержанням простої письмової форми.

А. Недодержання сторонами письмової форми правочину, встановленої законом, не має наслідком його недійсність, крім випадків, встановлених законом.
Б. Якщо недійсність правочину при недодержанні письмової форми зазначено в законі (напр., договір позики), правочин є недійсним. Винятком є ситуація, коли одна сторона виконала правочин, а інша сторона підтвердила це (прийняла виконання).

З недодержанням вимоги закону про нотаріальне посвідчення одностороннього правочину.

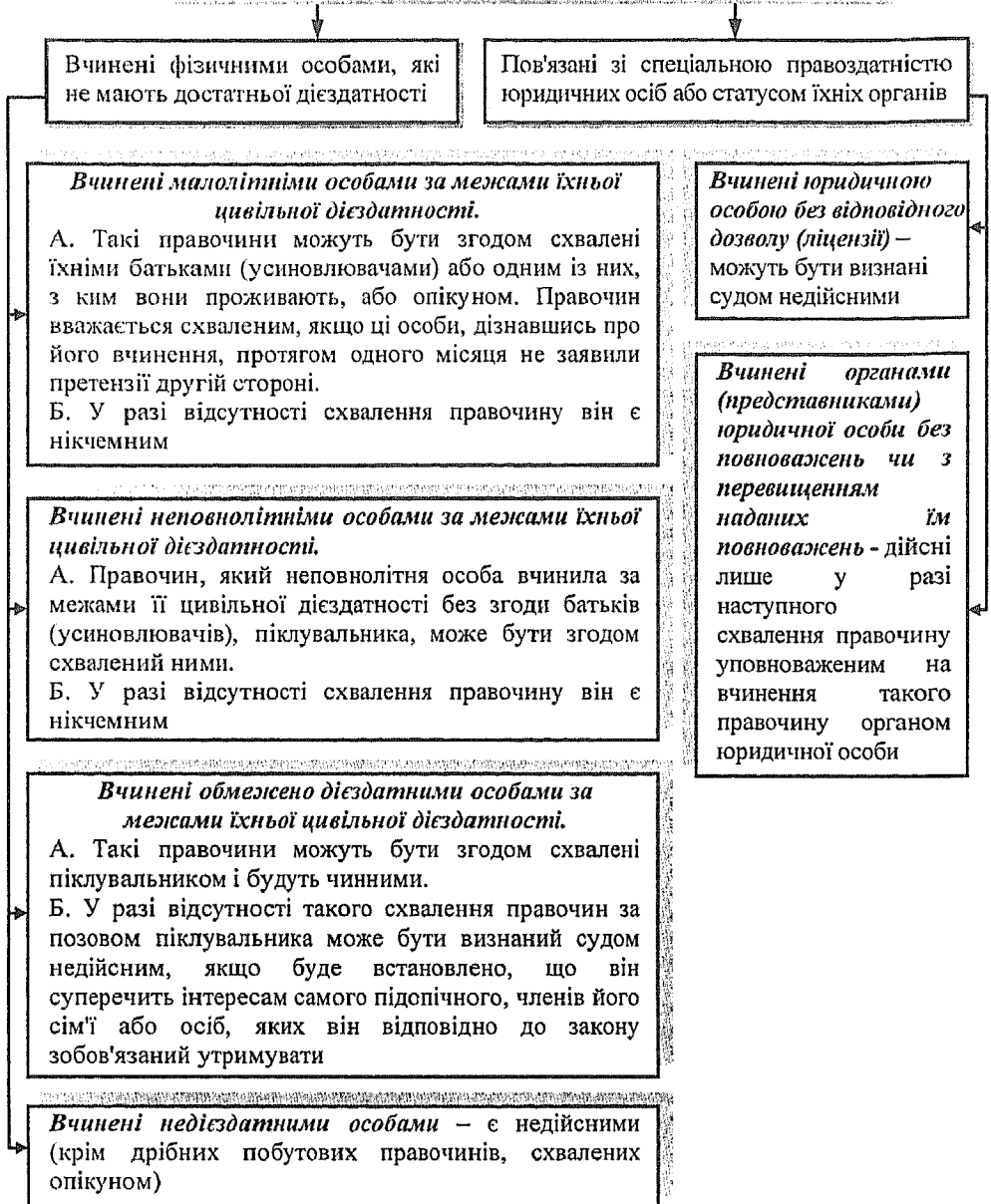
А. У разі недодержання вимоги закону про нотаріальне посвідчення одностороннього правочину такий правочин є нікчемним.
Б. Суд може визнати такий правочин дійсним, якщо буде встановлено, що він відповідав справжній волі особи, яка його вчинила, а нотаріальному посвідченню правочину перешкоджала обставина, яка не залежала від її волі.

З недодержанням вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору.

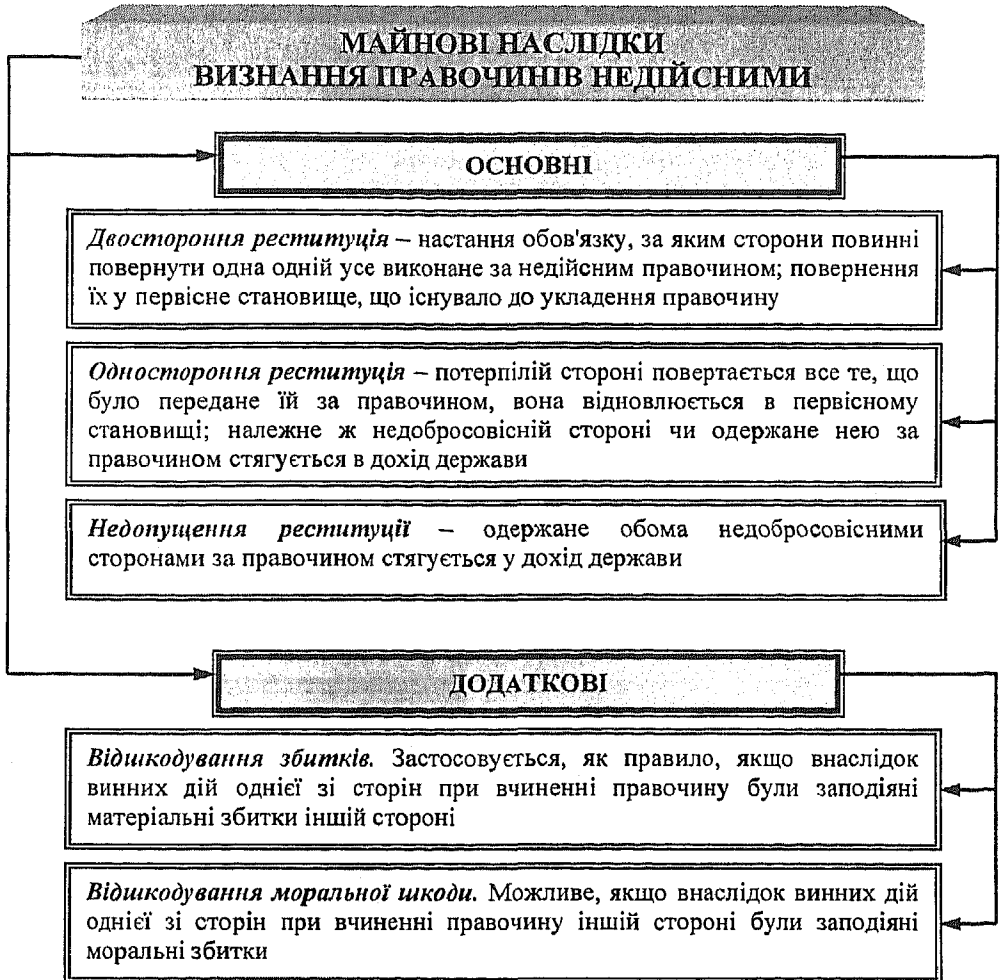
А. У разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.
Б. Якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається.

ПРАВОЧИННИ З ВАДАМИ В СУБ'ЄКТНОМУ СКЛАДІ

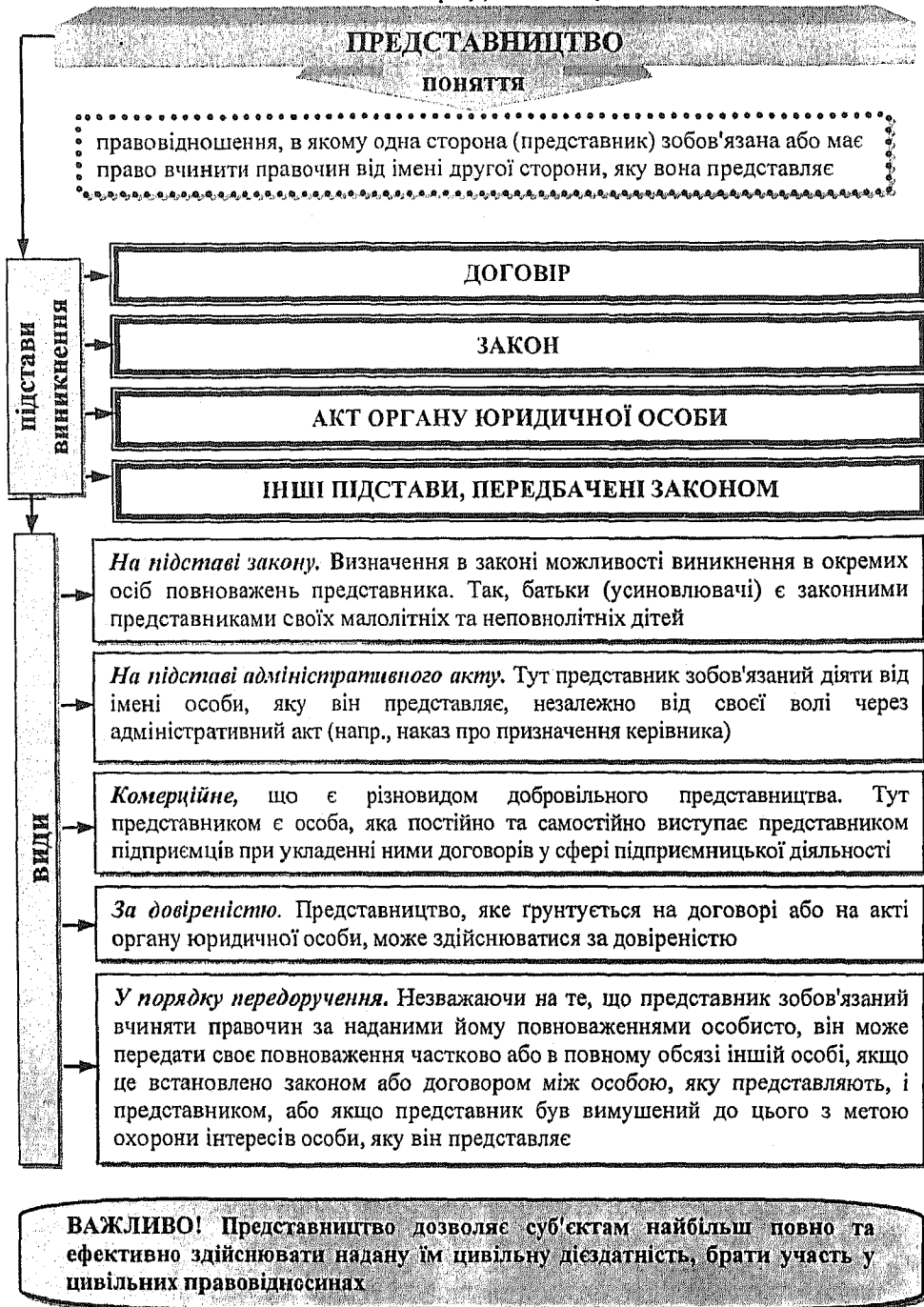

40. Майнові наслідки визнання правочинів недійсними

ВАЖЛИВО! У разі недійсності правочину кожна зі сторін зобов'язана повернути іншій стороні в натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, - відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування

41. Поняття, підстави виникнення, види та значення представництва

СУБ'ЄКТИ ПРЕДСТАВНИЦТВА

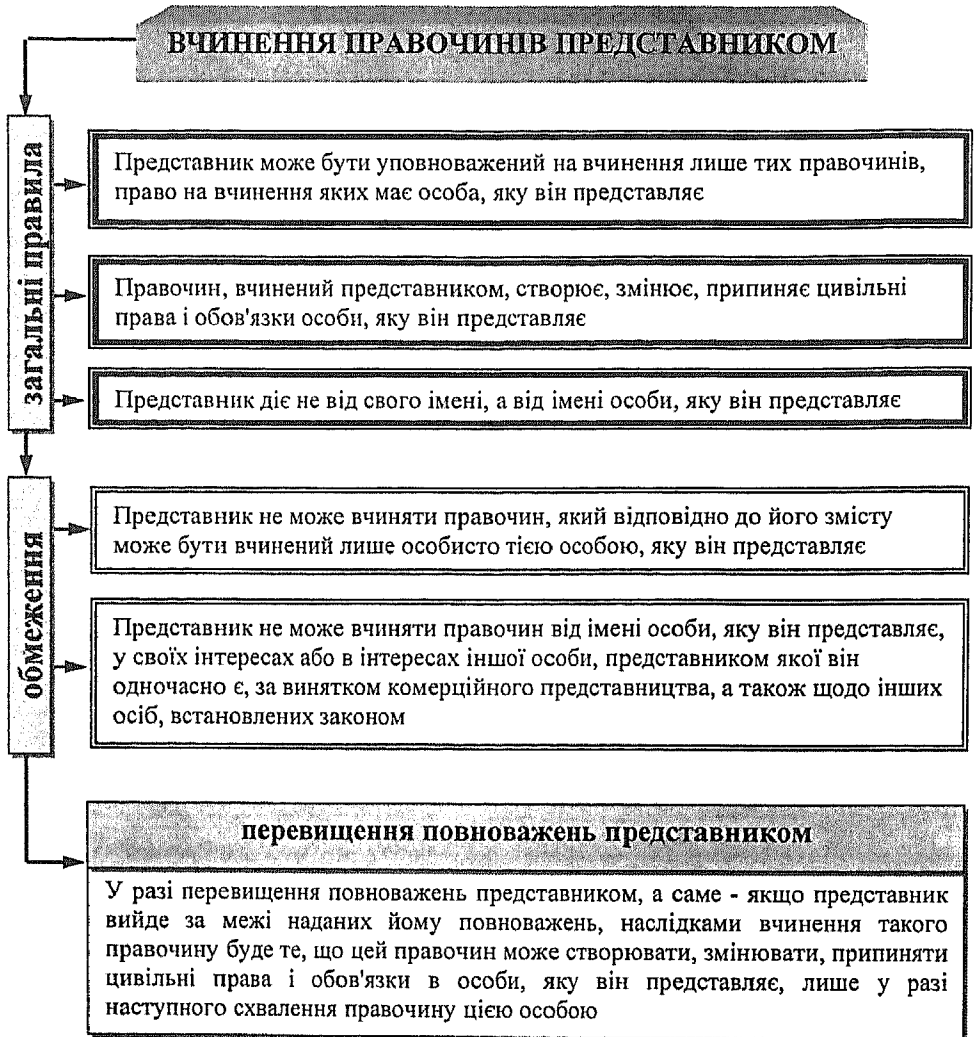
Особа, яку представляють, – особа від імені та в інтересах якої представником вчиняється правочин через надання представникові відповідних повноважень

Представник – особа, яка зобов'язана чи має право вчиняти правочини від імені особи, яку представляють

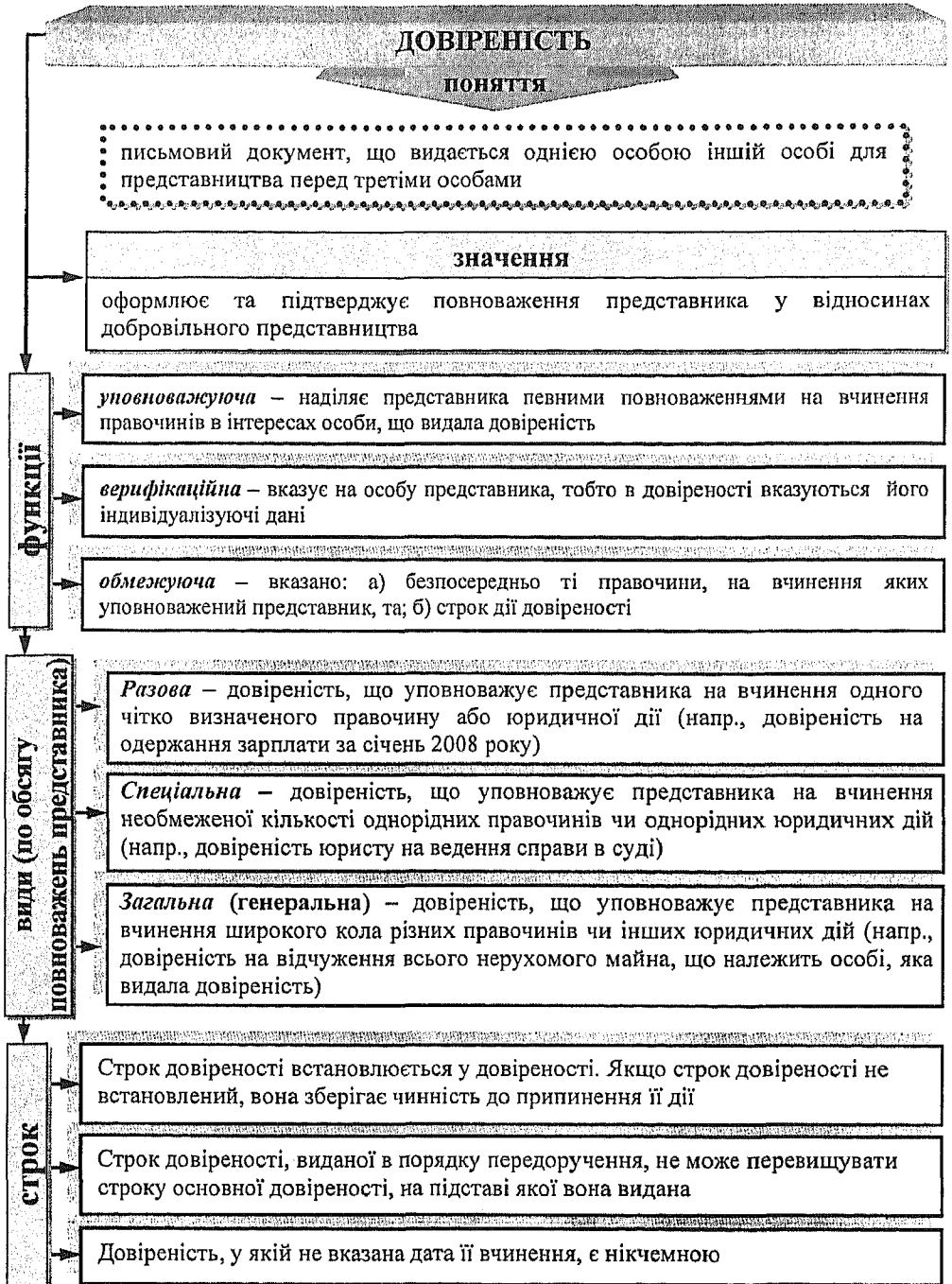
Третя особа у відносинах представництва – особа, що вчиняє правочин, де інша сторона представлена представником

Замісник (представника) - особа, якій повністю або частково представником передані відповідні повноваження (ч. 2 ст. 240 ЦК України)

42. Вчинення правочинів представником

43. Довіреність

ВАЖЛИВО! Довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами, та скріплюється печаткою цієї юридичної особи.

ФОРМА ДОВІРЕНОСТІ

Форма довіреності повинна відповідати формі, в якій згідно із законом має вчинятися правочин. Для правочинів, відносно яких законом вимагається обов'язкове нотаріальне посвідчення, довіреність має бути нотаріально посвідченою, для інших правочинів не є потрібним нотаріальне посвідчення довіреності

Довіреність, що видається в порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню, крім довіреностей на одержання заробітної плати, стипендії, пенсії, аліментів, інших платежів та поштової кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо)

Довіреність на одержання заробітної плати, стипендії, пенсії, аліментів, інших платежів та поштової кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо) може бути посвідчена посадовою особою організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на стаціонарному лікуванні, або за місцем його проживання

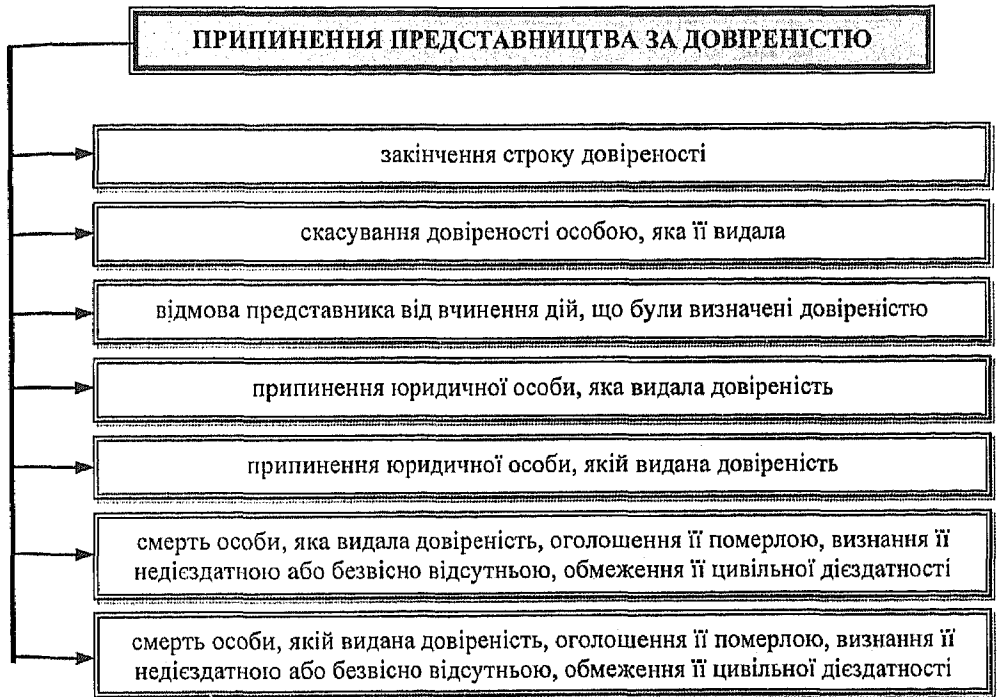
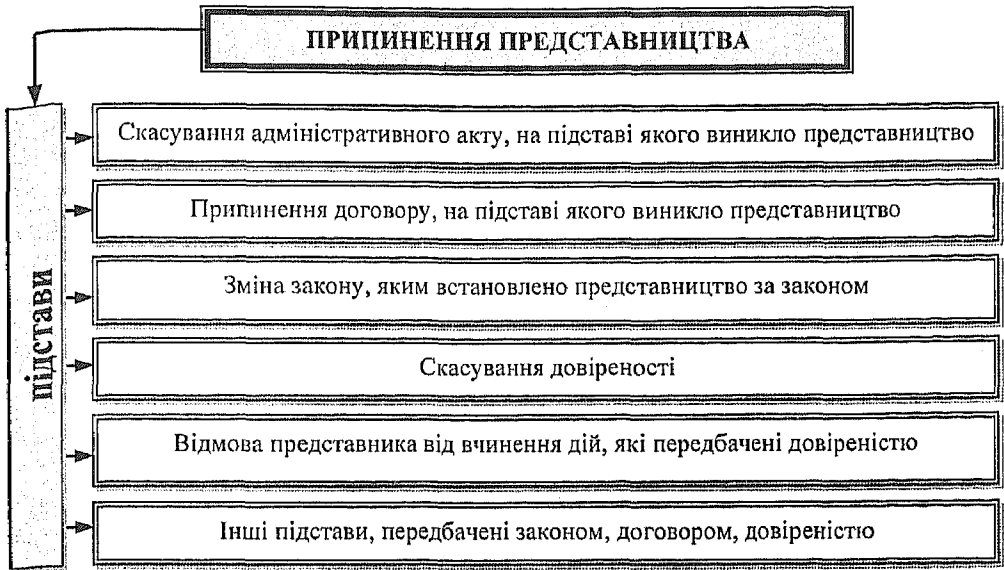
Довіреність військовослужбовця або іншої особи, яка перебуває на лікуванні у госпіталі, санаторії та іншому військово-лікувальному закладі, може бути посвідчена начальником цього закладу, його заступником з медичної частини, старшим або черговим лікарем

Довіреність військовослужбовця, а в пунктах дислокації військової частини, з'єднання, установи, військово-навчального закладу, де немає нотаріуса чи органу, що вчиняє нотаріальні дії, а також довіреність робітника, службовця, члена їхніх сімей і члена сім'ї військовослужбовця може бути посвідчена командиром (начальником) цих частини, з'єднання, установи або закладу

Довіреність особи, яка перебуває у місці позбавлення волі (слідчому ізоляторі), може бути посвідчена начальником місця позбавлення волі

**ПРИРІВНЮЮТЬСЯ ДО
НОТАРІАЛЬНО ПОСВІДЧЕНИХ**

44. Припинення представництва

ВАЖЛИВО! З припиненням представництва за довіреністю скасовується передоручення.

СКАСУВАННЯ ДОВІРЕНОСТІ

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення. Відмова від цього права є нікчемною

Особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність

Права і обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя особа знала або могла знати, що дія довіреності припинилася

Законом може бути встановлено право особи видавати безвідкличні довіреності на певний строк

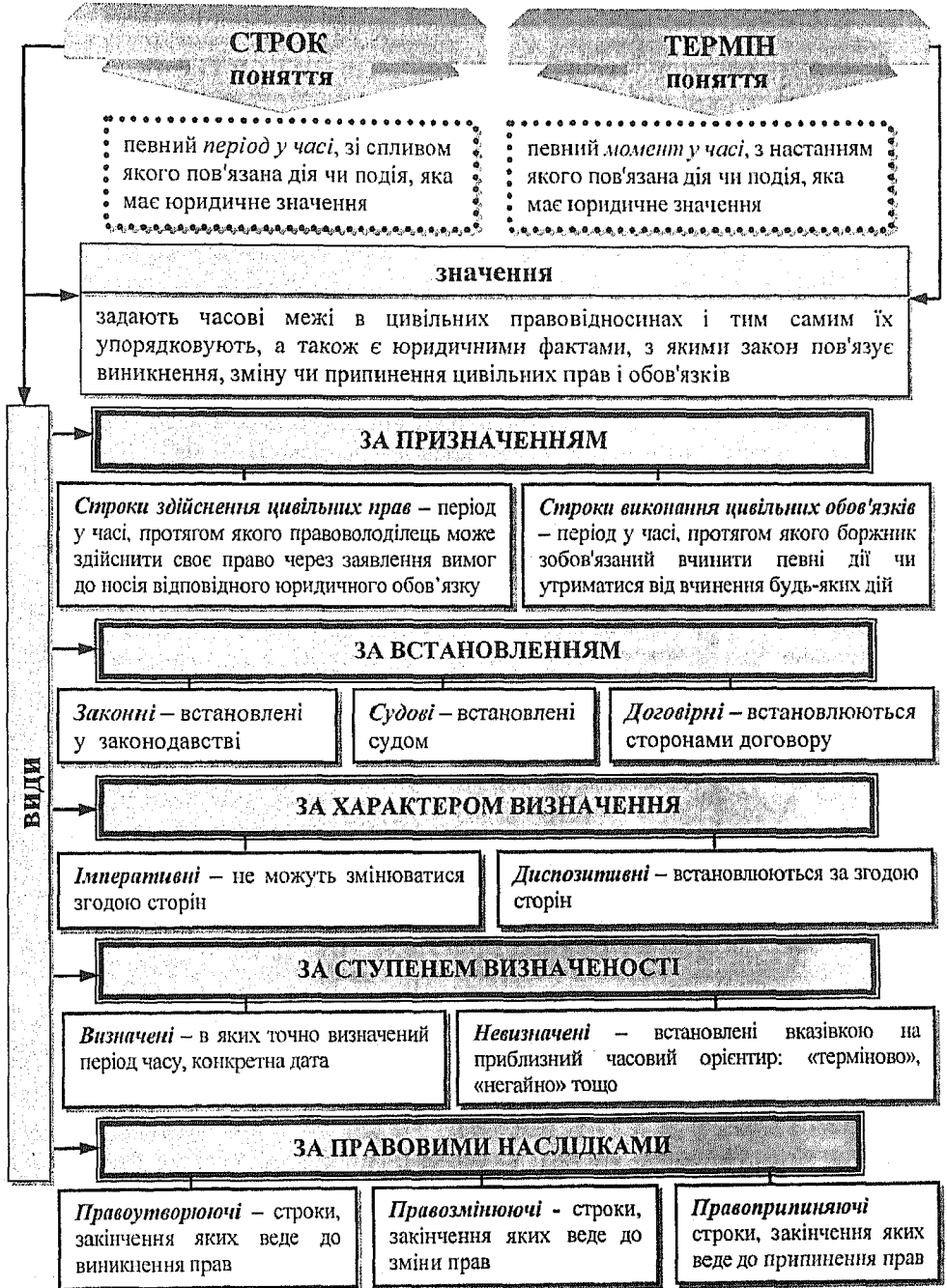
ВІДМОВА ПРЕДСТАВНИКА ВІД ВЧИНЕННЯ ДІЙ, ЯКІ БУЛИ ВИЗНАЧЕНІ ДОВІРЕНІСТЮ

Можлива, крім випадків, коли неможливість такої відмови виключена законом. При цьому представник зобов'язаний негайно повідомити особу, яку він представляє, про відмову від вчинення дій, визначених довіреністю

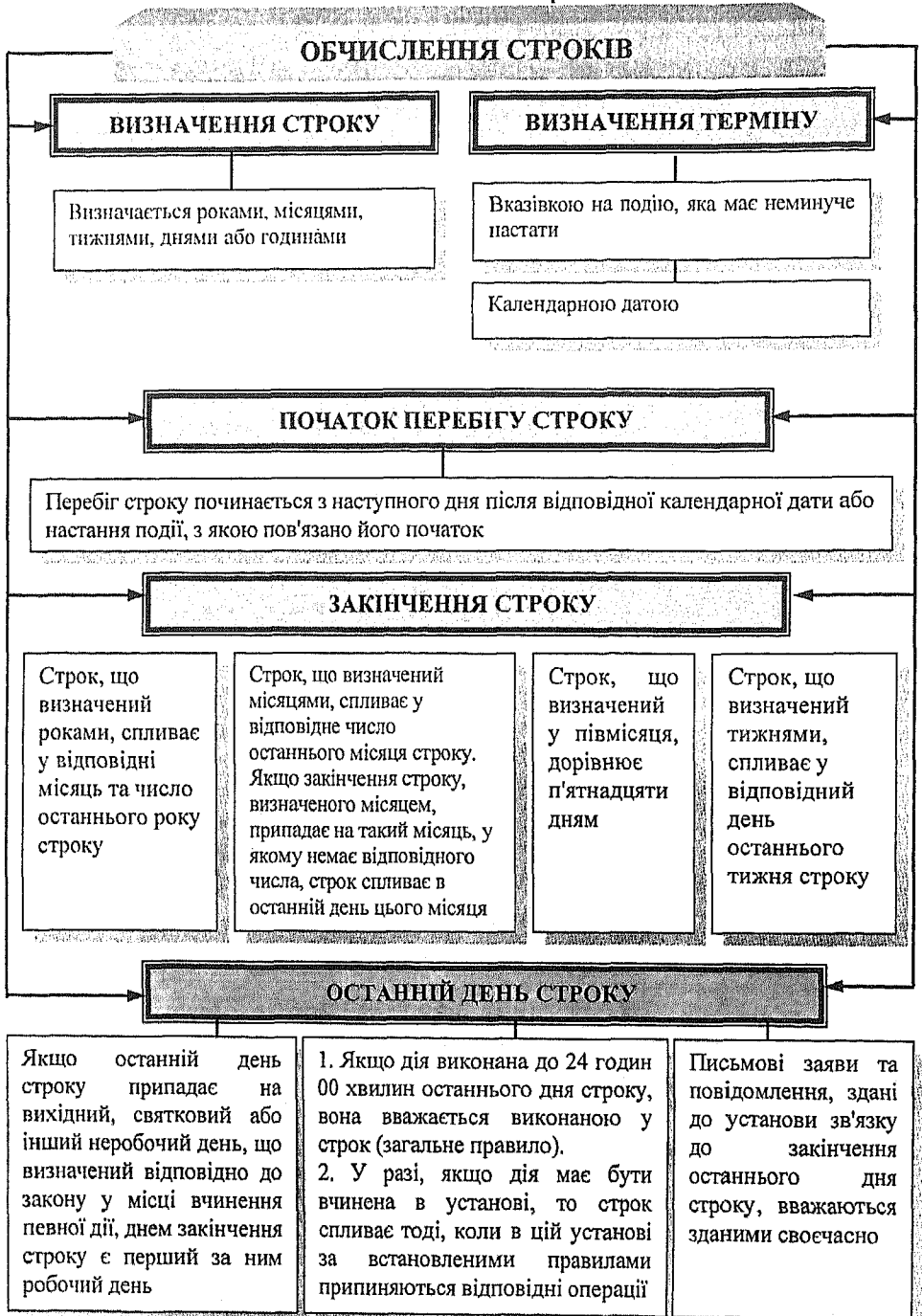
Неможлива, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам

Відповідальність. Представник відповідає перед особою, яка видала довіреність, за завдані їй збитки у разі недодержання ним вимог, встановлених законом для відмови представника від здійснення дій, визначених довіреністю

45. Поняття та значення строку та терміну в цивільному праві. Види строків

46. Обчислення строків

ВАЖЛИВО! До строку, що визначений півроком або кварталом року, застосовуються правила про строки, які визначені місяцями. При цьому відлік кварталів ведеться з початку року.

47. Поняття, сутність та значення позовної давності

ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ**ПОНЯТТЯ**

строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу

сутність

Позовна давність тісно пов'язана із забезпеченням права на позов. Право на позов у *процесуальному значенні* – це право на пред'явлення позову, тобто право на звернення до суду. Право на позов у *матеріальному значенні* – можливість зацікавленої особи домогтися від суду примусового захисту порушеного суб'єктивного права. Воно не припиняється закінченням строку позовної давності. Протягом цього строку суд сприяє особі, право якої порушено, у задоволенні її законних вимог

значення

1. Зменшує можливість зловживання правами через пред'явлення необґрунтованих вимог; стимулює до своєчасного витребування заборгованості, вирішення спорів та розбіжностей.
2. Полегшує процес доказування в суді, оскільки з часом надання доказів утруднюється.
3. Забезпечує стабільність цивільних правовідносин

зміна тривалості

Позовна давність, встановлена законом, може бути збільшена за домовленістю сторін оформленням письмового договору, але не може бути скорочена за домовленістю сторін

не поширюється

На вимоги:

- 1) що впливають із порушення особистих немайнових прав, крім випадків, встановлених законом;
- 2) вкладника до банку (фінансової установи) про видачу вкладу;
- 3) про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю;
- 4) власника або іншої особи про визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, яким порушено його право власності або інше речове право;
- 5) страхувальника (застрахованої особи) до страховика про здійснення страхової виплати (страхового відшкодування);
- 6) центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом, стосовно виконання зобов'язань, що впливають із Закону України "Про державний матеріальний резерв".
- 7) інші вимоги, встановлені законом, на які не поширюється позовна давність

48. Види строків позовної давності

ВИДИ СТРОКІВ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

ЗАГАЛЬНИЙ СТРОК ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у **ТРИ** роки. Вона чинна щодо всіх вимог, за винятком тих, на які поширюються спеціальні строки позовної давності

СПЕЦІАЛЬНІ СТРОКИ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

СКОРОЧЕНІ

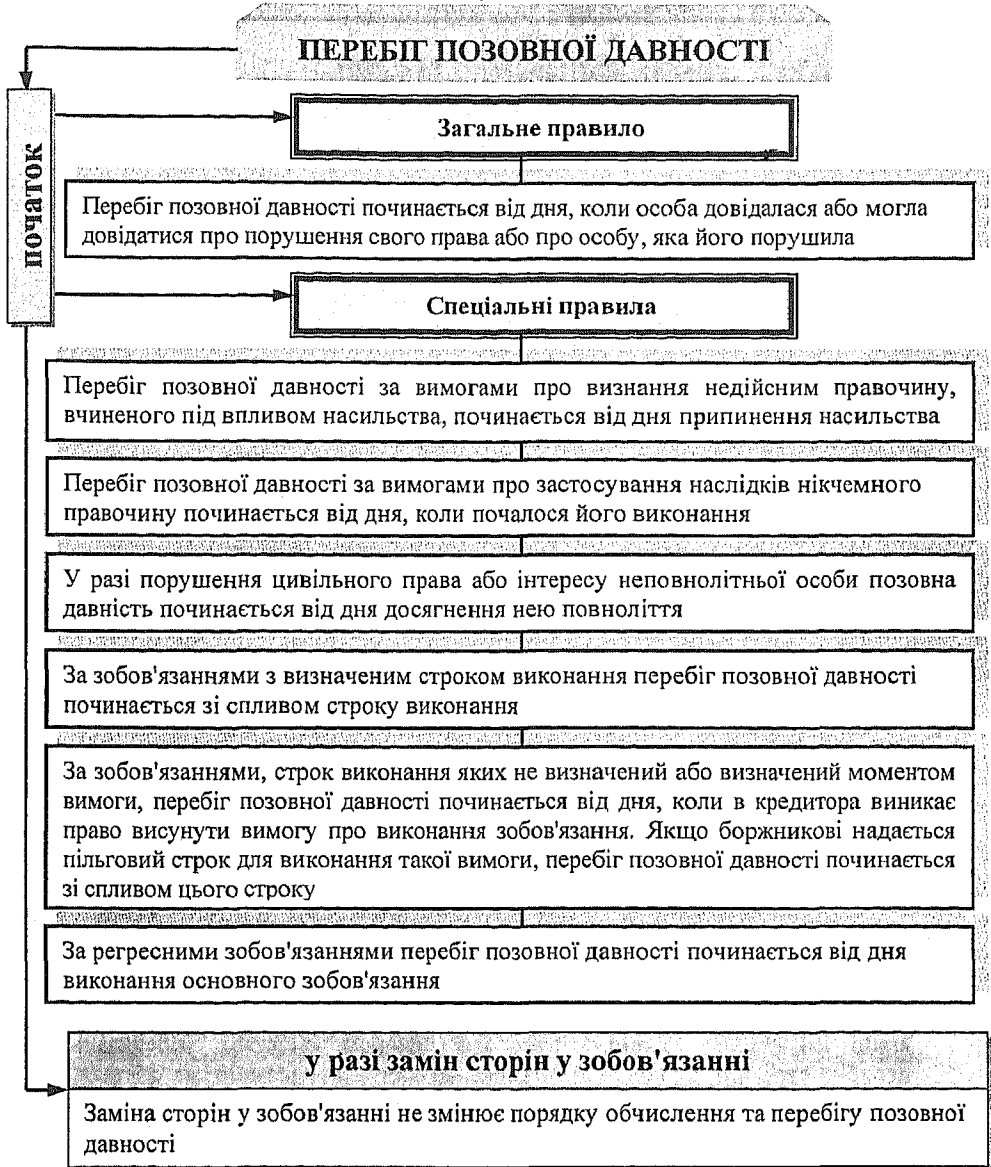
ОДИН рік до вимог: 1) про стягнення неустойки (штрафу, пені); 2) про спростування недостовірної інформації, поміщеної у засобах масової інформації; 3) про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності; 4) у зв'язку з недоліками проданого товару; 5) про розірвання договору дарування; 6) у зв'язку з перевезенням вантажу, пошти; 7) про оскарження дій виконавця заповіту

БІЛЬШ ТРИВАЛІ

П'ЯТЬ років. Застосовується до вимог про визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства або обману

ДЕСЯТЬ років. Застосовується до вимог щодо наслідків нікчемного правочину

49. Обчислення та перебіг позовної давності

ВАЖЛИВО! Обчислення строків позовної давності здійснюється за загальними правилами обчислення строків (див. вище). Порядок обчислення позовної давності не може бути змінений за домовленістю сторін.

50. Зупинення та переривання перебігу позовної давності

51. Сплив позовної давності та його наслідки

СПЛИВ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

означає, що за загальним правилом уповноважена особа позбавляється можливості захисту свого суб'єктивного права у суді

ЩОДО ПРАВА НА ПОЗОВ У ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗНАЧЕННІ

Заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовної давності

Позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення

ЩОДО ПРАВА НА ПОЗОВ У МАТЕРІАЛЬНОМУ ЗНАЧЕННІ

Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові

Якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту

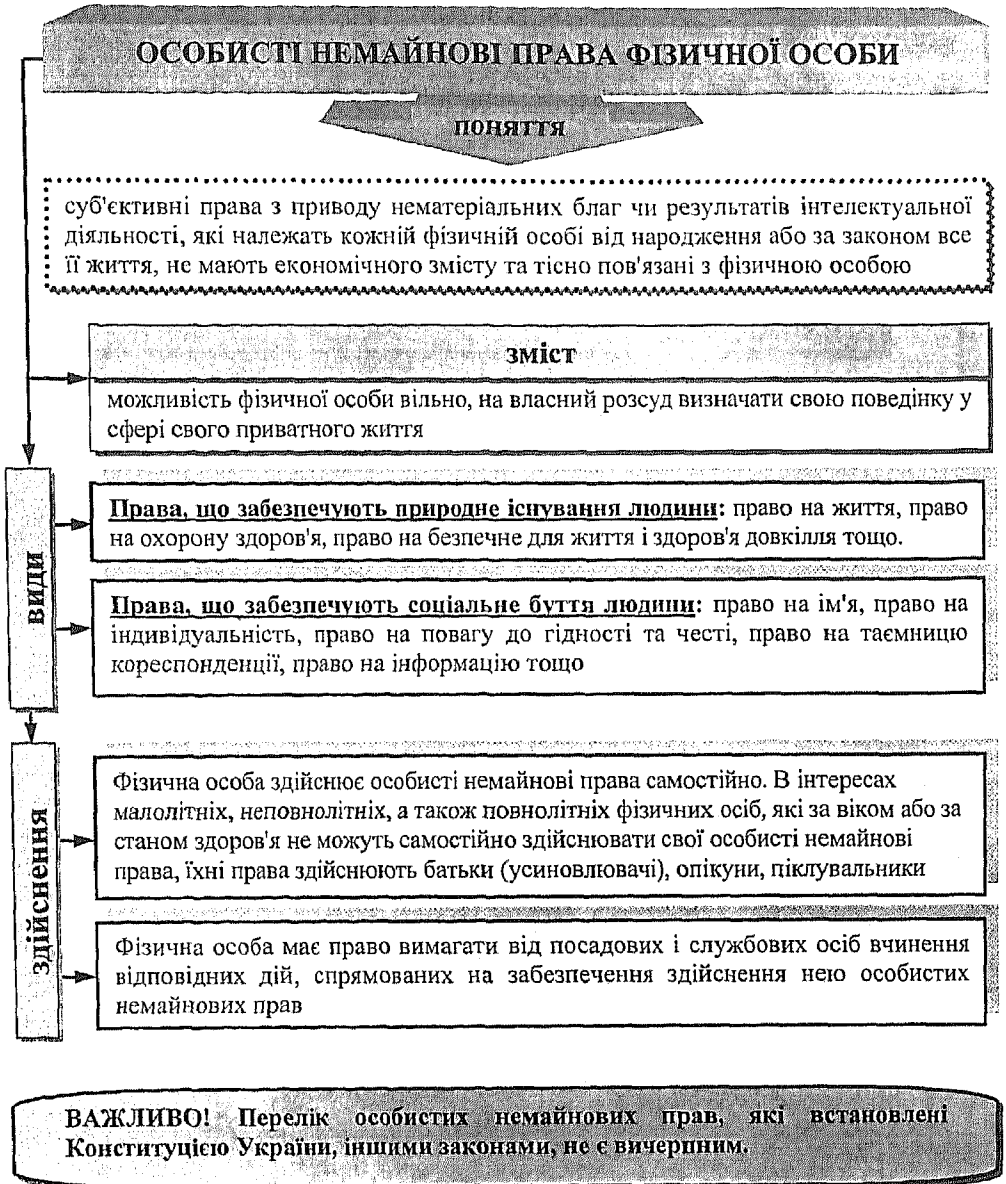
ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Особа, яка виконала зобов'язання після спливу позовної давності, не має права вимагати повернення виконаного, навіть якщо вона у момент виконання не знала про сплив позовної давності

ВАЖЛИВО! Зі спливом позовної давності щодо основної вимоги вважається, що позовна давність сплинула і щодо додаткової вимоги (стягнення неустойки, накладення стягнення на заставлене майно тощо).

52. Особисті немайнові права фізичної особи: загальні положення

53. Захист особистих немайнових прав фізичної особи

ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

ПОНЯТТЯ

юридично закріплена можливість уповноваженої особи використовувати заходи правового впливу з метою відновлення порушеного немайнового права та припинення дій, що порушують це право

СПОСОБИ

Відновлення порушеного особистого немайнового права застосовується у випадку, коли в особи виникло особисте немайнове право, але воно було обмежене іншою особою (напр., спростування недостовірної інформації)

Припинення дій, що порушують особисте немайнове право полягає в забезпеченні такого становища, при якому зобов'язана особа буде утримуватися від дій, що порушують особисте немайнове право (напр., заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права)

Відшкодування заподіяної шкоди передбачає, що якщо фізичній особі в результаті порушення її особистого немайнового права заподіяна майнова та (або) моральна шкода, ця шкода підлягає відшкодуванню

ЗАБОРОНА ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЯКОЮ ПОРУШУЮТЬСЯ ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА

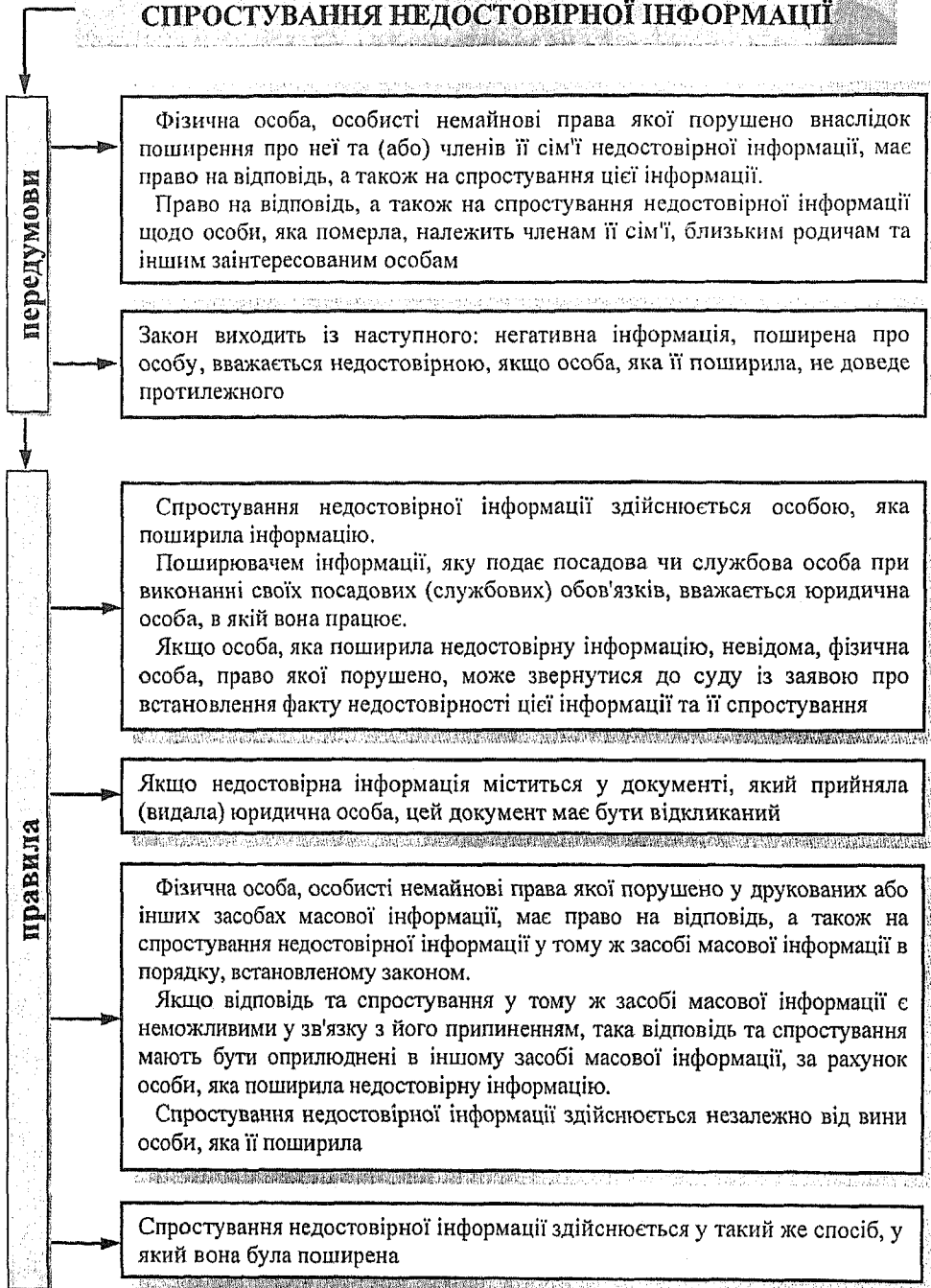
Якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене в газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які готуються до випуску у світ, суд може заборонити поширення відповідної інформації

Якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене в номері (випуску) газети, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які випущені у світ, суд може заборонити (припинити) їх розповсюдження до усунення цього порушення, а якщо усунення порушення неможливе, - вилучити тираж газети, книги тощо з метою його знищення

ВАЖЛИВО! Якщо особа, яку суд зобов'язав вчинити відповідні дії для усунення порушення особистого немайнового права, ухиляється від виконання судового рішення, на неї може бути накладено штраф відповідно до Цивільного процесуального кодексу України.

Сплата штрафу не звільняє особу від обов'язку виконати рішення суду.

СПРОСТУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

54. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРИРОДНЕ ІСНУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Право на життя. Фізична особа не може бути позбавлена життя. Забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя

Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю, створеної внаслідок підприємницької або іншої діяльності, яка загрожує життю та здоров'ю

Право на охорону здоров'я. Охорона здоров'я забезпечується системною діяльністю державних та інших організацій відповідно до закону

Право на медицину допомогу включає вибір лікаря та методів лікування відповідно до його рекомендацій, згоду на таку допомогу або відмову від неї

Право на інформацію про стан свого здоров'я. Достовірна та повна інформація про здоров'я особи (у т.ч. документи) повинна бути їй надана. У разі смерті фізичної особи члени її сім'ї або інші фізичні особи, уповноважені ними, мають право бути присутніми при дослідженні причин її смерті та ознайомитись із висновками щодо причин смерті, а також право на оскарження цих висновків до суду

Право на таємницю про стан здоров'я. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи. Можливим є обов'язковий медичний огляд у випадках, встановлених законодавством (особи, що працюють на підприємствах харчування і пов'язані з його виготовленням)

Права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладах охорони здоров'я. Має право на допуск до неї інших медичних працівників, членів родини, опікуна, піклувальника, нотаріуса, адвоката, священнослужителя

Право на свободу. Забороняється фізичний чи психічний тиск на особу, втягування її до вживання спиртних напоїв, наркотичних та психотропних засобів тощо

Право на особисту недоторканність. Фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню

Право на донорство. Повнолітня фізична особа має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин

Права на сім'ю. Фізична особа не може бути проти її волі розлучена з сім'єю, крім випадків, встановлених законом; має право на підтримання зв'язків зі своєю сім'єю. Втручання в сімейне життя є неприпустимим

Право на опіку або піклування. Малолітня, неповнолітня особа, а також фізична особа, яка визнана недієздатною або цивільна дієздатність якої обмежена, має право на опіку або піклування

Право на безпеку для життя і здоров'я довкілля вміщує право на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення, право на належні, безпечні і здорові умови праці, проживання, навчання тощо. Діяльність особи, що призводить до нищення, псування, забруднення довкілля, є незаконною

55. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ СОЦІАЛЬНЕ БУТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Право на ім'я. Право на транскрибований запис прізвища та імені фізичної особи відповідно до її національної традиції

Право на повагу до гідності та честі. Гідність та честь фізичної особи є недоторканими. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі

Право на недоторканість ділової репутації. Фізична особа має право на недоторканість своєї ділової репутації та може звернутися до суду з позовом про захист своєї ділової репутації

Право на індивідуальність - право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, а також право на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності

Право на особисте життя та його таємницю. Фізична особа сама визначає своє особисте життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб. Обставини особистого життя фізичної особи можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, а також за її згодою

Право на інформацію. Фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію

Право на особисті папери. Особисті папери (документи, фотографії, щоденники, інші записи, особисті архівні матеріали тощо) фізичної особи є її власністю, а ознайомлення з ними, їхнє використання допускаються лише за згодою фізичної особи, якій вони належать

Право на таємницю кореспонденції. Фізична особа має право на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфічних повідомлень тощо

Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Фізична особа має право на вільний вибір сфер, змісту та форм (способів, прийомів) творчості

Право на місце проживання. Фізична особа має право на вільний вибір місця проживання та його зміну, крім випадків, встановлених законом

Право на недоторканість житла. Фізична особа не може бути виселена або іншим чином примусово позбавлена житла, крім випадків, встановлених законом

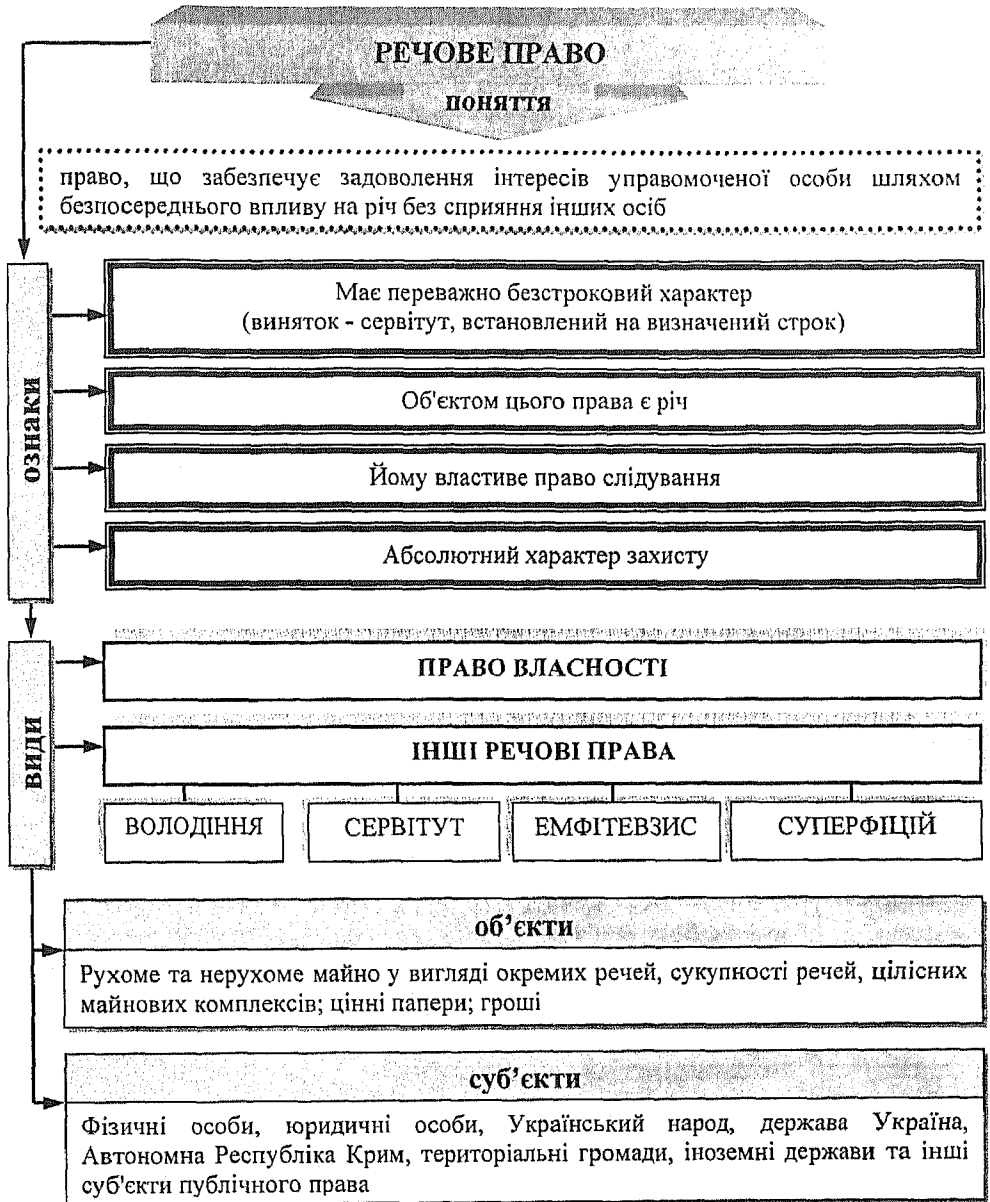
Право на вибір роду занять. Фізична особа має право на вибір та зміну роду занять. Використання примусової праці забороняється

Право на свободу пересування включає в себе право на вільне, безперешкодне, самостійне пересування територією України і на вибір місця перебування

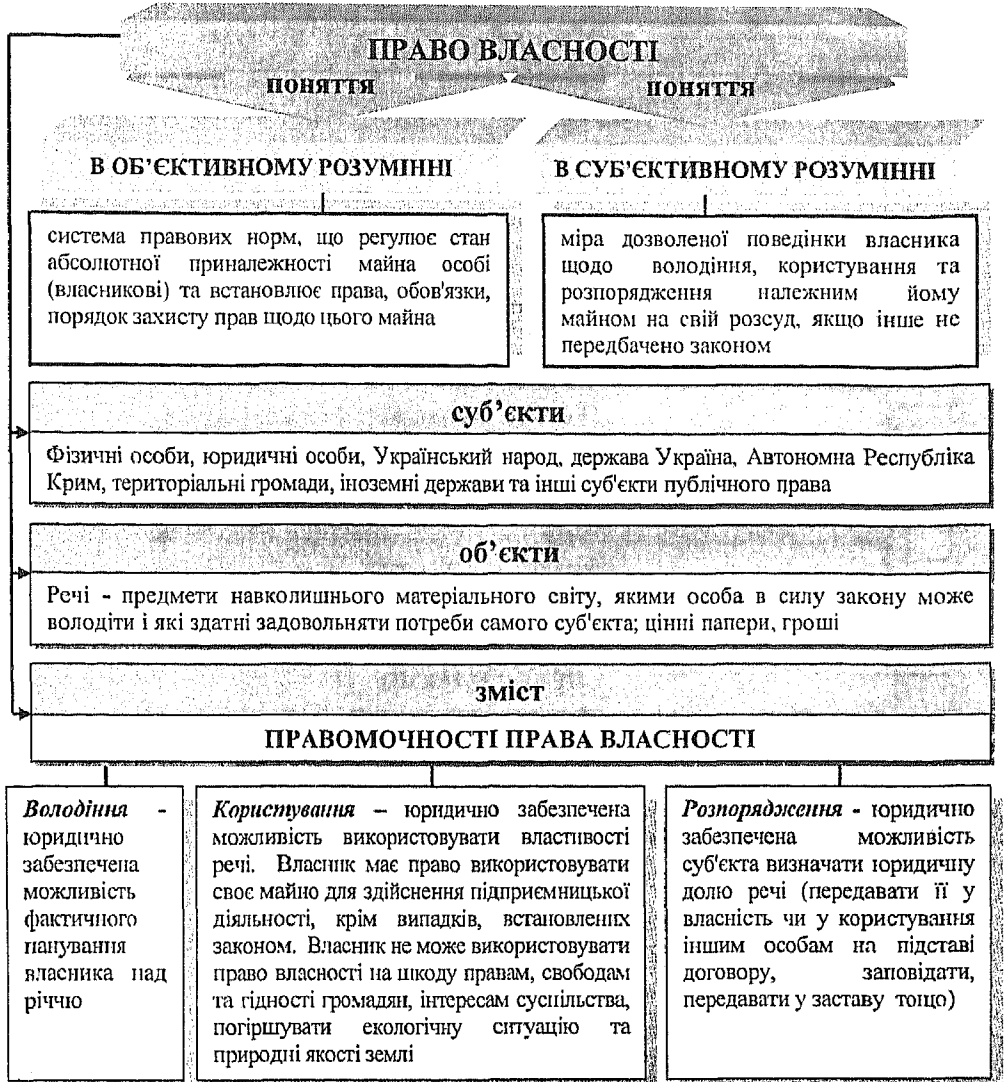
Право на свободу об'єднання. Включає в себе право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації

Право на мирні зібрання. Фізичні особи мають право вільно збиратися на мирні збори, конференції, засідання, фестивалі тощо

56. Речове право: загальні положення

57. Поняття права власності та його зміст

ВАЖЛИВО! Право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

58. Види права власності

ЗА СУБ'ЄКТНИМ СКЛАДОМ

Право власності Українського народу**Об'єкти**

Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу

Суб'єкти

Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, встановлених Конституцією України. Кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності Українського народу відповідно до закону

Право державної власності**Об'єкти**

У державній власності є майно, в тому числі грошові кошти, яке належить державі Україна

Суб'єкти

Від імені та в інтересах держави Україна право власності здійснюють відповідні органи державної влади. Управління майном, що є у державній власності, здійснюється державними органами, а у випадках, передбачених законом, може здійснюватися іншими суб'єктами

Право комунальної власності**Об'єкти**

Майно, в тому числі грошові кошти, яке належить територіальній громаді

Суб'єкти

Управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють безпосередньо територіальна громада та утворені нею органи місцевого самоврядування

Право приватної власності**Об'єкти**

Будь-яке майно, за винятком окремих видів майна, що не можуть належати приватним особам. Склад, кількість та вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, не є обмеженими. Законом може бути встановлено обмеження розміру земельної ділянки, яка може бути у власності фізичної та юридичної особи

Суб'єкти

Суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи

59. Підстави набуття права власності

ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

ПОНЯТТЯ

певні юридичні факти, з настанням яких закон пов'язує виникнення в особи права власності

Первісні – право власності на річ виникає вперше або незалежно від волі попереднього власника

Створення нової речі – право власності на річ виникає в результаті її виготовлення чи виробництва

Прикласнення загальнодоступних дарів природи - право власності на річ виникає в результаті полювання, рибальства, інших подібних промислів, видобування корисних копалин відповідно до закону, також збір грибів, лікарських рослин, плодів з дикоростучих дерев, кущів

Набуття права власності на безхазяйну річ чи бездоглядну домашню тварину, тобто на річ або тварину, що не має власника або власник якої невідомий. Безхазяйні рухомі речі чи тварини можуть набуватися у власність за набувальною давністю

Переробка речі – коли при використанні однієї речі (матеріалу), в результаті створюється нова річ

Набувальна давність – набуття права власності в результаті добросовісного заволодіння чужим майном. Таке володіння повинне бути відкритим та безперервним: 10 років – щодо нерухомого майна; 5 років - щодо рухомого майна

Знахідка. Особа, яка знайшла загублену річ, набуває право власності на неї після спливу шести місяців з моменту заявлення про знахідку міліції або органу місцевого самоврядування, якщо не буде встановлений власник або він не заявить про своє право на річ

Набуття права власності на скарб. Особа, яка виявила скарб, що був закопаний у землю чи прихований іншим способом, набуває право власності на нього: повністю, у рівних частках чи одержує від держави винагороду у розмірі до 10 % чи до 20 % від його вартості або не набуває право власності у випадках, встановлених законом

Набуття права власності на новостворене майно та об'єкти незавершеного будівництва – право власності на річ виникає в результаті завершення будівництва чи прийняття нерухомого майна до експлуатації або державної реєстрації

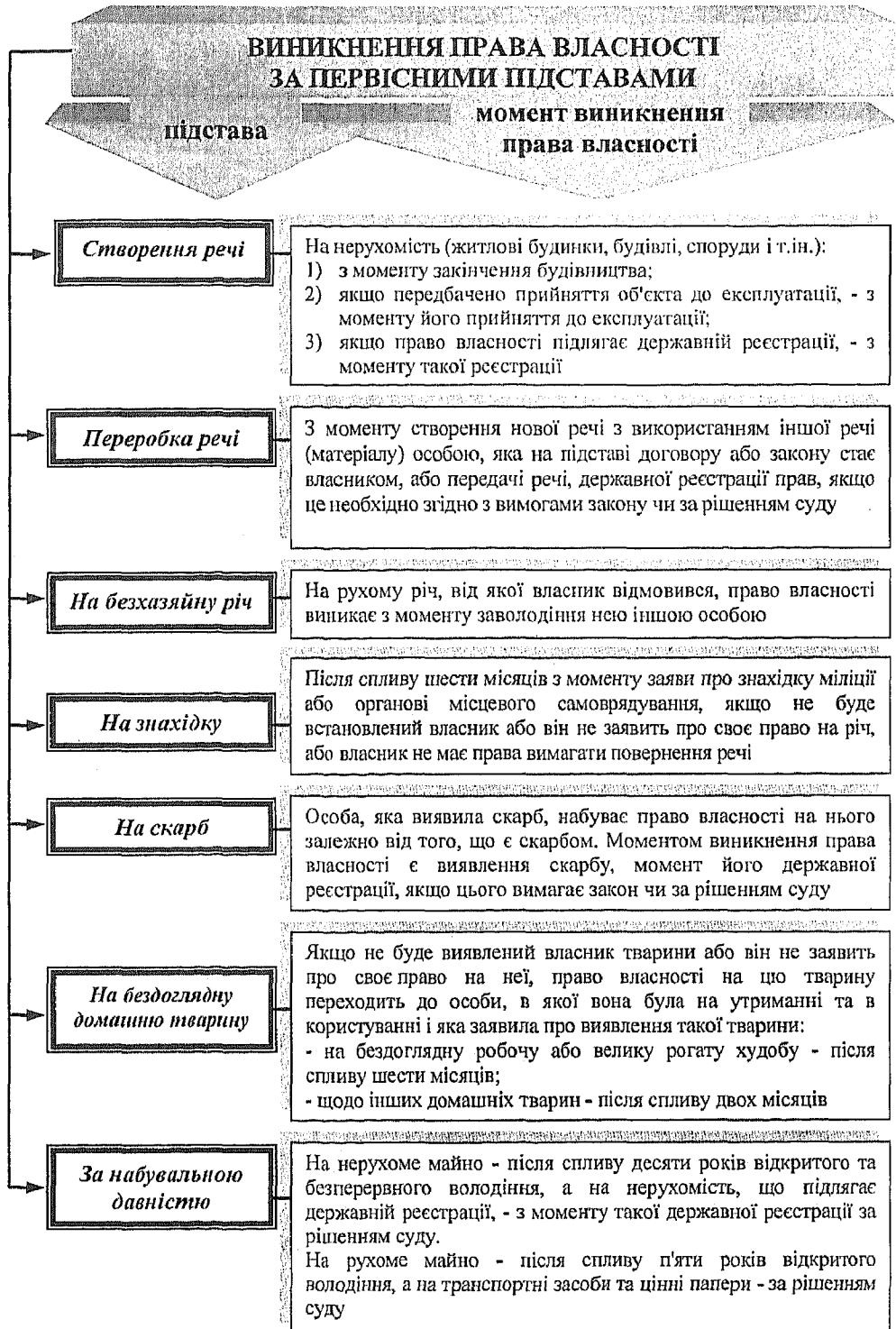
Похідні – право власності на річ виникає з волі попереднього власника

Договір. При цьому воля однієї сторони повинна бути спрямована на передачу речі у власність, іншої сторони – на одержання речі у власність

Спадкування. У цьому випадку спадкоємці після смерті померлого спадкодавця одержують майно у власність шляхом спадкового правонаступництва

Приватизація – перехід майна з державної (комунальної) власності у приватну власність

60. Момент виникнення права власності

ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЗА ПОХІДНИМИ ПІДСТАВАМИ

підстава

момент виникнення
права власності

За договором

Право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом

Право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним

Якщо договір про відчуження майна підлягає державній реєстрації, право власності у набувача виникає з моменту такої реєстрації

Внаслідок успадкування майна

Право власності на спадкове майно виникає лише у разі смерті *громадянина-спадкодавця* за умови прийняття спадщини спадкоємцем. Якщо спадкове майно підлягає державній реєстрації, - з моменту такої реєстрації

Приватизація

Право власності на квартири (будинки) та належне до них господарські споруди та приміщення (підвал, сарай тощо) виникає з моменту оформлення свідоцтва про право власності на квартиру (будинок), яке реєструється в органах приватизації і не потребує нотаріального посвідчення.

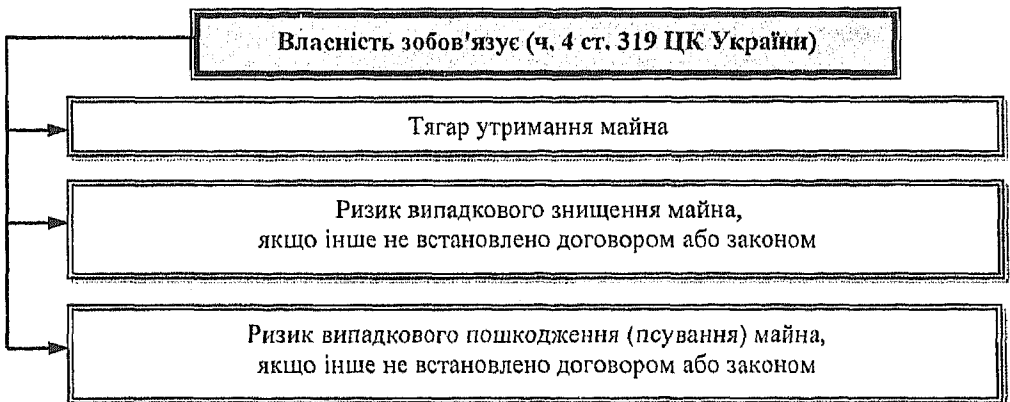
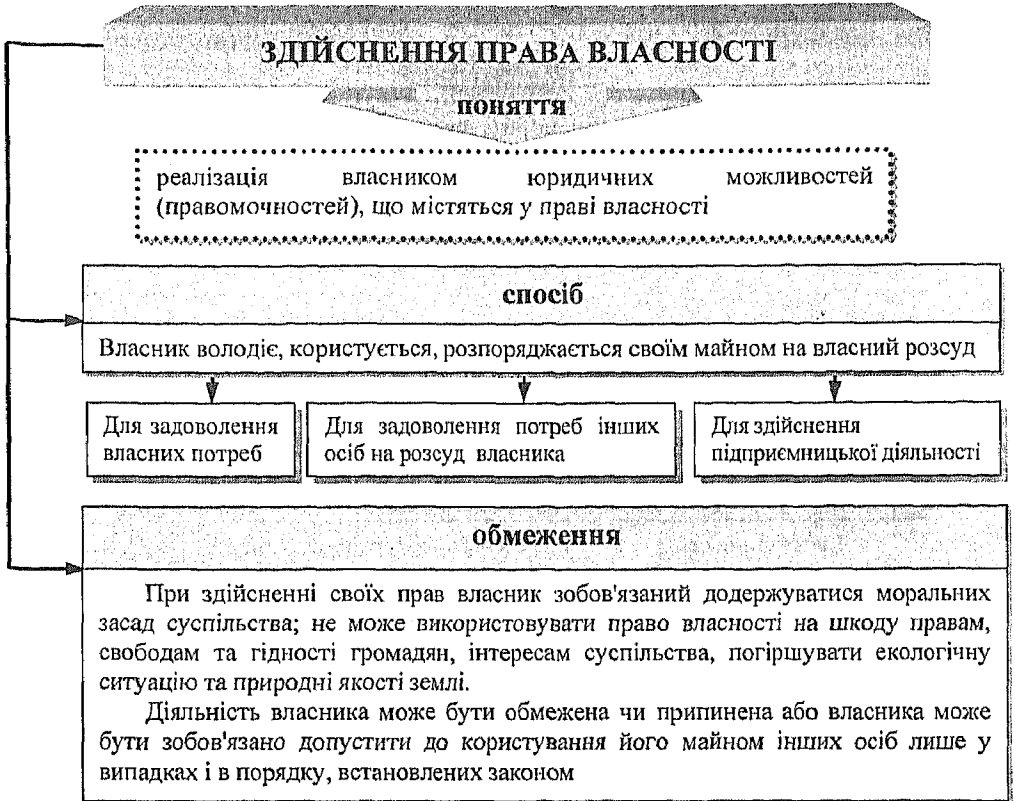
Право власності на іншу нерухомість переходить до покупця з моменту нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу та державної реєстрації цього об'єкта приватизації

ВАЖЛИВО! Оскільки однією з підстав виникнення права власності за договором є момент передання майна.

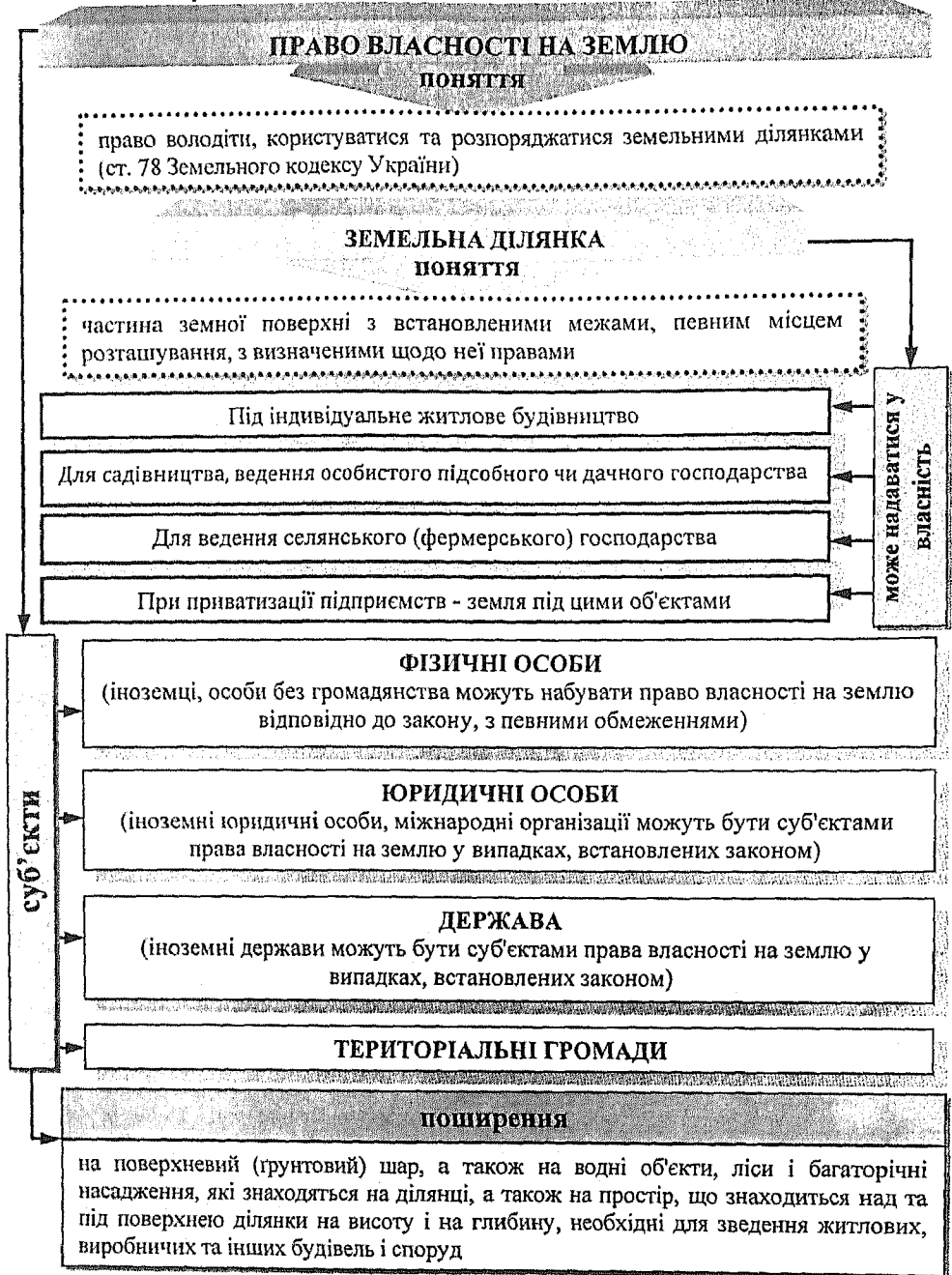
Переданням майна вважається вручення:

- майна набувачеві або перевізникові;
- майна організації зв'язку тощо для відправлення, пересилання майна набувачеві (якщо майно відчужене без зобов'язання доставки);
- коносамента або іншого товарно-розпорядчого документа на майно.

61. Здійснення права власності

62. Право власності на землю (земельну ділянку)

ВАЖЛИВО! Регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави, раціонального використання й охорони земель здійснюється безпосередньо земельним, а не цивільним законодавством.

ПРАВО ВЛАСНИКА НА ЗАБУДОВУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

право власника зводити на земельній ділянці будівлі та споруди

право власника створювати на земельній ділянці закриті водойми

право власника здійснювати на земельній ділянці перебудову

право власника дозволяти будівництво на своїй ділянці іншим особам

за умови додержання архітектурних, будівельних, санітарних, екологічних та інших норм і правил, а також за умови використання земельної ділянки за її цільовим призначенням

ВАЖЛИВО! До особи, яка придбала житловий будинок, будівлю або споруду, переходить право власності на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення, у розмірах, встановлених договором.

Якщо договором про відчуження житлового будинку, будівлі або споруди розмір земельної ділянки не визначений, до набувача переходить право власності на ту частину земельної ділянки, яка зайнята житловим будинком, будівлею або спорудою, та на частину земельної ділянки, яка є необхідною для їх обслуговування.

Якщо житловий будинок, будівля або споруда розміщені на земельній ділянці, наданій у користування, то у разі їх відчуження до набувача переходить право користування тією частиною земельної ділянки, на якій вони розміщені, та частиною ділянки, яка необхідна для їх обслуговування.

САМОЧИННЕ БУДІВНИЦТВО

ПОНЯТТЯ

житловий будинок, будівля, споруда, інше нерухоме майно вважаються самочинним будівництвом, якщо вони збудовані або будуються на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без належного дозволу чи належно затвердженого проекту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил

Особа, яка здійснила або здійснює самочинне будівництво нерухомого майна, не набуває права власності на нього

Право власності на самочинно збудоване нерухоме майно може бути за рішенням суду визнане за особою, яка здійснила самочинне будівництво на земельній ділянці, що не була їй відведена для цієї мети, за умови надання земельної ділянки у встановленому порядку особі під уже збудоване нерухоме майно

Якщо власник (користувач) земельної ділянки заперечує проти визнання права власності на нерухоме майно за особою, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво на його земельній ділянці, або якщо це порушує права інших осіб, майно підлягає знесенню особою, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво, або за її рахунок.

На вимогу власника (користувача) земельної ділянки суд може визнати за ним право власності на нерухоме майно, яке самочинно збудоване на ній, якщо це не порушує права інших осіб.

Особа, яка здійснила самочинне будівництво, має право на відшкодування витрат на будівництво, якщо право власності на нерухоме майно визнано за власником (користувачем) земельної ділянки, на якій воно розміщене

У разі істотного відхилення від проекту, що суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб, істотного порушення будівельних норм і правил суд за позовом відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування може постановити рішення, яким зобов'язати особу, яка здійснила (здійснює) будівництво, провести відповідну перебудову. Якщо проведення такої перебудови є неможливим або особа, яка здійснила (здійснює) будівництво, відмовляється від її проведення, таке нерухоме майно за рішенням суду підлягає знесенню за рахунок особи, яка здійснила (здійснює) будівництво. Особа, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво, зобов'язана відшкодувати витрати, пов'язані з приведенням земельної ділянки до попереднього стану

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

63. Право власності на житло. Об'єднання власників житлових будинків, квартир.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО

об'єкти

Під **житлом** фізичної особи в законі розуміється житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них

Житловим будинком є будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного у ній проживання

Садибою є земельна ділянка разом з розташованими на ній житловим будинком, господарсько-побутовими будівлями, наземними і підземними комунікаціями, багаторічними насадженнями. У разі відчуження житлового будинку вважається, що відчужується вся садиба, якщо інше не встановлено договором або законом

Квартирою є ізольоване помешкання в житловому будинку, призначене та придатне для постійного у ньому проживання. Власникам квартири у дво- або багатоквартирному житловому будинку належать на праві спільної сумісної власності приміщення загального користування, опорні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання за межами або всередині квартири, яке обслуговує більше однієї квартири, а також споруди, будівлі, які призначені для забезпечення потреб усіх власників квартир, а також власників нежитлових приміщень, які розташовані у житловому будинку

суб'єкти

Фізичні особи, юридичні особи (зокрема, житлово-будівельні кооперативи), інші учасники цивільних правовідносин згідно зі ст. 2 ЦК України. Будинок, побудований або придбаний житлово-будівельним (житловим) кооперативом, є його власністю

ЗМІСТ

Власник житлового будинку, квартири має право використовувати помешкання для власного проживання, проживання членів своєї сім'ї, інших осіб і не має права використовувати його для промислового виробництва.

Власник квартири може на свій розсуд здійснювати ремонт і зміни у квартирі, наданій йому для використання як єдиного цілого, - за умови, що ці зміни не призведуть до порушень прав власників інших квартир у багатоквартирному житловому будинку та не порушать санітарно-технічних вимог і правил експлуатації будинку

Член житлово-будівельного (житлового) кооперативу має право володіння і користування, а за згодою кооперативу - і розпорядження квартирою, яку він займає в будинку кооперативу, якщо він не викупив її: У разі викупу квартири член житлово-будівельного (житлового) кооперативу стає її власником.

Власник житла вправі відповідно до законодавства розпоряджатися своєю власністю (продавати, дарувати, заповісти житло, здавати його в оренду і т.д.)

ОБ'ЄДНАННЯ ВЛАСНИКІВ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ, КВАРТИР ПОНЯТТЯ

юридична особа, що створюється власниками квартир для забезпечення експлуатації багатоквартирного житлового будинку, користування квартирами та спільним майном житлового будинку

правова мета

забезпечення користування квартирами та спільним майном, експлуатації багатоквартирного житлового будинку

Суб'єкти, які можуть створювати відповідне об'єднання

Власник будинку

Уповноважений власником будинку орган

Фізичні особи, що є власниками квартир, житлових чи нежитлових приміщень будинку

Кількість членів товариства (об'єднання) повинна становити не менше трьох осіб

Власник неприватизованої квартири

Він стає учасником відповідного об'єднання на підставі угоди про спільне володіння будинком та часткову участь у витратах на його утримання

підстави виникнення об'єднання

Договір власників багатоквартирного житлового будинку або реорганізація ЖБК

момент створення об'єднання

З моменту видачі свідоцтва про державну реєстрацію

орган управління об'єднання

Загальні збори його членів, правління, ревізійна комісія об'єднання. Вищим органом управління об'єднання є загальні збори

ліквідація

Фізичне знищення або руйнування житлового комплексу, яке унеможливило його відновлення або ремонт

Відчуження житлового комплексу за рішенням суду

Придбання однією особою всіх приміщень у житловому комплексі

ВАЖЛИВО! Таке об'єднання може бути створене також власниками групи житлових будинків

64. Припинення права власності

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПОНЯТТЯ

юридичні факти, що мають наслідком припинення права власності особи на певне майно

З волі власника

відчуження власником свого майна

відмова власника від права власності

знищення майна

Не залежать від волі власника

викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю

викуп нерухомого майна у зв'язку з викупом для суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розташоване

звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника

реквізиція

конфіскація

припинення юридичної особи

смерть власника

припинення права власності на майно, яке за законом не може належати особі

викуп пам'яток історії та культури

знищення майна

ВАЖЛИВО! Згідно з ч. 2 ст. 346 ЦК України, право власності може бути припинене в інших (крім перелічених) випадках, встановлених законом

ВІДМОВА ВІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ

загальні положення

Особа може відмовитися від права власності на майно, заявивши про це або вчинивши інші дії, які свідчать про її відмову від права власності

У разі відмови від права власності на майно, права на яке не підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту вчинення дії, яка свідчить про таку відмову

У разі відмови від права власності на майно, права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту внесення за заявою власника відповідного запису до державного реєстру

ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ВНАСЛІДОК ЗНИЩЕННЯ

загальні положення

Право власності на майно припиняється у разі його знищення. Під знищенням слід розуміти використання майна, в результаті якого воно припиняє своє існування (наприклад продукти харчування) або коли право власності припиняється на майно поза волею власника в результаті непереборної сили, неправомірних дій третіх осіб тощо

У разі знищення майна, права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на це майно припиняється з моменту внесення за заявою власника змін до державного реєстру

ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ОСОБИ НА МАЙНО, ЯКЕ НЕ МОЖЕ ЇЙ НАЛЕЖАТИ

загальні положення

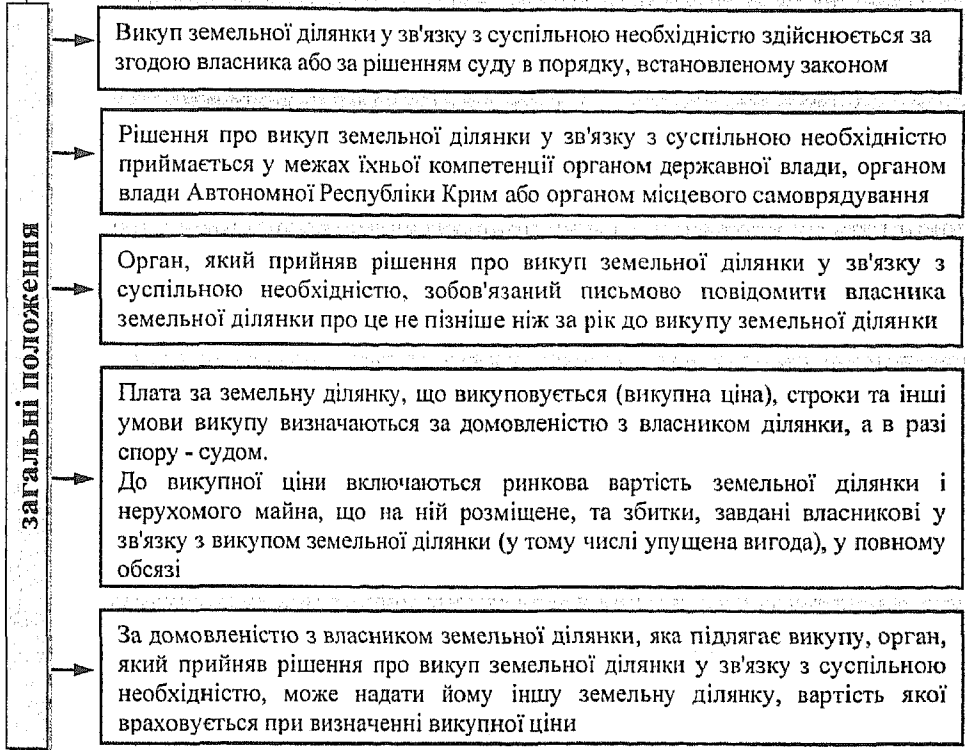
Якщо з підстав, що не заборонені законом, особа набула право власності на майно, яке за законом, який був прийнятий пізніше, не може їй належати, це майно має бути відчужене власником протягом строку, встановленого законом.

Якщо майно не відчужене власником у встановлені законом строки, це майно з урахуванням його характеру і призначення за рішенням суду на підставі заяви відповідного органу державної влади підлягає примусовому продажу. У разі примусового продажу майна його колишньому власникові передається сума ви торгу з вирахуванням витрат, пов'язаних з відчуженням майна.

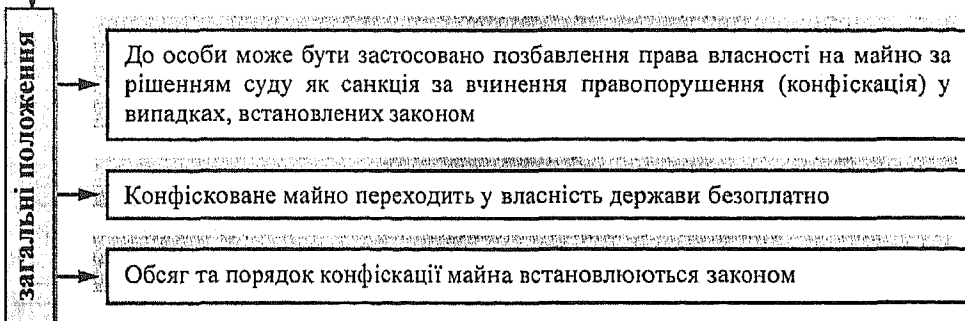
Якщо майно не було продане, воно за рішенням суду передається у власність держави. У цьому разі колишньому власникові майна виплачується сума, визначена за рішенням суду

Якщо з підстав, що не були заборонені законом, особа набула право власності на майно, на набуття якого за законом, який був прийнятий пізніше, потрібен особливий дозвіл, а в його видачі цій особі було відмовлено, це майно підлягає відчуженню у порядку, встановленому законом

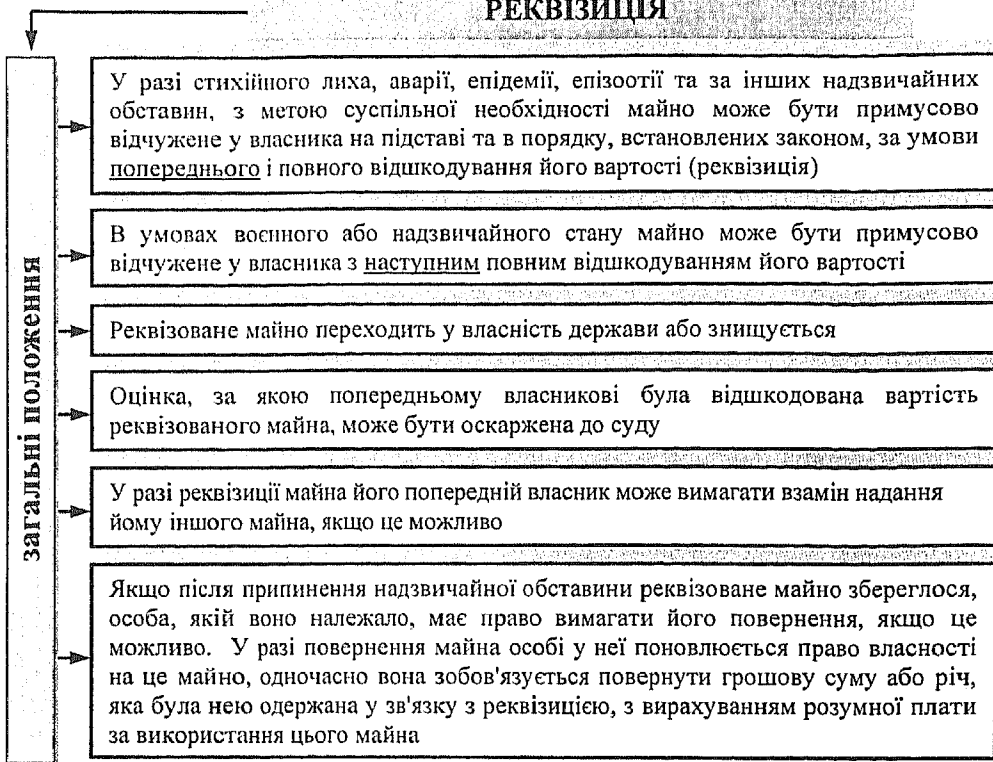
ВИКУП ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ У ЗВ'ЯЗКУ З СУСПІЛЬНОЮ НЕОБХІДНІСТЮ

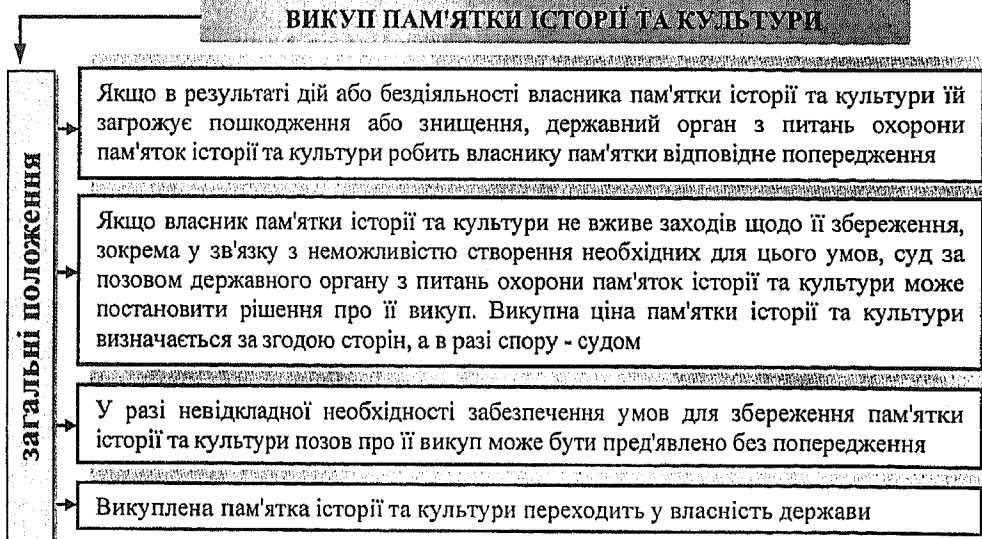
КОНФІСКАЦІЯ

РЕКВІЗИЦІЯ

ВИКУП ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО У ЗВ'ЯЗКУ З ВИКУПОМ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ, НА ЯКІЙ ВОНО РОЗМІЩЕНЕ

загальні положення

Право власності на житловий будинок, інші будівлі, споруди, насадження у зв'язку з викупом земельної ділянки, на якій вони розміщені (напр., викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю), може бути припинене за рішенням суду шляхом їх викупу і з обов'язковим попереднім відшкодуванням збитків у повному обсязі

Позов про викуп житлового будинку, інших будівель, споруд, насаджень у зв'язку з викупом земельної ділянки, на якій вони розміщені, може бути поданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування. Вимога про викуп зазначеного майна підлягає задоволенню, якщо позивач доведе, що використання земельної ділянки, викупленої у зв'язку з суспільною необхідністю, є неможливим без припинення права власності на це майно

Суд може постановити рішення про знесення житлового будинку, інших будівель, споруд, насаджень, які розміщені на земельній ділянці, що підлягає викупу, або про перенесення їх, за бажанням власника, на іншу земельну ділянку та їх відбудову, якщо це можливо. У разі знесення або перенесення цих об'єктів на іншу земельну ділянку особа має право на попереднє відшкодування збитків, у тому числі витрат на поліпшення якості земельної ділянки, та упущеної вигоди

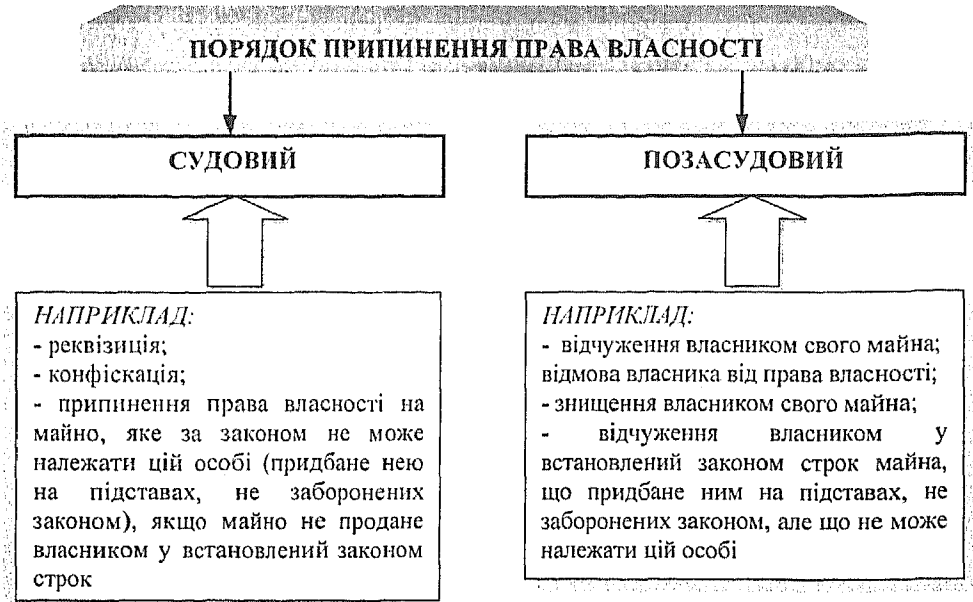
Особа, право власності якої припинилося, має право вимагати надання їй іншої, рівноцінної за якістю, земельної ділянки в межах даного населеного пункту

Знесення житлового будинку не допускається до забезпечення особи, яка проживала у ньому як власник, та членів її сім'ї, а також особи, яка проживала в ньому як наймач, та членів її сім'ї помешканням у розмірі та в порядку, встановлених законом

Якщо власник земельної ділянки, що підлягає викупу у зв'язку з суспільною необхідністю, є власником житлового будинку, інших будівель, споруд чи насаджень, що розміщені на ній, вимога про припинення права власності на ці об'єкти розглядається разом з вимогою про викуп земельної ділянки

Якщо власник земельної ділянки, що підлягає викупу у зв'язку з суспільною необхідністю, не є власником житлового будинку, інших будівель, споруд та насаджень, що розміщені на ній, власник цих об'єктів залучається до участі у справі

До набрання законної сили рішенням суду про викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю власник має право розпорядитися житловим будинком, іншими будівлями, спорудами, насадженнями, що розміщені на цій земельній ділянці, на власний розсуд

ВАЖЛИВО! Судовий (або позасудовий) порядок припинення права власності залежить від специфіки тієї або іншої підстави, а також від прямої вказівки закону. Для однієї і тієї ж самої підстави може бути передбачений як судовий, так і позасудовий порядок припинення права власності. Наприклад, викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю здійснюється за згодою власника або за рішенням суду в порядку, встановленому законом (ст. 350 ЦК України).

Судовий порядок застосовується за наявності спору, для забезпечення справедливості та законності при припиненні права власності.

65. Право спільної власності

ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ПОНЯТТЯ

право власності на майно, що належить двом або більше особам (співвласникам)

ВИДИ СПІЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

Часткова - з визначенням часток кожного з власників у праві власності. Якщо договором або законом не встановлена спільна сумісна власність на майно, спільна власність вважається частковою

Сумісна - без визначення часток кожного з власників у праві власності. Встановлюється тільки у випадках, прямо передбачених законом або договором

ОЗНАКИ

Множинність суб'єктів та єдність об'єкта. При цьому право кожного із співвласників охоплює весь об'єкт у цілому, а не якусь його частину

Забезпечує функціонування відносин двох категорій

Абсолютні відносини – відносини всіх співвласників з третіми особами

Відносні відносини – відносини між самими співвласниками з приводу належного їм майна

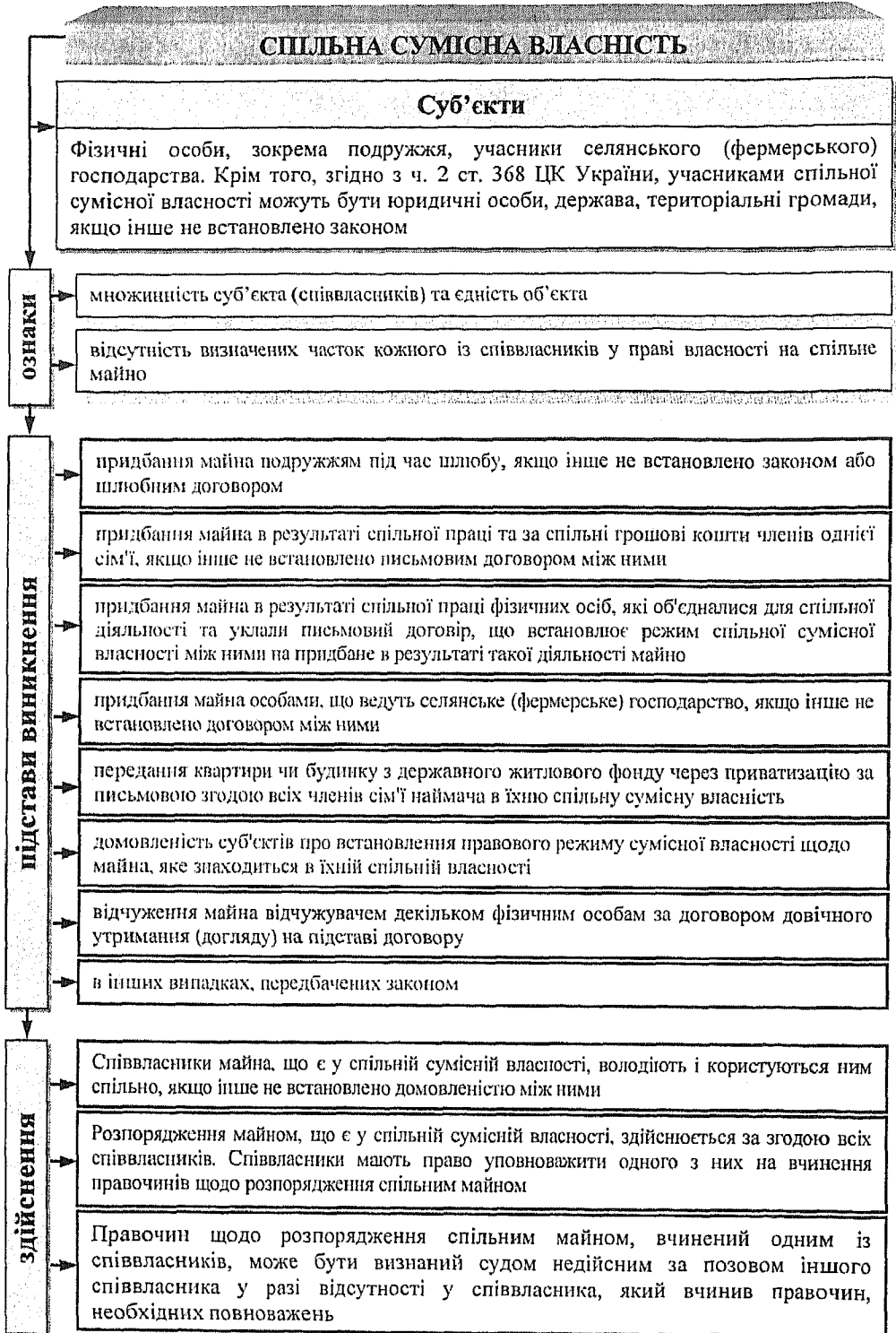
ВИНИКНЕННЯ

Вчинення кількома особами спільних правочинів з придбання майна (напр., в результаті діяльності простого товариства); створення декількома особами однієї неподільної речі; спадкування однієї неподільної речі кількома особами тощо

ЗДІЙСНЕННЯ

Співвласники можуть спільно, з урахуванням думки всіх учасників, за взаємною домовленістю ухвалювати рішення щодо володіння та користування приналежним їм спільним майном. Спільні власники разом беруть участь в одержанні прибутку від використання речі, мають право на плоди, продукцію та доходи від спільної власності. Крім того, вони спільно несуть витрати з утримання спільного майна. Розпорядження спільним майном здійснюється за згодою всіх учасників спільної власності

Виділ і поділ майна, що перебуває у спільній власності

виділ частки із майна

Співвласники мають право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності.

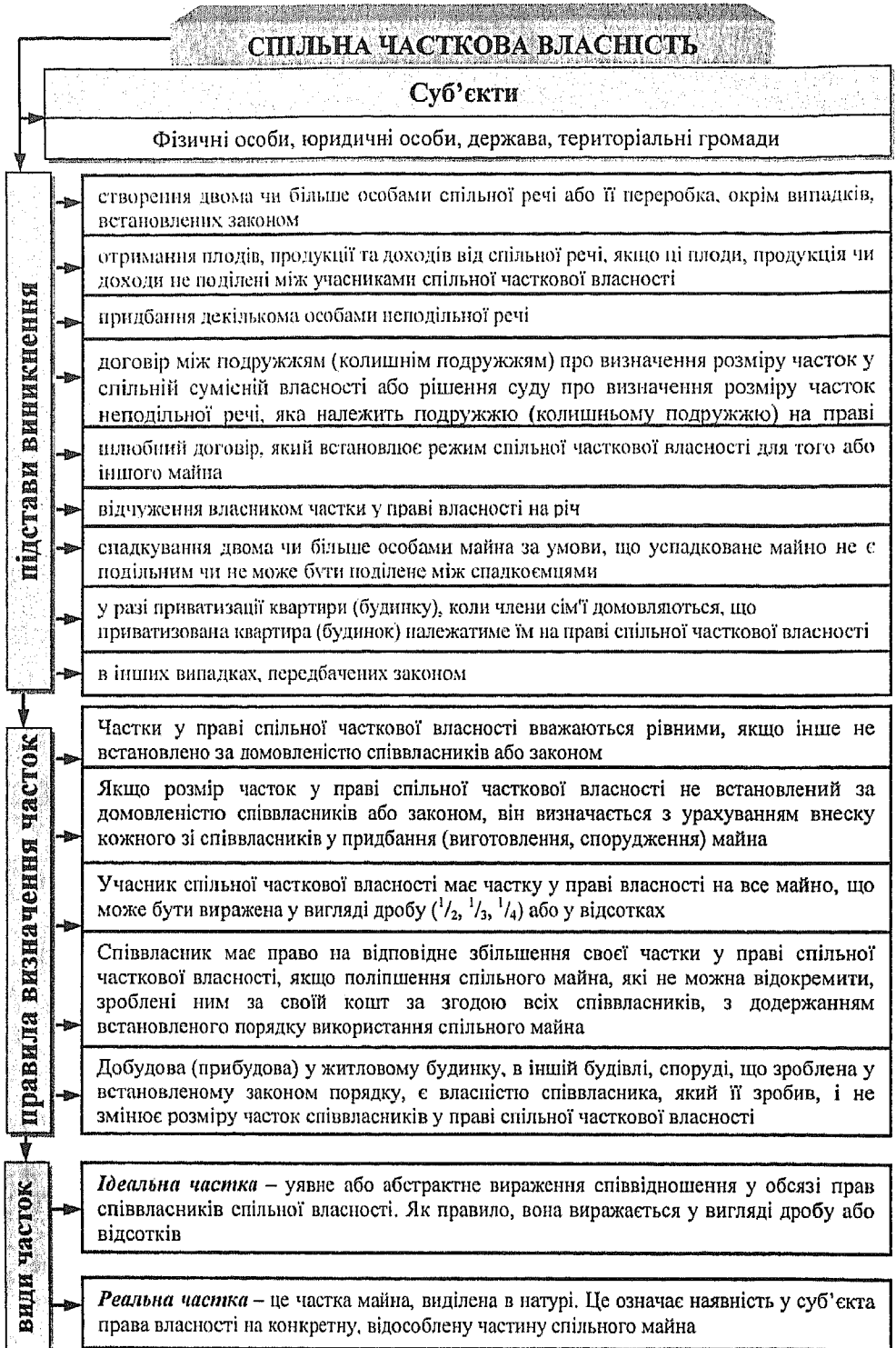
Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності припиняє право спільної власності і породжує одноособову власність

поділ майна

Майно, що є у спільній сумісній власності, може бути поділене між співвласниками за домовленістю між ними. У разі поділу майна, що є у спільній сумісній власності, вважається, що частки співвласників у праві спільної сумісної власності є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом. За рішенням суду частка співвласника може бути збільшена або зменшена з урахуванням обставин, які мають істотне значення. У разі поділу майна між співвласниками право спільної сумісної власності на нього припиняється. Договір про поділ нерухомого майна, що перебуває у спільній сумісній власності, укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.

Поділ майна припиняє спільну сумісну власність, і виникає спільна часткова власність

ВАЖЛИВО! Зі спільної власності є можливим: а) здійснити виділ майна, що перебуває у частковій власності, в результаті чого спільна власність припиняється; б) здійснити поділ майна, що перебуває у спільній сумісній власності. Унаслідок цього визначаються частки учасників у праві власності

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ ЧАСТКОВОЇ ВЛАСНОСТІ

1. Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою.
2. Кожен із співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.
3. Якщо договір між співвласниками про порядок володіння та користування спільним майном відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності посвідчений нотаріально, він є обов'язковим і для особи, яка придбає згодом частку в праві спільної часткової власності на це майно.
4. У разі продажу частки у праві спільної часткової власності співвласник має переважне право перед іншими особами на її купівлю за ціною, оголошеною для продажу, та на інших рівних умовах, крім випадку продажу з публічних торгів. Про намір продати частку у праві спільної часткової власності продавець зобов'язаний письмово повідомити інших співвласників, вказавши ціну та інші умови, на яких він її продає

ВИДІЛ ЧАСТКИ ІЗ МАЙНА В СПІЛЬНІЙ ЧАСТКОВІЙ ВЛАСНОСТІ

Співвласник має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності. Якщо виділ у натурі частки із спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим, співвласник, який бажає виділу, має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки. При цьому компенсація співвласникові може бути надана лише за його згодою. Якщо така частка виділяється з нерухомого спільного майна, тоді повинен бути укладений договір про виділ у натурі частки з нерухомого спільного майна, що укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню.

ПОДІЛ МАЙНА В СПІЛЬНІЙ ЧАСТКОВІЙ ВЛАСНОСТІ

Майно, що є у спільній частковій власності, може бути поділене в натурі між співвласниками за домовленістю між ними. При поділі майна укладається договір у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. У разі поділу спільного майна між співвласниками право спільної часткової власності на нього припиняється.

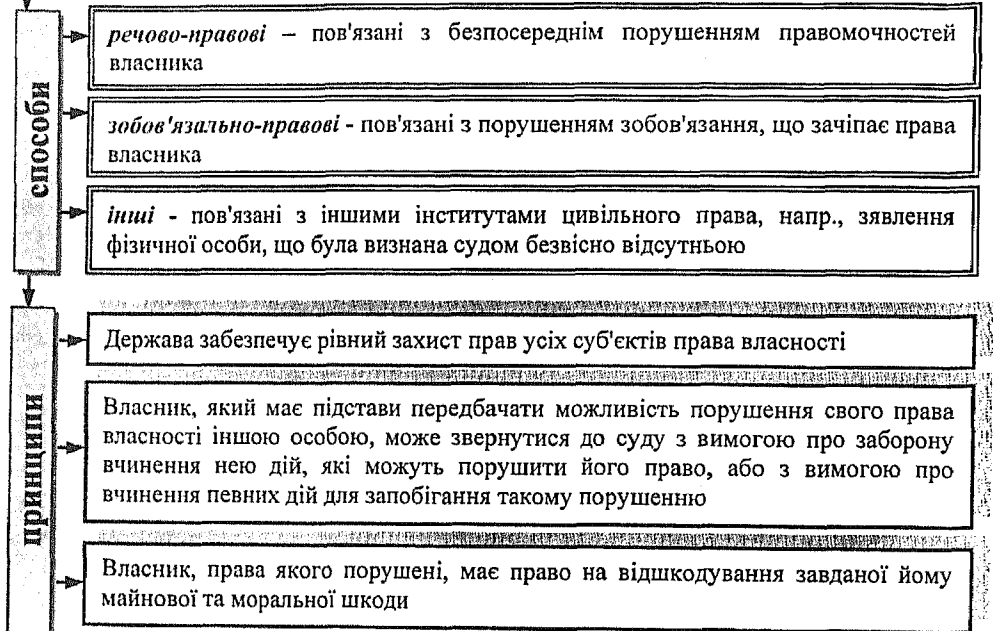
ПРИПИНЕННЯ СПІЛЬНОЇ ЧАСТКОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Майно, що є у спільній частковій власності, може бути поділене в натурі між співвласниками за домовленістю між ними. При поділі майна укладається договір у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. У разі поділу спільного майна між співвласниками право спільної часткової власності на нього припиняється.

66. Захист права власності

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ
ПОНЯТТЯ

система засобів та способів, що застосовуються згідно із законом з метою відновлення порушеного права власності чи окремих його повноважень

РЕЧОВО-ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Віндикаційний позов – позов власника про витребування майна із чужого незаконного володіння до особи, яка незаконно ним володіє

Умови пред'явлення:

1. Майно вибуло з володіння власника поза його волею.
2. Майно збереглося в натурі та незаконно перебуває у особи, що фактично ним володіє.
3. Майно, що витребується, є індивідуально визначеною річчю.
4. Відсутність договірних відносин між власником та фактичним володільцем відносно витребуваної речі

Негаторний позов – позов про усунення перешкод з боку інших осіб у здійсненні права власності власником

Умови пред'явлення:

1. Майно має перебувати у володінні власника.
2. Порушення права власності не повинне спричинити припинення суб'єктивного права власності.
3. Відсутність договірних відносин між власником та особою, що перешкоджає в здійсненні прав власника.
4. Порушується передусім право користування власника майном

Позов про визнання права власності - позов про визнання права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати документа, який засвідчує право власності

Умови пред'явлення:

1. Право власності оспорується або не визнається іншою особою.
2. Відсутність з боку третіх осіб вимог про повернення майна (віндикаційного позову).
3. Відсутність з боку третіх осіб вимог про усунення перешкод (негаторного позову)

Позов про виключення майна з опису (звільнення його з-під арешту)

Умови пред'явлення:

1. Помилкове включення в опис майна, що належить іншим особам.
2. Вимогу про виключення майна з опису та звільнення майна з-під арешту подає власник речі

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНО-ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Позов кредитора про відшкодування йому збитків, заподіяних невиконанням чи неналежним виконанням боржником свого зобов'язання (наприклад, знецінювання речі через її невірне використання орендарем; псування матеріалу замовника виконавцем тощо)

Позов кредитора до боржника про повернення речі, наданої йому в користування за договором

Позов про відшкодування майнової шкоди фізичній особі при рятуванні чужого майна від небезпеки, що йому загрозувала

ІНШІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ (ЯКІ НЕ Є РЕЧОВО-ПРАВОВИМИ АБО ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНО-ПРАВОВИМИ)

Визнання правочину недійсним (напр., коли правочин укладений під впливом насильства, що спричинило порушення права власності сторони, яка зазнала цього насильства)

Визнання незаконним нормативного акта, який порушує право власності. Нормативний акт органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим чи органу місцевого самоврядування, що не відповідає закону та порушує права власника, за позовом власника майна визнається судом незаконним і скасовується

67. Речові права на чуже майно

РЕЧОВІ ПРАВА НА ЧУЖЕ МАЙНО
ПОНЯТТЯ

визнана законом за особою, що не є власником, можливість володіти, користуватися, розпоряджатися чужим майном, яке має обмежений зміст і при цьому захищається від неправомірного втручання всіх осіб, включаючи самого власника

ВИДИ

Володіння – фактичне знаходження чужого майна в особи, що тримає його у себе (ч. 1 ст. 397 ЦК України)

Сервітут – право обмеженого користування чужим нерухомим майном для певної мети з наданням користувачеві можливості проходу, проїзду через чужу земельну ділянку, прокладання та експлуатації ліній електропередачі, зв'язку і трубопроводів, забезпечення водопостачання, меліорації тощо

Емфітевзис – довгострокове, відчужуване та таке, що може переходити за спадкуванням, право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб

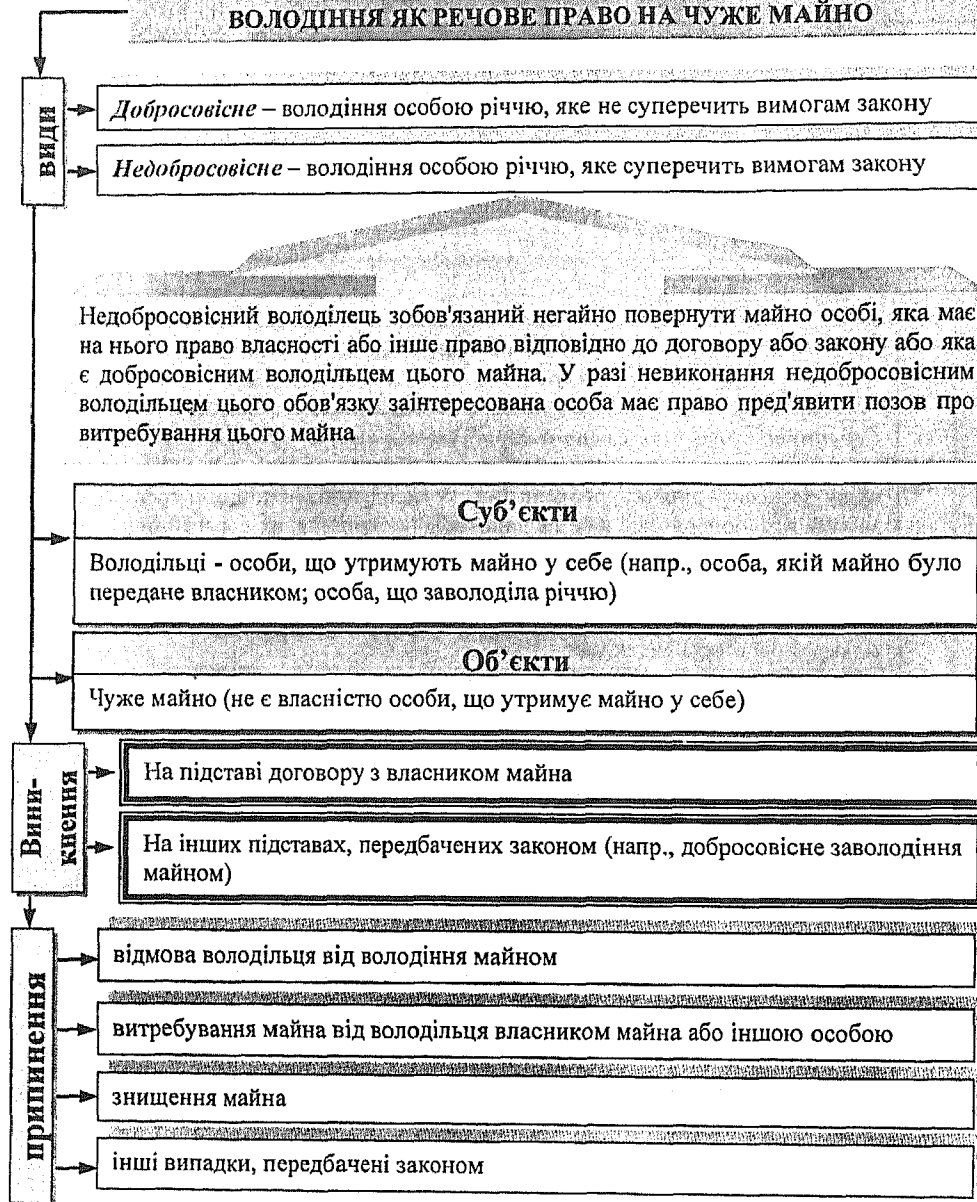
Суперфіцій – довгострокове, відчужуване та таке, що може переходити за спадкуванням, право користування чужою земельною ділянкою для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель

ВАЖЛИВО! 1. Речові права на чуже майно іноді називають у літературі як «обмежені речові права» або «права на чужі речі», що в навчальних цілях можна вважати синонімами.

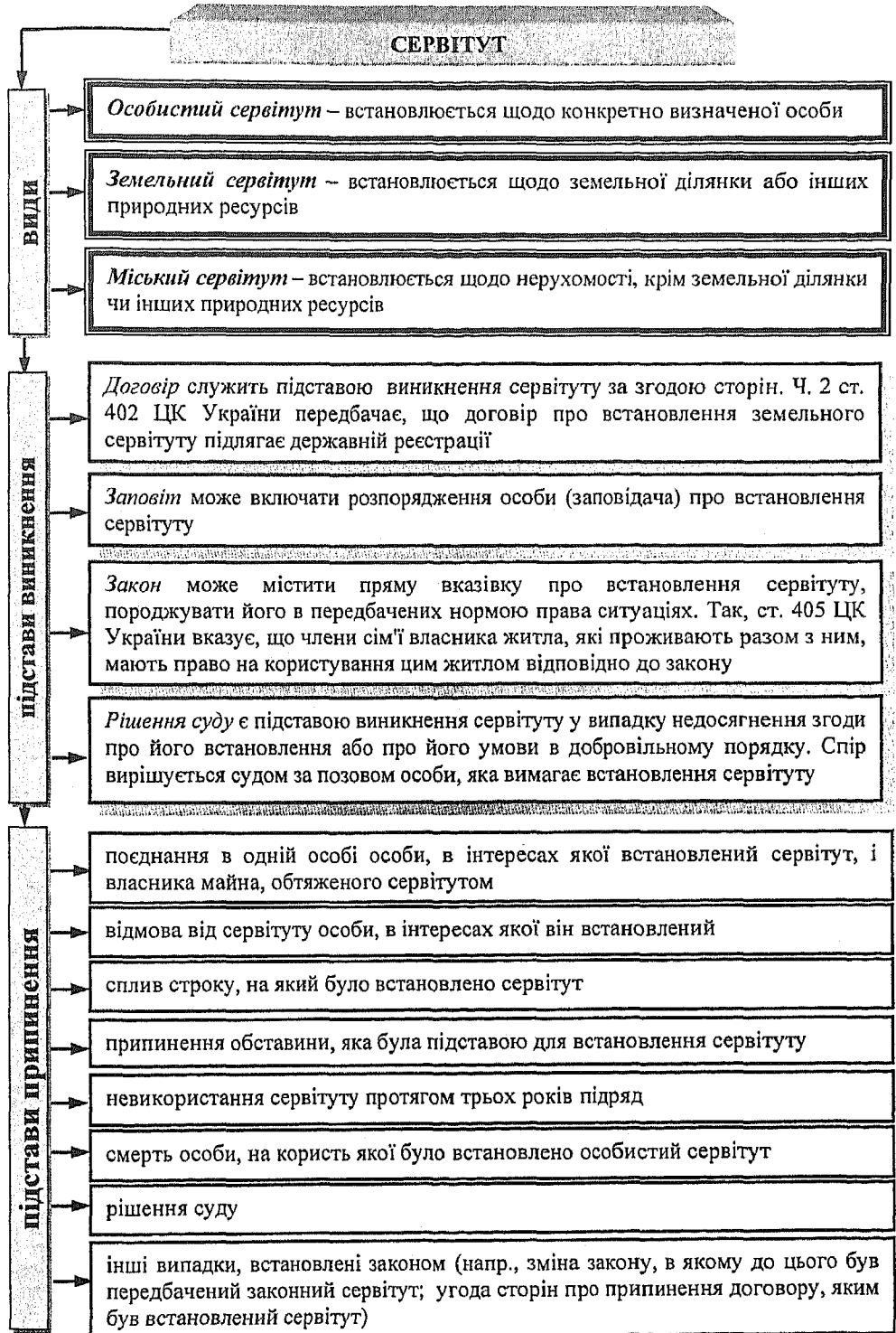
2. Сервітут, емфітевзис, суперфіцій іноді поєднують узагальнюючим поняттям «право користування чужим майном».

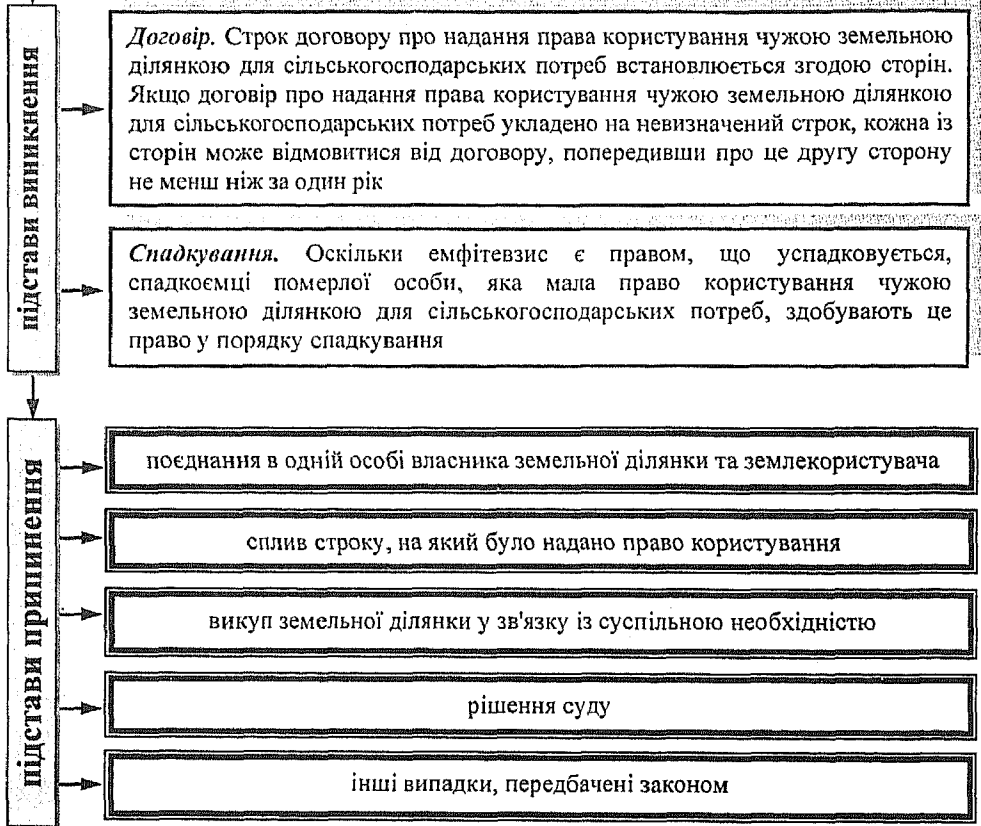
ВОЛОДІННЯ ЯК РЕЧОВЕ ПРАВО НА ЧУЖЕ МАЙНО

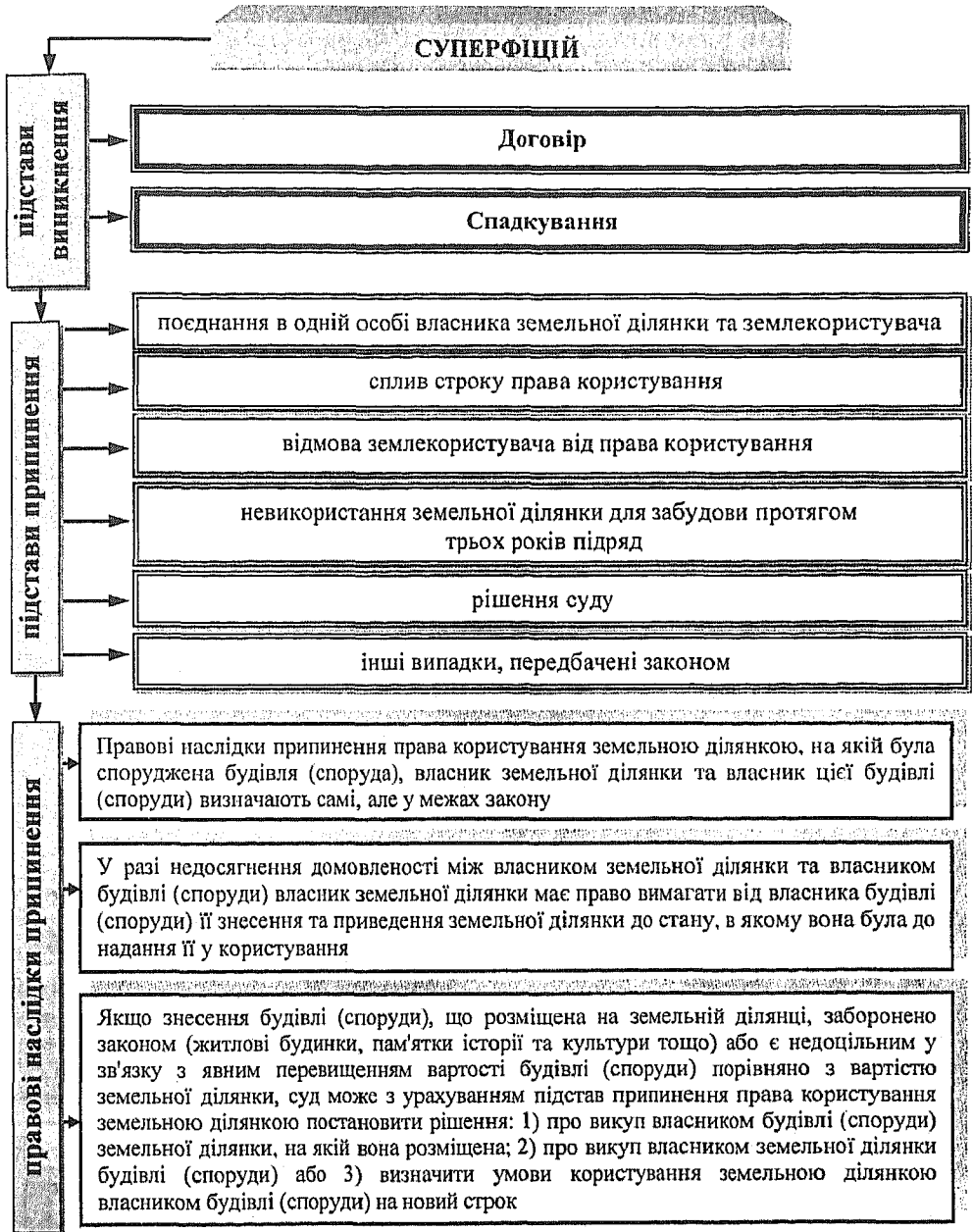
ВАЖЛИВО! Довгострокове добросовісне володіння майном може згодом стати передумовою для виникнення права власності на підставі набувальної давності.

ЕМФІТЕВЗИС

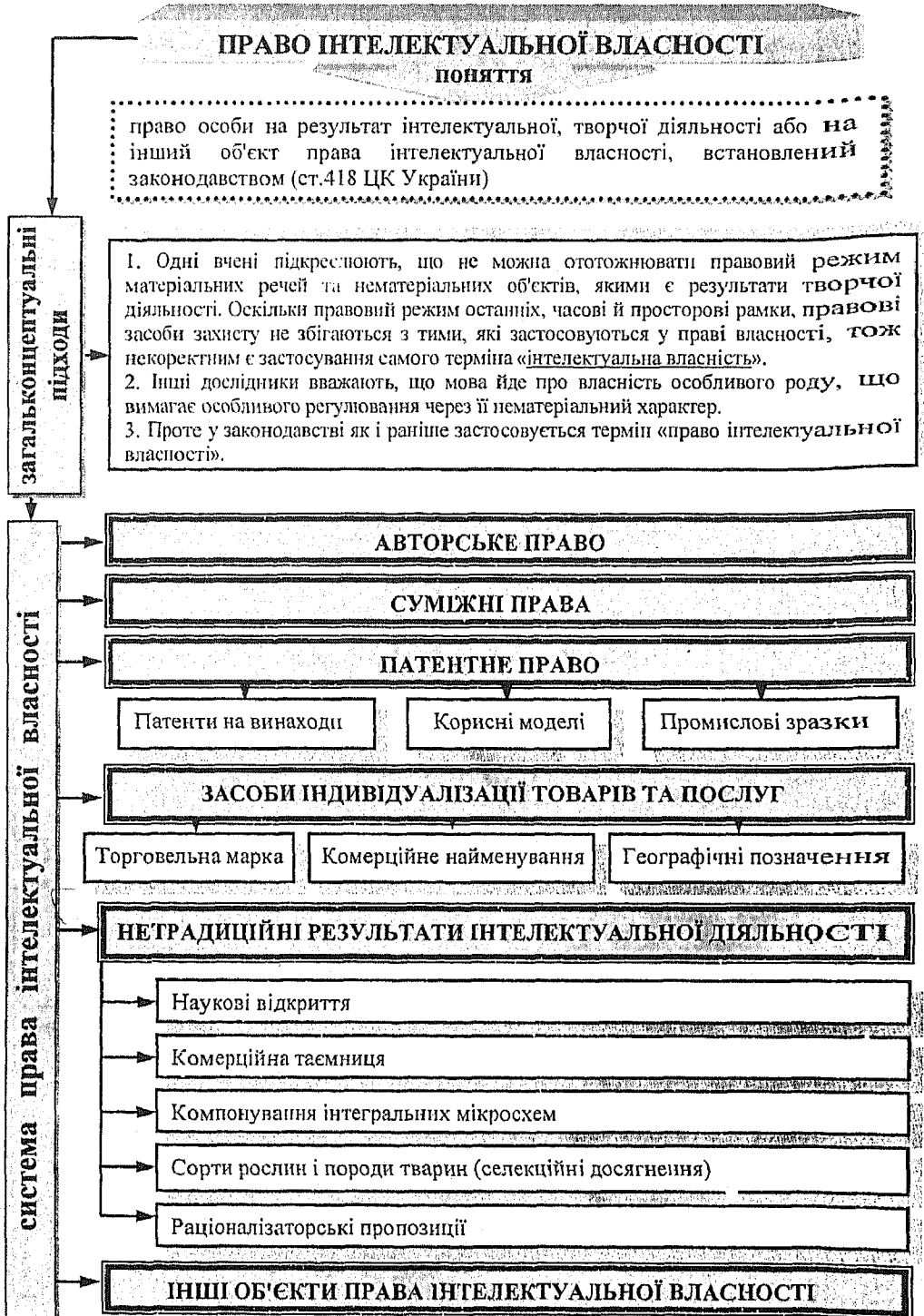

ВАЖЛИВО! Емфітевзис передбачає для землекористувача не тільки право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Землекористувач має також обов'язки: вносити плату за користування земельною ділянкою, а також інші платежі, встановлені законом; ефективно використовувати земельну ділянку відповідно до її цільового призначення; підвищувати її родючість; застосовувати природоохоронні технології виробництва; утримуватися від дій, які можуть призвести до погіршення екологічної ситуації тощо

ВАЖЛИВО! Суперфіцій передбачає для землекористувача не лише право користування чужою земельною ділянкою для забудови. Землекористувач має також низку обов'язків: вносити плату за користування земельною ділянкою, наданою йому для забудови, а також інші платежі, встановлені законом; використовувати земельну ділянку відповідно до її цільового призначення тощо.

68. Загальні положення про право інтелектуальної власності

Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності

Право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного (ч. 1 ст. 419 ЦК України). Цим підкреслюється незалежність самостійних інститутів цивільного права: права власності та права інтелектуальної власності

Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ (ч. 2 ст. 419 ЦК України). Наприклад, якщо визнано право автора на літературний твір, це не означає, що він стає власником усієї партії книг (тиражу) даного літературного твору

Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності (ч. 3 ст. 419 ЦК України). Наприклад, якщо особа придбала у магазині примірник книги, то вона стає лише власником речі, при цьому перехід права інтелектуальної власності (права авторства на книгу) не настає

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (ст. 420 ЦК України)

літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організації мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компоновання (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці

СУБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та *інші особи*, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до ЦК України, іншого закону чи договору (ст. 421 ЦК України). Так, спадкоємці померлого автора літературного твору протягом *сімдесяти років* вправі одержувати певні грошові кошти від продажу цього твору

ЗМІСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Особисті немайнові права інтелектуальної власності: право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником); право перешкоджати будь-якому посягнанню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця; інші особисті немайнові права інтелектуальної власності

Майнові права інтелектуальної власності: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволити використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом

Ст. 427 ЦК України передбачає, що майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані повністю або частково іншій особі. Умови передавання майнових прав інтелектуальної власності можуть бути визначені договором. Ч. 3 ст. 424 ЦК України встановлює, що майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також можуть використовуватися в інших цивільних відносинах.

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ПОНЯТТЯ

система заходів правового характеру, спрямованих на відновлення або визнання суб'єктивних прав при їх порушенні або запереченні будь-якою особою

способи судового захисту (ст. 432 ЦК України)

застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів

зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності

вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів

вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь

разове грошове стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності (розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення)

опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та змісту судового рішення щодо такого порушення

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

НАЦІОНАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

КОДЕКСИ УКРАЇНИ: ЦК України, КК України, Кодекс України про адміністративні правопорушення

Закон України «Про авторське право та суміжні права»

Інші законодавчі акти України: Закони України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про кінематографію», «Про архітектурну діяльність», «Про інформацію», «Про засоби масової інформації», «Про видавничу діяльність», Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» тощо. Крім цього є низка підзаконних нормативних актів: «Положення про авторське право у картографії», «Порядок державної реєстрації авторського права і авторських договорів, які стосуються права автора на твір», Тимчасове положення Про мінімальні ставки гонорару та авторської винагороди за фільми, що створюються за державними замовленнями на кіностудіях України», «Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва» тощо

МІЖНАРОДНІ ДЖЕРЕЛА

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів

Всесвітня конвенція про авторське право

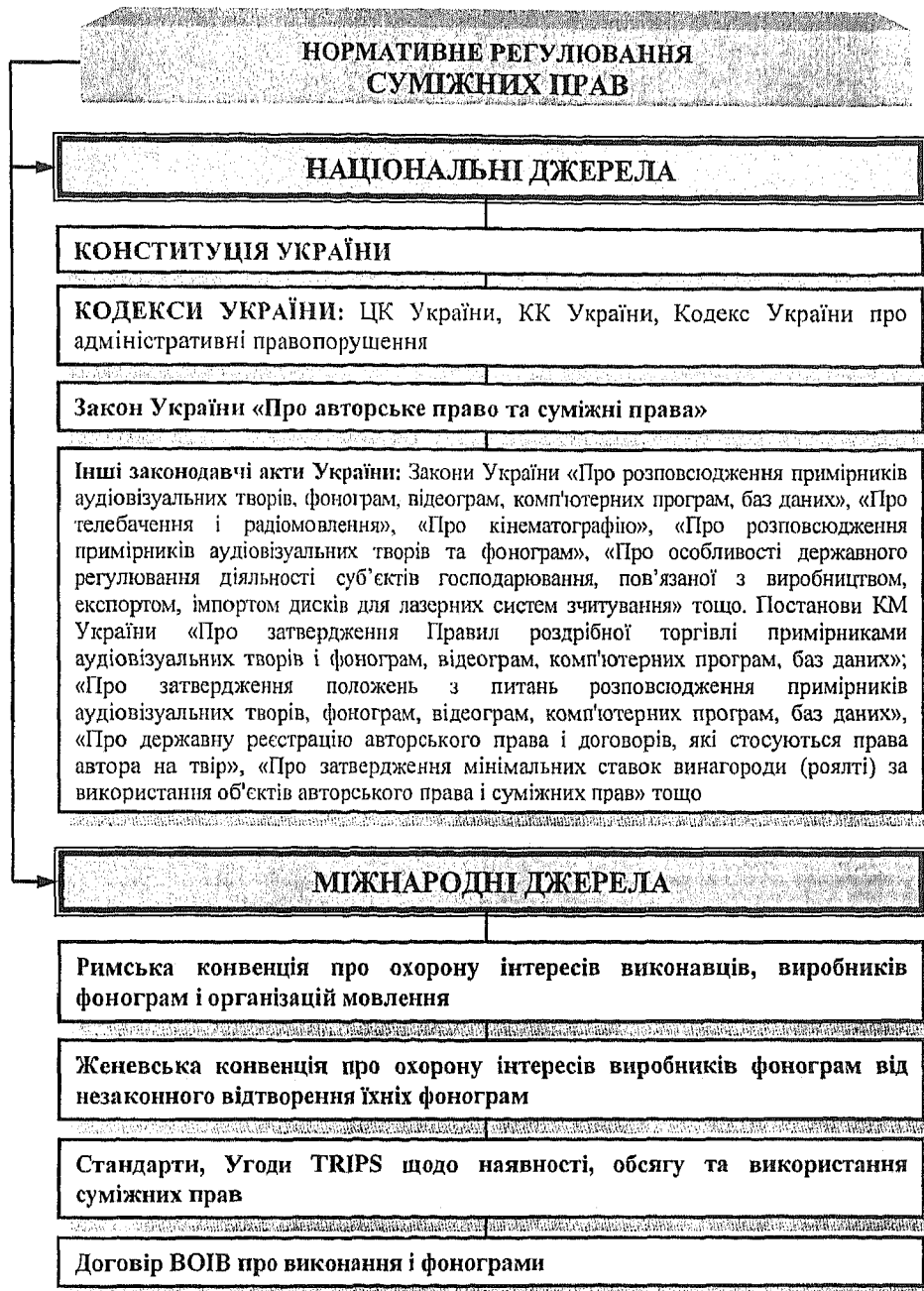
Договір ВОІВ про авторське право

Стандарти, Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди TRIPS) щодо наявності, обсягу та використання авторських прав

Угода про співробітництво у сфері авторського права і суміжних прав

ВАЖЛИВО! Міжнародні джерела є гарантом охорони інтересів громадян України в іноземних державах завдяки запровадженню міжнародних стандартів охорони авторського права.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПАТЕНТНОГО ПРАВА

НАЦІОНАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

КОДЕКСИ УКРАЇНИ: ЦК України, КК України, Кодекс України про адміністративні правопорушення

Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі»

Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»

Нормативно правові акти Держпатенту України та Міністерства освіти і науки України

Інші законодавчі акти України: Закон України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем", Постанови КМ України "Про затвердження Порядку надання КМ України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми", "Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)", "Про порядок виплати винагороди авторам винаходів і промислових зразків, що охороняються чинними на території України свідоцтвами СРСР" тощо

МІЖНАРОДНІ ДЖЕРЕЛА

**ЯКІ ВСТАНОВЛЮЮТЬ МІЖНАРОДНУ СИСТЕМУ ОХОРОНИ
ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ**

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності. 2. Стандарти Угоди TRIPS щодо наявності, обсягу та використання прав на патенти і промислові зразки

**ЯКІ ПОЛЕГШУЮТЬ ОДЕРЖАННЯ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ
ВЛАСНОСТІ В КІЛЬКОХ КРАЇНАХ**

1. Договір про патенту кооперацію (РСТ); 2. Договір про патентне право (PLT). 3. Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури. 4. Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків

ЯКІ ЗАПРОВАДЖУЮТЬ МІЖНАРОДНІ КЛАСИФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ

1. Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію. 2. Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

НАЦІОНАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

КОДЕКСИ УКРАЇНИ: ЦК України, КК України, Кодекс України про адміністративні правопорушення

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»

Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»

Інші законодавчі акти України: Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України, Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстрів відомостей про передачу права власності на знак для товарів і послуг та видачу ліцензії на використання знака (міжнародного знака) для товарів і послуг, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України, Положення про Перелік видових назв товарів, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України тощо

МІЖНАРОДНІ ДЖЕРЕЛА

ЯКІ ВСТАНОВЛЮЮТЬ МІЖНАРОДНУ СИСТЕМУ ОХОРОНИ

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності. 2. Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, що вводять в оману, зазначень походження товарів. 3. Найробський договір про охорону олімпійського символу. 4. Договір про закони, що стосується товарних знаків (TLT). 5. Стандарти Угоди TRIPS щодо наявності, обсягу та використання прав на товарні знаки та на географічні зазначення

**ЯКІ ПОЛЕГШУЮТЬ ОДЕРЖАННЯ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ
ВЛАСНОСТІ В КІЛЬКОХ КРАЇНАХ**

1. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків; 2. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків; 3. Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їхньої міжнародної реєстрації

ЯКІ ЗАСНОВУЮТЬ МІЖНАРОДНІ КЛАСИФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ

1. Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків.
2. Віденська угода про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

НАЦІОНАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

КОДЕКСИ УКРАЇНИ: ЦК України, КК України, Кодекс України про адміністративні правопорушення

Закон України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем"

Закон України "Про охорону прав на сорти рослин"

Закони України "Про інформацію", "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про рекламу", "Про державну таємницю", "Про науково технічну інформацію" тощо – щодо комерційної таємниці

Указ Президента "Про тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні"

Інші законодавчі акти України: Закон України "Про насіння і садивний матеріал"; Постанова КМ України "Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці"; Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на топографію інтегральної мікросхеми та видачу ліцензії на використання топографії інтегральної мікросхеми, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України тощо

МІЖНАРОДНІ ДЖЕРЕЛА

ПРАВОВА ОХОРОНА КОМПОНУВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНИХ МІКРОСХЕМ

1. Вашингтонський договір про інтелектуальну власність на інтегральні мікросхеми; 2. Стандарти Угоди TRIPS щодо наявності, обсягу та використання прав інтелектуальної власності на топології інтегральних мікросхем

ПРАВОВА ОХОРОНА СОРТІВ РОСЛИН, ПОРІД ТВАРИН (СЕЛЕКЦІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ)

1. Міжнародна конвенція про охорону селекційних досягнень. 2. Міжнародна конвенція про охорону нових сортів рослин

ПРАВОВА ОХОРОНА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності. 2. Стандарти Угоди TRIPS щодо наявності, обсягу та використання прав на закриту інформацію

69. Авторське право та суміжні права

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ПОНЯТТЯ

структурний елемент системи права інтелектуальної власності, що регулює відносини, які виникають у зв'язку із створенням та використанням творів літератури, науки і мистецтва

Суб'єкти

1. *Автор твору* (первинний суб'єкт авторського права). За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). За наявності декількох авторів одного твору має місце співавторство. Кожний із творців такого твору є співавтором.
2. Суб'єктами авторського права є також *інші фізичні та юридичні особи*, які набули прав на твори відповідно до договору або закону. Так, майнові права автора переходять у спадок до спадкоємців

Об'єкти

Твори, а саме: 1) літературні та художні твори; романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 4) інші твори

Ознаки

Творчий характер

Оригінальність

Об'єктивна форма вираження

ЗМІСТ

Особисті немайнові права: право авторства; право на авторське ім'я (справжнє, псевдонім, анонімно - без позначення імені); право на недоторканність твору; право на оприлюднення твору; право на відкликання твору; право на опублікування

Майнові права: право на використання твору (опублікування; відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі, переклад, переробка); право дозволити використання твору іншим особам; право перешкоджати неправомірному використанню твору; право на винагороду за використання твору

Обов'язок інших осіб утримуватися від порушення авторських прав (зокрема, неправомірного використання твору)

БЕЗОПЛАТНЕ ТА ПРАВОМІРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРУ БЕЗ ЗГОДИ АВТОРА

як цитата з правомірно опублікованого твору або як ілюстрація у виданнях, радіо- і телепередачах, фонограмах та відеограмах, призначених для навчання, за умови дотримання звичаїв, зазначення джерела запозичення та імені автора, якщо воно вказане в такому джерелі, та в обсязі, виправданому поставленою метою

для відтворення у судовому та адміністративному провадженні в обсязі, виправданому цією метою

в інших випадках, передбачених законом

СТРОК ЧИННОСТІ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір спливає через *сімдесят років*, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом

Після закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір він може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом

**СУМІЖНІ ПРАВА
ПОНЯТТЯ**

права виконавців, виробників фонограм, відеограм, а також організацій мовлення та їх правонаступників на об'єкти права інтелектуальної власності

Об'єкти

- а) виконання. Суміжні права на них виникають з моменту першого виконання;
- б) фонограми. Суміжні права на них виникають з моменту їх вироблення;
- в) відеограми. Суміжні права на них виникають з моменту їх вироблення;
- г) програми (передачі) організацій мовлення. Суміжні права на них виникають з моменту їх першого здійснення

суб'єкти

Первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. За відсутності доказів іншого виконавцем, виробником фонограми, відеограми, програми (передачі) організації мовлення вважається особа, ім'я (найменування) якої зазначено відповідно у фонограмі, відеограмі, їх примірниках чи на упаковці, а також під час передачі організації мовлення

Суб'єктами суміжних прав є також *інші особи*, які набули таких прав відповідно до договору чи закону (наприклад, правонаступники)

використання

Виконання. Доведення виконання до відома публіки; записування (фіксування) виконання під час його здійснення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та передачі виконання за допомогою технічних засобів; пряме чи опосередковане відтворення запису виконання будь-яким способом та у будь-якій формі; продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника запису виконання; оренда оригіналу чи примірника запису виконання; забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до записаного виконання в місці та в час, обраних нею; інше використання

Фонограми, відеограми. Пряме або опосередковане відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі відеограми, фонограми; продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника фонограми, відеограми; оренда оригіналу чи примірника фонограми, відеограми; забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до фонограми, відеограми з місця та в час, обраних нею; інше використання

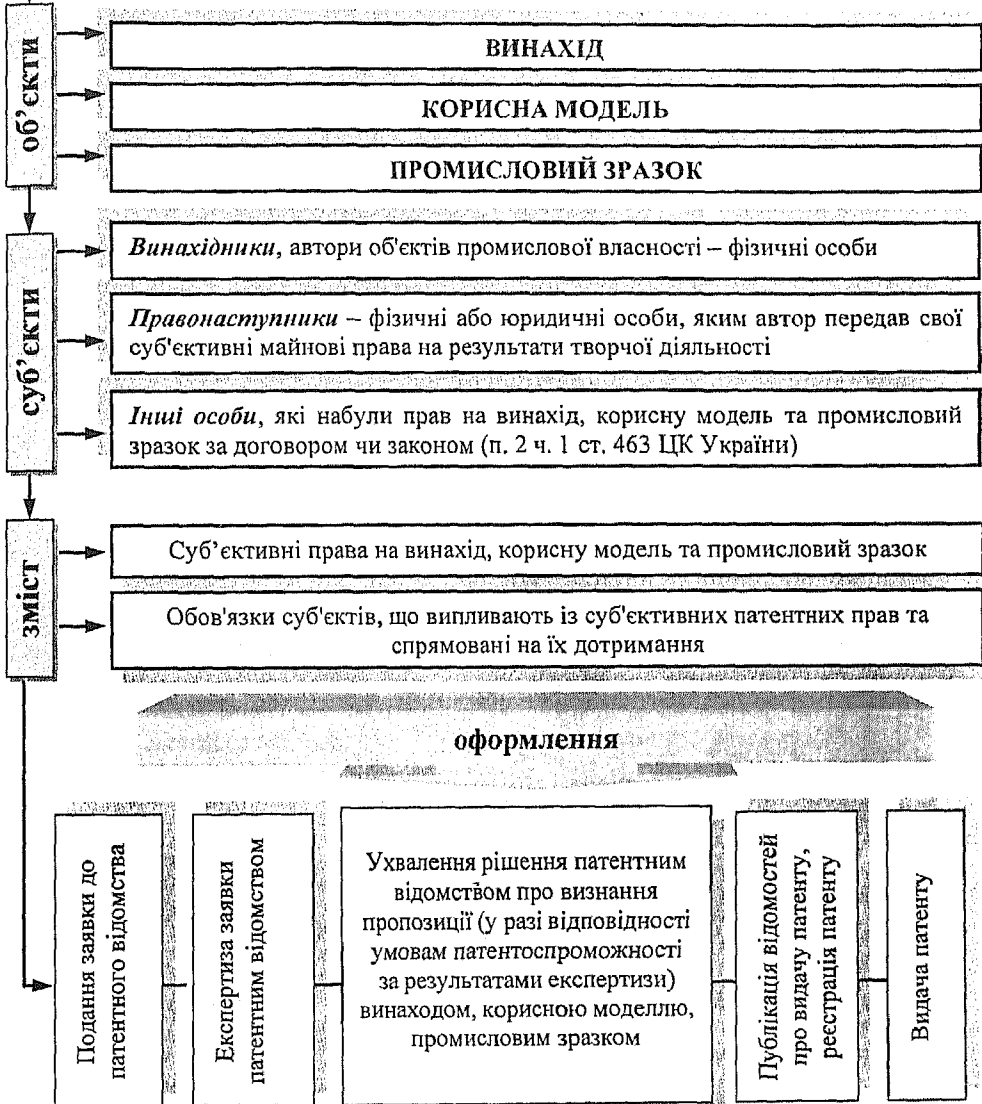
Передачі (програми) організації мовлення. Здійснення (трансляція, ретрансляція) передачі (програми) організації мовлення; записування (фіксування) передачі (програми) організації мовлення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та здійснення її за допомогою технічних засобів; відтворення запису передачі (програми) організації мовлення; представлення передачі (програми) організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату; інше використання

70. Право промислової власності

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

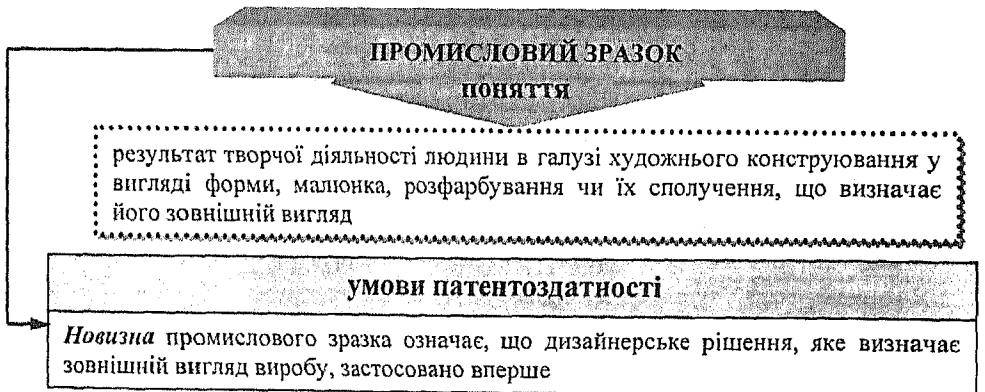
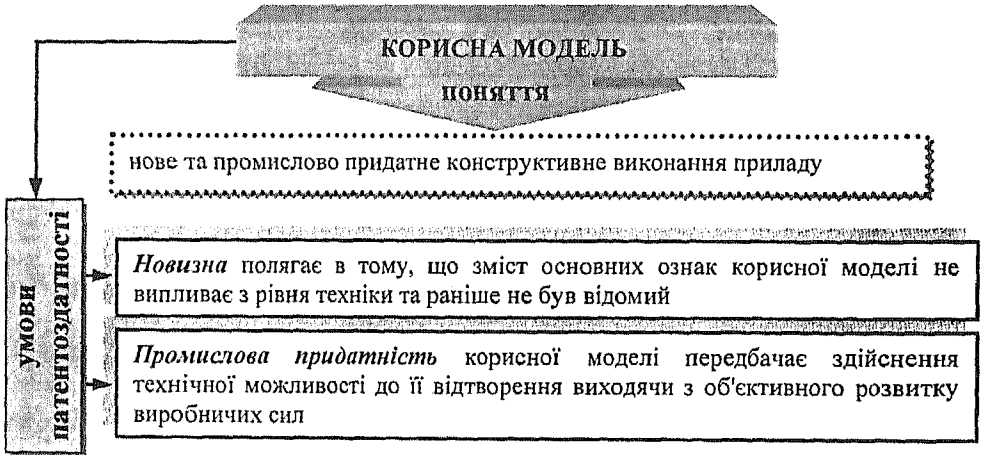
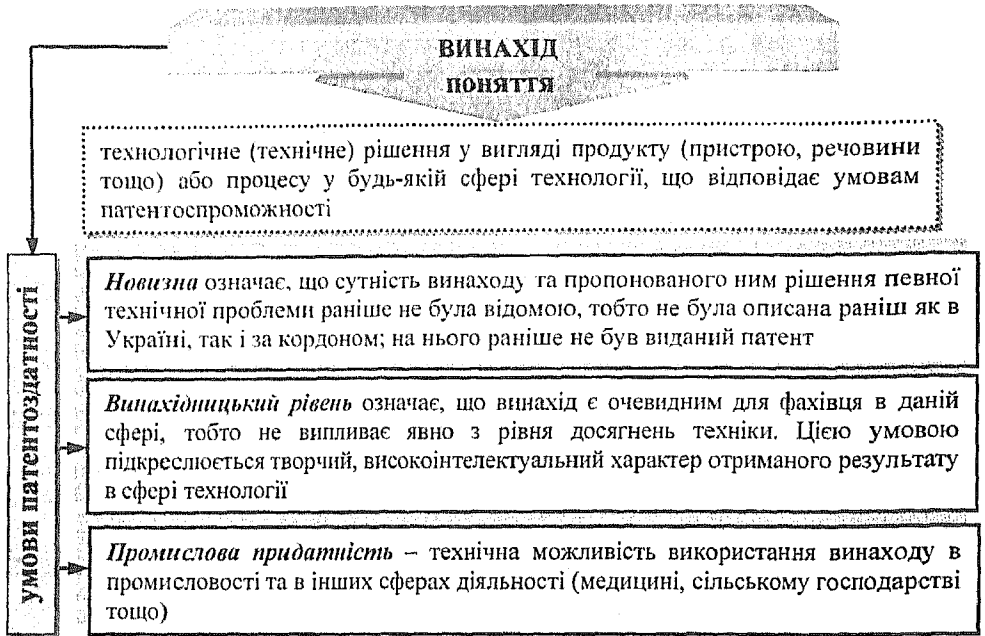
ПОНЯТТЯ

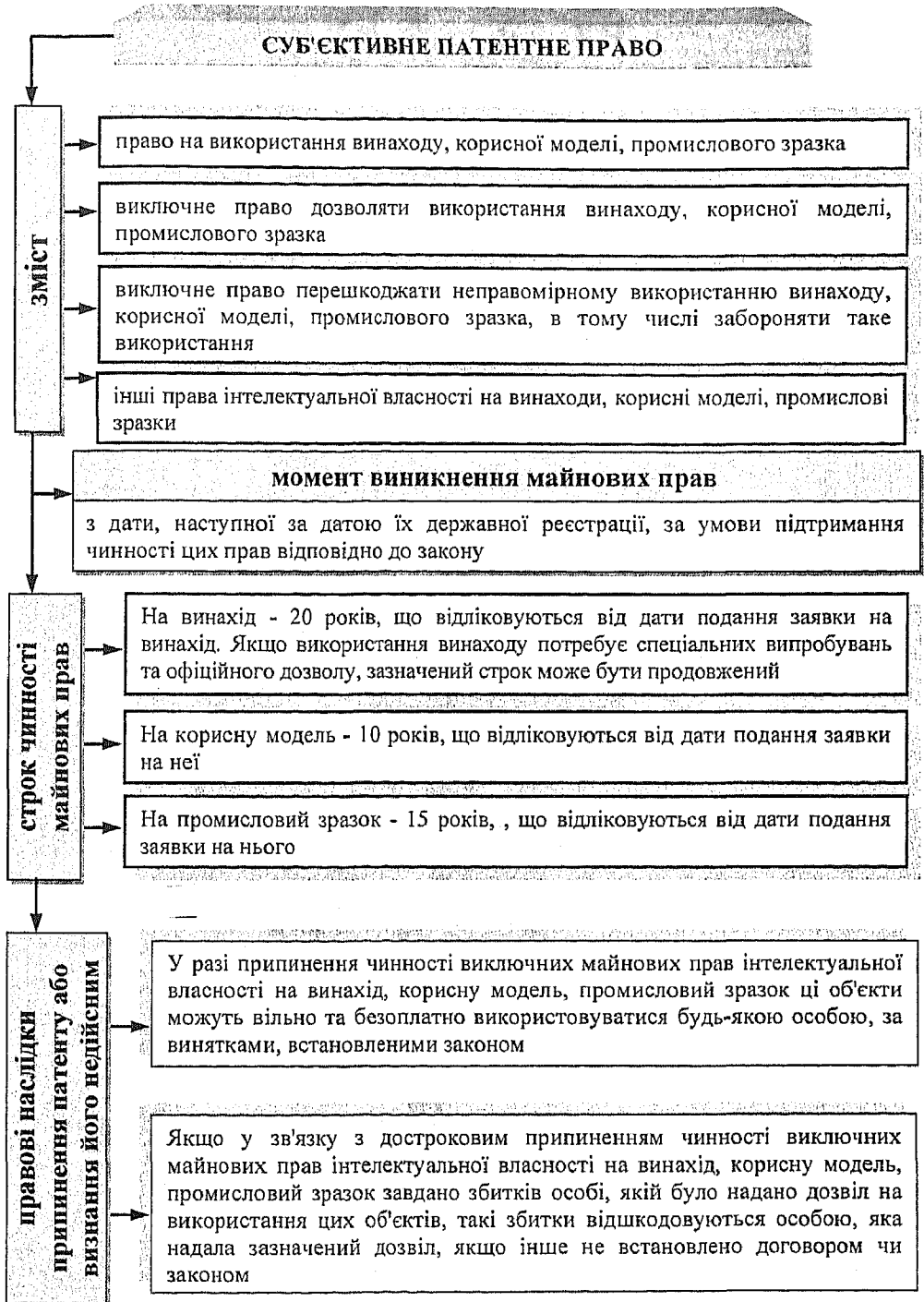
система правових норм, що регулюють суспільні відносини, які складаються в процесі створення, оформлення та використання результатів науково-технічної творчості

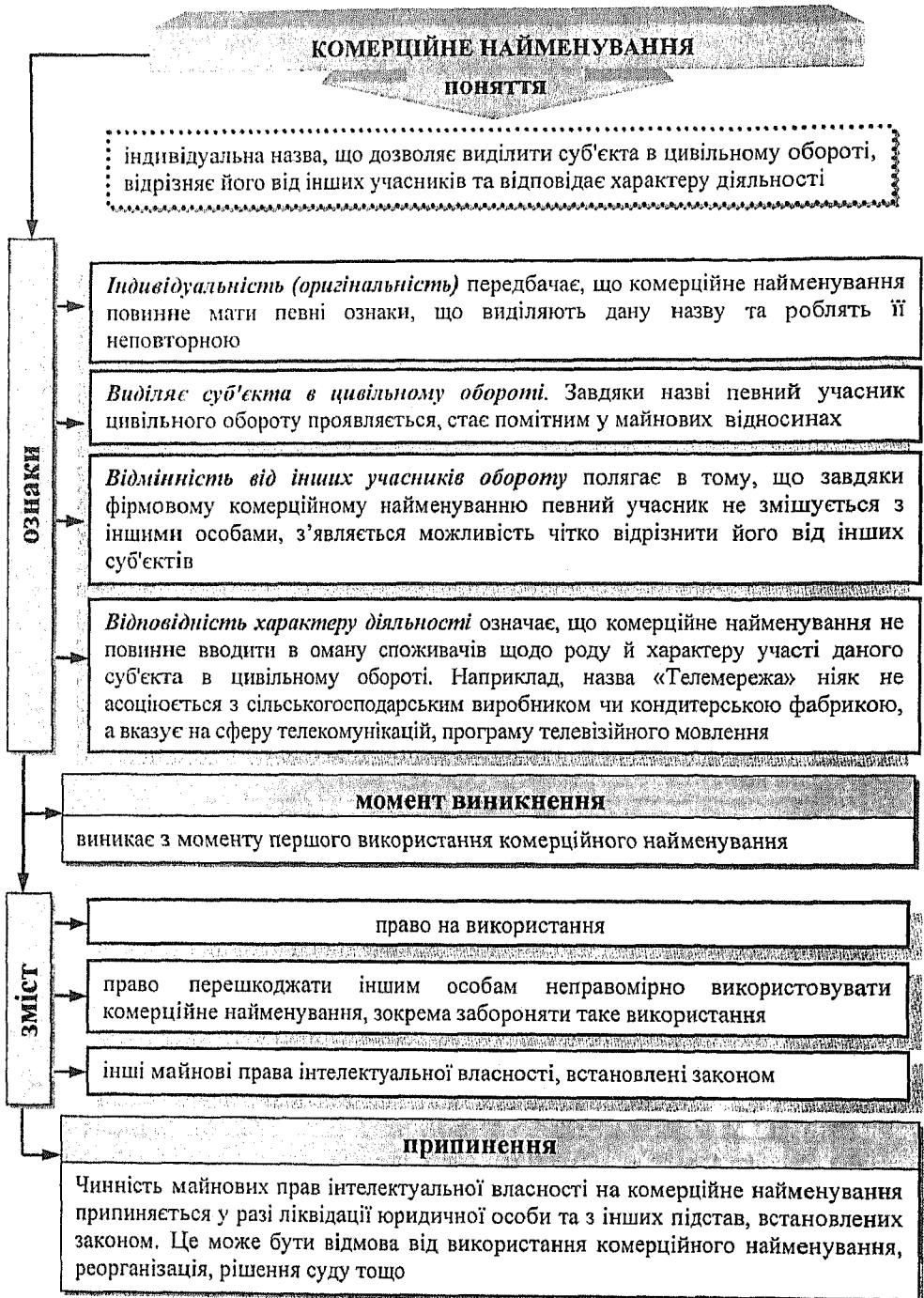

ВАЖЛИВО! У відносинах щодо права промислової власності нерідко вживається термін «патентне право»

ТОРГОВЕЛЬНА МАРКА ПОНЯТТЯ

будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень у вигляді слова, літери, цифри, зображувальних елементів, комбінації кольорів, які придатні для вирізнання товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами

ознаки

Умовне позначення – певні слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів, які породжують асоціацію з певним виробником, товаром, послугою. Так, оператор мобільного зв'язку «Білайн» використовує чорний і жовтий кольори при просуванні послуг на ринку

Новизна торговельної марки означає, що слова, літери, цифри і т.ін., що використовуються у торговельній марці, повинні бути відносно новими, раніше широко не використовуваними

Регістраційна ознака властива торговельній марці, оскільки вона повинна бути офіційно зареєстрована у встановленому законом порядку з одержанням відповідного посвідчення

критерії
охороноздатності

Відповідність моральності, публічному порядку тощо

Не може бути зареєстрованим як торговельна марка загальноживане позначення товарів (послуг), що вказує на вид, кількість, склад, цінність і т.ін., що вводить в оману відносно товару, послуги або виробника; зображення державних символів, назви міжнародних урядових організацій; гарантійні, пробірні клейма; нагороди

строк дії

Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку є чинними протягом десяти років з дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку в установленому законом порядку

зміст

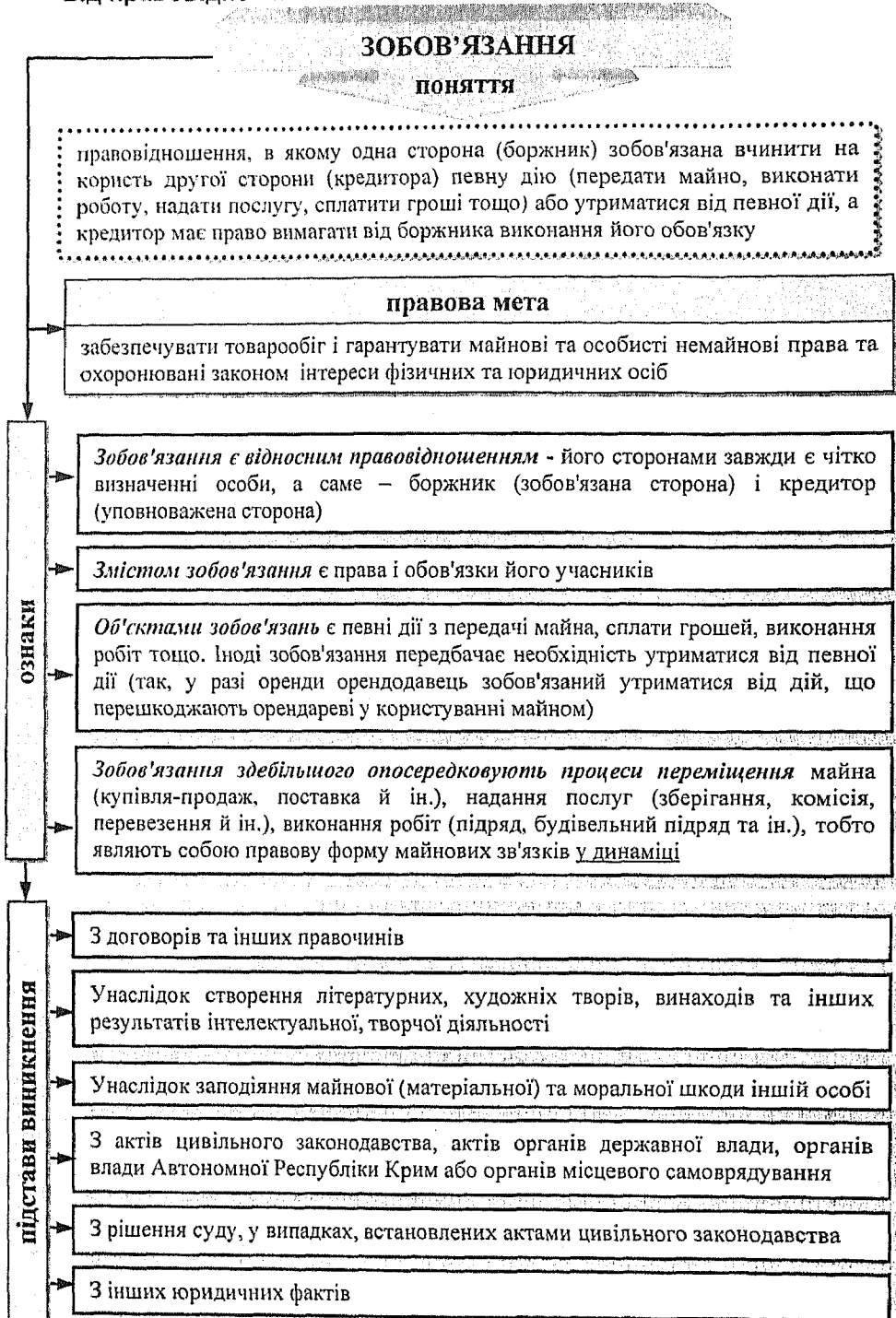
право на використання володільцем торговельної марки самостійно

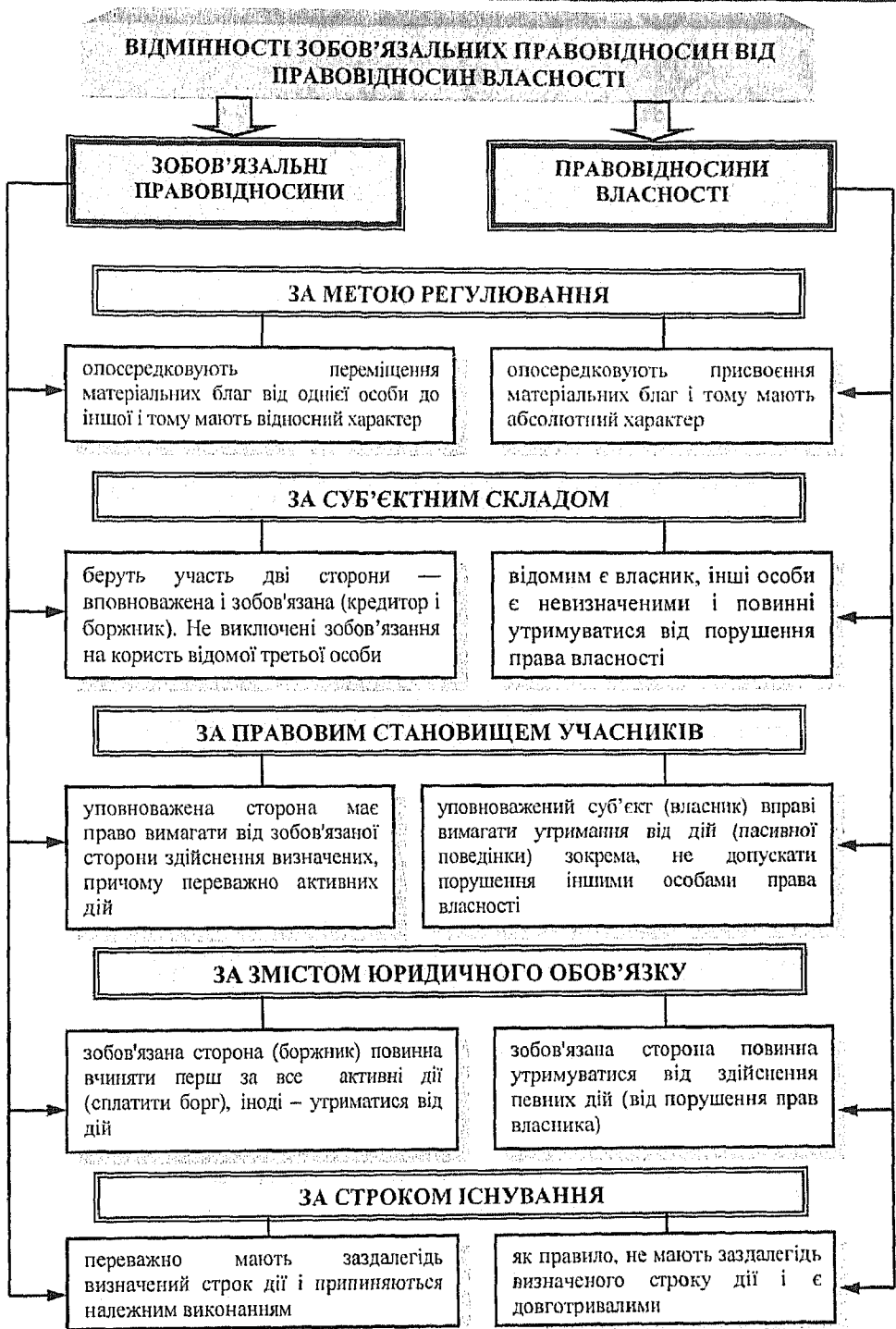
виключне право дозволяти використання торговельної марки іншим особам

виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання

інші права інтелектуальної власності, встановлені законом

71. Поняття зобов'язання. Ознаки зобов'язань. Підстави виникнення зобов'язань. Відмінності зобов'язальних правовідносин від правовідносин власності. Система зобов'язального права.

СИСТЕМА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНОГО ПРАВА

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Містить норми, що належать до всіх зобов'язань. Зокрема це загальні положення про зобов'язання (поняття та сторони), виконання зобов'язань, забезпечення виконання зобов'язань, припинення зобов'язань, правові наслідки порушення зобов'язань. Усередині цих інститутів загальних положень зобов'язального права є певні субінститути. Так, зокрема, серед них є загальні положення про договірні зобов'язання

СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

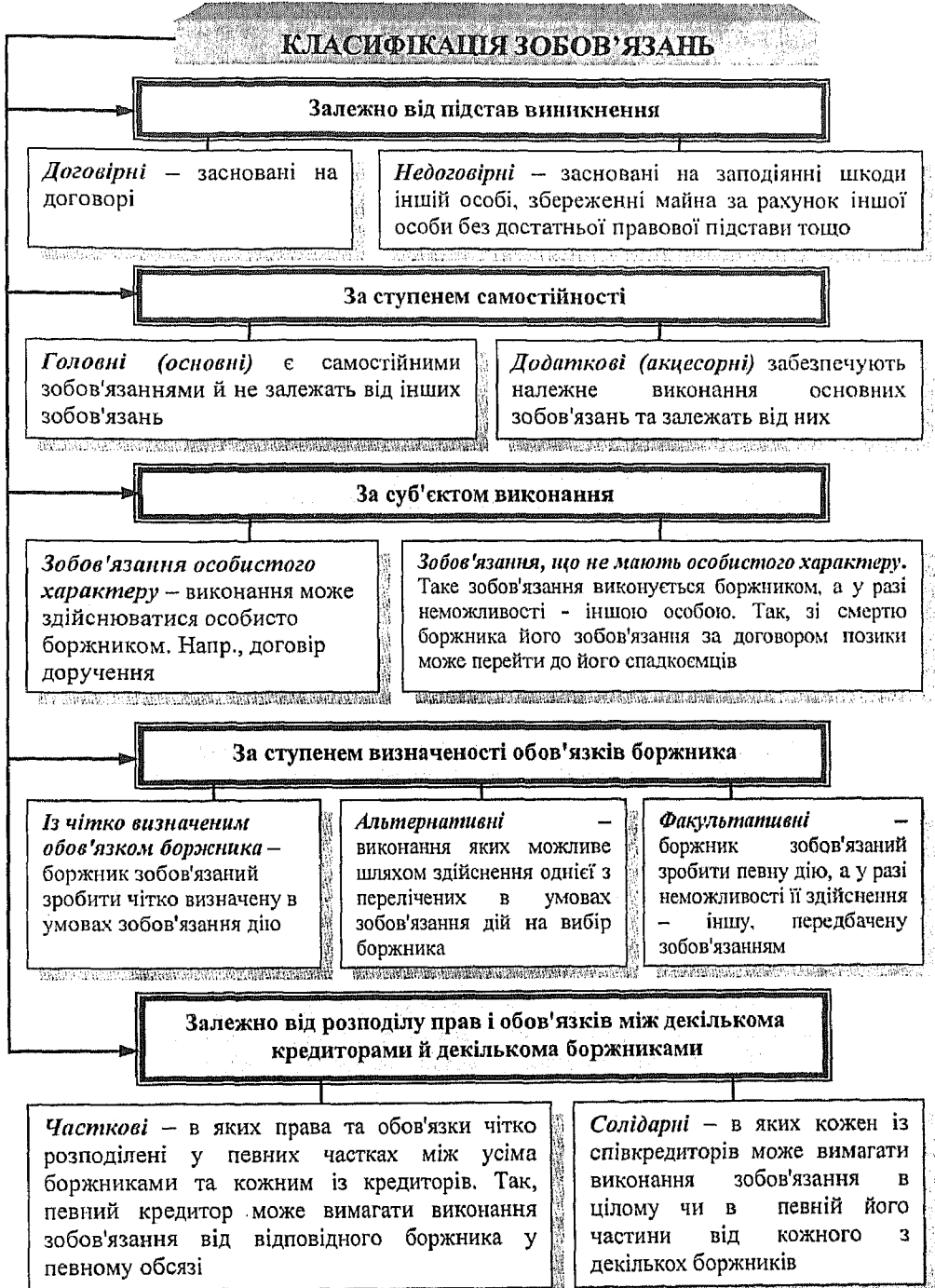
ДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

- про передачу майна у власність;
- про передачу майна у користування;
- про виконання робіт;
- про надання послуг;
- щодо здійснення позикових, кредитно-розрахункових та інших дій;
- про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності;
- про спільну діяльність

НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

- публічна обіцянка винагороди;
- вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення;
- рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи;
- створення загрози життю, здоров'ю та майну фізичної особи або майну юридичної особи;
- створення загрози життю, здоров'ю та майну фізичної особи або майну юридичної особи;
- відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю;
- відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг);
- набуття, збереження майна без достатньої правової підстави

72. Класифікація зобов'язань

73. Сторони зобов'язання. Треті особи в зобов'язанні. Множинність осіб у зобов'язанні. Зміна осіб у зобов'язанні

СТОРОНИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Боржник – особа, яка несе обов'язок у зобов'язанні. Він зобов'язаний вчинити певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії на користь кредитора

Кредитор – особа, яка має право вимоги у зобов'язанні. Він вправі вимагати від боржника здійснення певної дії (передачі майна, виконання роботи, надання послуги, сплати грошей тощо) або вимагати від боржника утримання від певної дії, що становить сутність зобов'язання

ТРЕТІ ОСОБИ У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

суб'єкти, які не є сторонами зобов'язання, але з'являються у зобов'язальних правовідносинах у випадках, коли до них примикають ще якісь правовідносини. Учасника останніх правовідносин, на відміну від сторін перших правовідносин, називають третьою особою

Регресне зобов'язання – за яким кредитор має право вимагати від боржника передачі грошової суми чи іншого майна, сплаченої або переданого кредитором третій особі за боржника чи з його вини. Так, згідно зі ст. 1191 ЦК України, особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом

Зобов'язання на користь третьої особи. За таким зобов'язанням вигодонабувачем є не сам кредитор, а третя особа, названа кредитором. Так, згідно з ч. 4 ст. 746 ЦК України, договір довічного утримання може бути укладений відчужувачем на користь третьої особи

Зобов'язання, яке виконує за боржника третя особа. Тут виконання здійснюється не самим боржником у зобов'язанні, а третьою особою. Так, згідно зі ст. 519 ЦК України, первісний кредитор у зобов'язанні відповідає перед новим кредитором за недійсність переданої йому вимоги, але не відповідає за невиконання боржником свого обов'язку, крім випадків, коли первісний кредитор поручився за боржника перед новим кредитором

Участь у зобов'язаннях

МНОЖИННІСТЬ ОСІБ У ЗОБОВ'ЯЗАННІ**ПОНЯТТЯ**

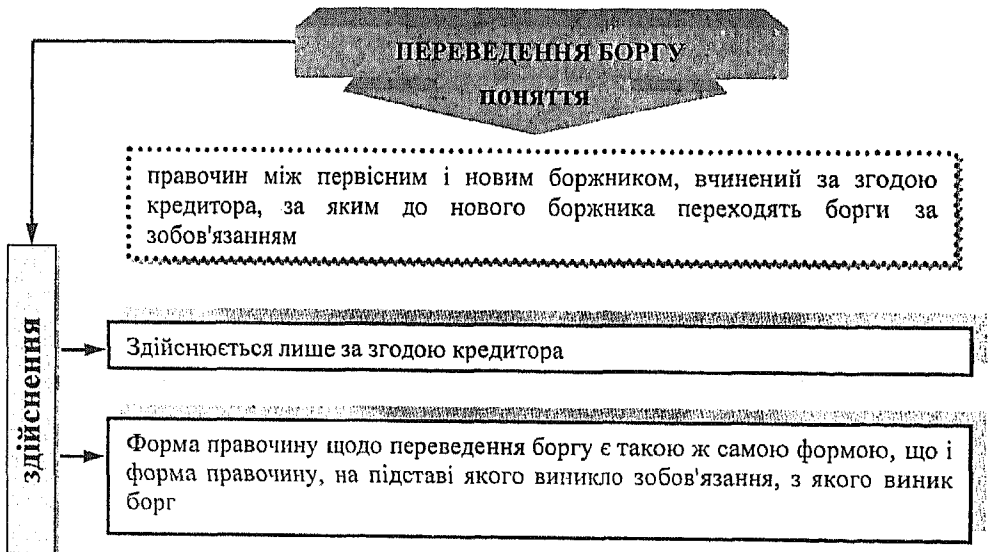
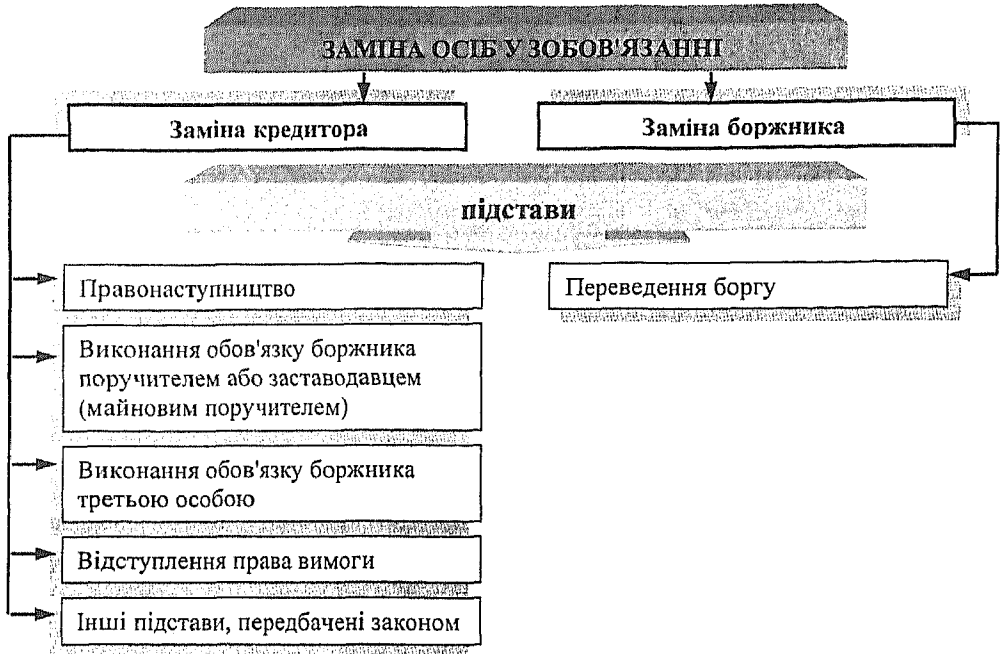
забезпечена законом можливість звертатися з вимогою або здійснювати виконання декільком особам одночасно

ВИДИ

Активна множинність осіб у зобов'язанні передбачає, що в зобов'язанні беруть участь співкредитори (більше одного) і один боржник. Від одного боржника при цьому мають право вимагати виконання зобов'язань декілька кредиторів

Пасивна множинність осіб у зобов'язанні передбачає, що в зобов'язанні беруть участь співборжники (більше одного) і один кредитор. Один кредитор при цьому має право вимагати виконання зобов'язань від кількох боржників

Змішана множинність осіб у зобов'язанні передбачає, що в зобов'язанні беруть участь співкредитори (більше одного) та співборжники (більше одного). Кілька співкредиторів при цьому мають право вимагати виконання зобов'язання від кількох співборжників. При цьому залежно від обсягу й чіткого розподілу права вимоги або відсутності його між кредиторами щодо боржників зобов'язання із множинністю осіб можуть бути частковими або солідарними

ВІДСТУПЛЕННЯ ПРАВА ВИМОГИ (ЦЕСІЯ)

ПОНЯТТЯ

правочин між первісним і новим кредитором щодо переходу до останнього права вимоги за зобов'язанням

сторони

Цедент – первісний кредитор, який передає своє право вимоги

Цесінар – особа (новий кредитор), що приймає право вимоги від цедента

здійснення

Не потребує згоди боржника, якщо інше не передбачено законом чи договором

Форма правочину щодо відступлення права вимоги є такою ж самою, що і форма правочину, на підставі якого виникло зобов'язання, з якого виникло право вимоги

обсяг прав, що передаються

До нового кредитора переходять права первісного кредитора за зобов'язанням в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом

докази прав нового кредитора

Первісний кредитор у зобов'язанні повинен передати новому кредиторові документи, які засвідчують права, що передаються, та інформацію, яка є важливою для їх здійснення

відповідальність первісного кредитора

Первісний кредитор у зобов'язанні відповідає перед новим кредитором за недійсність переданої йому вимоги, але не відповідає за невиконання боржником свого обов'язку, крім випадків, коли первісний кредитор поручився за боржника перед новим кредитором

ВАЖЛИВО! Заміна кредитора не допускається у зобов'язаннях, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю

74. Виконання зобов'язань

ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

ПОНЯТТЯ

вчинення боржником на користь кредитора певної дії, що становить предмет зобов'язання (передача речі, виконання роботи, надання послуги) або утримання від певних дій

Належного виконання означає, що зобов'язання повинне бути виконане належним боржником, належному кредиторові, у належному місці та у належний час, з належним предметом і належним способом

Згідно зі ст. 526 ЦК України, зобов'язання має виконуватися **належним чином** відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться

Реального виконання означає, що зобов'язання повинне бути виконане в натурі, тобто боржник повинен зробити обумовлену дію, що становить предмет зобов'язання, а не замінити його яким-небудь еквівалентом чи відшкодуванням

Так, згідно з ч.1 ст. 622 ЦК України боржник, який сплатив неустойку і відшкодував збитки, завдані порушенням зобов'язання, не звільняється від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, якщо інше не встановлено договором або законом

Ділової співпраці означає, що сторони зобов'язання взаємно сприяють одна одній у виконанні зобов'язання. При цьому одна сторона не створює перешкод іншій стороні у виконанні зобов'язання, а, навпаки, докладає зі свого боку зусиль для сприяння у такому виконанні

Економічності виконання спрямований на виконання зобов'язання боржником найбільш раціональним чином, з оптимальними затратами. Так, перевізник повинен вибрати найбільш раціональний маршрут для перевезення вантажу

Неприпустимості односторонньої відмови від виконання зобов'язання й зміни його умов зумовлює, що одностороння відмова від зобов'язання чи одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом

Так, згідно зі ст. 525 ЦК України одностороння відмова від зобов'язання або одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом

Справедливості, добросовісності, розумності передбачає недопущення дисбалансу у правах та обов'язках сторін зобов'язання; дотримання стороною взятих на себе зобов'язань; адекватність дій сторін до взятих на себе обов'язків

Довіри контрагентові означає, що кожна зі сторін зобов'язання виходить з добропорядності, чесності і передбачуваності дій іншої сторони на виконання нею зобов'язання, що дозволяє первісно припускати можливість виконання зобов'язання контрагентом і спрямованість на це його дій

ПРИНЦИПИ

УМОВИ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

ПОНЯТТЯ

передбачені законом вимоги, які ставляться до суб'єкта, способу, строку, місця виконання зобов'язань

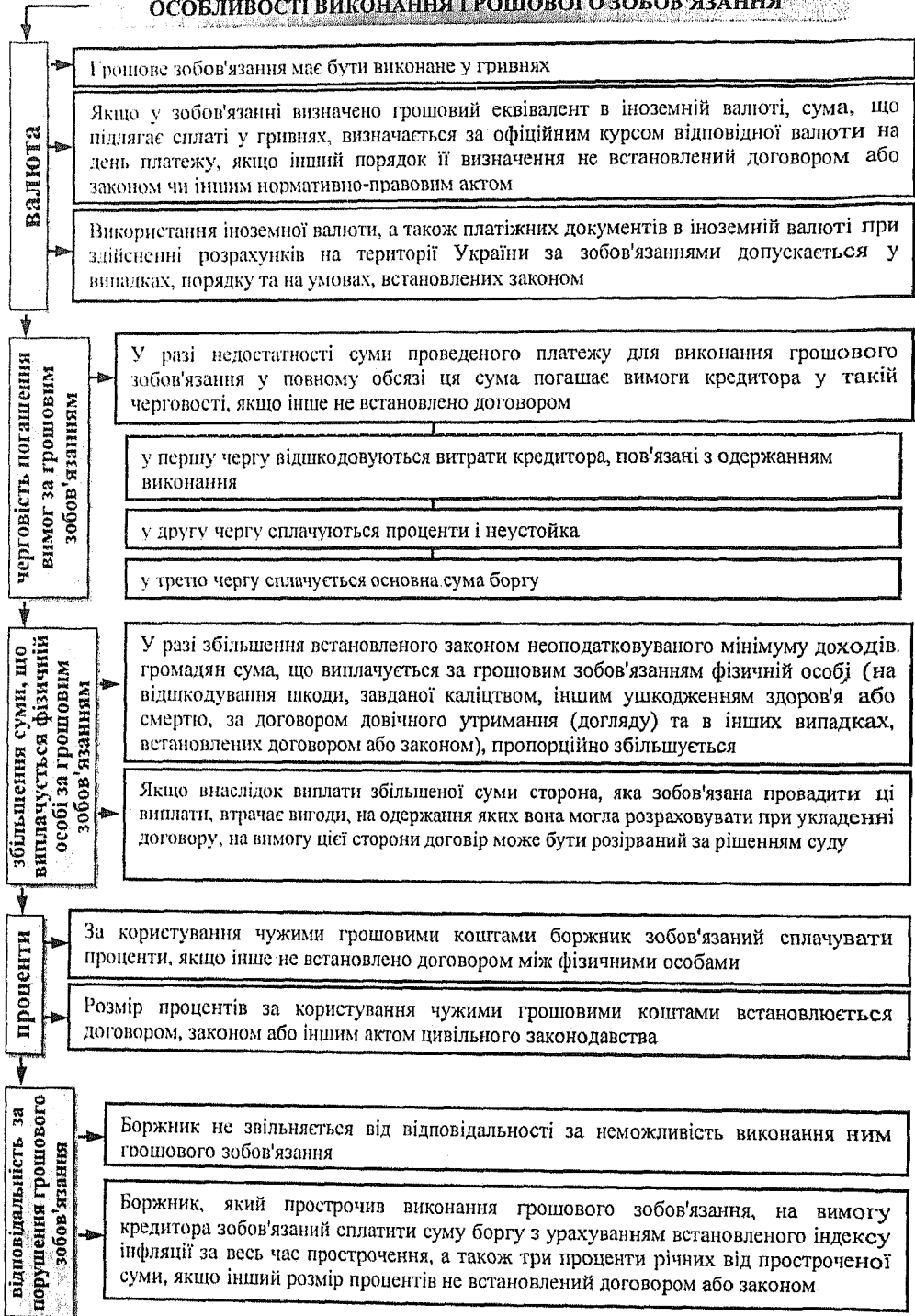
Суб'єкт виконання зобов'язань. Загальним правилом є те, що боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок, а кредитор - прийняти виконання особисто. Інше може впливати із закону, договору, суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту. Так, згідно з ч. 1 ст. 528 ЦК України, у випадку, коли виконання покладене боржником на іншу особу (якщо боржник мав на це право), кредитор зобов'язаний прийняти виконання, запропоноване за боржника іншою особою

Спосіб виконання зобов'язання. А. В цілому – загальне правило.
 Б. Частинами - можливо, якщо інше не передбачено договором, законом або не впливає із сутності зобов'язання, звичаїв ділового обороту.
 В. У депозит нотаріуса (лише за грошовими зобов'язаннями і зобов'язанням з передачі цінних паперів). Таке виконання можливе у випадках: відсутності кредитора чи уповноваженої особи в місці виконання зобов'язання; ухилення кредитора або уповноваженої ним особи від прийняття виконання або в разі іншого прострочення з їхнього боку; відсутності представника недієздатного кредитора

Строк (термін) виконання зобов'язання визначає період або момент у часі, зі спливом (настанням) якого зобов'язання повинне бути виконане.
 Якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно має бути виконане у цей строк (термін).
 Якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання в будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає із договору або актів цивільного законодавства.
 Дострокове виконання зобов'язання боржником можливе, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту

Місце виконання зобов'язання. Місце виконання зобов'язання встановлюється у договорі. Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено у договорі, виконання провадиться: 1) за зобов'язанням про передавання нерухомого майна – за місцезнаходженням цього майна; 2) за зобов'язанням про передавання товару (майна), що виникає на підставі договору перевезення, – за місцем здавання товару (майна) перевізникові; 3) за зобов'язанням про передавання товару (майна), що виникає на підставі інших правочинів, – за місцем виготовлення або зберігання товару (майна), якщо це місце було відоме кредиторіві на момент виникнення зобов'язання; 4) за грошовим зобов'язанням – за місцем проживання кредитора, а якщо кредитором є юридична особа, – за її місцезнаходженням на момент виникнення зобов'язання. Якщо кредитор на момент виконання зобов'язання змінив місце проживання (місцезнаходження) і сповістив про це боржника, зобов'язання виконуються за новим місцем проживання (місцезнаходженням) кредитора з віднесенням на кредитора всіх витрат, пов'язаних із зміною місця виконання; 5) за іншим зобов'язанням – за місцем проживання (місцезнаходженням) боржника

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ГРОШОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

75. Способи забезпечення належного виконання зобов'язань

СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО
ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

ПОНЯТТЯ

передбачені законом або договором спеціальні заходи, що стимулюють боржника до належного виконання зобов'язань під загрозою настання певних несприятливих наслідків завдяки наділенню кредитора додатковими правами щодо попередження чи усунення несприятливих для нього наслідків на випадок невиконання або неналежного виконання зобов'язання

ОЗНАКИ

Забезпечують інтерес кредитора та спрямовані на виконання зобов'язання

Мають переважно акцесорний (додатковий) до основного зобов'язання характер. Тому припинення або недійсність основного зобов'язання тягне припинення або недійсність забезпечення його належного виконання. Виняток: гарантія

Встановлюються згодою сторін або законом

Застосовуються незалежно від того, заподіяні чи ні кредитором збитки невиконанням зобов'язання боржником

Стимулюють боржника до виконання зобов'язання

У випадку невиконання зобов'язання призводять до ризику втрати боржником майна (застава, притримання, завдаток, неустойка) та/або довіри до нього з боку інших осіб (гарантія, порука)

ВИДИ

ЗАСТАВА

ПРИТРИМАННЯ

ЗАВДАТОК

НЕУСТОЙКА

ГАРАНТІЯ

ПОРУКА

ВАЖЛИВО! Правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання вчиняється у письмовій формі. Недодержання письмової форми такого правочину є нікчемним.

НЕУСТОЙКА ПОНЯТТЯ

грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання

Залежно від особливостей визначення розміру неустойки й характеру порушення забезпечених нею зобов'язань

Штраф – неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання

Пеня – неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання

ВИДИ

Залежно від співвідношення неустойки та збитків

Залікова – збитки стягуються у частині, не покритій неустойкою

Штрафна – збитки стягуються у повному обсязі і з поряд неустойкою

Вищаткова – стягується лише неустойка, але не збитки

Альтернативна – на вибір кредитора стягується або неустойка, або збитки

За підставами виникнення

Договірна – встановлюється за згодою сторін

Законна – визначена в законі щодо окремих зобов'язань і встановлюється незалежно від згоди сторін

ВАЖЛИВО! Для стягнення неустойки важливим є лише факт порушення зобов'язання, забезпеченого нею. Інші факти (наприклад, настання збитків, заподіяних невиконанням) не мають значення щодо стягнення неустойки або мають другорядне значення (наприклад, для альтернативної неустойки). Сплата неустойки не звільняє боржника від виконання свого обов'язку в натурі.

ЗАКОННА НЕУСТОЙКА**яка впливає зі споживчих зобов'язань**

Якщо порядок і строки задоволення вимог покупця *про усунення недоліків товару і невиконання вимоги про надання в користування аналогічного товару на час усунення недоліків прострочується* продавцем, то ця особа сплачує покупцеві неустойку в розмірі 1 % вартості товару за кожний день прострочення (ст. 709 ЦК України та ч.9 ст.8 ЗУ «Про захист прав споживачів»)

У разі коли *виконавець не може виконати (прострочує виконання) роботу (надання послуги) згідно з договором*, за кожний день (кожну годину, якщо тривалість виконання визначено у годинах) прострочення споживачеві сплачується пеня у розмірі 3 % вартості роботи (послуги), якщо інше не передбачено законодавством. У разі коли вартість роботи (послуги) не визначено, виконавець сплачує споживачеві неустойку в розмірі 3 % загальної вартості замовлення (ч.5 ст.10 ЗУ «Про захист прав споживачів»)

яка впливає з житлових зобов'язань

Якщо *наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі*, у разі припинення договору найму наймодавець має право вимагати від наймача сплати неустойки у розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення (ст. 785 ЦК України)

яка впливає із сімейних відносин

При виникненні *заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду*, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі 1 % від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення. Розмір неустойки може бути зменшений судом з урахуванням матеріального та сімейного стану платника аліментів. Неустойка не сплачується, якщо платник аліментів є неповнолітнім (ст. 196 СК України)

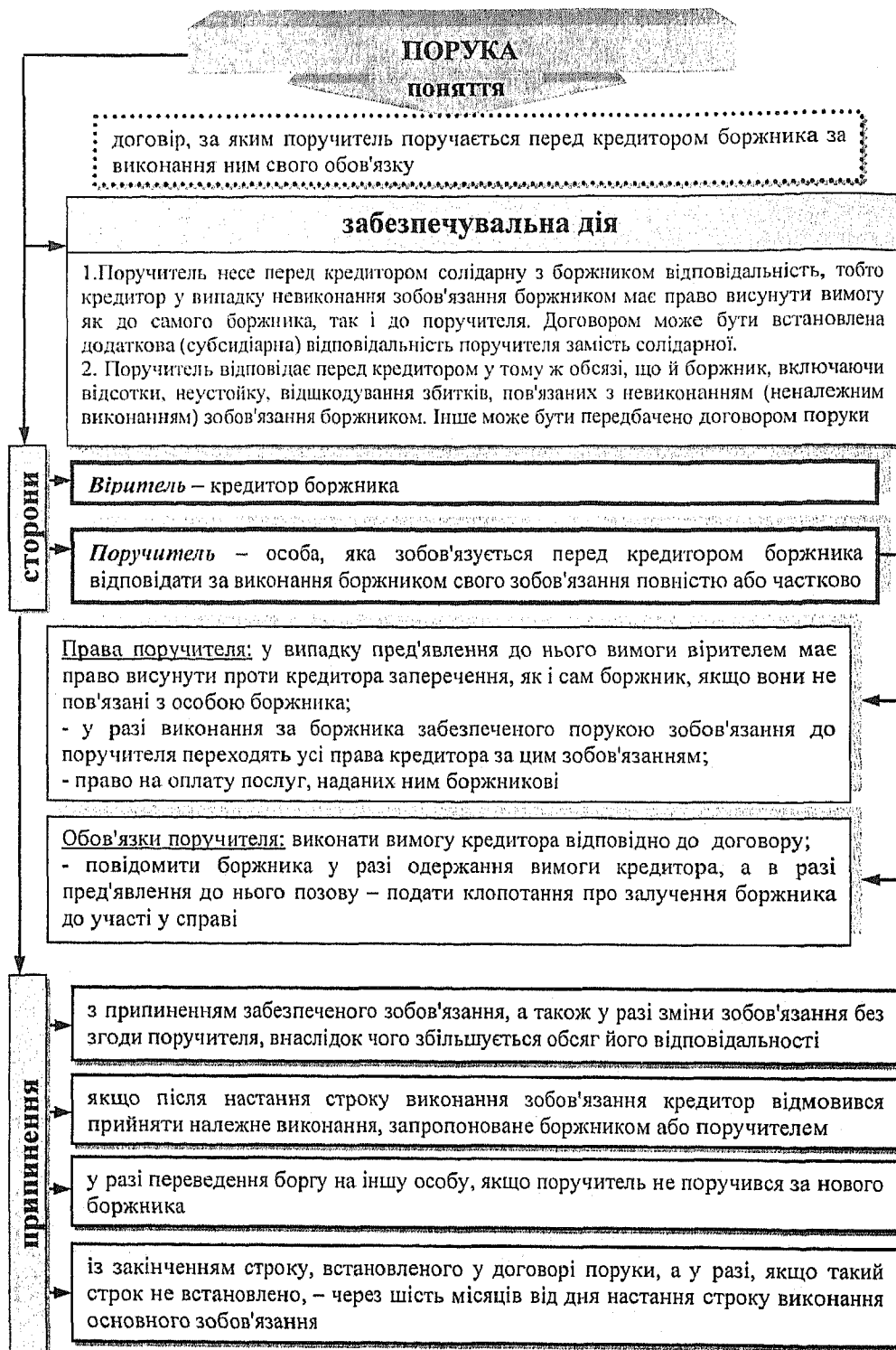
яка впливає з підприємницьких зобов'язань

У разі якщо порушено *господарське зобов'язання*, в якому хоча б одна сторона є суб'єктом господарювання, що належить до державного сектора економіки, або порушення пов'язане з виконанням державного контракту, або виконання зобов'язання фінансується за рахунок Державного бюджету України чи за рахунок державного кредиту, штрафні санкції застосовуються, якщо інше не передбачено законом чи договором, у таких розмірах:

- за порушення умов зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів (робіт, послуг) стягується штраф у розмірі 20 % вартості неякісних (некомплектних) товарів (робіт, послуг);
- за порушення строків виконання зобов'язання стягується пеня у розмірі 0,1 % вартості товарів (робіт, послуг), з яких допущено прострочення виконання за кожний день прострочення, а за прострочення понад тридцять днів додатково стягується штраф у розмірі 7 % вказаної вартості (ч.2 ст.231 ГК України)

Штрафні санкції за порушення *грошових зобов'язань* встановлюються у відсотках, розмір яких визначається обліковою ставкою Національного банку України, за увесь час користування чужими коштами, якщо інший розмір відсотків не передбачено законом або договором (ч.6 ст.231 ГК України)

сфера застосування

ГАРАНТІЯ ПОНЯТТЯ

правочин, за яким банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку

забезпечувальна дія

1. Гарант зобов'язується сплатити кредиторів принципала відповідно до умов гарантії грошову суму у випадку порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією.
2. Зобов'язання гаранта перед кредитором не залежить від основного зобов'язання (його припинення або недійсності), зокрема і тоді, коли в гарантії міститься посилання на основне зобов'язання

строк гарантії

1. Гарантія діє протягом строку, на який вона видана.
2. Гарантія є чинною від дня її видачі, якщо в ній не встановлено інше.
3. Гарантія не може бути відкликана гарантом, якщо в ній не встановлено інше

права та обов'язки гаранта

Обов'язки гаранта:

- розглянути вимогу кредитора разом з доданими до неї документами у встановлений гарантією строк, а у разі його відсутності - в розумний строк і встановити відповідність вимоги та доданих до неї документів умовам гарантії;
- негайно повідомити про це боржника і передати йому копії вимоги разом з доданими до неї документами;
- негайно повідомити кредиторів про відмову від задоволення його вимоги, якщо вимога або подані до неї документи не відповідають умовам гарантії або якщо вони надані гарантові після закінчення строку дії гарантії;
- у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією, оплатити кредиторів грошову суму, на яку видана гарантія, відповідно до умов гарантії

Права гаранта:

- пред'явити боржникові зворотну вимогу (регрес) у межах суми, оплаченої ним за гарантією кредиторів, якщо інше не встановлено договором між гарантом та боржником;
- вимагати оплати послуг, наданих ним боржникові;
- відмовитися від задоволення вимоги кредитора, якщо вимога або подані до неї документи не відповідають умовам гарантії або якщо вони подані гарантові після закінчення строку дії гарантії

припинення гарантії

сплата кредиторів суми, на яку видано гарантію

закінчення строку дії гарантії

відмова кредитора від своїх прав за гарантією шляхом повернення її гарантові або шляхом подання гаранту письмової заяви про звільнення його від обов'язків за гарантією

ЗАВДАТОК ПОНЯТТЯ

грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторі боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання

забезпечувальна дія

1. Якщо боржник порушить забезпечене завдатком зобов'язання, завдаток залишається у кредитора.
2. Якщо порушення зобов'язання сталося з вини кредитора, він зобов'язаний повернути боржникові завдаток та додатково сплатити суму у розмірі завдатку або його вартості

предмет

Грошова сума або рухоме майно

функції

Забезпечувальна. Сторона, що дала завдаток, у випадку порушення нею забезпеченого зобов'язання, втрачає завдаток. Якщо ж порушення зобов'язання відбулося з вини кредитора, що одержав завдаток, він зобов'язаний сплатити іншій стороні подвійну суму завдатку, тобто повернути завдаток і сплатити додатково суму, рівну йому

Платіжна виявляється в тому, що завдаток видається у рахунок платежів за договором при виконанні робіт, наданні послуги тощо. За наступного виконання договору та розрахунку між сторонами особа, що видала завдаток, має право включити суму завдатку в суму, сплачену за забезпеченим завдатком договором. Завдаток відрізняється від звичайних платежів за договором тим, що сплачується кредиторі наперед, тобто вноситься ще до настання для боржника обов'язку платежу

Посвідчувальна – завдаток підтверджує укладення договору між сторонами, і у разі спору сторони можуть посилатися на завдаток як доказ укладення договору

Компенсаційна полягає в тому, що сторона, винна в порушенні зобов'язання, мусить відшкодувати іншій стороні збитки в сумі, на яку вони перевищують розмір (вартість) завдатку, якщо інше не встановлено договором

ВАЖЛИВО! Завдаток має бути повернутий, якщо основне зобов'язання припинене до його виконання за згодою сторін або внаслідок неможливості виконання за обставинами, що не залежать від волі сторін.

ПРИТРИМАННЯ ПОНЯТТЯ

право кредитора, який правомірно володіє реччю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або пов'язаних з нею витрат та інших збитків, притримати річ у себе до виконання боржником зобов'язання

забезпечувальна дія

1. Перебування речі, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у кредитора скоує дії боржника щодо фізичного впливу на цю річ, що негативно впливає на боржника і стимулює його до виконання зобов'язання.
2. Вимоги кредитора, який притримує річ у себе, можуть бути задоволені з її вартості відповідно до закону

предмет утримання

Річ, яка належить боржникові, але правомірно перебуває у кредитора

права і обов'язки кредитора

Права кредитора:

- притримувати в себе річ, яка правомірно перебуває у нього, але належить боржникові у разі невиконання боржником у строк зобов'язання з оплати цієї речі або пов'язаних з нею витрат чи інших збитків;
- притримувати в себе річ, яка правомірно перебуває у нього, але належить боржникові у забезпечення інших своїх вимог, якщо інше не встановлено договором чи законом;
- притримувати в себе річ, що правомірно перебуває у нього, але належить боржникові у випадку, якщо права на неї, які виникли після передання речі у володіння кредитора, набула третя особа;
- задовольнити свої вимоги з вартості речі, яку він притримує, у порядку, встановленому законом

Обов'язки кредитора:

- нести ризик випадкового знищення або пошкодження притримуваної речі, якщо інше не встановлено законом;
- негайно повідомити про притримання боржника;
- утримуватися від користування реччю, яку він притримує

ВАЖЛИВО! До кредитора, який притримує в себе річ боржника, не переходить право власності на неї

ЗАСТАВА ПОНЯТТЯ

спосіб забезпечення виконання зобов'язання, в силу якого кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави)

забезпечувальна дія

1. Боржник стимулюється до виконання зобов'язання під страхом звернення стягнення на закладене майно.
2. У разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, застава забезпечує можливість для кредитора одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами, якщо інше не встановлено законом

предмет

1. Майно (крім національних, культурних, історичних цінностей, занесених до Державного реєстру національної культурної спадщини, об'єктів державної власності, приватизація яких заборонена; майнових комплексів держпідприємств, що проходять процес корпоратизації).
2. Майнові права (крім тих, які нерозривно пов'язані з особою кредитора, напр., право на одержання пенсії, аліментів, субсидій, а також інших вимог, застава яких заборонена законом)

підстави виникнення

Договір

Закон. Так, згідно зі ст. 735 ЦК України, у разі передання під виплату ренти земельної ділянки або іншого нерухомого майна одержувач ренти набуває право застави на це майно

види

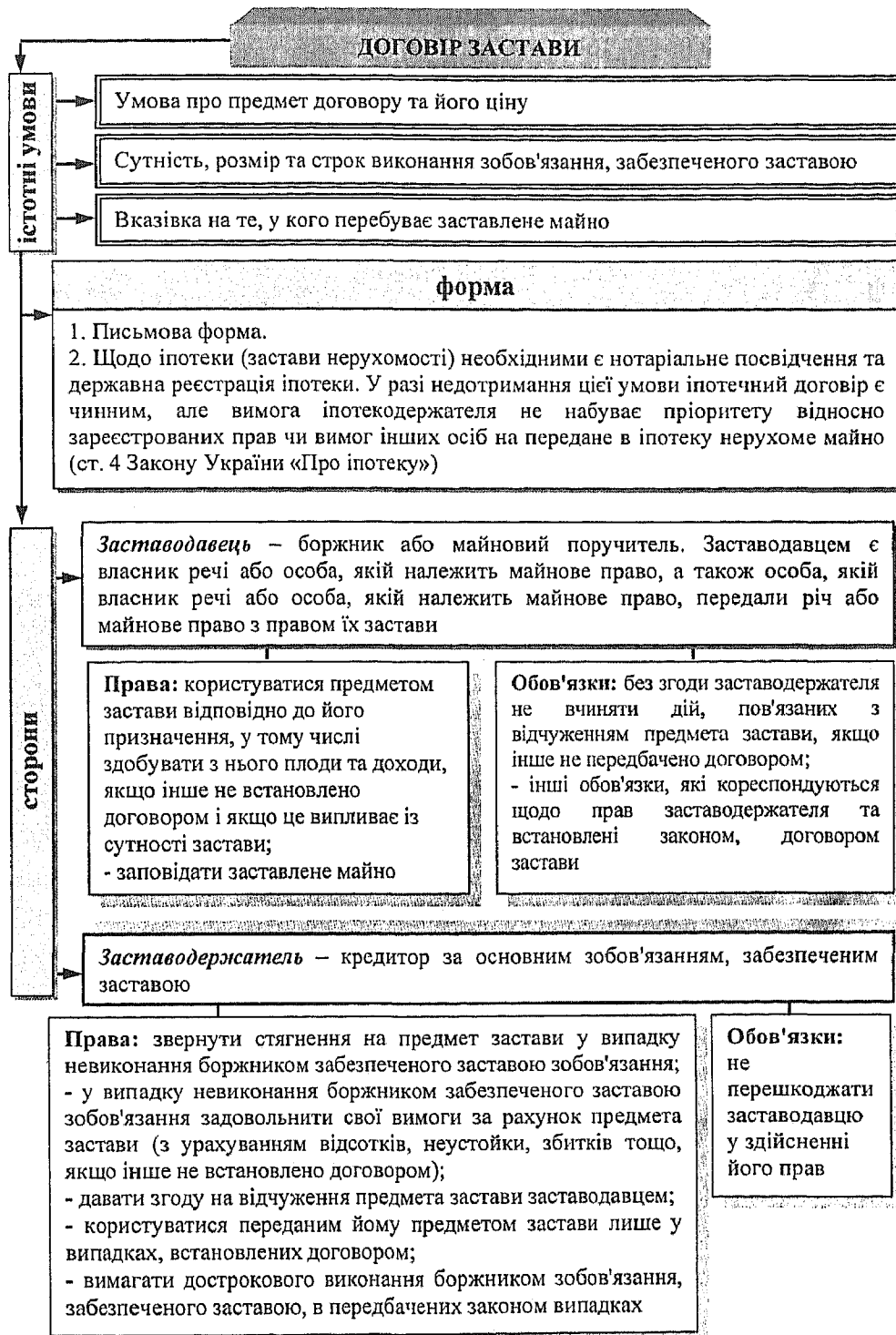
Іпотека – застава нерухомого майна, що залишається у володінні й користуванні іпотекодавця

Застава товарів в обороті чи переробці – застава, предметом якої є сировина, готова продукція тощо. Можливою є заміна предмета застави за умови, що його вартість не буде меншою зазначеної в договорі застави. Зберігається право розпорядження закладеним майном заставадавцем

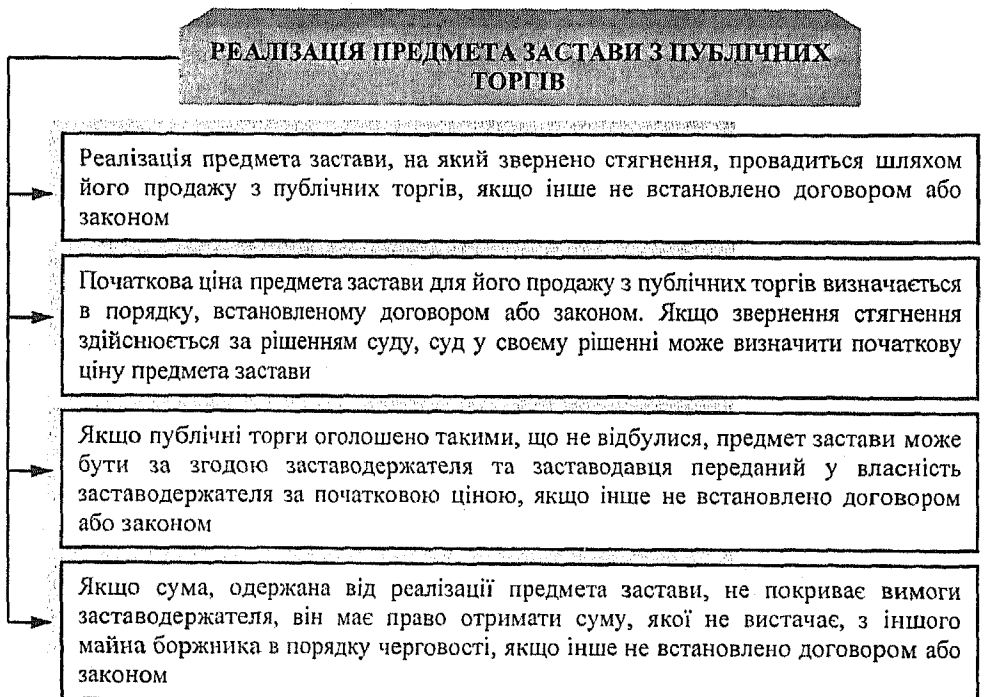
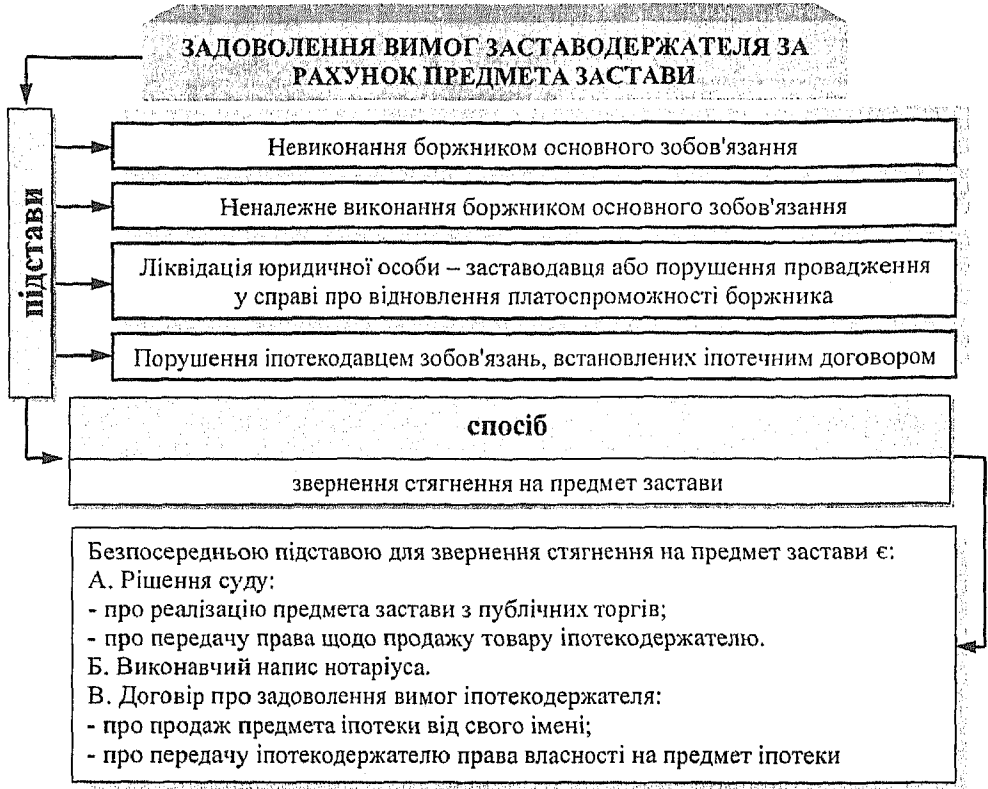
Заклад – застава рухомого майна, що передається заставадержателю. Предмет застави може бути залишений у заставадавця, але опечатаний заставадержателем

Застава майнових прав – застава права вимоги заставадавця за зобов'язаннями до його боржників

Застава цінних паперів. Вексель і деякі інші цінні папери передаються за допомогою індосаменту (передавального напису)

ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ЗАСТАВИ

У разі припинення зобов'язання, забезпеченого заставою. Оскільки застава є акцесорним зобов'язанням (додатковим до забезпеченого нею основного зобов'язання), то вона припиняється з припиненням основного зобов'язання. При цьому не має значення, з якої підстави припинилося основне зобов'язання: за рахунок виконання основного зобов'язання; визнання договору, що став підставою виникнення зобов'язання, недійсним тощо. Припинення основного зобов'язання припиняє договір застави

У разі втрати предмета застави, якщо заставодавець не змінив його

При реалізації предмета застави

У разі набуття заставодержателем права власності на предмет застави

В інших випадках, встановлених законом

76. Припинення зобов'язання

ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ
ПОНЯТТЯ

настання певних юридичних фактів, через які перестає існувати зобов'язальне правовідношення

за волею сторін

Належне виконання, коли зобов'язання є виконаним належним боржником, належному кредиторі, у належному місці та у належний час, з належним предметом і належним способом

Передача відступного, коли замість виконання за згодою сторін боржник передає кредиторі відступне (гроші, інше майно)

Зарахуванням. Зобов'язання припиняється зарахуванням зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких настав, а також вимог, строк виконання яких не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги. Зарахування зустрічних вимог не є можливим за вимогами про стягнення аліментів; щодо довічного утримання (догляду); про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю; у разі спливу позовної давності й деяких інших випадків)

Новацією, тобто через укладення угоди сторін щодо заміни первісного зобов'язання новим зобов'язанням між цими сторонами. Новація не допускається щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, про сплату аліментів та в інших випадках, встановлених законом

Прощенням боргу, тобто через звільнення кредитором боржника від його обов'язків, якщо це не порушує прав третіх осіб щодо майна кредитора

Поєднанням боржника і кредитора в одній особі – коли до боржника переходять права кредитора за цим зобов'язанням (наприклад, через спадкування)

Незалежно від волі сторін

Неможливість виконання припиняє зобов'язання, якщо неможливість виконання зобов'язання виникла у зв'язку з обставиною, за яку жодна із сторін не відповідає (напр., загибель речі, вилучення її з цивільного обороту тощо)

Смерть фізичної особи. Зобов'язання припиняється смертю боржника чи кредитора, якщо воно є нерозривно пов'язаним з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою (наприклад, договір доручення)

Ліквідація юридичної особи. Зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю

підстави

77. Правові наслідки порушення зобов'язання

ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПОНЯТТЯ

невиконання зобов'язання або виконання з порушенням умов, визначених його змістом (неналежне виконання)

ВИДИ

Невиконання зобов'язання - нездійснення боржником жодної з передбачених у зобов'язанні дій

Неналежне виконання зобов'язання - часткове невиконання будь-якого обов'язку за зобов'язанням або виконання, що не відповідає тим або іншим умовам зобов'язання (напр., виконання боржником передбаченої зобов'язанням сплати грошей із порушенням строку, встановленого цим зобов'язанням)

правові наслідки
(ст. 611 ЦК України)

Припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання

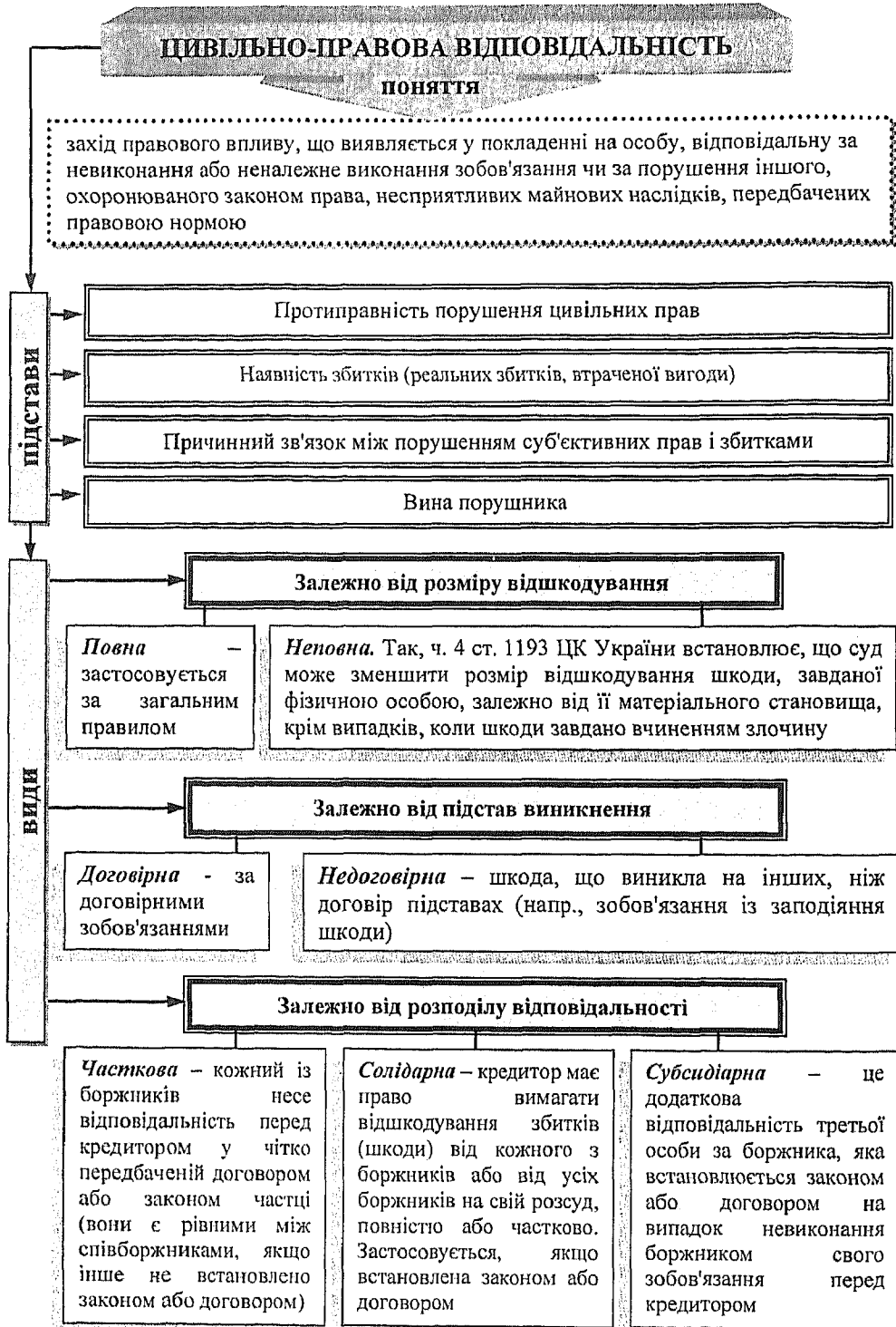
Зміна умов зобов'язання

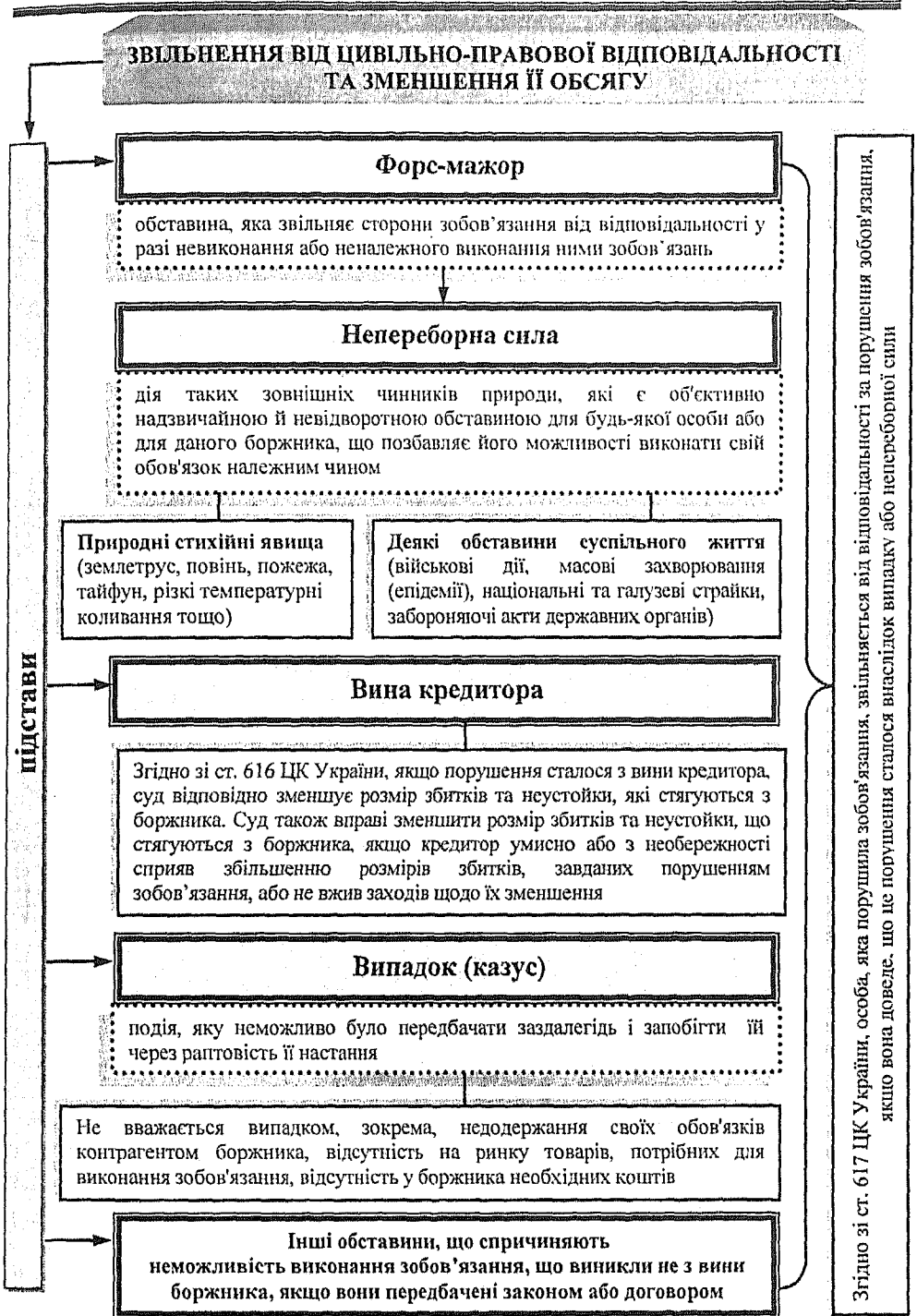
Сплата неустойки

Відшкодування збитків та моральної шкоди

Інші наслідки, передбачені законом чи договором. Так, ст. 842 ЦК України встановлює, що ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження (псування) матеріалу до настання строку здачі підрядником визначеної договором підряду роботи несе сторона, яка надала матеріал, а після настання цього строку - сторона, яка пропустила строк, якщо інше не встановлено договором або законом

78. Цивільно-правова відповідальність

79. Цивільно-правовий договір

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР

ПОНЯТТЯ

домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків

Залежно від розподілу прав та обов'язків сторін

Односторонній - одна сторона бере на себе обов'язок перед другою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а друга сторона наділяється лише правом вимоги, без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої сторони

Двосторонній - правами та обов'язками наділені обидві сторони договору

Залежно від наявності зустрічного надання

Оплатні - в яких замість переданої речі, наданої послуги, виконаної роботи друга сторона сплачує гроші або здійснює інше майнове надання

Безоплатні - в яких одна сторона передає другій річ, надає послугу, виконує роботу, а друга сторона не повинна здійснювати зустрічне майнове надання (напр., договір дарування)

Мінові (еквівалентні) - в яких надання однієї сторони відповідає за вартістю наданню, що здійснюється іншою стороною

Ризикові (алеаторні) - у яких на момент їх укладення невідомо, що буде більш цінним; надання однієї сторони або зустрічне надання іншої

Залежно від моменту, з якого договір вважається укладеним

Реальний - вважається укладеним з моменту передачі речі за умови досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами договору

За ступенем закінченості

Попередній - домовленість про укладення договору в майбутньому

Основний - безпосередньо породжує права та обов'язки

Додатковий - договір, який доповнює основний договір

Залежно від учасників

За участю контрагентів - боржник виконує зобов'язання на користь кредитора

За участю третіх осіб - виконання за договором опосередковується участю третьої особи, яка не є стороною договору

ВІДИ

ПРИНЦИПИ ДОГОВІРНОГО ПРАВА

Свободи договору. Сторони в договорі мають право врегулювати ті відносини, які прямо не врегульовані в актах цивільного законодавства, а також відступати від положень, визначених даними актами (якщо інше у них прямо не визначено) і на свій розсуд регулювати відносини, що виникають між ними. Договір передбачає: вільне волевиявлення щодо вступу в договірні відносини; можливість вільного вибору контрагента; свободу вибору виду договірних відносин, в які вступають сторони; свободу у формуванні умов договору

Справедливості – означає збалансованість обов'язків сторін, забезпечення правом охорони інтересів слабкої сторони для того, щоб одна сторона договору не могла зловживати своїми перевагами (обізнаністю, професійними знаннями, становищем) перед іншою стороною. Так, відповідно до закону щодо набувача майна за договором довічного утримання (догляду) встановлюється обмеження щодо розпорядження набутим майном для того, щоб він не зміг відчужувати його до припинення договору

Сумлінності - передбачає необхідність докладання зусиль щодо виконання договору та взятих на себе зобов'язань у найкращий спосіб

Розумності передбачає прийняття найбільш адекватного рішення відносно усіх договірних умов, суті договору, вимог закону за обставин, що об'єктивно склалися. Так, при укладенні договору доручення нерозумним є продаж швидкопсувного товару за завищеною ціною щодо таких саме пропозицій на ринку без спроби погодити меншу ціну з контрагентом

Довіри - передбачає достатній ступінь підкріпленої об'єктивними передумовами віри у контрагента (виходячи з його репутації у певній сфері діяльності, попередніх договірних зв'язків та інших чинників), що дозволяє укласти з ним договір на певних умовах та очікувати від нього виконання взятих на себе зобов'язань

Взаємного співробітництва - означає, що кожна зі сторін не лише має докладати зусиль для найкращого виконання зобов'язання, але й без шкоди для себе сприяти іншій стороні у виконанні нею взятого на себе обов'язку

Рівності (рівноправності) сторін - означає, що кожна сторона договору вправі висувати, обговорювати і приймати (або не приймати) ті або інші договірні умови, і жодна із сторін (незалежно від форми власності, сфери діяльності або інших особливостей) не має права диктувати й нав'язувати іншій стороні свої умови, які можуть бути неприйнятними для контрагента

ПУБЛІЧНИЙ ДОГОВІР ПОНЯТТЯ

договір, в якому одна сторона - підприємець бере на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться

правова мета

публічний інтерес, який полягає в захисті прав економічно більш слабкої сторони, зокрема – споживачів

ознаки

Умови публічного договору встановлюються однаковими для всіх споживачів, крім тих, кому за законом надані відповідні пільги

Підприємець не має права надавати переваги одному споживачеві перед іншим щодо укладення публічного договору

За наявності можливостей надання споживачеві відповідних товарів (робіт, послуг) підприємець не має права відмовитися від укладення публічного договору

У разі необгрунтованої відмови підприємця від укладення публічного договору він має відшкодувати збитки, завдані споживачеві такою відмовою

сторони

Суб'єкт підприємницької діяльності – юридична чи фізична особа - підприємець

Споживач. Звичайно, в окремих публічних договорах ця сторона буде мати власну назву відповідно до виду цивільного договору, оскільки загальна конструкція публічного договору застосовується щодо різних видів договорів

договори, які є публічними

договір роздрібної купівлі-продажу (п. 1 ст.633, п.2 ст.698 ЦК України); договір, пов'язаний з постачанням теплової енергії через приєднану мережу (п.1 ст.714 ЦК України); договір прокату (п.3 ст.787 ЦК України); договір побутового підряду (п.2 ст.865 ЦК України); договір про надання послуг зв'язку (п. 1 ст.633 ЦК України); договір про надання медичних послуг (п. 1 ст.633 ЦК України); договір про надання готельного обслуговування (п.1 ст.633 ЦК України); договір перевезення транспортом загального користування (п.1 ст.633, п.2. ст.915 ЦК України); договір банківського вкладу, в якому вкладником є фізична особа (п.1 ст.633, п.2 ст.1058 ЦК України); договір зберігання в ломбарді речей, що належать громадянину (п.3 ст.936 ЦК України); договір зберігання речей в камерах схову транспортних організацій (п.3 ст.936 ЦК України) тощо

підстави для застосування правил про публічний договір

1. Пряма вказівка законодавства на публічність конкретного договору.
2. Здійснення зобов'язаною стороною діяльності, в якій вона займає монополльне (домінуюче) становище.
3. Здійснення зобов'язаною стороною публічної діяльності у сфері підприємництва, за умови наявності інших ознак публічного договору

умови договору

Умови публічного договору, які не відповідають правилам, обов'язковим для сторін при укладенні і виконанні публічного договору, є нікчемними

ДОГОВІР ПРИЄДНАННЯ ПОНЯТТЯ

договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому, і ця сторона не може запропонувати свої умови договору

ознаки

не повинен позбавляти сторону прав, що зазвичай надаються за договором даного виду

не повинен виключати або обмежувати відповідальність жодної сторони за порушення зобов'язання

не повинен містити явно обтяжливих (кабальних) умов для сторони, що приєдналася, які вона не прийняла б, якщо мала б можливість брати участь у формуванні умов договору

сторони

суб'єкт підприємницької діяльності (у більшості випадках) – юридична чи фізична особа - підприємець

фізична чи юридична особа, а також держава Україна, АРК та територіальні громади з урахуванням їхнього специфічного статусу

зміна та розірвання

Договір приєднання може бути змінений або розірваний на вимогу сторони, яка приєдналася, якщо вона позбавляється прав, які звичайно мала, а також якщо договір виключає чи обмежує відповідальність другої сторони за порушення зобов'язання або містить інші умови, явно обтяжливі для сторони, яка приєдналася. Сторона, яка приєдналася, має довести, що вона, виходячи зі своїх інтересів, не прийняла б цих умов за наявності у неї можливості брати участь у визначенні умов договору

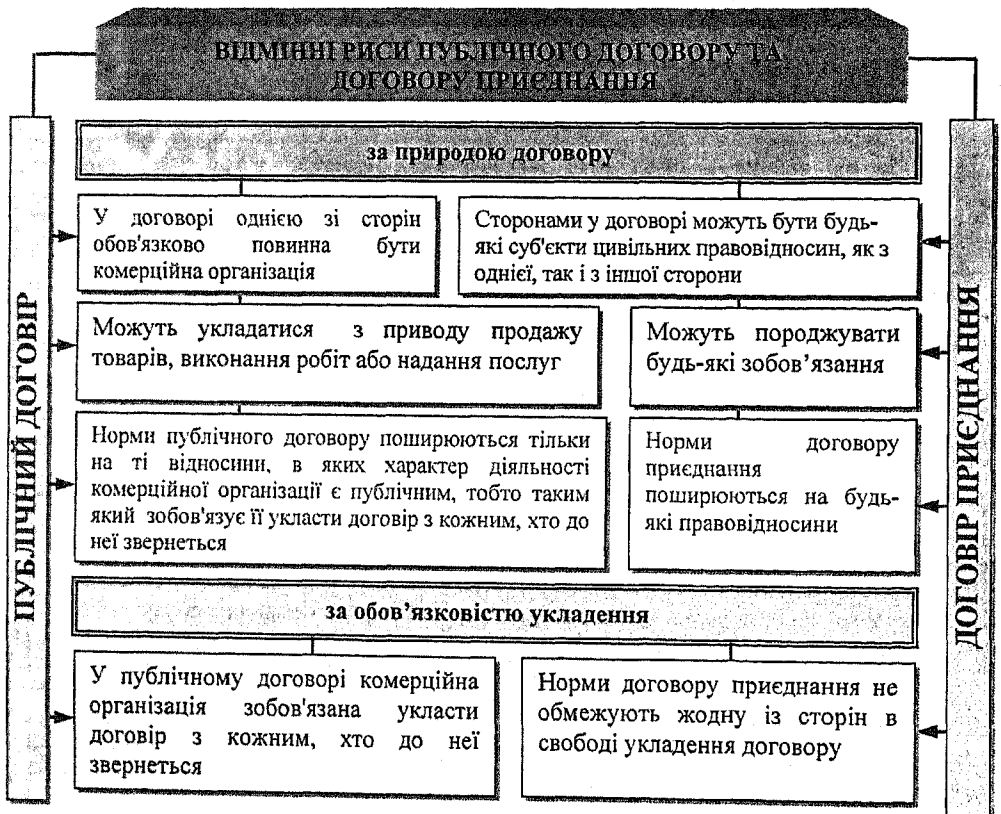
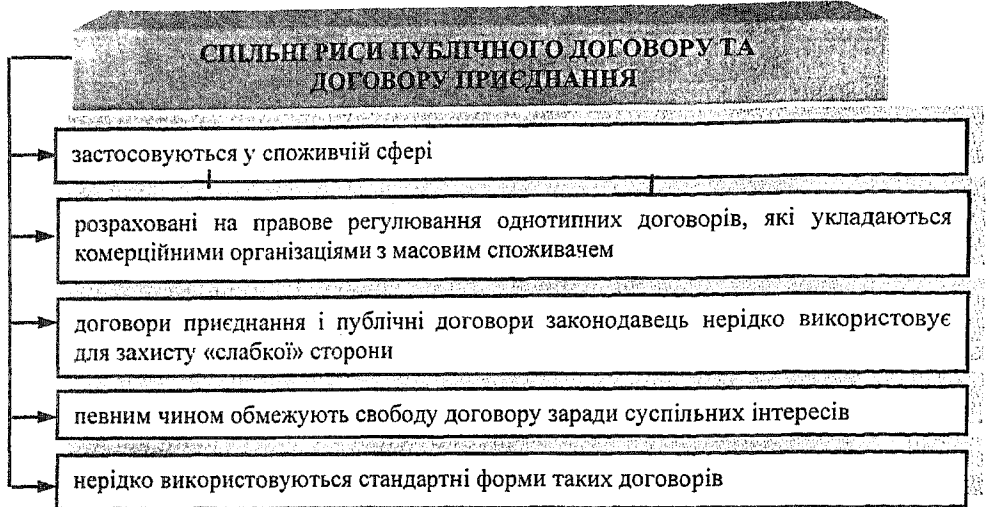
Якщо вимога про зміну або розірвання договору пред'явлена стороною, яка приєдналася до нього у зв'язку зі здійсненням нею підприємницької діяльності, сторона, що надала договір для приєднання, може відмовити у задоволенні цих вимог, якщо доведе, що сторона, яка приєдналася, знала або могла знати, на яких умовах вона приєдналася до договору

договорами приєднання є

договір прокату (ч.2 ст.787 ЦК України); договір, пов'язаний із постачанням теплової енергії через приєднану мережу; договір про надання послуг зв'язку; договір про надання готельного обслуговування; договір перевезення транспортом загального користування тощо

форма

Договори приєднання укладаються, як правило, у *письмовій формі*

ПОПЕРЕДНІЙ ДОГОВІР**ПОНЯТТЯ**

договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку (у певний термін) укласти договір в майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором

правова мета

Закріплення відносин щодо укладення основного договору в майбутньому

наслідки ненав'язного виконання

У разі якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору в судовому порядку

Сторона, яка необгрунтовано ухиляється від укладення договору, передбаченого попереднім договором, повинна відшкодувати другій стороні збитки, завдані простроченням, якщо інше не встановлено попереднім договором або актами цивільного законодавства

підстава припинення

Зобов'язання, встановлене попереднім договором, припиняється, якщо основний договір не укладений протягом строку (у термін), встановленого попереднім договором, або якщо жодна із сторін не направить другій стороні пропозицію про його укладення

форма

Попередній договір укладається у формі, встановленій для основного договору, а якщо форма основного договору не встановлена, – у *письмовій формі*. Іншими словами, попередній договір у письмовій формі може передувати основному договору як у письмовій, так і в усній формі, якщо такий договір належить до тих, які можуть укладатися в усній формі. Форма договору може бути нотаріальна, а також з державною реєстрацією

ПРОТОКОЛ ПРО НАМІРИ ПОВ'ЯТТЯ

домовленість, в якій немає волевиявлення сторін щодо надання йому сили попереднього договору

ОСОБЛИВОСТІ

така домовленість *не вважається попереднім договором*

така домовленість *не породжує цивільно-правових наслідків* у вигляді обов'язку укласти договір у майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених зазначеним протоколом (договором) про наміри, тобто не зобов'язує його сторони вчинити надання у вигляді передачі майна, виконання робіт або надання послуг чи утримання від подібних дій тощо.

є переддоговірною угодою, що фіксує більш або менш визначені намагання, побажання, плани сторін, але з його формулювань не випливає намір сторін вважати себе юридично пов'язаними. У цьому випадку йдеться про так звані моральні або філософські зобов'язання; ці відносини регулюються нормами моралі, зокрема - ділової етики, але не цивільним правом

протокол про наміри *не передбачає засобів юридичної відповідальності* на відміну від попереднього договору

80. Зміст цивільно-правового договору

ЗМІСТ ДОГОВОРУ

ПОНЯТТЯ

договірні умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, що є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства

ВИДИ ДОГОВІРНИХ УМОВ

Істотні – умови, про які сторони повинні обов'язково домовитися і без досягнення домовленості за якими договір вважається неукладеним. Істотними умовами є умова про предмет договору, умови, встановлені законом як істотні або необхідні для договорів даного виду, а також всі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди

Звичайні – умови, які встановлені диспозитивними нормами закону й чинні для окремого договору лише тоді, коли інше не передбачено домовленістю сторін. Так, ч. 1 ст. 776 ЦК України встановлює, що поточний ремонт речі, переданої у найм, проводиться наймачем за його рахунок, якщо інше не встановлено договором або законом. Це звичайна умова й вона може бути змінена сторонами договору найму. Якщо вони за домовленістю між собою покладуть обов'язок здійснювати поточний ремонт речі, переданої в найм, на наймодавця, то для цього договору буде діяти така умова

Випадкові – умови, які не є характерними для даного виду договорів і застосовуються сторонами для доповнення звичайних та істотних умов, зазначених у законі. Так, у курортному місті умовою договору часткової участі у будівництві багатоквартирного житлового будинку може стати те, що виділена певному пайовику квартира має виходити вікнами у бік моря. Існує небезпідставна думка про те, що коли хоча б одна із сторін наполягає на включенні випадкової умови в договір, вона стає істотною умовою такого договору

ТЛУМАЧЕННЯ ЗМІСТУ ДОГОВОРУ

У випадку неповноти договору або нечіткості формулювань у ньому, зміст договору може бути тлумачений стороною (сторонами), а на вимогу однієї або обох сторін - судом

При тлумаченні змісту договору беруться до уваги однакове для всього його змісту значення слів і понять, а також загальноприйняте у певній сфері відносин значення термінів

Якщо буквально значення слів і понять, а також загальноприйняте у певній сфері відносин значення термінів не дає змоги з'ясувати зміст окремих частин договору, їхній зміст встановлюється порівнянням відповідної частини договору зі змістом інших його частин, усім його змістом, намірами сторін

Якщо за правилами, встановленими вище, немає можливості визначити справжню волю особи, яка вчинила правочин, до уваги беруться мета правочину, зміст попередніх переговорів, ustalена практика відносин між сторонами, звичай ділового обороту, подальша поведінка сторін, текст типового договору та інші обставини, що мають істотне значення

81. Укладення, зміна, припинення, продовження договору

УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ
ПОВЕГТТЯ

досягнення сторонами в належній формі згоди за всіма істотними умовами договору, а у випадках, передбачених законом, здійснення передачі майна чи певної дії

Оферта – пропозиція укласти договір, яка: а) адресована певній особі (певним особам); б) містить вказівку на істотні умови договору; в) виражає твердий намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття.

Особа, яка зробила оферту, називається оферентом.

Оферта може бути відкликана до моменту або в момент її одержання адресатом. Якщо адресат одержав оферту, вона не може бути відкликана протягом строку для відповіді. Виняток - якщо в оферті зазначена можливість її відкликання, і це впливає з її суті чи обставин, за яких вона була зроблена

Види оферти

Особиста – адресована певній особі

Публічна – адресована всім, хто її прийме

Зі строком для відповіді – договір є укладеним, якщо оферент одержав відповідь про прийняття пропозиції протягом строку для відповіді

Без зазначення строку для відповіді – договір є укладеним негайно чи з моменту одержання відповіді на пропозицію протягом строку, встановленого законом, а якщо він не встановлений – протягом часу, необхідного для цього

Письмова – викладена в письмовій формі (у т.ч. за допомогою факсу, електронне повідомлення)

Усна – викладена вербально. Якщо усна оферта викладена без зазначення строку для відповіді, то вона має зв'язок з оферентом лише якщо особа, якій вона адресована негайно прийме пропозицію

Акцепт – відповідь особи, якій адресована оферта, про її прийняття. Акцепт має бути: а) повним, тобто погодженням з офертою в цілому; б) безумовним, тобто не містити нових умов (пропозиція укласти договір на нових умовах є неприйняттям оферти й одночасно новою, зустрічною офертою).

Особа, що зробила акцепт, називається акцептантом.

Прийняття оферти викладається: письмово, усно, конклюдентними діями (фактичними діями, що свідчать про згоду з офертою та її прийняття, напр., початок відвантаження товару), мовчанням (коли це передбачено законом або звичаями ділового обороту)

стадії

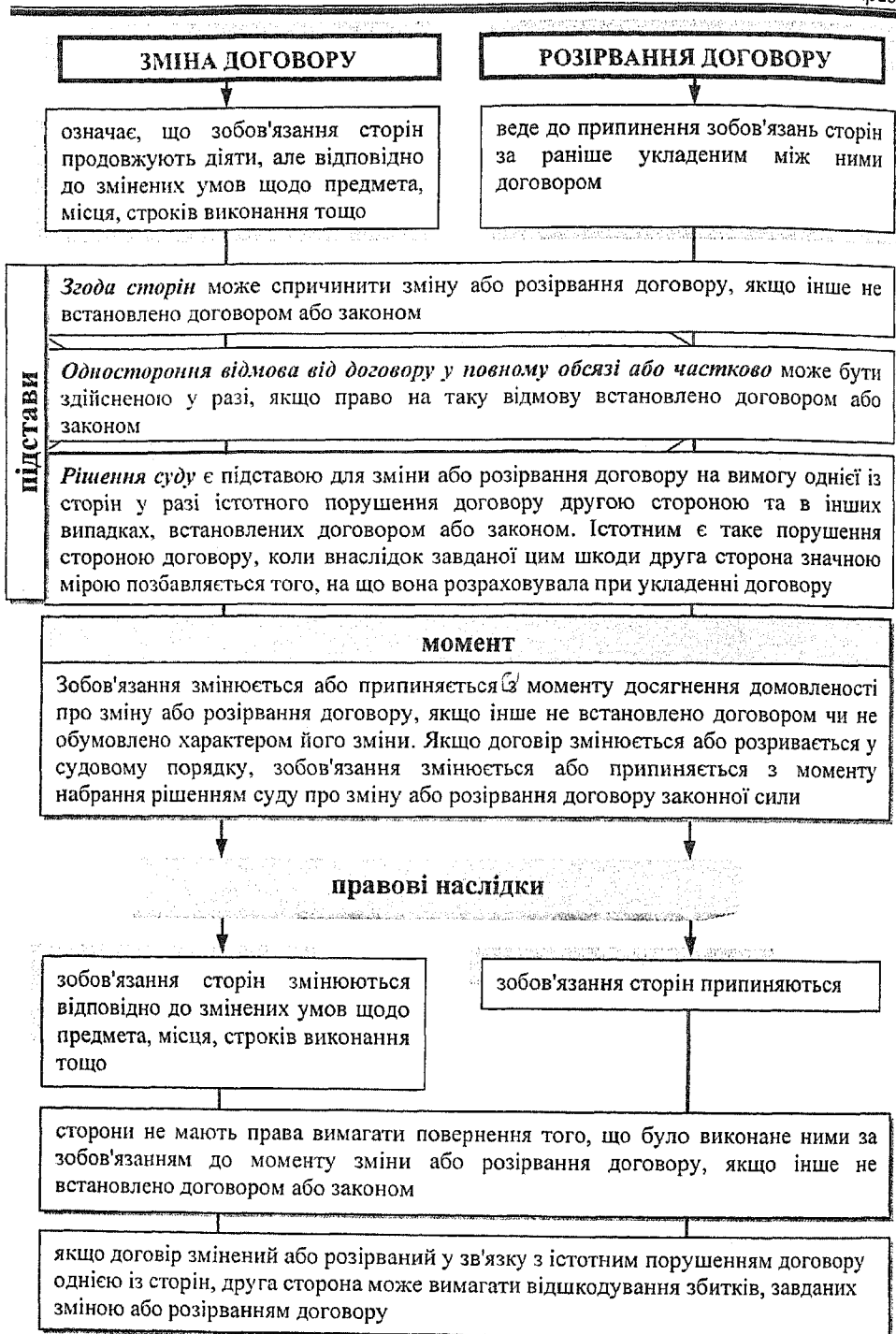
МОМЕНТ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ

Договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції

Якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії

Договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення або державної реєстрації, а в разі необхідності і нотаріального посвідчення, і державної реєстрації - з моменту державної реєстрації

ПРОДОВЖЕННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ

ПОНЯТТЯ

поширення умов раніше укладеного договору на новий період часу, встановленого згодою сторін

ПОРЯДОК

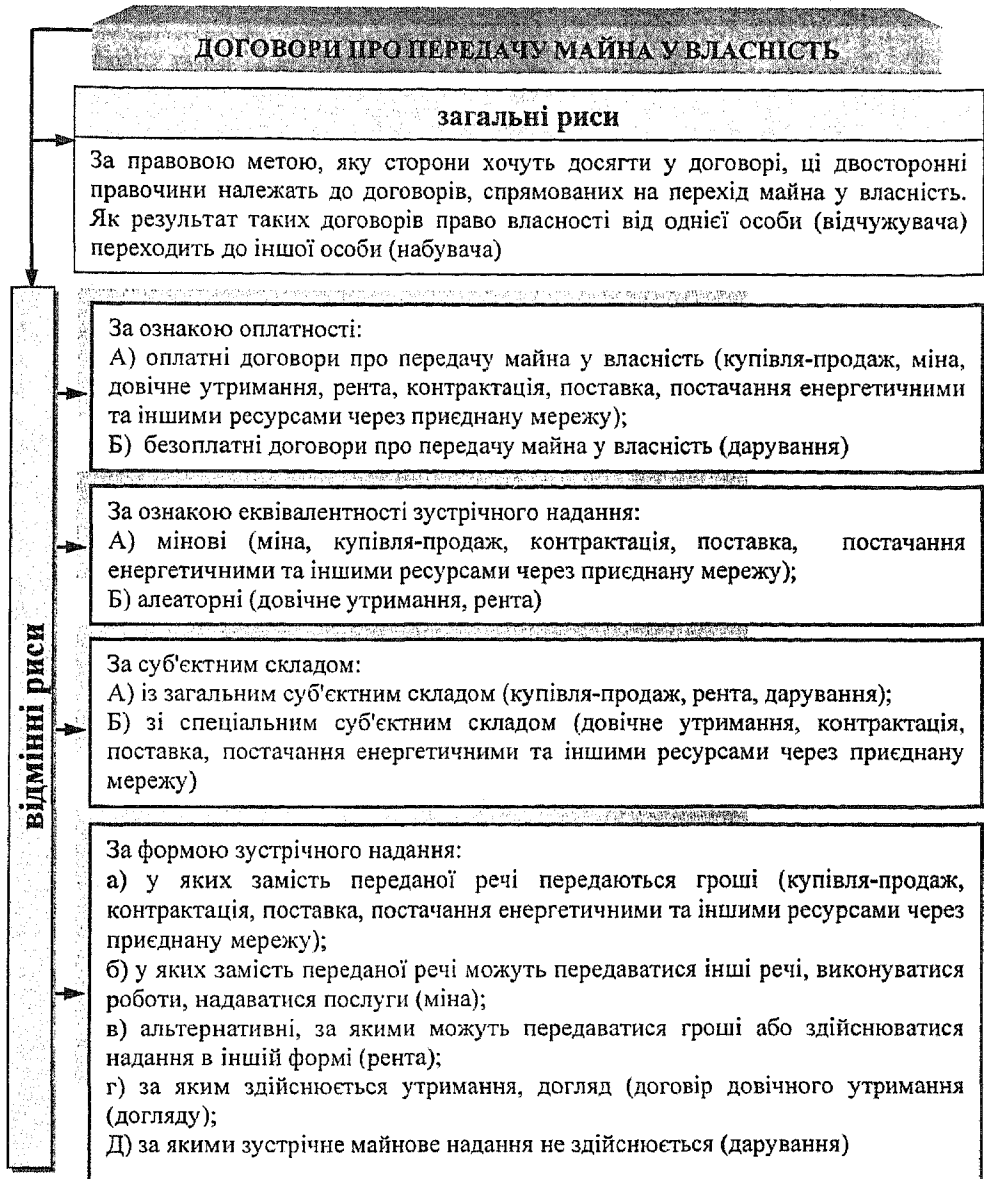
Шляхом утримання від дій – якщо в договорі або в законі (напр., ч. 1 ст. 764 ЦК України, ч. 2 ст. 17 Закону України «Про оренду державного та комунального майна») передбачено, що, у випадку відсутності заяви однієї зі сторін про припинення або зміну умов договору протягом певного строку до закінчення терміну дії договору, він вважається продовженим на такий же строк і на тих саме умовах, що були передбачені договором

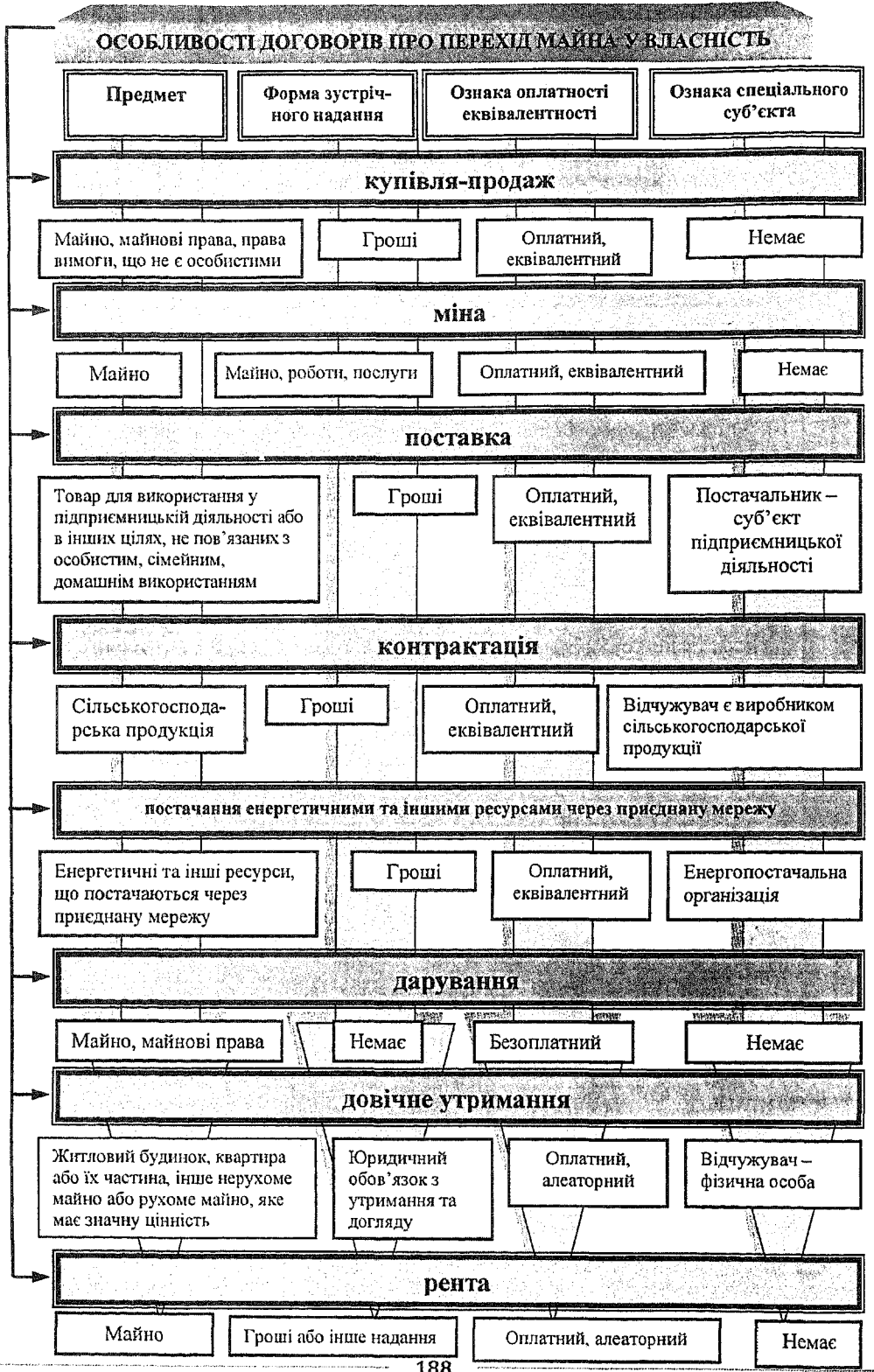
Шляхом активних дій – коли намір сторін про продовження договору здійснюється через досягнення згоди сторін про це у письмовій формі (здійснюється шляхом обміну листами, телеграммами або іншим способом відповідно до закону, договору, звичаїв ділового обороту)

82. Форма договору і правові наслідки її недодержання

83. Договори про передачу майна у власність та їх особливості

84. Купівля-продаж

ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму

права мета

перехід права власності на майно, що відчужується за договором, до покупця

юридична характеристика

Оплатний - за майно, яке передане продавцем покупцю, останній здійснює зустрічне грошове надання

Двосторонній - правами та обов'язками наділені обидві сторони договору, зокрема продавець зобов'язаний передати річ покупцеві і має право вимагати від покупця передачі грошей, а покупець зобов'язаний сплатити визначену договором грошову суму і вимагати від продавця передання речі

Консенсуальний - коли продавець зобов'язується передати майно (товар) у власність іншій стороні (покупцеві) після укладення договору, або *реальний*, коли продавець передає майно (товар) у власність іншій стороні (покупцеві) до моменту укладення договору

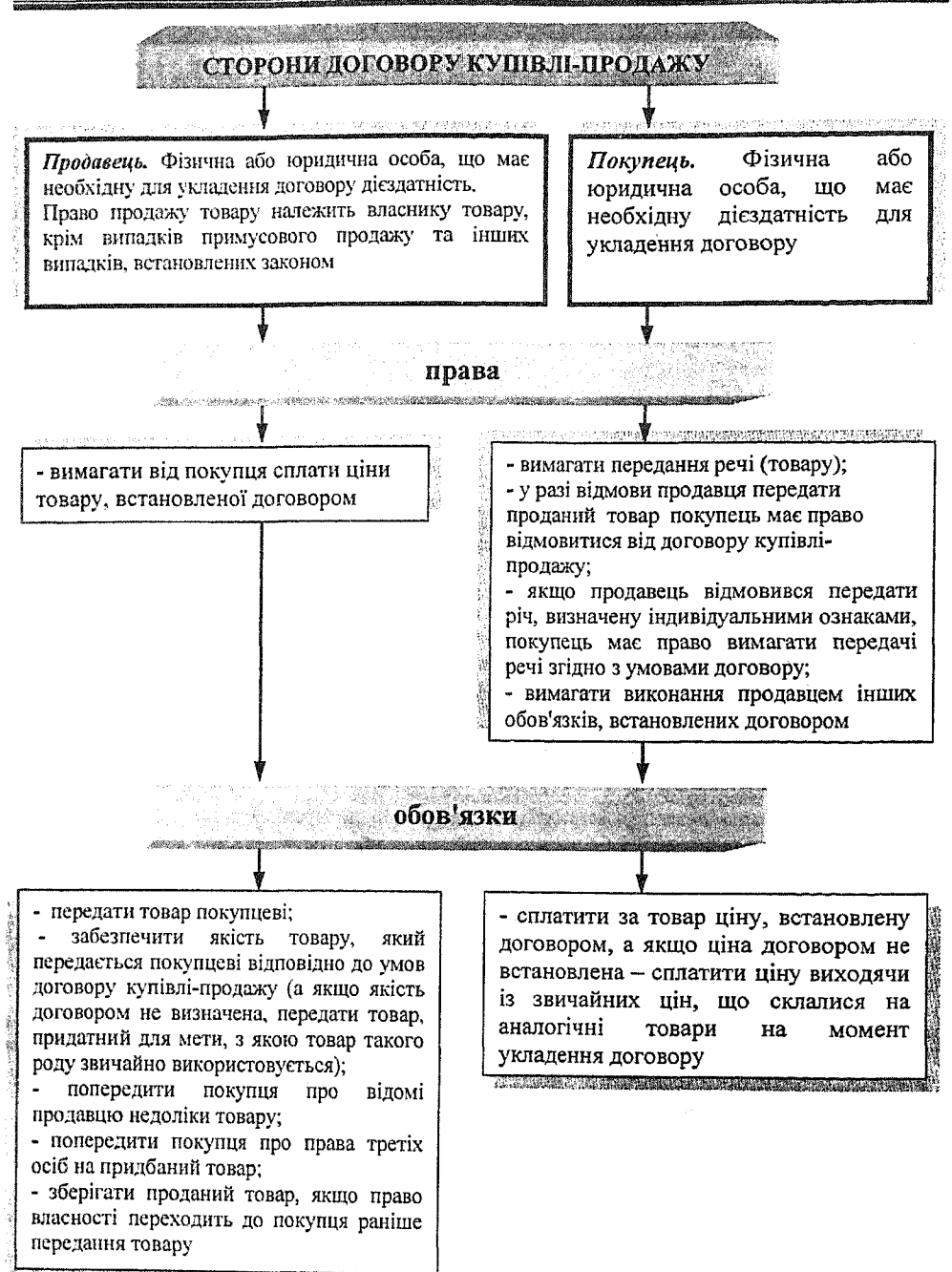
істотні умови

Предмет - товар (не вилучене з цивільного обороту рухоме або нерухоме майно, валютні цінності тощо), який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому. Предметом договору купівлі-продажу можуть бути майнові права, право вимоги, якщо така вимога не має особистого характеру

Ціна, як правило, визначається у договорі купівлі-продажу. Ціна обов'язково визначається в договорі купівлі-продажу товарів у кредит; у договорі купівлі-продажу нерухомості (що пов'язано з необхідністю розрахунків платежів за нотаріальне посвідчення, податку з доходів фізичних осіб) і в деяких інших договорах купівлі-продажу. Якщо ціна у договорі не встановлена і не може бути визначена виходячи з його умов, вона визначається виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору

форма

1. Договір роздрібною купівлі-продажу і деякі інші укладаються в усній формі.
2. Договір купівлі-продажу між юридичними особами згідно зі ст. 207 ЦК України укладається в простій письмовій формі, якщо іншого, наприклад обов'язкового нотаріального посвідчення договору, не вимагає закон. Якщо на цьому наполягає хоча б одна з сторін, можливим є нотаріальне посвідчення договору, який не потребує обов'язкового нотаріального посвідчення.
3. Договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації

ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ДОГОВОРІВ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Роздрібна купівля-продаж. За договором роздрібною купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його. Договір роздрібною купівлі-продажу є публічним. Існують особливості укладення договору роздрібною купівлі-продажу: застосування публічної оферти; встановлення додаткових обов'язків для продавця та додаткових гарантій для покупця тощо. Роздрібна торгівля певних груп товарів врегульована окремими правилами. Наприклад, наказом Міністерства економіки і з питань європейської інтеграції № 98 від 11.03.2004 затверджені Правила роздрібною торгівлі непродовольчими товарами

Купівля-продаж у зовнішньоекономічному обороті. Велике значення мають міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України (напр., Правила інтерпретації комерційних термінів – ІНКОТЕРМС). Слід враховувати Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність", який визначає, зокрема, особливості суб'єктного складу зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Зовнішньоекономічний контракт має відповідати певним вимогам, що встановлено Наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 5 жовтня 1995 р.

Продаж майна з аукціонів (публічних торгів). Може застосовуватися при приватизації; банкрутстві; реалізації майна, що знаходиться у заставі; продажу майна боржника за рішенням суду і в деяких інших випадках. Існує особлива процедура проведення публічних торгів, згідно з якою організатор аукціону визначає початкову вартість реалізації майна з публічних торгів (за експертною оцінкою) і публікує інформацію про публічні торги до їх початку в місцевій пресі. Покупцям надається право ознайомитися з майном, що виставляється на торги. Приймання заяв на участь в аукціоні закінчується за три дні до початку його проведення. Аукціон може відбутися за наявності не менш ніж двох покупців. Торги розпочинаються за встановленою початковою ціною, яка може поступово збільшуватися. Товар продається учасникові аукціону, що запропонує найбільшу ціну. Якщо товар не придбаний жодним учасником аукціону, він знімається з торгів і може бути знову виставлений на знов організованих публічних торгах за іншою ціною

Купівля-продаж нерухомості. Специфіка: 1) згідно зі ст. 657 ЦК України, договір купівлі-продажу нерухомості підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації; 2) такий договір вважається вчиненим з моменту його державної реєстрації, а до цього моменту є неукладеним; 3) предметом таких договорів є нерухоме майно: земельні ділянки; будівлі і споруди нежилого фонду; житло (квартира, житловий будинок). Щодо нерухомого майна ведеться відповідний облік, а перехід права власності на це майно згідно зі ст. 182 ЦК України підлягає державній реєстрації

ВІДНОСИНИ З УЧАСТЮ СПОЖИВАЧІВ
ПОНЯТТЯ

договірні відносини, які виникають між споживачами товарів, робіт і послуг у разі придбання, замовлення, використання, або коли ці особи мають намір придбати чи замовити цю продукцію в майбутньому, та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і послуг різних форм власності

СУБ'ЄКТИ	Виробник — суб'єкт господарювання, який: виробляє товар або заявляє про себе як про виробника товару чи про виготовлення такого товару на замовлення, розміщуючи на товарі та/або на упаковці чи супровідних документах, що разом з товаром передаються споживачеві, своє найменування (ім'я), торговельну марку або інший елемент, який ідентифікує такого суб'єкта господарювання; або імпортує товар
	Виконавець — суб'єкт господарювання, який виконує роботи або надає послуги
	Продавець — суб'єкт господарювання, який згідно з договором реалізує споживачеві товари або пропонує їх до реалізації
	Споживач — фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або іншою, не пов'язаною з особистим, сімейним чи подібним використанням

права

обов'язки

на особий захист своїх прав державою	перед початком експлуатації товару уважно ознайомитися з правилами експлуатації, викладеними в наданій виробником (продавцем, виконавцем) документації на товар
на належну якість продукції та обслуговування	
на безпеку продукції	у разі необхідності роз'яснення умов та правил використання товару — до початку використання товару звернутися за роз'ясненнями до продавця (виробника, виконавця) або до іншої вказаної в експлуатаційній документації особи, що виконує їхні функції
мати необхідну доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця)	
на відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством	користуватися товаром згідно з його цільовим призначенням та дотримуватися умов (вимог, норм, правил), встановлених виробником товару (виконавцем) в експлуатаційній документації
на звернення до суду, інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав	з метою запобігання негативним для споживача наслідкам використання товару — застосовувати передбачені виробником у товарі засоби безпеки з дотриманням передбачених експлуатаційною документацією спеціальних правил, а у разі відсутності таких правил в документації - дотримуватися звичайних розумних заходів безпеки, встановлених для товарів такого роду
об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів)	
інші права, встановлені законодавством про захист прав споживачів	

ПРАВА СПОЖИВАЧА ВВАЖАЮТЬСЯ ПОРУШЕНИМИ

Якщо при реалізації продукції будь-яким чином порушується право споживача на свободу вибору продукції

Якщо при реалізації продукції будь-яким чином порушується свобода волевиявлення споживача та/або висловлене ним волевиявлення

Якщо при наданні послуги, від якої споживач не може відмовитись, а одержати може лише в одного виконавця, виконавець нав'язує такі умови одержання послуги, які ставлять споживача у нерівне становище з іншими споживачами, не надають споживачеві однакових гарантій відшкодування шкоди, завданої невиконанням (неналежним виконанням) сторонами умов договору

Якщо порушується принцип рівності сторін договору, учасником якого є споживач

Якщо будь-яким чином (крім випадків, передбачених законом) обмежується право споживача на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про відповідну продукцію

Якщо споживачу реалізовано продукцію, яка є небезпечною, неналежної якості, фальсифікованою

Якщо ціну продукції визначено неналежним чином

Якщо документи, які підтверджують виконання договору, учасником якого є споживач, своєчасно не передано (не надано) споживачу

В інших випадках, передбачених законом чи договором

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

державні гарантії

Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів (ст. 42 Конституції України)

Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена (ст. 50 Конституції України)

Право кожного на охорону здоров'я та медичну допомогу також гарантується Конституцією України

Держава забезпечує споживачам захист їхніх прав, надає можливість вільного вибору продукції, здобуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під час придбання та використання продукції відповідно до їхніх потреб, і гарантує придбання або одержання продукції іншими законними способами в обсязі, що забезпечує рівень споживання, достатній для підтримання здоров'я і життєдіяльності

порядок захисту

СУДОВИЙ

Споживач має право звернутися до суду за захистом своїх прав та інтересів як у порядку, передбаченому ст. 16 ЦК України, так і у випадках, передбачених Законом України «Про захист прав споживачів» та іншими актами законодавства щодо захисту прав споживачів. При задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди

ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Може бути реалізований шляхом подання скарги на незаконні дії спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та його територіальним органам, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, органам і установам, що здійснюють державний санітарно-епідеміологічний нагляд, іншим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування згідно із законодавством, а також міліції, прокуратурі тощо

НОТАРІУСОМ

Через здійснення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, передбаченому законом, закріплений у ст.18 ЦК. Напр., стягнення заборгованості за нотаріально посвідченими угодами, стягнення за чеками

САМОЗАХИСТ

Реалізується шляхом застосування особою засобів протидії, що не заборонені законом і не суперечать моральним основам суспільства. Передбачений ст.19 ЦК України

85. Поставка

ДОГОВІР ПОСТАВКИ
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму

правова мета

перехід права власності на товар від постачальника до покупця

юридична характеристика

Оплатний - замість переданого постачальником товару покупець сплачує гроші

Консенсуальний – є укладеним з моменту досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - правами і обов'язками наділені обидві сторони договору, зокрема, постачальник зобов'язаний передати товар і вимагати від покупця сплати обумовленої грошової суми, а покупець зобов'язаний сплатити постачальникові за товар і вимагати від нього передачі йому товару

істотні умови

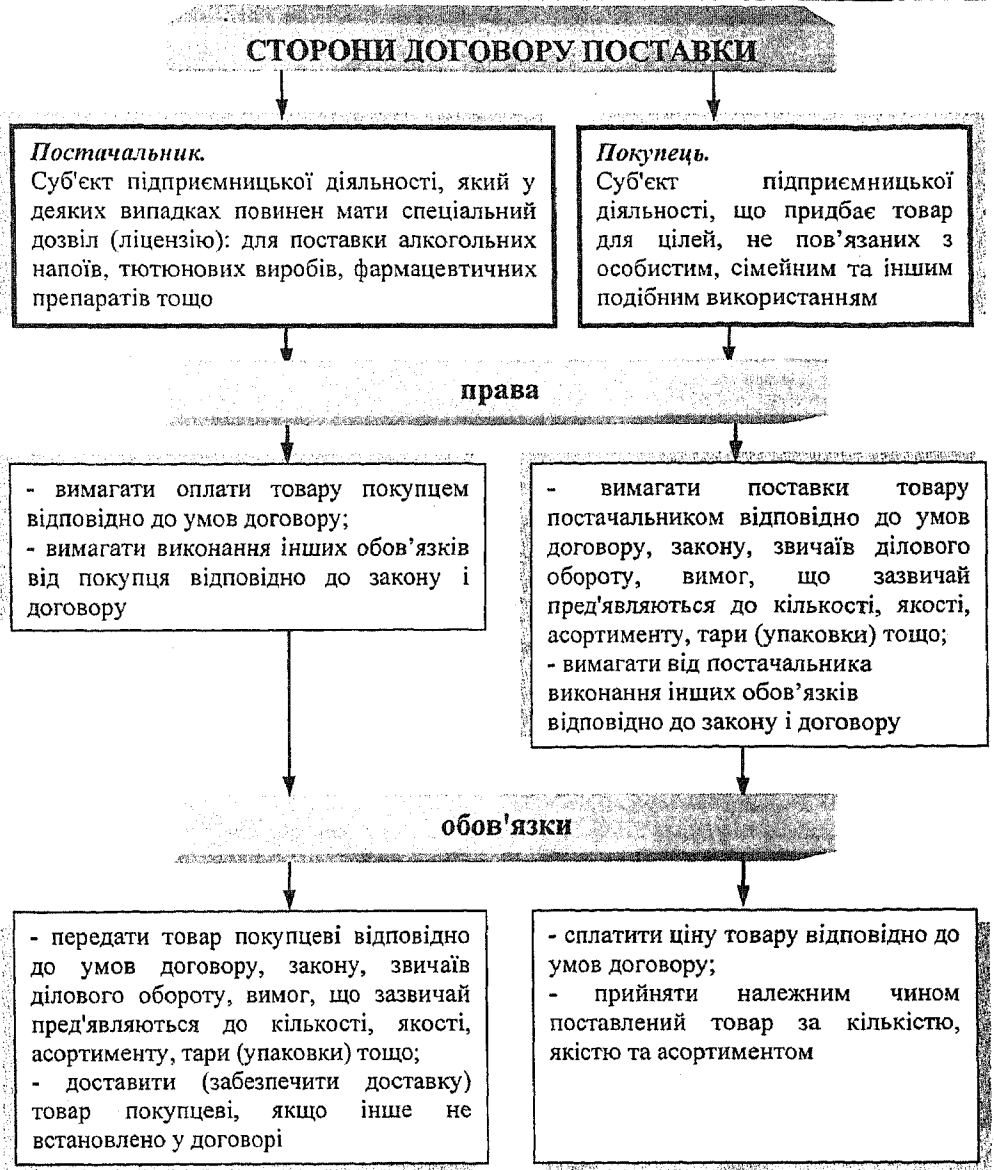
Предмет – майно, не вилучене з цивільного обороту, щодо якого покупець має намір використовувати його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням. Не може бути нерухоме майно; енергоносії, що постачаються через приєднану мережу, набуття яких оформлюється іншими договорами

Ціна – грошова сума, яка сплачується за поставлений товар. Вона визначається за домовленістю сторін, крім державного регулювання поставки окремих товарів, де ціна може бути обмежена

Строк поставки товару визначає період або момент у часі, з настанням якого постачальник зобов'язаний поставити товар покупцеві. Якщо поставка поділена на партії, важливо вказати у договорі також строки (терміни) поставки окремих партій товару

форма

Договір поставки, як правило, укладається у простій письмовій формі. За домовленістю сторін можливе нотаріальне посвідчення договору поставки

86. Контрактація сільськогосподарської продукції

ДОГОВІР КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію і передати її у власність заготівельникові (контрактанту) або визначеному ним одержувачеві, а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору

правова мета

перехід права власності на сільськогосподарську продукцію від її виробника до контрактанта

юридична характеристика

Оплатний - за передану сільськогосподарську продукцію контрактант сплачує гроші

Консенсуальний – є укладеним з моменту досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають в обох сторін договору. Зокрема, виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію і передати її у власність заготівельникові (контрактанту або визначеному ним одержувачеві) та вимагати оплати продукції. У свою чергу заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами та вимагати від контрактанта передачі сільськогосподарської продукції відповідно до умов договору

істотні умови

Предмет – сільськогосподарська продукція (рослинного або тваринного походження), зроблена або вирощена безпосередньо виробником сільськогосподарської продукції. Це може бути як майбутній, так і вже вирощений до моменту укладання договору врожай, інша сільськогосподарська продукція

Ціна – вартість сільськогосподарської продукції, встановлена за її одиницю та партію. Граничні (наприклад, мінімальні) закупні ціни на окремі види сільгосппродукції можуть встановлюватися актами органів державної влади

Строк – встановлюється домовленістю сторін з урахуванням часу одержання сільськогосподарської продукції (збирання врожаю в даній місцевості тощо)

форма

Договір контрактації сільськогосподарської продукції, як правило, укладається в простій письмовій формі. За згодою сторін можливим є нотаріальне посвідчення такого договору

СТОРОНИ ДОГОВОРУ КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Виробник сільськогосподарської продукції – фізична або юридична особа, діяльність якої спрямована на виробництво (вирощення) сільськогосподарської продукції

Контрактант – суб'єкт підприємницької діяльності, що займається заготівлею сільгосппродукції, або державний орган (при закупівлі сільгосппродукції за держзамовленням)

права

- вимагати оплати сільськогосподарської продукції контрактантом;
- вимагати від контрактанта виконання інших обов'язків відповідно до закону та договору

- вимагати передачі виробленої (вирощеної) сільськогосподарської продукції від її виробника;
- вимагати від виробника сільськогосподарської продукції виконання інших обов'язків відповідно до закону та договору

обов'язки

- передати вироблену (вирощену) сільськогосподарську продукцію контрактантові

- оплатити сільськогосподарську продукцію;
- прийняти сільськогосподарську продукцію;
- сприяти виробникові сільгосппродукції при її транспортуванні на приймальні пункти

87. Постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу

ДОГОВІР ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИМИ ТА ІНШИМИ РЕСУРСАМИ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (постачальник) зобов'язується надавати другій стороні (споживачеві, абонентові) енергетичні та інші ресурси, передбачені договором, а споживач (абонент) зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів та дотримуватись передбаченого договором режиму їх використання, а також забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання

правова мета

надання енергетичних та інших ресурсів, передбачених договором, постачальником споживачеві (абонентові) через приєднану мережу

юридична характеристика

Оплатний – за надання енергетичних та інших ресурсів постачальником інша сторона - споживач (абонент) оплачує їхню вартість

Консенсуальний – є укладеним з моменту досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають в обох сторін договору. Зокрема, постачальник зобов'язується надати споживачеві енергетичні та інші ресурси, передбачені договором, і має право вимагати від споживача (абонента) оплати вартості прийнятих ресурсів. Споживач (абонент) зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів та вимагати надання йому постачальником енергетичних та інших ресурсів, передбачених договором

істотні умови

Предмет - енергетичні та інші ресурси, передбачені договором: енергія, що постачається за допомогою ліній електропередач; гаряча вода для водокористування або пар для опалення, що постачається через труби гарячого водопостачання, теплопостачання тощо

Ціна – грошова сума, що підлягає сплаті (сплачена) за отримані споживачем від постачальника через приєднану мережу енергетичні та інші ресурси. Встановлюється за домовленістю сторін чи за встановленими тарифами

Строк – період часу, протягом якого постачальник зобов'язується постачати енергетичні та інші ресурси споживачеві. Такий договір (зі споживачами фізичними особами) може укладатися на невизначений строк

форма

Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу має бути укладений у письмовій формі

**СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПОСТАЧАННЯ
ЕНЕРГЕТИЧНИМИ ТА ІНШИМИ РЕСУРСАМИ ЧЕРЕЗ
ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ**

Постачальник – організація енергопостачання

Споживач (абонент) – фізична або юридична особа

права

- вимагати від споживача (абонента) своєчасної та повної оплати отриманої енергії чи інших ресурсів;
- вимагати від споживача (абонента) дотримання режиму споживання енергії чи інших ресурсів;
- вимагати виконання інших обов'язків від споживача (абонента) згідно з законом та договором

- вимагати поставки енергії або інших ресурсів відповідно до умов договору, нормативних актів, вимог, що зазвичай пред'являються;
- вимагати виконання інших обов'язків від постачальника згідно з законом та договором

обов'язки

- поставляти абонентові через приєднану мережу енергію або інші ресурси;
- дотримуватися передбаченого договором режиму подачі енергії або інших ресурсів (наприклад, цілодобово);
- подавати енергію або інші ресурси належної якості (наприклад, електроенергію - 220 В, частотою 50 Гц)

- оплачувати отриману енергію або інші ресурси;
- дотримуватися режиму споживання енергії або інших ресурсів;
- забезпечувати безпечну експлуатацію енергетичного обладнання;
- стежити за належним станом контрольних приладів обліку (лічильників);
- забезпечувати та не перешкоджати доступу відповідальних осіб організації енергопостачання до приладів обліку для контролю та виконання ними інших службових обов'язків;
- у найкоротший строк інформувати організацію енергопостачання про несправність приладів обліку та елементів мереж

88. Міна

ДОГОВІР МІНИ
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар

права мета

перехід права власності на товар від кожного із продавців до кожного покупця - сторін договору міни

юридична характеристика

Оплатний - замість переданого товару (речі) інша сторона передає належній їй товар. Договором може бути встановлена доплата за товар більшої вартості, що обмінюється на товар меншої вартості (ч. 3 ст. 715 ЦК України)

Консенсуальний - є укладеним з моменту досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права і обов'язки виникають в обох сторін договору. Кожна зі сторін зобов'язана передати товар іншій стороні та вправі вимагати від контрагента зустрічної передачі товару відповідно до укладеного договору (грошової доплати, виконання робіт, надання послуг відповідно до ч.ч. 3, 5 ст. 715 ЦК України)

істотні умови

Предмет:

Речі - не вилучене з цивільного обороту майно (рухоме чи нерухоме).

Грошова доплата за товар більшої вартості (додатковий предмет). Винятково грошове надання не може мати місця в міні.

Робота, послуги можуть надаватися в обмін на товар однією зі сторін як зустрічне надання за договором міни, і річ може обмінюватися на них (ч. 5 ст. 715 ЦК України)

форма

1. Договір міни, що повністю виконується сторонами в момент його вчинення, може бути укладений в усній формі (крім договору міни нерухомого майна, а також договору міни, укладеного між юридичними особами, та в інших випадках, встановлених договором або законом).
2. Договір міни між юридичними особами, згідно зі ст. 207 ЦК України, укладається у простій письмовій формі, якщо згідно з законом не є потрібним нотаріальне посвідчення чи державна реєстрація договору.
3. Договір міни земельної ділянки, цілісного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації

СТОРОНИ ДОГОВОРУ МІНИ

Продавець – фізична особа, яка має достатній обсяг дієздатності, чи юридична особа, для якої відчуження майна за договором міни відповідає цілям її діяльності

Покупець - фізична особа, яка має достатній обсяг дієздатності, чи юридична особа, для якої придбання майна за договором міни не суперечить цілям її діяльності

права

Оскільки кожна зі сторін у договорі міни одночасно є продавцем і покупцем, то, виконуючи обов'язок продавця, кожна зі сторін за договором наділена водночас правами

- вимагати передачі товару від продавця згідно з умовам договору, законом та вимогами, що зазвичай пред'являються

обов'язки

- передати товар покупцеві;
- забезпечити якість товару, переданого покупцеві відповідно до умов договору міни (а якщо якість не визначена у договорі, передати товар, придатний для використання з метою, з якої товар такого роду зазвичай використовується);
- попередити покупця про відомі продавцю недоліки товару;
- попередити покупця про права третіх осіб на проданий товар;
- зберігати проданий товар, якщо право власності переходить до покупця раніше його передачі

Оскільки кожна зі сторін у договорі міни одночасно є продавцем і покупцем, то кожна з них, маючи права покупця, виконує обов'язки продавця за договором

ВАЖЛИВО! До договору міни застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, положення про договір поставки, договір контрактації або інші договори, елементи яких містяться в договорі міни, якщо це не суперечить суті зобов'язання

**ПЕРЕХІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО ЗА
ДОГОВОРОМ МІНИ**

→ Право власності на обмінювані товари переходить до сторін одночасно після виконання зобов'язань щодо передання майна обома сторонами, якщо інше не встановлено договором або законом

→ Право власності на нерухоме майно за договором міни виникає згідно з ч. 4 ст.334 ЦК України, а саме - з моменту державної реєстрації договору. Така реєстрація на сьогодні здійснюється нотаріусом, який посвідчує договір

89. Рента

ДОГОВІР РЕНТИ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренти у вигляді певної грошової суми або в іншій формі

правова мета

перехід майна у власність від одержувача ренти до платника ренти

види

Безстрокова рента – встановлює обов'язок платника виплачувати ренту безстроково (цей строк невідомий на момент укладання договору). Такий договір припиняється в результаті здійснення платником безстрокової ренти права на відмову від договору ренти, згідно зі ст. 739 ЦК України, або одержувачем безстрокової ренти права на розірвання договору ренти згідно зі ст. 740 ЦК України

Строкова рента - встановлює обов'язок платника виплачувати ренту протягом встановленого договором строку, відомого на момент його укладення. Такий договір припиняється у разі закінчення цього строку

юридична характеристика

Оплатний - замість переданої речі платник ренти періодично виплачує одержувачеві ренти у формі певної грошової суми або в іншій формі. Безстрокова рента є *алеаторним* договором, оскільки на момент його укладення невідомо, що буде більш цінним: майнове надання одержувача ренти, або зустрічне надання платника ренти

Реальний - вважається укладеним з моменту передачі речі та досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами

Односторонній. Передача речі одержувачем ренти є не його обов'язком за договором, а необхідним елементом укладення договору (оскільки договір ренти як реальна домовленість є укладеним лише після передачі речі). Отже, зобов'язання в одержувача ренти за договором, як правило, не виникають. У платника ренти виникають обов'язки перед одержувачем ренти (зокрема, зі сплати періодичної ренти), а у одержувача ренти виникає право вимагати виконання обов'язків від платника ренти

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ РЕНТИ

Предмет – не вилучене із цивільного обороту майно (рухоме та нерухоме)

Розмір і форма рентних платежів визначаються на розсуд сторін і не залежать безпосередньо від вартості майна, переданого під виплату ренти (оскільки договір ризиковий). Якщо періодичність сплати ренти не встановлена договором, періодичні рентні платежі сплачуються один раз у квартал

Умови здійснення платником безстрокової ренти відмови від договору ренти (ч. 2 ст. 739 ЦК України). Це може бути виплата певної суми за домовленістю сторін, здійснення якої-небудь дії на користь одержувача ренти, виконання певної роботи тощо. У будь-якому разі, умови здійснення платником безстрокової ренти відмови від договору ренти повинні бути здійсненні

Строк виплати ренти – для договору ренти може бути встановлений обов'язок платника виплачувати ренту протягом встановленого строку (ч. 2 ст. 731 ЦК України)

ФОРМА ДОГОВОРУ РЕНТИ

Договір ренти укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню, а договір про передачу нерухомого майна під виплату ренти підлягає також державній реєстрації (ст. 732 ЦК України)

ПЛАТЕЖІ У ДОГОВОРІ РЕНТИ

Періодичні рентні платежі. Необхідність цих платежів, які повинні обговорюватися в кожному договорі ренти, впливає з ч. 1 ст. 731 ЦК України. Правила сплати цього платежу встановлені у ст. ст. 737, 738 ЦК України. Форма періодичних рентних платежів та їх розмір встановлюються в договорі. Обмеження щодо розміру даних платежів встановлюється у випадку, коли одержувач ренти передав у власність платника ренти грошову суму. Розмір ренти у цьому випадку встановлюється у розмірі облікової ставки Національного банку України, якщо більший розмір не встановлений договором ренти

Платіж, пов'язаний з передачею майна у власність платника ренти (згідно зі ст. 734 ЦК України). Сторони можуть домовитись на власний розсуд щодо передачі майна у власність платника ренти зі сплатою певної суми, розмір якої встановлений у договорі. Цей платіж відсутній, якщо сторони домовляться, що майно переходить у власність платника ренти безоплатно

Платіж, пов'язаний з виконанням платником ренти умов відмови від безстрокової ренти. Домовленість у договорі безстрокової ренти, де умовою відмови платника ренти від безстрокової ренти відповідно до ч. 2 ст. 739 ЦК України буде сплата певної грошової суми

СТОРОНИ ДОГОВОРУ РЕНТИ

Одержувач ренти. Фізична або юридична особа, що відчує майно під виплату ренти

Платник ренти. Фізична або юридична особа, що придбає у власність майно і виплачує ренти

права

- вимагати від платника ренти сплати передбачених договором платежів;
- давати (чи ні) згоду на відчуження майна, отриманого платником ренти за договором до його припинення;
- вимагати виконання інших зобов'язань від платника ренти згідно з законом і умовами договору

обов'язки

- сплачувати передбачені договором ренти платежі на користь одержувача ренти;
- не відчужувати отримане майно без згоди одержувача ренти до припинення договору

ПРЕХІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО
ЗА ДОГОВОРОМ РЕНТИ

Право власності на майно за договором ренти виникає у платника ренти з моменту нотаріального посвідчення договору

Право власності на нерухоме майно, яке переходить за договором ренти, виникає відповідно до ч. 4 ст. 334 ЦК України, а саме - з моменту державної реєстрації договору. Така реєстрація на сьогоднішній день здійснюється нотаріусом, який посвідчує договір

90. Довічне утримання (догляд)

ДОГОВІР ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно

права мета

перехід майна від відчужувача у власність набувача

юридична характеристика

Оплатний - замість переданої речі набувач забезпечує відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно. Договір є *алеаторним*

Реальний – вважається укладеним з моменту передавання майна

Односторонній – набувач має обов'язки за договором довічного утримання (догляду) перед одержувачем, а одержувач має право вимагати виконання обов'язків від набувача

істотні умови

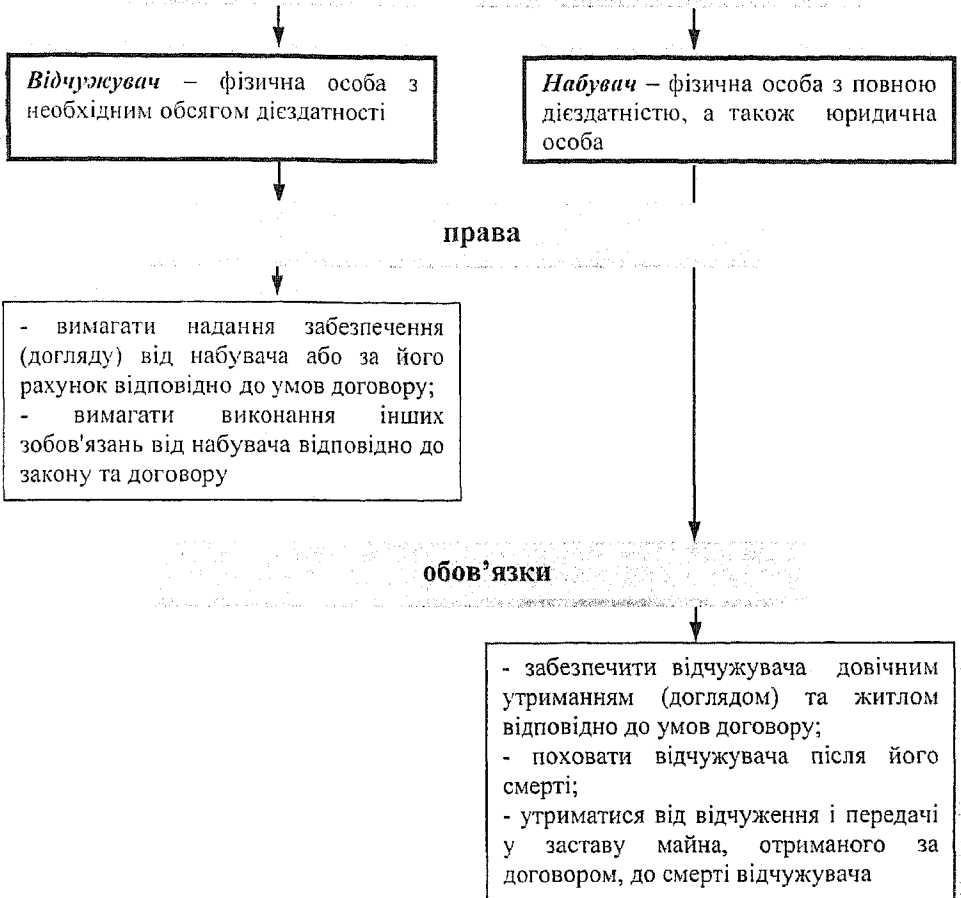
Предмет - житловий будинок, квартира або їхня частина, інше нерухоме або рухоме майно, що має значну цінність

Види матеріального забезпечення (догляду), якими набувач повинен забезпечити відчужувача. Це може бути надання житла, догляду, харчування, забезпечення (оплата) медичного обслуговування чи іншої необхідної допомоги. Матеріальне забезпечення, яке щомісячно повинне надаватися відчужувачу, підлягає грошовій оцінці

форма

Договір довічного утримання (догляду) укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню, а договір довічного утримання (догляду), за яким передається набувачеві у власність нерухоме майно, підлягає державній реєстрації

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

ПЕРЕХІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО ЗА ДОГОВОРОМ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

Право власності на майно за договором довічного утримання (догляду) виникає у набувача з моменту нотаріального посвідчення договору

Право власності на нерухоме майно, що переходить за договором довічного утримання (догляду), виникає відповідно до ч. 4 ст. 334 ЦК України, а саме - з моменту державної реєстрації договору. Така реєстрація на сьогоднішній день здійснюється нотаріусом, який посвідчує договір

особливість

Набувач не має права до смерті відчужувача продавати, дарувати, міняти майно, передане за договором довічного утримання (догляду), укласти щодо нього договір застави, передавати його у власність іншій особі на підставі іншого правочину. На майно, передане набувачу за договором довічного утримання (догляду), не може бути звернено стягнення протягом життя відчужувача

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

шляхом належного виконання

Договір довічного утримання (догляду) припиняється зі смертю відчужувача

дострокове припинення

У разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від його вини, на вимогу відчужувача або третьої особи, на користь якої він був укладений, договір довічного утримання може бути розірваний за рішенням суду.

У цьому разі відчужувач набуває право власності на майно, що було ним передане, і має право вимагати його повернення

Договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний у зв'язку з неможливістю його подальшого виконання набувачем з підстав, що мають істотне значення (істотне погіршення матеріального становища тощо).

У цьому випадку суд може залишити за набувачем право власності на частину майна, з урахуванням тривалості часу, протягом якого він належно виконував свої обов'язки за договором

91. Дарування

ДОГОВІР ДАРУВАННЯ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність

правова мета

перехід майна з власності дарувальника у власність обдаровуваного

юридична характеристика

Безоплатний - дарувальник передає обдарованому річ без одержання зустрічного майнового надання від останнього

Реальний, у випадку, коли дарувальник передає обдаровуваному безоплатно майно (дарунок) у власність. Такий договір вважається укладеним з моменту передавання речі. Дарування може бути **консенсуальним договором**, якщо дарувальник зобов'язується передати обдаровуваному річ у майбутньому

Односторонній. У разі коли сторони уклали консенсуальний договір дарування, на дарувальника покладається обов'язок передати річ обдаровуваному. У реальному договорі дарування не виникає навіть її одностороннього зобов'язання. Пов'язано це з тим, що момент укладення реального договору дарування збігається з передаванням речі. З передаванням речі такий договір вважається укладеним, і після цього ніяких договірних зобов'язань не виникає ані у дарувальника, ані у обдаровуваного

істотні умови

Предмет – не вилучене з цивільного обороту рухоме або нерухоме майно

Строк передачі речі (тільки в договорі дарування речей з обов'язком передати дарунок у майбутньому) – момент або період часу, коли дарувальник повинен передати річ обдаровуваному

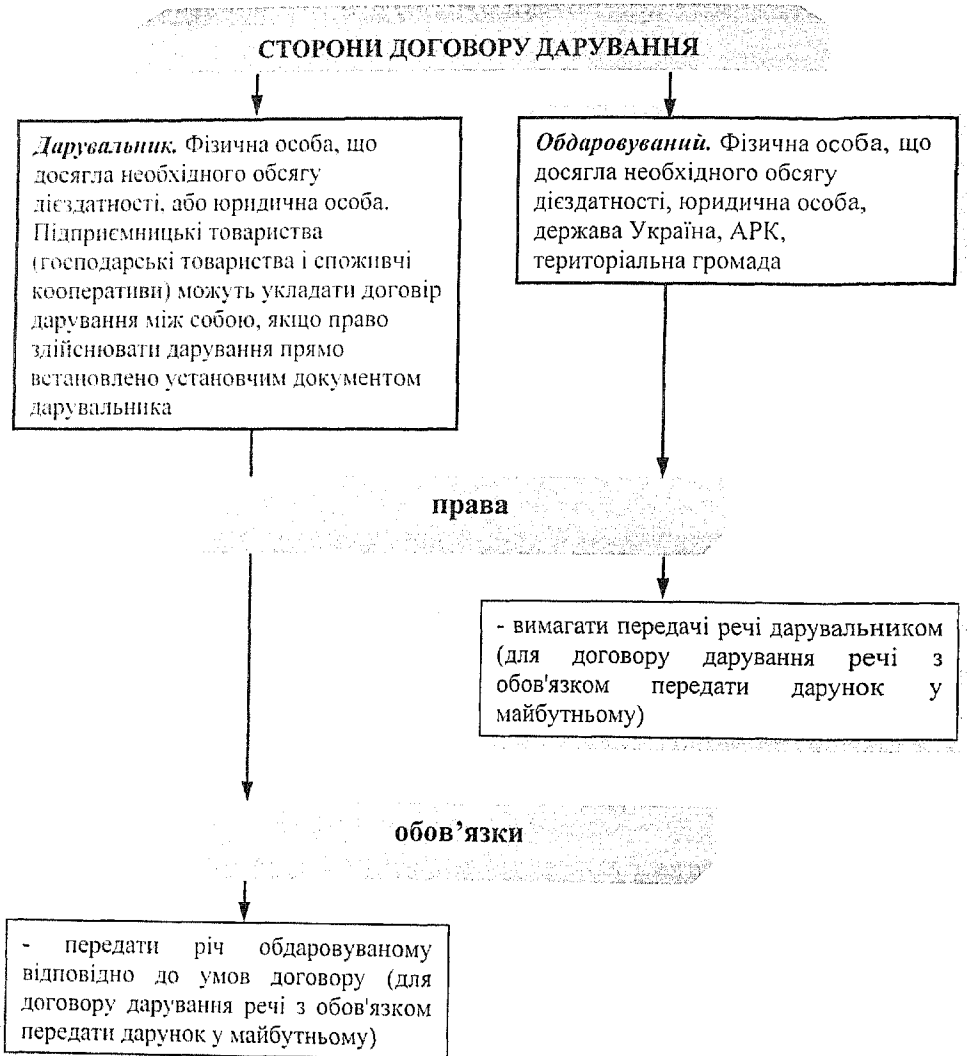
форма

Усна застосовується для договорів дарування предметів особистого користування та побутового призначення.

Проста письмова застосовується для договору дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому. Він укладається в письмовій формі, якщо згідно з законом не потрібним є нотаріальне посвідчення та (або) державна реєстрація такого договору.

Письмова нотаріальна застосовується при даруванні валютних цінностей на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Письмова нотаріальна з наступною державною реєстрацією договору застосовується при даруванні нерухомого майна

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПОЖЕРТВИ ЯК РІЗНОВИДУ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Пожертвою є дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, фізичним та юридичним особам, іншим суб'єктам цивільного права для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети

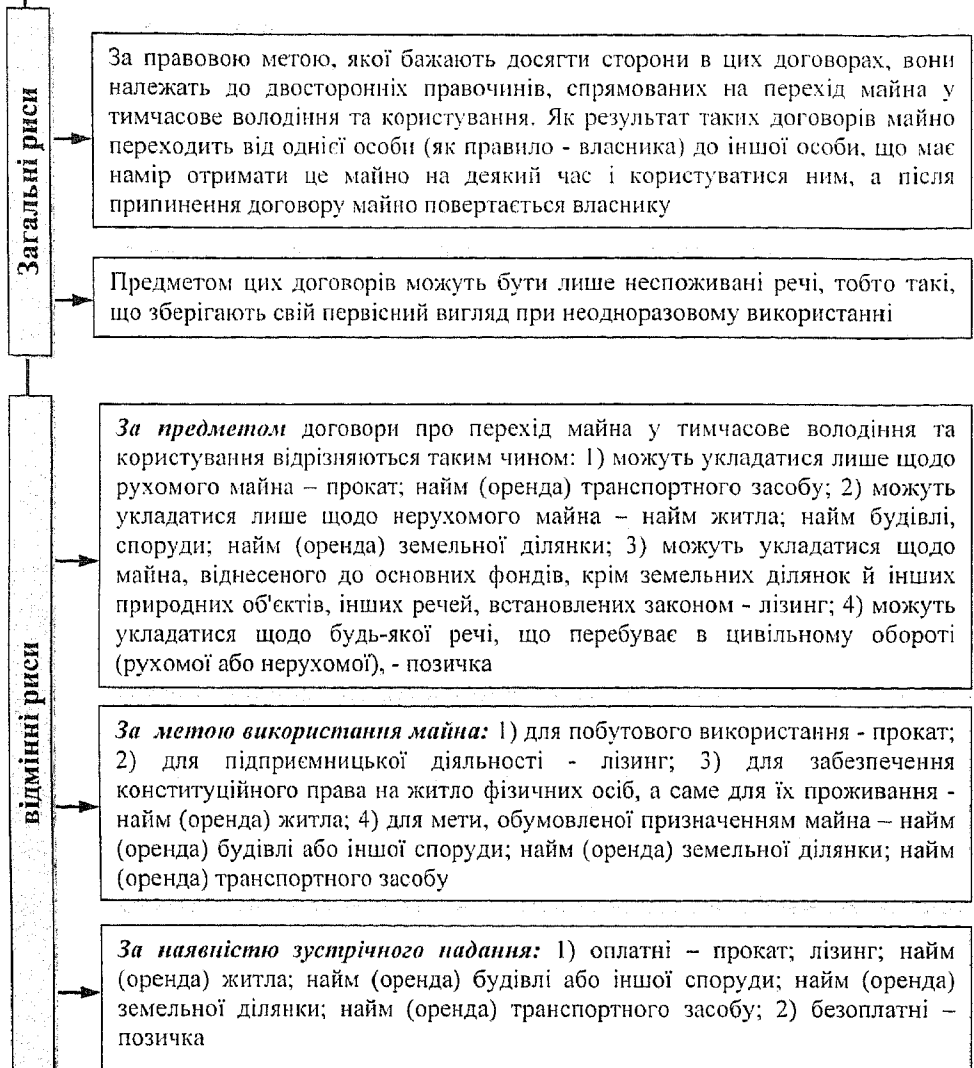
Пожертва передбачає передачу речі як умову укладання договору (ч.2 ст. 729 ЦК України). Тобто жертва може бути виключно реальним договором і не може породжувати обов'язок передати річ у майбутньому

Пожертвою є не будь-яке дарування, а лише дарування для досягнення певної, наперед обумовленої мети

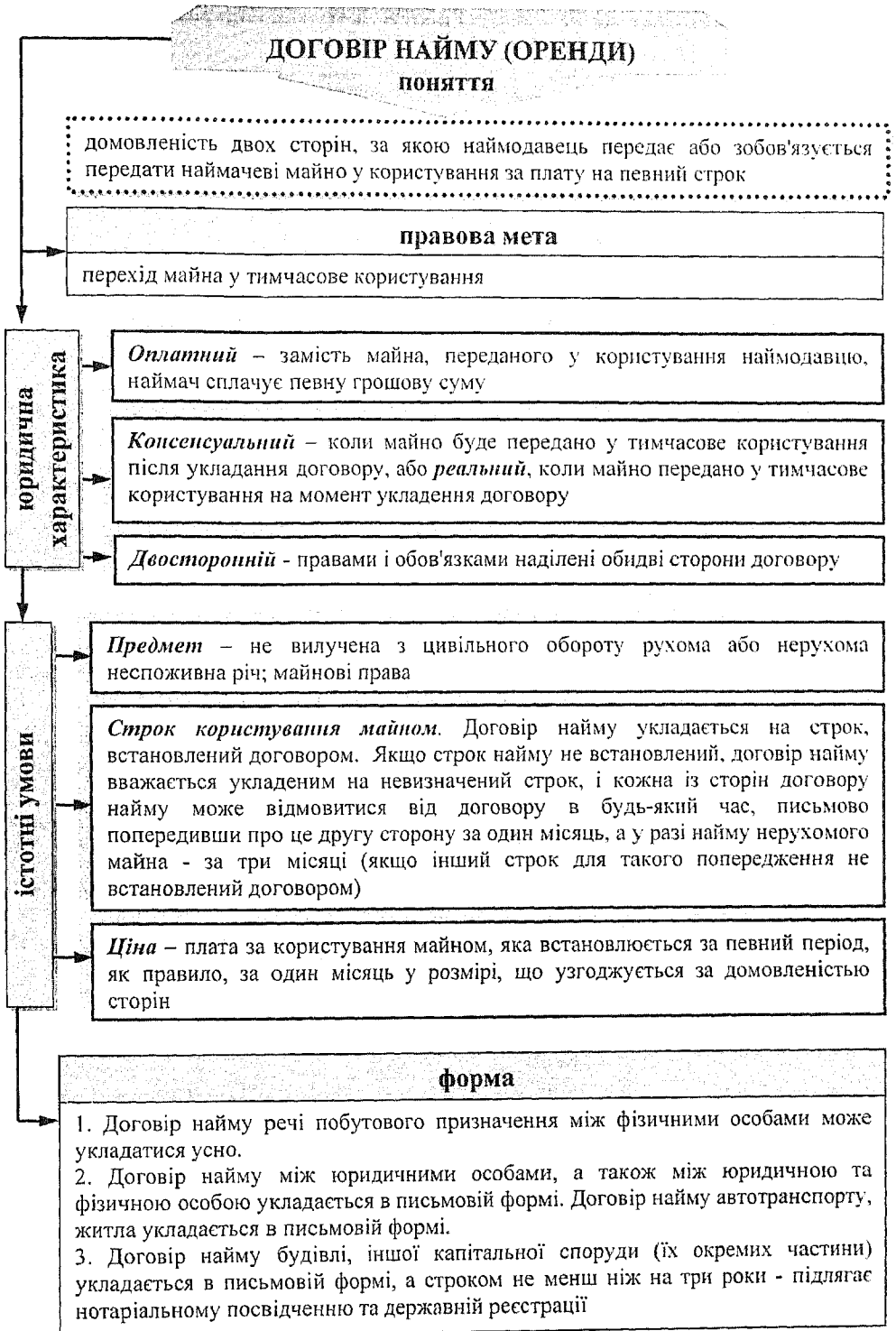
Пожертвувач має право контролювати використання майна відповідно до мети жертви та у разі недотримання такого використання вимагати розірвання договору і повернення йому речі

92. Договори про передачу майна у тимчасове володіння та користування: їхні види, спільні та відмінні риси

ДОГОВОРИ ПРО ПЕРЕДАЧУ МАЙНА У ТИМЧАСОВЕ ВОЛОДІННЯ ТА КОРИСТУВАННЯ

93. Найм (оренда)

КОРИСТУВАННЯ РІЧЧЮ, ПЕРЕДАНОЮ У НАЙМ

Наймач зобов'язаний користуватися річчю відповідно до її призначення та умов договору

Якщо наймач користується річчю, переданою йому в найм, не за її призначенням або з порушенням умов договору найму, наймодавець має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків

Наймач має право змінювати стан речі, переданої йому в найм, лише за згодою наймодавця

Наймачеві належить право власності на плоди, продукцію, доходи, одержані ним у результаті користування річчю, переданою у найм

ПІДНАЙМ

передання наймачем речі у користування іншій особі

Передання речі наймачем у користування іншій особі можливе лише за згодою наймодавця, якщо інше не встановлено договором або законом

Строк договору піднайму не може перевищувати строк договору найму

До договору піднайму застосовуються положення про договір найму

СТОРОНИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ)

Наймодавець.

Фізична або юридична особа - власник майна або особа, що має право передавати майно у найм (наприклад, довірчий управитель)

Наймач.

Фізична або юридична особа, що має необхідну для укладання договору дієздатність

права

- вимагати від наймача сплати встановленої договором суми за користування майном;
- вимагати здійснення поточного ремонту наймачем (якщо інше не встановлено договором);
- вимагати від наймача виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

- у випадку, якщо наймодавець не передає наймачеві майно, наймач має право за своїм вибором:
  - 1) вимагати від наймодавця передання майна і відшкодування збитків, завданих затримкою;
  - 2) відмовитися від договору найму і вимагати відшкодування завданих йому збитків;
- вимагати зменшення плати, якщо через обставини, за яких наймач не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася;
- вимагати здійснення капітального ремонту речі наймодавцем (крім випадку, коли обов'язок проводити капітальний ремонт покладений договором на наймодавця);
- вимагати від наймодавця виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

обов'язки

- передати майно наймачеві негайно або в строк, встановлений договором;
- попередити наймача про відомі наймодавцю недоліки майна;
- повідомити наймача про права третіх осіб на майно;
- проводити капітальний ремонт речі, якщо інше не встановлено договором або законом

- сплачувати встановлену договором плату за користування майном;
- здійснити поточний ремонт речі (якщо інше не передбачено договором);
- повернути річ після закінчення договору у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який визначено у договорі;
- користуватися річчю відповідно до її призначення і договору;
- усунути погіршення речі, які виникли за його вини

ПЕРЕВАЖНІ ПРАВА НАЙМАЧА

наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, після спливу строку договору має переважне право перед іншими особами на укладення договору найму на новий строк

наймач, який належно виконав свої обов'язки за договором найму, у разі продажу речі, переданої у найм, має переважне право перед іншими особами на її придбання

ПОЛІПШЕННЯ НАЙМАЧЕМ РЕЧІ, ПЕРЕДАНОЇ У НАЙМ

Наймач може поліпшити річ, яка є предметом договору найму, лише за згодою наймодавця

Якщо поліпшення можуть бути відокремлені від речі без її пошкодження, наймач має право на їх вилучення

Якщо поліпшення речі зроблені за згодою наймодавця, наймач має право на відшкодування вартості необхідних витрат або на зарахування їхньої вартості в рахунок плати за користування річчю

Якщо в результаті поліпшення, зробленого за згодою наймодавця, створена нова річ, наймач стає її співвласником. Частка наймача у праві власності відповідає вартості його витрат на поліпшення речі, якщо інше не встановлено договором або законом

Якщо наймач без згоди наймодавця зробив поліпшення, які не можна відокремити без шкоди для речі, він не має права на відшкодування їхньої вартості

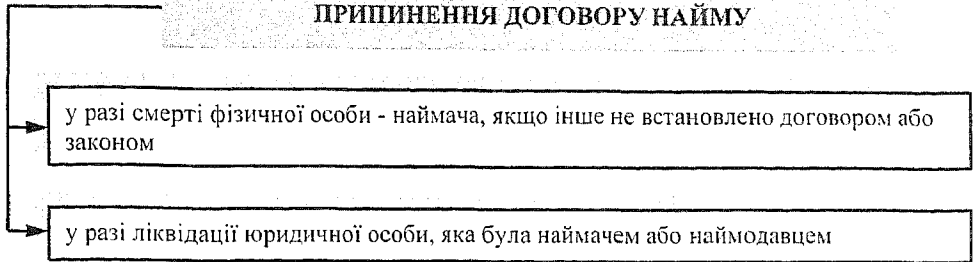
**НАСЛІДКИ ПОГІРШЕННЯ РЕЧІ,
ПЕРЕДАНОЇ У НАЙМ**

Наймач зобов'язаний усунути погіршення речі, які сталися з його вини

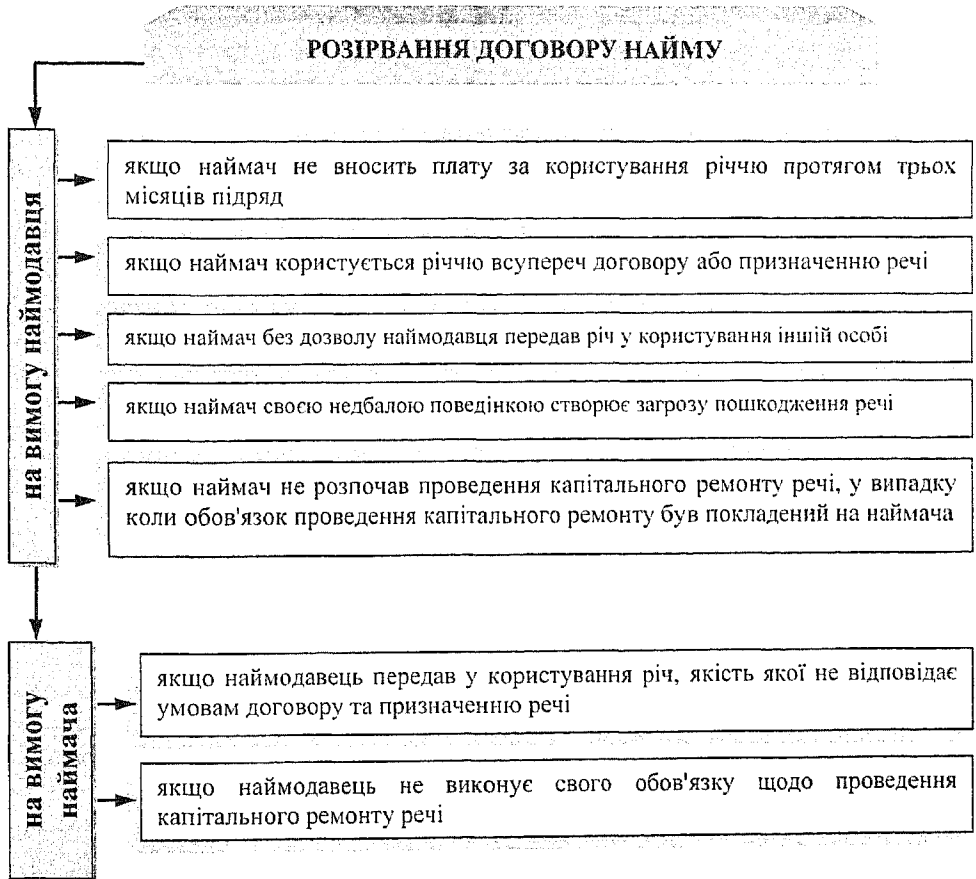
У разі неможливості відновлення речі наймодавець має право вимагати відшкодування завданих йому збитків

Наймач не відповідає за погіршення речі, якщо це сталося внаслідок нормального її зношення або упущень наймодавця

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ НАЙМУ

РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ НАЙМУ

94. Прокат

ДОГОВІР ПРОКАТУ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою наймодавець, що здійснює підприємницьку діяльність з передавання речей у найм, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві у користування за плату на певний строк

правова мета

перехід майна у тимчасове користування

юридична характеристика

Оплатний - замість переданого у користування майна інша сторона сплачує певну грошову суму

Консенсуальний – коли майно буде передано у тимчасове користування після укладення договору, або *реальний*, коли майно передається у тимчасове користування в момент укладення договору

Двосторонній - правами та обов'язками наділені обидві сторони договору

істотні умови

Предмет рухома річ, яка використовується для задоволення побутових невиробничих потреб або для виробничих потреб, якщо це встановлено договором

Ціна – плата за прокат речі встановлюється згідно з тарифами наймодавця

Строк користування майном. Договір прокату укладається на строк, встановлений договором, а якщо він ним не встановлений, договір прокату вважається укладеним на невизначений строк. Наймач у договорі прокату має право на відмову від договору з поверненням речі у будь-який час, що передбачає перерахування плати за прокат речі з урахуванням часу фактичного користування нею

форма

Усна або письмова, що визначається особливостями прокату окремих речей та угодою сторін

ВАЖЛИВО! 1. Договір прокату є договором прислання. Наймодавець може встановлювати типові умови договору прокату. Типові умови договору прокату не можуть порушувати прав наймачів, встановлених законом.

2. Договір прокату є публічним договором, укладається з кожною дієздатною особою, яка прийняла його умови.

3. Наймач у договорі прокату не має права на укладення договору пізнайму; не має права переважної купівлі речі у випадку її продажу; капітальний і поточний ремонт речі здійснює наймодавець

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

Наймодавець.

Фізична або юридична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність з передавання речей у найм

Наймач.

Як правило, фізична особа

права

- вимагати від наймача сплати встановленої договором суми за користування майном;
- вимагати від наймача виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

- у випадку якщо наймодавець не передає наймачеві майно, наймач має право за своїм вибором: 1) вимагати від наймодавця передавання майна і відшкодування збитків, завданих затримкою; 2) відмовитися від договору прокату і вимагати відшкодування завданих йому збитків;
- вимагати зменшення плати за прокат, якщо через обставини, за які наймач не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася;
- вимагати здійснення капітального і поточного ремонту речі наймодавцем;
- відмовитися від договору у будь-який час і вимагати перерахунку плати за прокат виходячи з часу фактичного користування річчю;
- вимагати від наймодавця виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

обов'язки

- передати майно наймачеві негайно або в строк, встановлений договором;
- попередити наймача про відомі наймодавцю недоліки майна;
- проводити капітальний та поточний ремонт речі

- сплачувати встановлену договором плату за користування майном;
- повернути річ після закінчення договору у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі;
- користуватися річчю відповідно до її призначення і договору;
- усунути погіршення речі, які виникли з його вини

95. Найм будівлі або іншої капітальної споруди

ДОГОВІР НАЙМУ БУДІВЛІ АБО ІНШОЇ КАПІТАЛЬНОЇ СПОРУДИ
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (наймодавець) передає або зобов'язується передати наймачеві будинок або іншу капітальну споруду в користування за плату на певний строк

права мета

перехід майна у тимчасове користування

юридична характеристика

Оплатний - за користування майном наймач сплачує наймодавцю певну грошову суму

Консенсуальний - коли майно буде передано у тимчасове користування після укладання договору, або *реальний*, коли на момент укладання договору майно передано наймачеві

Двосторонній - правами і обов'язками наділені обидві сторони договору

істотні умови

Предмет - нерухоме майно: будинок або інша капітальна споруда (їхня окрема частина). Одночасно наймачеві надається право користування земельною ділянкою, на якій знаходиться будинок (споруда), а також право користування земельною ділянкою у розмірі, необхідному для досягнення мети найму

Ціна - плата, яка складається з плати за користування будівлею або іншою капітальною спорудою і плати за користування земельною ділянкою. Плата за користування майном може вноситися за домовленістю в грошовій або натуральній формі. Якщо ціна в договорі не встановлена й не може бути визначена виходячи з його умов, вона визначається виходячи із звичайних цін, які склалися на аналогічні товари на момент укладання договору, з урахуванням споживчих якостей речі й інших обставин, які мають істотне значення. Плата за користування майном вноситься щомісяця, якщо інше не встановлено договором

Строк користування майном встановлюється у договорі за погодженням сторін

форма

Письмова. Якщо договір укладений на строк не менше ніж на ТРИ роки, він підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації

СТОРОНИ ДОГОВОРУ НАЙМУ БУДІВЛІ АБО ІНШОЇ КАПІТАЛЬНОЇ СПОРУДИ

Наймодавець.

Фізична або юридична особа, що має необхідну для укладання договору дієздатність

Наймач.

Фізична або юридична особа, яка має необхідну для укладання договору дієздатність

права

- вимагати від наймача сплати встановленої договором суми за користування будівлею, капітальною спорудою;
- вимагати від наймача здійснення поточного ремонту (крім випадку, коли обов'язок проводити поточний ремонт покладений договором на наймодавця);
- вимагати від наймача виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

- у випадку, якщо наймодавець не передає наймачеві майно, наймач має право за своїм вибором: 1) вимагати від наймодавця передання майна і відшкодування збитків, завданих затримкою; 2) відмовитися від договору найму і вимагати відшкодування завданих йому збитків;
- вимагати зменшення плати, якщо через обставини, за які наймач не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася;
- вимагати здійснення капітального ремонту речі наймодавцем (крім випадку, коли обов'язок проводити капітальний ремонт покладений договором на наймача);
- вимагати від наймодавця виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

обов'язки

- передати будівлю, капітальну споруду наймачеві негайно або в строк, встановлений договором;
- попередити наймача про відомі наймодавцю недоліки майна
- повідомити наймача про права третіх осіб на майно;
- проводити капітальний ремонт речі, якщо інше не встановлено договором або законом;
- при передачі речі в користування і її поверненні підписати відповідний акт про це (ч. 1 ст. 795 ЦК України)

- сплачувати встановлену договором плату за користування майном;
- здійснювати поточний ремонт речі (якщо інше не передбачено договором);
- повернути річ після закінчення договору у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі;
- користуватися річчю відповідно до її призначення і договору;
- усунути погіршення речі, які виникли з його вини;
- при одержанні речі в користування і її поверненні підписати відповідний акт про це (ч. 1 ст. 795 ЦК України)

96. Найм (оренда) транспортного засобу

ДОГОВІР НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (наймодавець) передає або зобов'язується передати наймачеві транспортний засіб у користування за плату на певний строк

правова мета

перехід майна у тимчасове користування

види

З екіпажем - транспортний засіб передається у найм і далі керується, а також обслуговується екіпажем (кваліфікованим персоналом) наймодавця. При цьому наймодавець несе витрати на утримання екіпажу

Без екіпажу - транспортний засіб передається в найм і керується наймачем

юридична характеристика

Оплатний - замість переданого у користування майна інша сторона сплачує певну грошову суму

Консенсуальний - коли майно буде передано у тимчасове користування після укладення договору, або *реальний*, коли майно передається у тимчасове користування в момент укладання договору

Двосторонній - правами і обов'язками наділені обидві сторони договору

істотні умови

Предмет - рухоме майно у вигляді транспортного засобу: повітряні, морські, річкові судна, а також наземні самохідні транспортні засоби тощо

Ціна - плата за користування транспортним засобом

Строк користування майном. Договір найму укладається на строк, встановлений договором. Якщо строк найму не встановлений, договір найму вважається укладеним на невизначений строк, і кожна із сторін договору найму може відмовитися від договору в будь-який час, письмово попередивши про це другу сторону за один місяць

форма

Письмова. Договір найму транспортного засобу за участю фізичної особи підлягає нотаріальному посвідченню

СТОРОНИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

Наймодавець.

Фізична або юридична особа, що має необхідну для укладання договору дієздатність

Наймач.

Фізична або юридична особа, що має необхідну для укладання договору дієздатність

права

- вимагати від наймача сплати встановленої договором суми за користування транспортним засобом;
- вимагати підтримки транспортного засобу наймачем у належному технічному стані;
- вимагати від наймача виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

- укласти від свого імені без згоди наймодавця договори перевезення й інші договори відповідно до призначення транспортного засобу;
- у випадку якщо наймодавець не передає наймачеві майно, наймач має право за своїм вибором: 1) вимагати від наймодавця передання майна і відшкодування збитків, завданих затримкою; 2) відмовитися від договору найму і вимагати відшкодування завданих йому збитків;
- вимагати зменшення плати, якщо через обставини, за які наймач не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася;
- вимагати здійснення капітального ремонту речі наймодавцем (крім випадку, коли обов'язок проводити капітальний ремонт покладений договором на наймача);
- вимагати від наймодавця виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

обов'язки

- передати майно наймачеві негайно або в строк, встановлений договором;
- попередити наймача про відомі наймодавцю недоліки майна
- повідомити наймача про права третіх осіб на майно;
- проводити капітальний ремонт речі, якщо інше не встановлено договором або законом;
- застрахувати транспортний засіб;
- нести витрати на утримання екіпажу (у договорі найму транспортного засобу з екіпажем)

- нести витрати, пов'язані з використанням транспортного засобу, в тому числі сплачувати відповідні податки;
- сплачувати встановлену договором суму за користування транспортним засобом;
- підтримувати транспортний засіб у належному технічному стані;
- повернути транспортний засіб після закінчення договору у стані, в якому він був одержаний, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі;
- користуватися транспортним засобом відповідно до його призначення і умов договору;
- усунути погіршення транспортного засобу, які виникли з його вини

97. Лізинг

ДОГОВІР ЛІЗИНГУ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості з лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі)

правова мета

перехід майна у тимчасове користування

юридична характеристика

Оплатний - замість переданого у користування лізингодавцем майна, лізингоодержувач сплачує лізингові платежі

Консенсуальний - у разі коли майно буде передано у тимчасове користування після укладення договору, або **реальний**, коли майно передається у тимчасове користування в момент укладення договору

Двосторонній - правами і обов'язками наділені обидві сторони договору

істотні умови

Предмет - не вилучене з цивільного обороту майно; неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками, віднесена відповідно до законодавства до основних фондів. Не можуть бути предметом договору лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, а також інші речі, встановлені законом

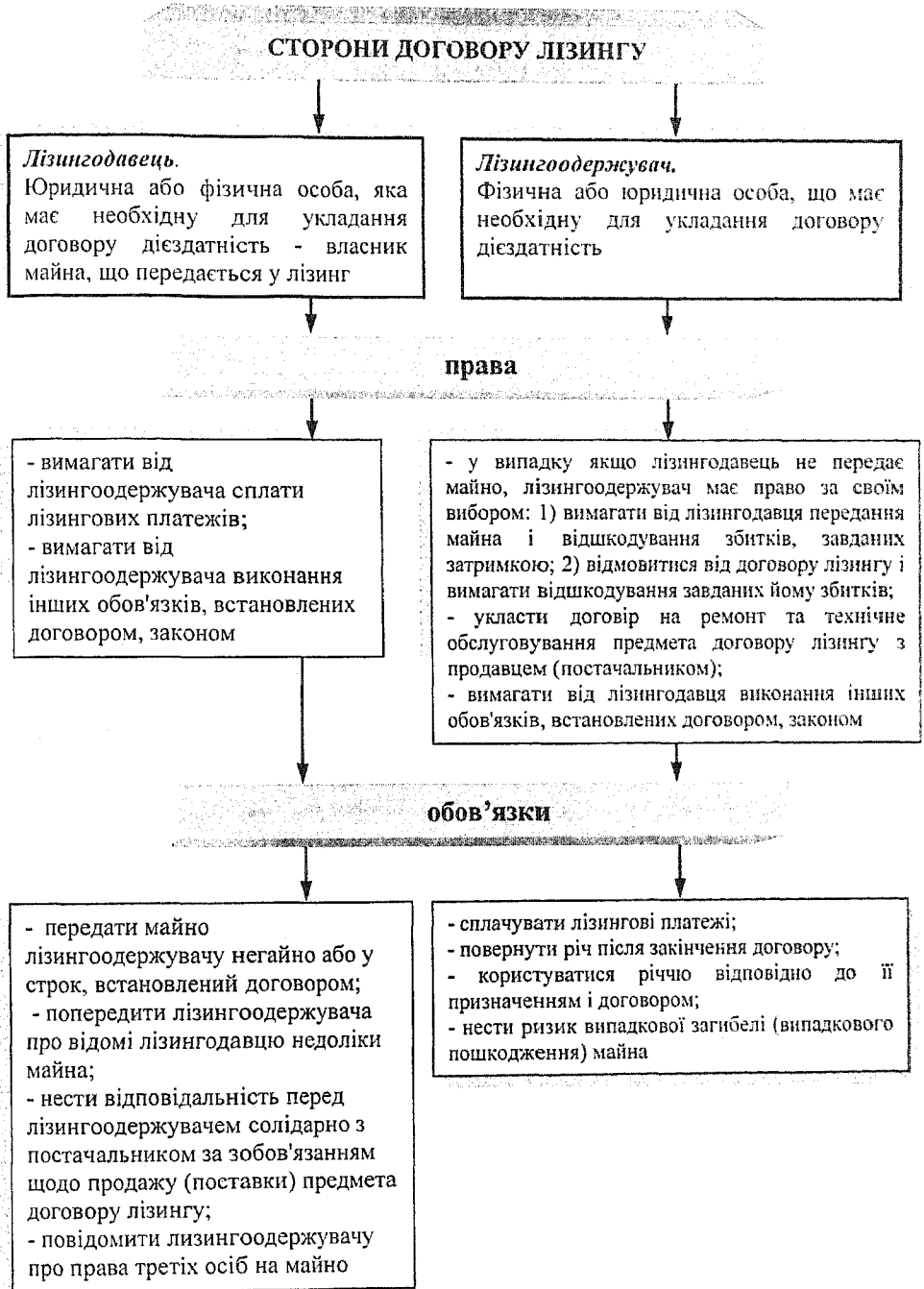
Ціна - лізингові платежі, які вносяться щомісяця, якщо інше не встановлено договором

Строк користування майном встановлюється договором. Як правило, договір лізингу укладається на тривалий строк

форма

Договір лізингу укладається в письмовій формі

ВАЖЛИВО! Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження майна несе лізингоодержувач, якщо інше не встановлено договором або законом (крім прострочення передання предмета договору лізингу лізингоодержувачу, де даний ризик несе сторона, яка прострочила).

98. Найм (оренда) житла

ДОГОВІР НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона - власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому на певний строк за плату

права мета

перехід житла у тимчасове користування для проживання

юридична характеристика

Оплатний - замість переданого у користування житла наймач сплачує певну грошову суму

Консенсуальний - коли майно буде передано у тимчасове користування після укладення договору, або *реальний*, коли майно передається у тимчасове користування в момент укладення договору

Двосторонній - права і обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет - житлове приміщення або його частина. Це може бути квартира; кімната у квартирі; житловий будинок; садиба; частина будинку або садиби, які придатні для проживання та які перебувають у приватній власності. Найм житла, що перебуває в державній або комунальній власності, регулюється спеціальним житловим законодавством

Ціна - плата за користування житлом, що встановлюється у договорі найму житла.

Наймач вносить плату за користування житлом у строк, встановлений договором найму житла. Якщо строк внесення плати за користування житлом не встановлений договором, наймач вносить її щомісяця. Якщо законом встановлений максимальний розмір плати за користування житлом, плата, встановлена у договорі, не може перевищувати цього розміру

Строк користування житлом встановлюється у договорі найму житла за згодою сторін. Якщо у договорі строк не встановлений, договір вважається укладеним на П'ЯТЬ років

форма

Договір найму житла укладається в письмовій формі

ВАЖЛИВО! У разі зміни власника житла, переданого у найм, до нового власника переходять права та обов'язки наймодавця (ст. 814 ЦК України).

СТОРОНИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

Наймодавець.

Фізична або юридична особа, яка має необхідну для укладання договору дієздатність

Наймач. Фізична особа, яка має необхідну для укладання договору дієздатність. Юридична особа може бути наймачем тільки у випадку, якщо вона надалі передасть житло у користування (піднайм) фізичній особі

права

- вимагати від наймача сплати встановленої плати за користування житлом;
- вимагати від наймача здійснення поточного ремонту наймачем (якщо інше не передбачено договором);
- вимагати від наймача виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

- у випадку якщо наймодавець не передає наймачеві майно, наймач має право за своїм вибором: 1) вимагати від наймодавця передання майна і відшкодування збитків, завданих затримкою; 2) відмовитися від договору найму і вимагати відшкодування завданих йому збитків;
- вимагати зменшення плати, якщо через обставини, за які наймач не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася;
- вимагати здійснення капітального ремонту речі наймодавцем (крім випадку, коли обов'язок проводити капітальний ремонт покладений договором на наймача);
- вселяти за погодженням із наймодавцем у житло інших осіб для проживання у ньому;
- вимагати від наймодавця виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

обов'язки

- передати майно наймачеві негайно або в строк, встановлений договором;
- попередити наймача про відомі наймодавцю недоліки майна
- повідомити наймача про права третіх осіб на майно;
- проводити капітальний ремонт речі, якщо інше не встановлено договором або законом

- використовувати житло винятково для проживання в ньому;
- забезпечувати збереження житла й підтримувати його у належному стані;
- утримуватися від переобладнання і реконструкції житла без згоди наймодавця;
- вчасно вносити плату за житло, а також за комунальні послуги, якщо інше не встановлено договором найму;
- здійснювати поточний ремонт житла, якщо інше не встановлено договором;
- звільнити житло після закінчення договору у стані, в якому воно була одержано, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі

РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

ВАЖЛИВО! У разі розірвання договору найму житла наймач та інші особи, які проживали у помешканні, підлягають виселенню з житла на підставі рішення суду, без надання їм іншого житла (ст. 826 ЦК України)

99. Позичка

ДОГОВІР ПОЗИЧКИ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (позичкодавець) безоплатно передає або зобов'язується передати другій стороні (користувачеві) річ для користування протягом встановленого строку

правова мета

перехід майна у тимчасове користування

юридична характеристика

Безоплатний - позичкодавець передає користувачеві річ без одержання зустрічного майнового надання від користувача

Консенсуальний - коли майно буде передано у тимчасове користування після укладення договору, або *реальний*, коли майно передається у тимчасове користування в момент укладення договору

Двосторонній - правами і обов'язками наділені обидві сторони договору

істотні умови

Предмет - не вилучена з цивільного обороту рухома або нерухома неспоживана річ

Строк користування майном. Договір позички укладається на строк, встановлений договором. Якщо сторони не встановили строку користування річчю, він визначається відповідно до мети користування нею

форма

1. Договір позички речі побутового призначення між фізичними особами може укладатися усно.
2. Договір позички між юридичними особами, а також між юридичною та фізичною особою укладається у письмовій формі.
3. Договір позички будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремої частини) укладається у письмовій формі, а строком не менш одного року - підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.
4. Договір позички транспортного засобу, в якому хоча б однією стороною є фізична особа, укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню

ВАЖЛИВО! Користування річчю вважається безоплатним, якщо сторони прямо домовилися про це або якщо це впливає із суті відносин між ними.

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ

Позичкодавець.

Фізична або юридична особа. Особа, яка здійснює управління майном, може бути позичкодавцем за згодою власника.
Юридична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність, не може передавати речі у безоплатне користування особі, яка є її засновником, учасником, керівником, членом її органу управління або контролю

Користувач.

Фізична або юридична особа, яка має необхідну для укладання договору дієздатність

права

- вимагати від користувача використання речі відповідно до призначення або мети, встановленої у договорі;
- вимагати повернення речі після закінчення договору від користувача у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі;
- вимагати від користувача виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

- вимагати передачі майна позичкодавцем у стані, обумовленому призначенням майна або умовами договору;
- вимагати від позичкодавця виконання інших обов'язків, встановлених договором, законом

Обов'язки

- передати майно користувачеві негайно або в строк, встановлений договором;
- попередити користувача про відомі позичкодавцю недоліки майна;
- повідомити користувача про права третіх осіб на майно

- користуватися річчю відповідно до її призначення або до мети, встановленої у договорі;
- користуватися річчю особисто, якщо інше не встановлено договором;
- повернути річ після закінчення договору у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ

У разі смерті фізичної особи – користувача, якщо інше не встановлено договором

У разі ліквідації юридичної особи, що була користувачем, якщо інше не встановлено договором

РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ

на вимогу позичкодавця

У зв'язку з непередбаченими (у момент укладання договору) обставинами річ стала потрібною позичкодавцю

Користування річчю не відповідає її призначенню та умовам договору

Річ без згоди з позичкодавцем та всупереч договору передана користувачем у користування іншій особі

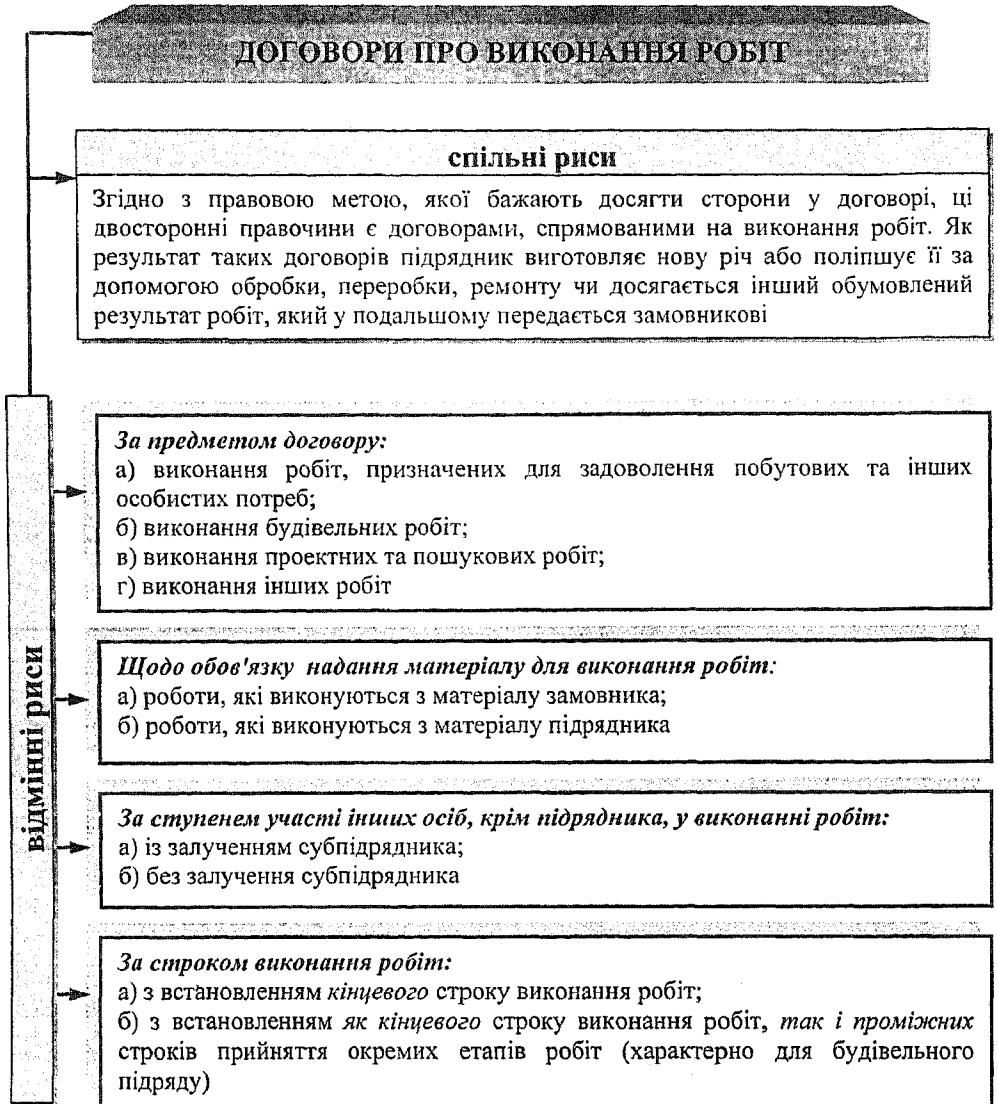
У результаті недбалого поводження з річчю вона може бути знищена або пошкоджена

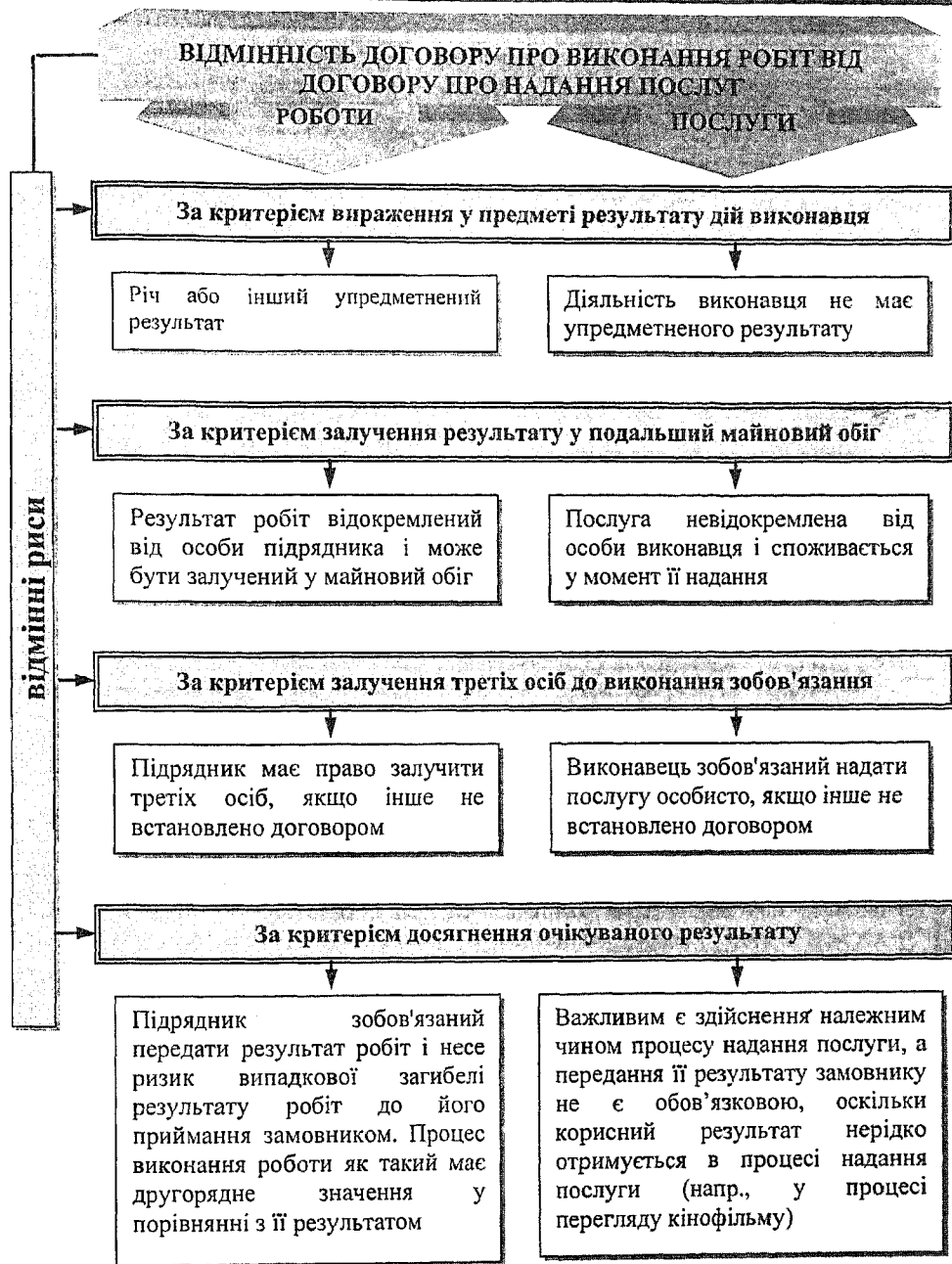
Якщо річ, що перебуває у безстроковій позичці, перейшла у власність іншої особи, новий власник вправі вимагати розірвання такого договору, повідомивши користувача у строк, що відповідає меті позички

на вимогу користувача

У будь-який час незалежно від строку договору. Якщо річ потребує особливого догляду або зберігання, користувач зобов'язаний повідомити позичкодавця про відмову від договору позички не пізніше як за 31М днів до повернення речі

100. Спільні та відмінні риси договорів про виконання робіт

101. Підряд

ДОГОВІР ПІДРЯДУ
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу

правова мета

Виконання певних робіт: виготовлення, обробка, переробка, ремонт речі або виконання іншої роботи з переданням її результату замовникові

юридична характеристика

Оплатний - замість виконаної підрядником роботи інша сторона (замовник) сплачує певну грошову суму

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет – результат виконаної роботи у вигляді виготовлення, обробки, переробки, ремонту речі або результату виконання іншої роботи. Результат роботи повинен бути наочним та віддільним від діяльності підрядника

Ціна роботи у договорі підряду включає відшкодування витрат підрядника та плату за виконану ним роботу. Ціна роботи або способи її визначення обумовлюються у договорі підряду. В іншому випадку ціна встановлюється за рішенням суду на основі цін, що зазвичай застосовуються за аналогічні роботи з урахуванням необхідних витрат, визначених сторонами.

Ціна у договорі підряду може бути визначена у кошторисі. Якщо робота виконується відповідно до кошторису, складеного підрядником, кошторис набирає чинності та стає частиною договору підряду з моменту підтвердження його замовником. Кошторис на виконання робіт може бути приблизним або твердим. Кошторис є твердим, якщо інше не встановлено договором

Строк виконання роботи (її окремих етапів) встановлюється у договорі підряду за згодою сторін. Якщо у договорі підряду не встановлені строки виконання роботи, підрядник зобов'язаний виконати роботу, а замовник має право вимагати її виконання у розумні строки, відповідно до сутності зобов'язання, характеру та обсягів роботи та звичаїв ділового обороту

форма

Договір підряду, як правило, укладається у простій письмовій формі. За згодою сторін можливим є нотаріальне посвідчення договору підряду

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

Підрядник. Фізична або юридична особа, яка має необхідну дієздатність. Для виконання деяких видів робіт необхідна ліцензія на їх проведення

Замовник. Фізична або юридична особа, яка має необхідну дієздатність

обов'язки

- виконати роботу, встановлену договором підряду із свого матеріалу і своїми засобами, якщо інше не встановлено договором;
- відзвітувати перед замовником про використання матеріалу, повернути його залишок (якщо робота виконувалася з матеріалу замовника);
- вжити всіх заходів для збереження майна, переданого замовником;
- вчасно попередити замовника: 1) про недоброякісність або непридатність матеріалу, одержаного від замовника; 2) про те, що додержання вказівок замовника загрожує якості або придатності результату роботи; 3) про наявність інших обставин, що не залежать від підрядника, які загрожують якості або придатності результату роботи;
- відмовитися від договору підряду, маючи право на відшкодування збитків, якщо використання недоброякісного або непридатного матеріалу чи додержання вказівок замовника загрожує життю та здоров'ю людей чи призводить до порушення екологічних, санітарних правил, правил безпеки людей та інших вимог;
- передати замовникові разом із результатом роботи інформацію щодо експлуатації або іншого використання предмета договору підряду, якщо це передбачено договором або якщо без такої інформації використання результату роботи для цілей, визначених договором, є неможливим

- сприяти підрядникові у виконанні роботи у випадках, у обсязі та в порядку, встановлених договором підряду;
- прийняти роботу, виконану підрядником відповідно до договору підряду, оглянути її і у разі виявлення допущених у роботі відступлень від умов договору або інших недоліків негайно заявити про них підрядникові;
- сплатити підрядникові обумовлену ціну після остаточної здачі роботи за умови, що роботу виконано належним чином, якщо договором не була передбачена попередня оплата виконаної роботи або окремих її етапів

права

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПІДРЯДНИК І СУБПІДРЯДНИК

Підрядник має право, якщо інше не встановлено договором, залучити до виконання роботи інших осіб (субпідрядників), залишаючись відповідальним перед замовником за результат їхньої роботи. У цьому разі підрядник виступає перед замовником як генеральний підрядник, а перед субпідрядником - як замовник

Генеральний підрядник відповідає перед субпідрядником за невиконання або неналежне виконання замовником своїх обов'язків за договором підряду, а перед замовником - за порушення субпідрядником свого обов'язку

Замовник і субпідрядник не мають права пред'являти один одному вимоги, пов'язані з порушенням договорів, укладених кожним із них з генеральним підрядником, якщо інше не встановлено договором або законом

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДРЯДНИКА ЗА НЕНАЛЕЖНУ ЯКІСТЬ РОБОТИ

Якщо робота виконана підрядником з відступленнями від умов договору підряду, які погіршили роботу, або з іншими недоліками, які роблять її непридатною для використання відповідно до договору або для звичайного використання роботи такого характеру, замовник має право, якщо інше не встановлено договором або законом, за своїм вибором вимагати від підрядника:

- 1) безоплатного усунення недоліків у роботі в розумний строк;
- 2) пропорційного зменшення ціни роботи;
- 3) відшкодування своїх витрат на усунення недоліків, якщо право замовника усунути їх встановлено договором

Підрядник має право замість усунення недоліків роботи, за які він відповідає, безоплатно виконати роботу заново з відшкодуванням замовникові збитків, завданих простроченням виконання. У цьому разі замовник зобов'язаний повернути раніше передану йому роботу підрядникові, якщо за характером роботи таке повернення можливе

Якщо відступлення в роботі від умов договору підряду або інші недоліки у роботі є істотними та такими, що не можуть бути усунені, або не були усунені у встановлений замовником розумний строк, замовник має право відмовитися від договору та вимагати відшкодування збитків

Умова договору підряду про звільнення підрядника від відповідальності за певні недоліки роботи не звільняє підрядника від відповідальності за недоліки, які виникли внаслідок його умисних дій або бездіяльності

Підрядник, який надав матеріал для виконання роботи, відповідає за його якість відповідно до положень про відповідальність продавця за товари неналежної якості

102. Побутовий підряд

ДОГОВІР ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою підрядник, який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується виконати за завданням фізичної особи (замовника) певну роботу, призначену для задоволення побутових та інших особистих потреб, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу

права мета

Виконання певних робіт, призначених для задоволення побутових та інших особистих потреб, а саме: виготовлення, обробка, переробка, ремонт речі або виконання іншої роботи з передачею її результату замовникові

юридична характеристика

Оплатний - замість виконаної підрядником роботи інша сторона (замовник) сплачує певну грошову суму

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет - результат виконаної роботи у вигляді виготовлення, обробки, переробки, ремонту речі або результат виконання іншої роботи, призначеної для задоволення побутових та інших особистих потреб

Ціна роботи - визначається за погодженням сторін, якщо інше не передбачено у встановленому порядку преїскурантами (цінниками), тарифами тощо. Робота оплачується замовником після її остаточного передання підрядником. За згодою замовника робота може бути ним оплачена при укладенні договору побутового підряду шляхом видачі авансу або у повному обсязі

Строк виконання роботи (її окремих етапів) встановлюється у договорі побутового підряду за згодою сторін. Якщо у договорі побутового підряду не встановлені строки виконання роботи, підрядник зобов'язаний виконати роботу, а замовник має право вимагати її виконання у розумні строки, відповідно до суті зобов'язання, характеру та обсягів роботи та звичаїв ділового обороту, а також з урахуванням законодавства про захист прав споживачів

форма

Договір побутового підряду укладається, як правило, у простій письмовій формі з видачею квитанції або іншого письмового документа замовникові

ВАЖЛИВО! 1. Договір побутового підряду є публічним договором.
2. До відносин за договором побутового підряду, крім іншого, застосовується законодавство про захист прав споживачів.

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ

Підрядник.

Фізична особа - підприємець або юридична особа, яка здійснює відповідну підприємницьку діяльність

Замовник.

Фізична особа, яка має намір замовити роботу для задоволення побутових та інших особистих потреб

обов'язки

- виконати роботу, визначену договором, якість якої повинна відповідати договору, а також вимогам нормативних документів та інформації, наданої підрядником замовникові;
 - відзвітувати перед замовником про використання матеріалу, повернути його залишок (якщо робота виконувалася з матеріалу замовника);
 - передати замовникові разом з результатом роботи інформацію щодо експлуатації або іншого використання предмета договору підряду, якщо це передбачено договором або якщо без такої інформації використання результату роботи для цілей, визначених договором, є неможливим

- прийняти виконану належним чином роботу;
 - сплатити підрядникові обумовлену ціну після остаточної здачі роботи за умови, що роботу виконано належним чином та у погоджений строк або, за згодою замовника, достроково, якщо договором не була передбачена попередня оплата виконаної роботи

права

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ РОБОТИ ЗА ДОГОВОРОМ ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ З МАТЕРІАЛУ ПІДРЯДНИКА

За договором побутового підряду підрядник виконує роботу зі свого матеріалу, а за бажанням замовника - з його матеріалу

Якщо робота виконується з матеріалу підрядника, вартість матеріалу оплачується замовником частково або в повному обсязі, за погодженням сторін, з остаточним розрахунком при одержанні замовником виконаної підрядником роботи. У випадках, передбачених договором, матеріал може бути наданий підрядником у кредит (із розстроченням платежу). Подальша зміна ціни наданого в кредит матеріалу не призводить до перерахунку, якщо інше не встановлено договором

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ РОБОТИ ЗА ДОГОВОРОМ ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ З МАТЕРІАЛУ ЗАМОВНИКА

Якщо робота виконується з матеріалу замовника, у квитанції або іншому документі, що видається підрядником при укладанні договору побутового підряду, вказуються точне найменування матеріалу, його кількість і оцінка, здійснена за погодженням сторін

103. Будівельний підряд

ДОГОВІР БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою підрядник зобов'язується збудувати і здати у встановлений строк об'єкт або виконати інші будівельні роботи відповідно до проектно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується надати підрядникові будівельний майданчик (фронт робіт), передати затверджену проектно-кошторисну документацію, якщо цей обов'язок не покладається на підрядника, прийняти об'єкт або закінчені будівельні роботи та оплатити їх

правова мета

Виконання певної роботи, а саме - будівництва й здачу у встановлений строк об'єкта або виконання інших будівельних робіт відповідно до проектно-кошторисної документації

юридична характеристика

Оплатний - замість виконаної підрядником роботи інша сторона (замовник) сплачує певну грошову суму

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет - результат виконаної роботи у вигляді збудованого та зданого об'єкта (будинку, споруди) або результат виконання інших будівельних робіт, зроблених відповідно до договору, проектно-кошторисної документації

Ціна роботи в договорі будівельного підряду включає відшкодування витрат підрядника та плату за виконану ним роботу. Ціна роботи встановлюється в договорі будівельного підряду відповідно до погодженого сторонами кошторису (ст. 877 ЦК України)

Строк виконання роботи (її окремих етапів) встановлюється в договорі будівельного підряду за згодою сторін з урахуванням погодженої сторонами проектно-кошторисної документації

Склад, зміст, строк надання проектно-кошторисної документації (ч. 2 ст. 877 ЦК України)

форма

Договір будівельного підряду укладається в письмовій формі

ВАЖЛИВО! Власником об'єкта будівництва або результату інших будівельних робіт є замовник, якщо інше не передбачено договором.

ПРОЕКТНО-КОШТОРИСНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Підрядник зобов'язаний здійснювати будівництво та пов'язані з ним будівельні роботи відповідно до проектної документації, що визначає обсяг і зміст робіт та інші вимоги, які ставляться до робіт та до кошторису, що визначає ціну робіт.

Підрядник зобов'язаний виконати усі роботи, визначені у проектній документації та в кошторисі (проектно-кошторисній документації), якщо інше не встановлено договором будівельного підяду

Договором будівельного підяду мають бути визначені склад і зміст проектно-кошторисної документації, а також має бути визначено, яка із сторін і в який строк зобов'язана надати відповідну документацію

Підрядник, який виявив у ході будівництва не враховані проектною документацією роботи і необхідність у зв'язку з цим проведення додаткових робіт і збільшення кошторису, зобов'язаний повідомити про це замовника.

У разі неодержання від замовника в розумний строк відповіді на своє повідомлення підрядник зобов'язаний зупинити відповідні роботи з віднесенням збитків, завданих цим зупиненням, на замовника. Замовник звільняється від відшкодування цих збитків, якщо доведе, що у проведенні додаткових робіт немає необхідності

Якщо підрядник не виконав обов'язку, встановленого вище, він позбавляється права вимагати від замовника плату за виконані додаткові роботи і права на відшкодування завданих цим збитків, якщо не доведе, що його негайні дії були необхідними в інтересах замовника, зокрема у зв'язку з тим, що зупинення роботи могло призвести до знищення або пошкодження об'єкта будівництва

СТОРОНИ ДОГОВОРУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Підрядник. Фізична або юридична особа, яка має необхідну дієздатність. Для виконання деяких видів будівельних робіт необхідний дозвіл на їхнє проведення

Замовник. Фізична або юридична особа, яка має необхідну дієздатність

обов'язки

- виконати роботу, встановлену договором будівельного підряду із свого матеріалу і своїми засобами, якщо інше не встановлено договором;
- відзвітувати перед замовником про використання матеріалу, повернути його залишок (якщо робота виконувалася з матеріалу замовника);
- вжити всіх заходів для збереження майна, переданого замовником;
- вчасно попередити замовника: 1) про недоброякісність або непридатність матеріалу, одержаного від замовника; 2) про те, що додержання вказівок замовника загрожує якості або придатності результату роботи; 3) про наявність інших обставин, що не залежать від підрядника, які загрожують якості або придатності результату роботи;
- відмовитися від договору будівельного підряду, маючи право на відшкодування збитків, якщо використання недоброякісного або непридатного матеріалу чи додержання вказівок замовника загрожує життю та здоров'ю людей чи призводить до порушення екологічних, санітарних правил, правил безпеки людей та інших вимог

- надати підряднику будівельний майданчик;
- передати підрядникові затверджену проектно-кошторисну документацію (якщо цей обов'язок не покладений на підрядника);
- сприяти підрядникові у виконанні роботи у випадках, в обсязі та в порядку, встановлених договором підряду;
- прийняти роботу, виконану підрядником відповідно до договору будівельного підряду, оглянути її і в разі виявлення допущених у роботі відступлень від умов договору або інших недоліків негайно заявити про них підрядникові

права

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

ПЕРЕДАННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ РОБІТ ЗА БУДІВЕЛЬНИМ ПІДРЯДОМ

Замовник, який одержав повідомлення підрядника про готовність до передавання робіт, виконаних за договором будівельного підряду, або, якщо це передбачено договором, - етапу робіт, зобов'язаний негайно розпочати їх прийняття

Замовник організовує та здійснює прийняття робіт за свій рахунок, якщо інше не встановлено договором. У прийнятті робіт мають брати участь представники органів державної влади та органів місцевого самоврядування у випадках, встановлених законом або іншими нормативно-правовими актами

Замовник, який попередньо прийняв окремі етапи робіт, несе ризик їх знищення або пошкодження не з вини підрядника, у тому числі й у випадках, коли договором будівельного підряду передбачено виконання робіт на ризик підрядника

Передавання робіт підрядником і прийняття їх замовником оформляється актом, підписаним обома сторонами. У разі відмови однієї із сторін від підписання акта про це вказується в акті і він підписується другою стороною. Акт, підписаний однією стороною, може бути визнаний судом недійсним лише у разі, якщо мотиви відмови другої сторони від підписання акта визнані судом обґрунтованими

Прийняття робіт може здійснюватися після попереднього випробування, якщо це передбачено договором будівельного підряду або випливає з характеру робіт. У цьому випадку прийняття робіт може здійснюватися лише у разі позитивного результату попереднього випробування

Замовник має право відмовитися від прийняття робіт у разі виявлення недоліків, які виключають можливість використання об'єкта для вказаної в договорі мети та не можуть бути усунені підрядником, замовником або третьою особою

104. Підряд на проектні та пошукові роботи

**ДОГОВІР ПІДРЯДУ НА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЕКТНИХ ТА
ПОШУКОВИХ РОБІТ**
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника проектну або іншу технічну документацію та (або) виконати пошукові роботи, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити їх

правова мета

Виконання певних пошукових робіт, розробка за завданням замовника проектної або іншої технічної документації

юридична характеристика

Оплатний - замість виконаної підрядником роботи інша сторона (замовник) сплачує певну грошову суму

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет – результат виконаної роботи у вигляді проектної, технічної документації, результатів пошукових робіт

Ціна роботи у договорі підряду на проведення проектних та пошукових робіт включає відшкодування витрат підрядника та плату за виконану ним роботу. Ціна роботи або способи її визначення обмовляються у договорі підряду. В іншому випадку ціна встановлюється за рішенням суду на основі цін, що зазвичай застосовуються за аналогічні роботи з урахуванням необхідних витрат, визначених сторонами

Строки виконання проектних та пошукових робіт (їх окремих етапів) встановлюються у договорі підряду на проведення проектних та пошукових робіт за згодою сторін. Якщо у договорі підряду на проведення проектних та пошукових робіт не встановлені строки виконання роботи, підрядник зобов'язаний виконати роботу, а замовник має право вимагати її виконання у розумні строки, відповідно до суті зобов'язання, характеру та обсягів роботи та звичаїв ділового обороту

форма

Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт укладається в письмовій формі

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ НА ПРОЕКТНІ ТА ПОШУКОВІ РОБОТИ

Підрядник.

Фізична або юридична особа з необхідною дієздатністю. Для виконання деяких видів проектних та пошукових робіт потрібна ліцензія

Замовник.

Фізична або юридична особа з необхідною дієздатністю

обов'язки

- виконувати роботи відповідно до вихідних даних для проведення проектування та згідно з договором;
- погодити готову проектно-кошторисну документацію з замовником, а якщо є потреба - також з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- передати замовникові готову проектно-кошторисну документацію та результати пошукових робіт;
- не передавати без згоди замовника проектно-кошторисну документацію іншим особам;
- гарантувати замовникові відсутність у інших осіб права перешкодити або обмежити виконання робіт на основі підготовленої за договором проектно-кошторисної документації

- зобов'язаний передати підрядникові завдання на проектування, а також інші вихідні дані, необхідні для складання проектно-кошторисної документації;
- сплатити підрядникові встановлену ціну після завершення усіх робіт чи сплатити її частинами після завершення окремих етапів робіт або в іншому порядку, встановленому договором або законом;
- використовувати проектно-кошторисну документацію, одержану від підрядника, лише для цілей, встановлених договором, не передавати проектно-кошторисну документацію іншим особам і не розголошувати дані, що містяться у ній, без згоди підрядника;
- надавати послуги підрядникові у виконанні проектних та пошукових робіт в обсязі та на умовах, встановлених договором;
- брати участь разом з підрядником у погодженні готової проектно-кошторисної документації з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- відшкодувати підрядникові додаткові витрати, пов'язані зі зміною вихідних даних для проведення проектних та пошукових робіт унаслідок обставин, що не залежать від підрядника;
- залучити підрядника до участі у справі за позовом, пред'явленим до замовника іншою особою у зв'язку з недоліками складеної проектної документації або виконаних пошукових робіт

права

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

105. Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт

ДОГОВІР ПІДРЯДУ НА ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію на нього, нову технологію тощо, а замовник зобов'язується прийняти виконану роботу та оплатити її

правова мета

Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт

юридична характеристика

Оплатний - замість виконаної підрядником роботи інша сторона (замовник) сплачує певну грошову суму

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет - результат виконаної роботи у вигляді наукового дослідження, зразка нового виробу та конструкторської документації до нього, нової технології тощо

Ціна роботи за договором підряду на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт встановлюється в договорі підряду. В іншому випадку ціна встановлюється за рішенням суду на основі цін, що зазвичай застосовуються за аналогічні роботи з урахуванням необхідних витрат, визначених сторонами

Строки виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт встановлюються в договорі за згодою сторін з урахуванням характеру та об'єктивної можливості їх виконання за певний період часу

форма

Договір підряду на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт, як правило, укладається у простій письмовій формі. За згодою сторін є можливим його нотаріальне посвідчення

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ НА ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ

Підрядник (виконавець).

Фізична або юридична особа з необхідною дієздатністю (зокрема, наукові, науково-дослідні, конструкторські організації, навчальні заклади тощо)

Замовник.

Фізична або юридична особа з необхідною дієздатністю

обов'язки

- провести наукові дослідження особисто, а також із залученням до роботи інших осіб (за згодою замовника), якщо інше не встановлено договором;
- виконати роботи відповідно до погодженої із замовником програми (техніко-економічних показників) або тематики і передати замовникові результат у строк, встановлений договором;
- дотримувати конфіденційності при та після проведення робіт, а також дотримуватися вимог, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності;
- утримуватися від публікації без згоди замовника науково-технічних результатів, одержаних при виконанні робіт;
- вживати заходів для захисту одержаних при виконанні робіт результатів, що підлягають правовій охороні, та інформувати про це замовника;
- своїми силами та за свій рахунок усувати допущені з його вини недоліки у технічній документації, які можуть спричинити відступи від техніко-економічних показників, передбачених у технічному завданні замовника або в договорі;
- негайно інформувати замовника про виявлену неможливість одержати очікувані результати або недоцільність продовжувати роботу

- видати виконавцеві технічне завдання та погодити з ним програму (техніко-економічні показники) або тематику робіт;
- передати виконавцеві необхідну для виконання робіт інформацію;
- прийняти виконані роботи та оплатити їх

права

- вимагати виконання замовником обов'язків, встановлених договором, законом

- зменшити плату за виконання робіт, встановлену договором, залежно від фактично одержаних результатів порівняно з результатами, передбаченими договором, якщо це не залежало від замовника, а можливість такого зменшення та його межі були передбачені домовленістю сторін;
- вимагати виконання замовником обов'язків, встановлених договором, законом

106. Договори про надання послуг: загальні положення

ДОГОВОРИ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ
поняття

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором

предмет

Послуга, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, наприклад, при здійсненні перевезення, зберіганні, виконанні доручення, діяльності комісіонера, навчанні студента, здійсненні юридичної консультації тощо

ВИКОНАННЯ

Виконавець повинен надати послугу особисто

У випадках, встановлених договором, виконавець має право покласти виконання договору про надання послуг на іншу особу, залишаючись відповідальним у повному обсязі перед замовником за порушення договору

**УМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ
ОПЛАТИ**

Якщо договором передбачено надання послуг за плату, замовник зобов'язаний оплатити надану йому послугу в розмірі, у строки та в порядку, що встановлені договором

У разі неможливості виконати договір про надання послуг, що виникла не з вини виконавця, замовник зобов'язаний виплатити виконавцеві розумну плату. Якщо неможливість виконати договір виникла з вини замовника, він зобов'язаний виплатити виконавцеві плату в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором або законом

За договором про безоплатне надання послуг замовник зобов'язаний відшкодувати виконавцеві усі фактичні витрати, необхідні для виконання договору

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ВИКОНАВЦЯ**

Збитки, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором. Виконавець, який порушив договір про надання послуг за плату при здійсненні ним підприємницької діяльності, відповідає за це порушення, якщо не доведе, що належне виконання виявилось неможливим унаслідок непереборної сили, якщо інше не встановлено договором або законом

Збитки, завдані невиконанням або неналежним виконанням договору про безоплатне надання послуг, підлягають відшкодуванню виконавцем у розмірі, що не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо інший розмір відповідальності виконавця не встановлений договором

107. Перевезення

ДОГОВІР ПЕРЕВЕЗЕННЯ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довіреній їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату

правова мета

Надання транспортних послуг з переміщення вантажу, багажу, пошти, пасажирів

юридична характеристика

Оплатний - замість наданої перевізником транспортної послуги пасажир, відправник сплачує встановлену плату

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет – послуга з доставки вантажу, багажу, пошти, пасажирів до пункту призначення

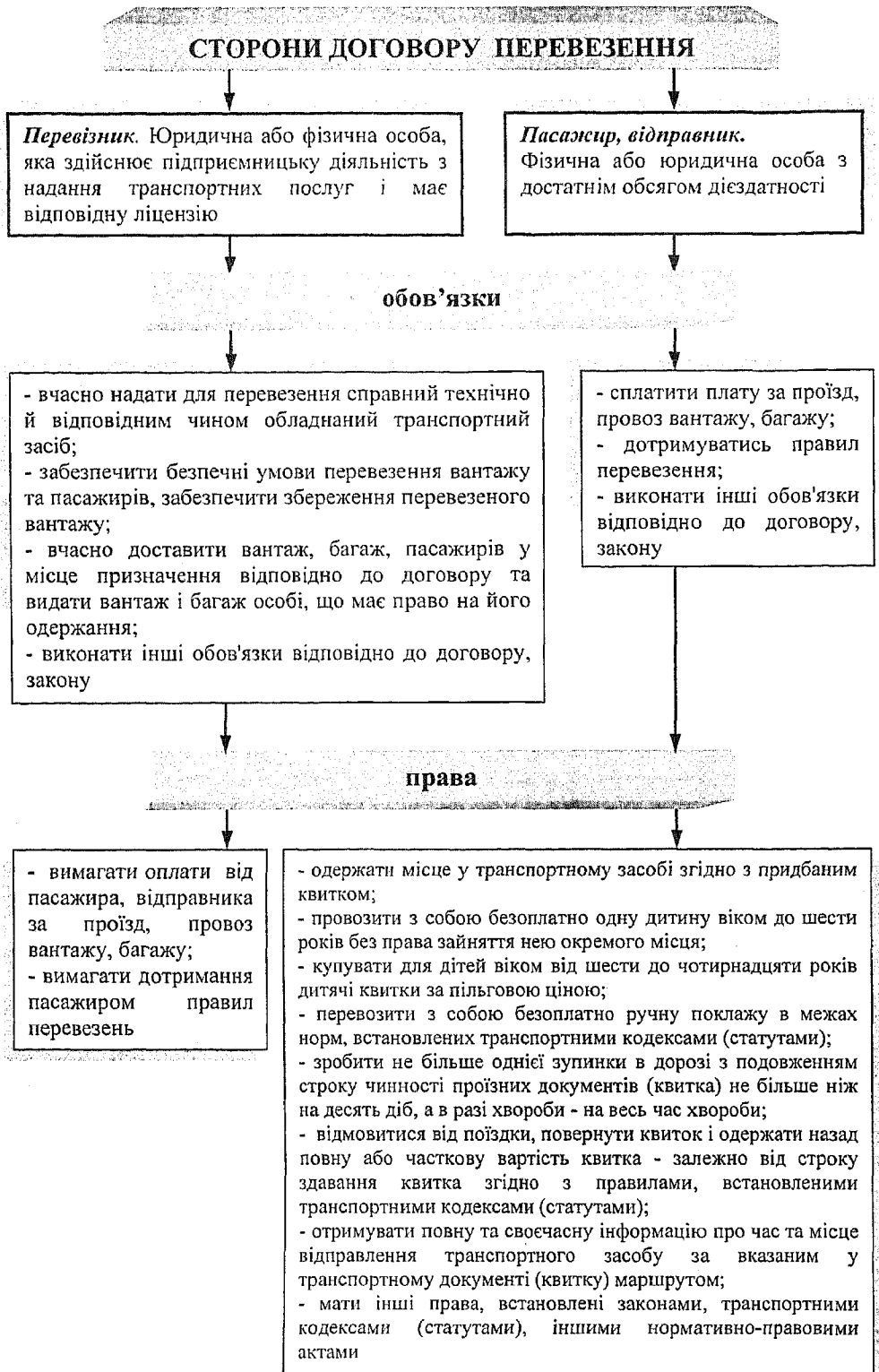
Ціна – провізна плата у розмірі, що визначається за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами. Якщо розмір провізної плати не визначений, стягується розумна плата

Строк перевезення вантажу, багажу, пасажирів встановлюється згодою сторін або транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них

форма

Договір перевезення вантажу укладається у письмовій формі. Укладення договору перевезення вантажу підтверджується складанням транспортної накладної (коносаменту або іншого документа, встановленого транспортними кодексами (статутами)).

Договір перевезення пасажирів може бути укладений в усній або в письмовій формі. Укладення договору перевезення пасажирів та багажу підтверджується видачею відповідно квитка та багажної квитанції, форми яких встановлюються відповідно до транспортних кодексів (статутів)

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН У ДОГОВОРІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Перевізник за ненадання транспортного засобу для перевезення вантажу, а відправник за ненадання вантажу або невикористання наданого транспортного засобу з інших причин несуть відповідальність, встановлену договором, якщо інше не встановлено транспортними кодексами (статутами).

Перевізник і відправник вантажу звільняються від відповідальності, якщо ненадання транспортного засобу або невикористання наданого транспортного засобу сталося не з їхньої вини, зокрема у разі припинення (обмеження) перевезення вантажу у певних напрямках, встановленого у випадках і порядку, передбачених транспортними кодексами (статутами).

За затримку у відправленні транспортного засобу, що перевозить пасажирів, або запізнення у прибутті такого транспортного засобу до пункту призначення перевізник сплачує пасажирові штраф у розмірі, встановленому за домовленістю сторін транспортними кодексами (статутами), якщо перевізник не доведе, що ці порушення сталися внаслідок непереборної сили, усунення несправності транспортного засобу, яка загрожувала життю або здоров'ю пасажирів, чи інших обставин, що не залежали від перевізника.

У разі відмови пасажирів від перевезення з причини затримки відправлення транспортного засобу перевізник зобов'язаний повернути пасажирові плату.

Якщо поїздка пасажирів з пункту пересадки не відбулася внаслідок запізнення транспортного засобу, який доставив його у цей пункт, перевізник зобов'язаний відшкодувати пасажирові завдані збитки.

У разі прострочення доставки вантажу перевізник зобов'язаний відшкодувати другій стороні збитки, завдані порушенням строку перевезення, якщо інші форми відповідальності не встановлені договором, транспортними кодексами (статутами).

Перевізник відповідає за збереження вантажу, багажу, пошти з моменту прийняття їх до перевезення та до видачі одержувачеві, якщо не доведе, що втрата, нестача, псування або пошкодження вантажу, багажу, пошти сталися внаслідок обставин, яким перевізник не міг запобігти та усунення яких від нього не залежало.

Перевізник відповідає за втрату, нестачу, псування або пошкодження прийнятих до перевезення вантажу, багажу, пошти у розмірі фактичної шкоди, якщо не доведе, що це сталося не з його вини.

108. Транспортне експедирування

ДОГОВІР ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних із перевезенням вантажу

правова мета

Надання експедиторських послуг при відправленні, перевезенні, одержанні вантажу

юридична характеристика

Оплатний - замість наданої експедитором послуги клієнт сплачує встановлену плату

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет – послуги з транспортного експедирування, у тому числі: організація перевезення вантажу транспортом і за маршрутом, обраним експедитором або клієнтом; зобов'язання експедитора укласти від свого імені або від імені клієнта договір перевезення вантажу; забезпечити відправку і одержання вантажу, а також інші зобов'язання, пов'язані з перевезенням. Крім того: перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження та вивантаження, сплата мита, зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його одержання у пункті призначення, одержання необхідних для експорту та імпорту документів, виконання митних формальностей тощо

Ціна – розмір плати експедиторові. Встановлюється договором транспортного експедирування, якщо інше не встановлено законом. Якщо розмір плати не встановлений, клієнт повинен сплатити експедиторові розумну плату

Строк договору транспортного експедирування встановлюється згодою сторін з урахуванням загальних положень про виконання зобов'язань

форма

Договір транспортного експедирування укладається у письмовій формі

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

Експедитор. Юридична або фізична особа, що здійснює діяльність з надання транспортно – експедиторських послуг

Клієнт. Фізична або юридична особа з достатнім обсягом дієздатності. Це може бути власник, відправник, одержувач вантажу

обов'язки

- організувати відправлення, перевезення, одержання вантажу відповідно до договору;
- укласти договір перевезення вантажу від свого імені або від імені клієнта;
- повідомити клієнтові про виявлені недоліки отриманої інформації, необхідної для виконання експедитором обов'язків, встановлених договором;
- виконувати інші обов'язки відповідно до договору, закону

- видати експедиторові довіреність, якщо вона необхідна для виконання його обов'язків;
- надати експедиторові документи та іншу інформацію про властивості вантажу, умови його перевезення, а також інформацію, необхідну для виконання експедитором обов'язків, встановлених договором;
- виконувати інші обов'язки відповідно до договору, закону

права

- вимагати сплати клієнтом встановленої договором суми винагороди за надання послуги;
- залучити до виконання своїх обов'язків інших осіб (при цьому залишаючись відповідальним у повному обсязі перед клієнтом за порушення договору);
- відкласти виконання своїх обов'язків за договором у випадку ненадання клієнтом документів та необхідної інформації до надання документів та інформації в повному обсязі;
- вимагати від клієнта надання необхідної інформації про вантаж, умови його зберігання та перевезення, іншої інформації, необхідної для виконання експедитором обов'язків, встановлених договором

- вимагати від експедитора організації відправлення, перевезення, одержання вантажу відповідно до договору;
- вимагати виконання експедитором інших обов'язків, які випливають із договору транспортного експедирування та закону

109. Зберігання

ДОГОВІР ЗБЕРІГАННЯ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності

правова мета

Надання послуг зберігання

юридична характеристика

Оплатний - замість наданої зберігачем послуги поклажодавець сплачує встановлену плату. *Безоплатний*, якщо таке зберігання передбачене установчим документом юридичної особи або договором

Реальний - вважається укладеним з моменту передавання речі на зберігання або *консенсуальний* - якщо в силу укладеного після погодження усіх істотних умов договору професійний зберігач - суб'єкт підприємницької діяльності - зобов'язується прийняти річ на зберігання в майбутньому

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет - послуга зі зберігання речі. Річ, передана на зберігання, може бути як індивідуально визначеною, так і визначеною родовими ознаками (що впливає зі змісту ст. 941 ЦК України)

Ціна визначається за домовленістю сторін та складається з плати за послугу зберігання, а також з витрат зберігача на зберігання речі (догляд за рослиною, годівля тварин, переданих на зберігання тощо). Якщо розмір плати за зберігання не визначений, стягується розумна плата. Якщо зберігання припинене достроково через обставини, за які зберігач не відповідає, або якщо поклажодавець після закінчення строку договору зберігання не забрав річ, він зобов'язаний внести плату за весь фактичний час її зберігання чи пропорційну частину плати

Строк зберігання встановлюється домовленістю сторін. Якщо строк зберігання у договорі зберігання не встановлений і не може бути визначений виходячи з його умов, зберігач зобов'язаний зберігати річ до пред'явлення поклажодавцем вимоги про її повернення

форма

Усна: 1) зберігання між громадянами речей, вартість яких не перевищує у двадцять і більше разів розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян (крім консенсуального договору); 2) речі, що потрапили на зберігання при пожежі, повені, раптовому захворюванні або за інших надзвичайних обставин. *Письмова*. У договорі зберігання, за яким зберігач зобов'язується прийняти річ на зберігання в майбутньому й у більшості інших випадків. Письмова форма договору зберігання може підтверджуватися розпискою, квитанцією або іншим документом, підписаним зберігачем

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ

Зберігач.

Юридична або фізична особа з достатнім обсягом дієздатності

Поклажодавець. Фізична або юридична особа - власник, відправник вантажу, наймач, перевізник тощо

обов'язки

- прийняти річ на зберігання (крім випадку, коли у зв'язку з обставинами, які мають істотне значення, він не може забезпечити її збереження);
- зберігати річ і повернути її поклажодавцю в схоронності;
- вживати заходів для забезпечення схоронності речі, встановлених договором, законом, іншими актами цивільного законодавства;
- особисто зберігати річ (крім випадку, коли був вимушений передати річ на зберігання іншій особі в інтересах поклажодавця, з повідомленням останнього або за згодою останнього в інших випадках);
- негайно повідомити поклажодавця про необхідність зміни умов зберігання;
- у разі небезпеки втрати, нестачі або пошкодження речі зберігач зобов'язаний змінити спосіб, місце та інші умови її зберігання, не чекаючи відповіді поклажодавця;
- якщо річ пошкоджена або виникли реальна загроза її пошкодження чи інші обставини, що не дають змоги забезпечити її схоронність, а вжиття заходів з боку поклажодавця очікувати неможливо, зберігач має право продати річ або її частину;
- за першою вимогою поклажодавця повернути річ, навіть якщо строк її зберігання не закінчився;
- виконати інші обов'язки відповідно до договору, закону

- сплатити передбачену договором плату за зберігання;
- забрати річ від зберігача після закінчення строку зберігання;
- виконати інші обов'язки відповідно до договору, закону

права

- вимагати від поклажодавця сплати передбаченої договором плати за зберігання

- вимагати прийняття речі зберігачем, відповідно до умов договору та закону;
- вимагати забезпечення схоронності речі зберігачем;
- вимагати повернення речі в схоронності (ст.949 ЦК України);
- дати згоду або відмову зберігачу на користування річчю, переданою на зберігання

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ЗА**ЗАВДАНИХ ПОКЛАЖОДАВЦЕВІ**

Збитки, завдані поклажодавцеві втратою (нестачею) або пошкодженням речі, відшкодовуються зберігачем (якщо останній не доведе, що це сталося внаслідок непереборної сили або через такі властивості речі, про які зберігач, приймаючи її на зберігання, не знав і не міг знати, або внаслідок умислу чи грубої необережності поклажодавця):

- 1) у разі втрати (нестачі) речі - у розмірі її вартості;
- 2) у разі пошкодження речі - у розмірі суми, на яку знизилася її вартість.

Якщо внаслідок пошкодження речі її якість змінилася настільки, що вона не може бути використана за первісним призначенням, поклажодавець має право відмовитися від цієї речі і вимагати від зберігача відшкодування її вартості

ЗАВДАНИХ ЗБЕРІГАЧЕВІ

Поклажодавець зобов'язаний відшкодувати зберігачеві збитки, завдані властивостями речі, переданої на зберігання, якщо зберігач, приймаючи її на зберігання, не знав і не міг знати про ці властивості.

ВИДИ ЗБЕРІГАННЯ

Зберігання на товарному складі. За договором складського зберігання товарний склад (організація, яка зберігає товар та надає послуги, пов'язані зі зберіганням, на засадах підприємницької діяльності) зобов'язується за плату зберігати товар, переданий йому поклажодавцем, і повернути цей товар у схоронності. Договір складського зберігання укладається в письмовій формі з видачею складського документа. Товарний склад на підтвердження прийняття товару видає один із таких складських документів: складську квитанцію; просте складське свідоцтво; подвійне складське свідоцтво

Зберігання речі у ломбарді. Договір зберігання речі, прийнятої ломбардом від фізичної особи, оформляється видачею іменної квитанції. Ціна речі визначається за домовленістю сторін.

Річ, яку поклажодавець не забрав із ломбарду після спливу трьох місяців від дня закінчення строку договору зберігання, може бути продана ломбардом у порядку, встановленому законом. Із суми виторгу, одержаної від продажу речі, вираховуються плата за зберігання та інші платежі, які належить зробити ломбардові. Залишок суми виторгу повертається поклажодавцеві

Зберігання цінностей у банку. Банк може прийняти на зберігання документи, цінні папери, дорогоцінні метали, каміння, інші коштовності та цінності. Банк може бути уповноважений поклажодавцем на вчинення правочинів з цінними паперами, прийнятими на зберігання. Укладення договору зберігання цінностей у банку засвідчується видачею банком поклажодавцеві іменного документа, пред'явлення якого є підставою для повернення цінностей поклажодавцеві

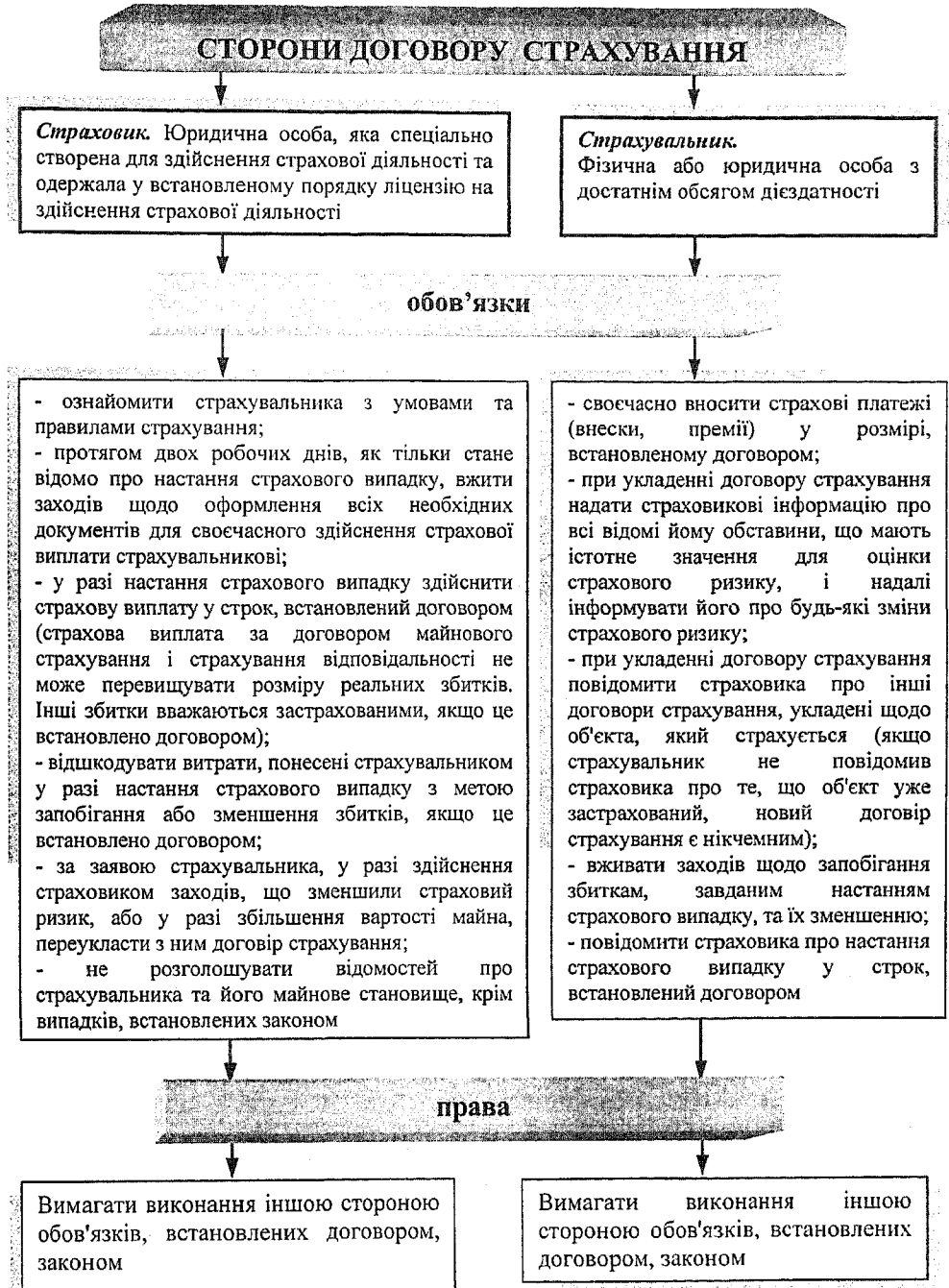
Зберігання речей у камерах схову організацій, підприємств транспорту. Речі пасажирів та інших осіб приймаються камерами схову незалежно від наявності у них проїзних документів. На підтвердження прийняття речі на зберігання до камери схову (крім автоматичних камер) поклажодавцеві видається квитанція або номерний жетон. У разі втрати квитанції або номерного жетона річ, здана до камери схову, видається поклажодавцеві після надання доказів належності йому цієї речі

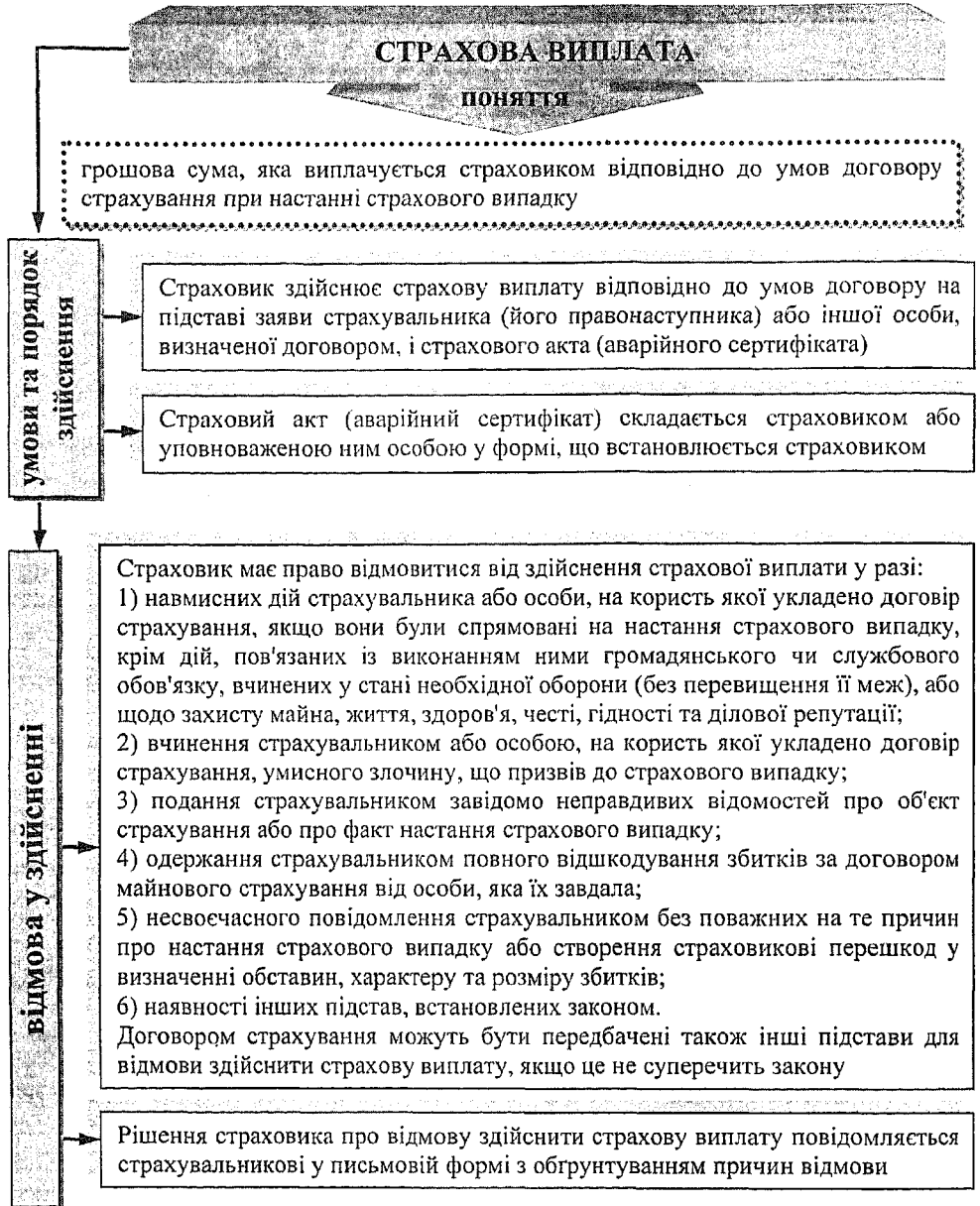
Зберігання речей у гардеробі організації. Якщо річ здана у гардероб організації, зберігачем є ця організація. Зберігач речі, зданої до гардеробу, незалежно від того, чи здійснюється зберігання за плату чи безоплатно, зобов'язаний вжити усіх необхідних заходів щодо забезпечення схоронності речі

Зберігання речей у готелі. Готель (гуртожиток, мотель, будинок відпочинку, пансіонат, санаторій та інші організації, у приміщеннях яких особа тимчасово проживає) відповідає за схоронність речей, внесених до готелю особою, яка проживає у ньому. Річ вважається такою, що внесена до готелю, якщо вона передана працівникам готелю або знаходиться у відведеному для особи приміщенні. Готель відповідає за втрату грошей, інших цінностей (цінних паперів, коштовностей) лише за умови, що вони були окремо передані готелю на зберігання

110. Страхування

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ

→ Договір страхування припиняється у випадках, встановлених договором та законом

→ Якщо страхувальник прострочив внесення страхового платежу і не сплатив його протягом десяти робочих днів після пред'явлення страховиком письмової вимоги про сплату страхового платежу, страховик може відмовитися від договору страхування, якщо інше не встановлено договором. Страхувальник або страховик може відмовитися від договору страхування в інших випадках, встановлених договором

→ Страхувальник або страховик зобов'язаний повідомити другу сторону про свій намір відмовитися від договору страхування не пізніше як за тридцять днів до припинення договору, якщо інше не встановлено договором.

→ Страховик не має права відмовитися від договору особистого страхування без згоди на це страхувальника, який не допускає порушення договору, якщо інше не встановлено договором або законом

→ Якщо страхувальник відмовився від договору страхування (крім договору страхування життя), страховик повертає йому страхові платежі за період, що залишився до закінчення строку договору, з вирахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку страхового тарифу, та фактично здійснених страховиком страхових виплат

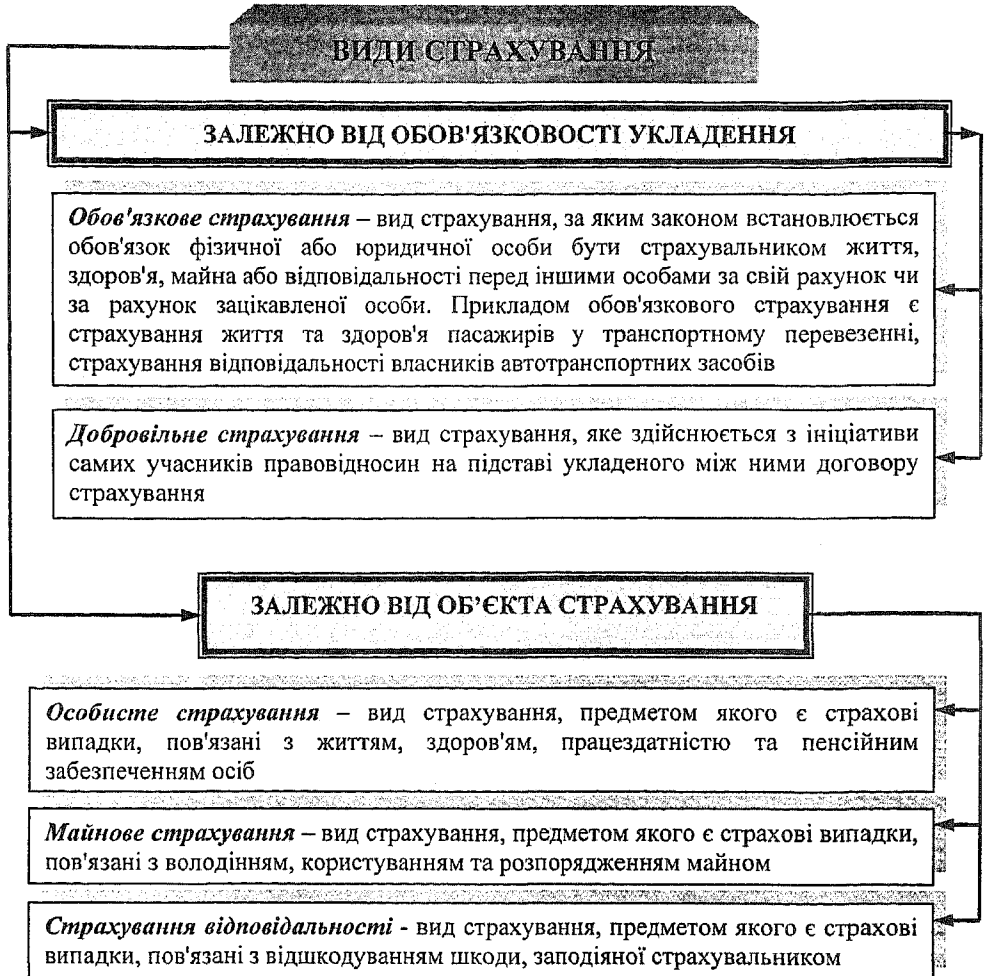
→ Якщо відмова страхувальника від договору обумовлена порушенням умов договору страховиком, страховик повертає страхувальникові сплачені ним страхові платежі повністю

→ Якщо страховик відмовився від договору страхування (крім договору страхування життя), страховик повертає страхувальникові сплачені ним страхові платежі повністю.

→ Якщо відмова страховика від договору обумовлена невиконанням страхувальником умов договору страхування, страховик повертає страхувальникові страхові платежі за період, що залишився до закінчення строку договору, з вирахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку страхового тарифу, та фактично здійснених страхових виплат

→ Якщо страхувальник або страховик відмовився від договору страхування, договір припиняється

111. Доручення

ДОГОВІР ДОРУЧЕННЯ
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії

правова мета

Надання послуг з виконання доручення довірителя

юридична характеристика

Оплатний – замість наданої повіреному послуги з виконання доручення довіритель сплачує встановлену плату (якщо інше не встановлене договором або законом, що робить його безоплатним)

Консенсуальний – вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

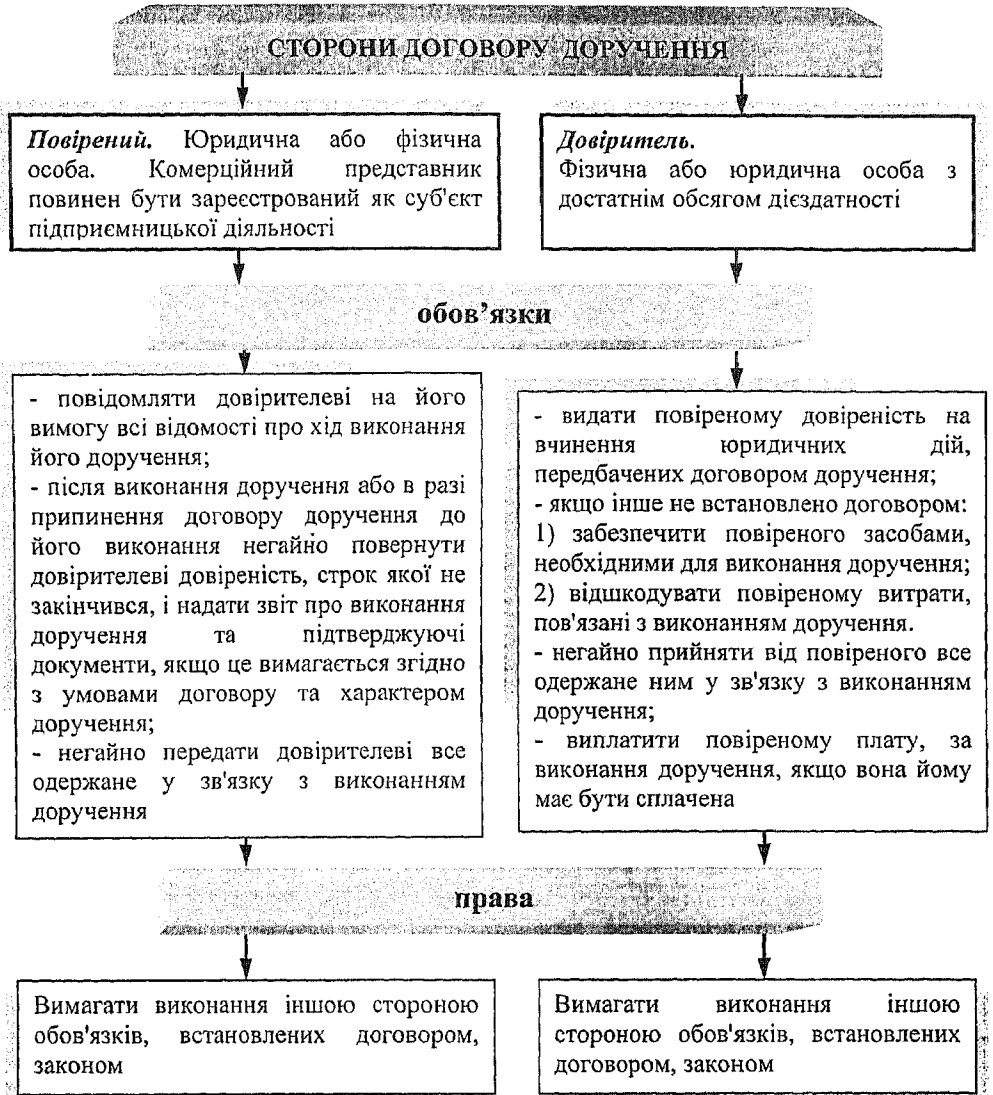
Предмет – юридичні дії, які повинен вчинити повірений. Ці дії мають бути чітко визначені у договорі або видані на його підставі довіреності. Послуга з виконання доручення довірителя виявляється в юридично значущих діях повіреного при вчиненні ним правочинів, переданні грошей, наданні товару, здійсненні інших дій від імені довірителя. Дії, які належить вчинити повіреному, мають бути правомірними, конкретними та здійсненими

Ціна – плата повіреному за виконання обов'язків згідно з договором доручення (якщо інше не встановлене договором або законом). Якщо у договорі доручення не визначений розмір плати повіреного або порядок її сплати, вона сплачується після виконання доручення відповідно до звичайних цін на такі послуги

форма

Може бути як усною, так і письмовою

ВАЖЛИВО! Договір доручення встановлює зобов'язання, що має особистий характер. Це означає, що повірений повинен виконати дане йому доручення особисто. Повірений має право передати виконання доручення іншій особі (замісникові), якщо це передбачено договором або якщо повірений був вимушений до цього обставинами, з метою охорони інтересів довірителя. Повірений, який передав виконання доручення замісникові, повинен негайно повідомити про це довірителя.

112. Комісія

ДОГОВІР КОМІСІЇ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента

правова мета

Надання послуг, сутність яких полягає у здійсненні комісіонером певних юридичних дій - вчиненні певних правочинів за дорученням комітента

юридична характеристика

Оплатний - за виконану комісіонером послугу комітент сплачує комісійну винагороду

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет - юридичні дії, а саме - вчинення певних правочинів за дорученням комітента. Якщо комісіонер зобов'язується продати або купити майно, обумовлюється склад та ціна продажу (купівлі) цього майна

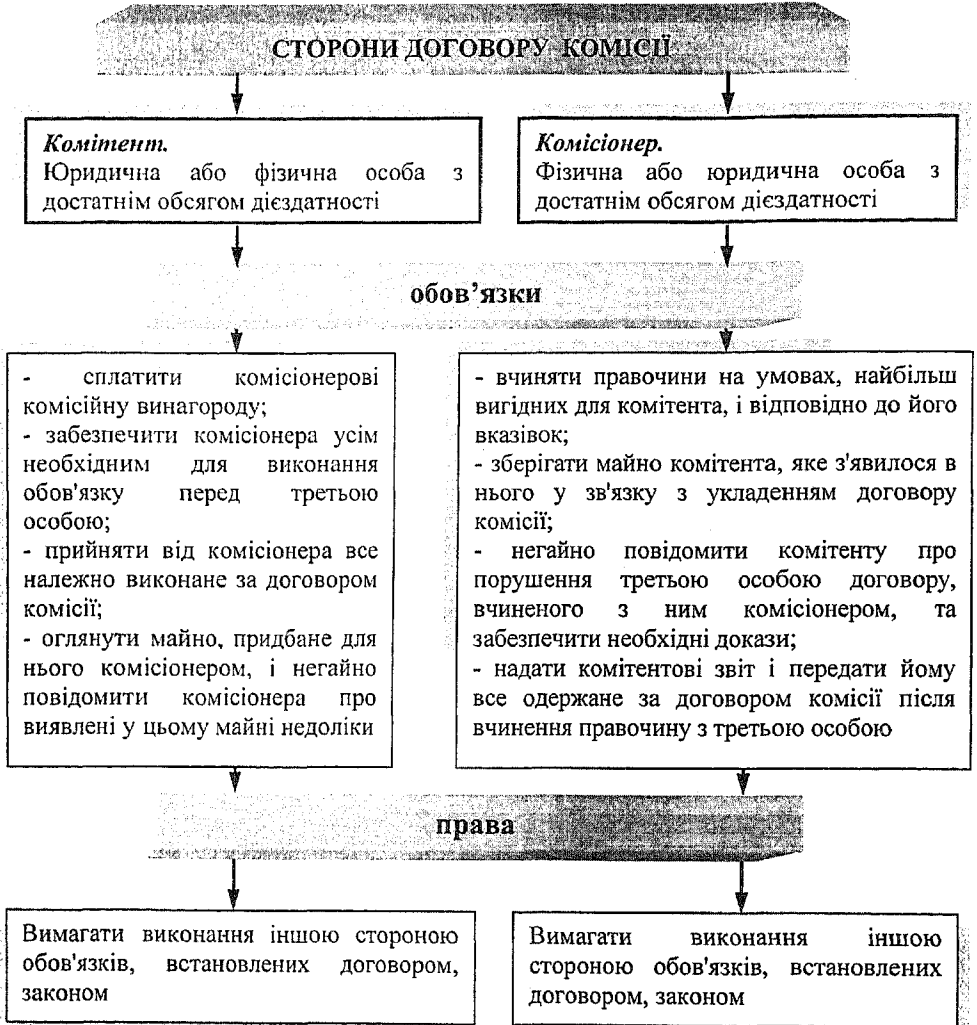
Ціна - комісійна винагорода, що має бути сплачена комітентом комісіонерові за надану послугу. Якщо комісіонер поручився за виконання правочину третьою особою (взяв на себе делькредере), він має право на додаткову плату. Якщо договором комісії розмір плати не визначений, вона сплачується після виконання договору комісії виходячи із звичайних цін за такі послуги. Якщо договір комісії не був виконаний з причин, які залежали від комітента, комісіонер має право на комісійну плату на загальних підставах. У разі розірвання або односторонньої відмови від договору комісії комісіонер має право на плату за фактично вчинені дії

Строк договору комісії визначає період часу, протягом якого комісіонер уповноважений на вчинення певних правочинів за дорученням комітента та може стати істотною умовою, якщо на цьому налягає хоча б одна зі сторін

форма

Визначається загальними правилами про форму правочинів. Як правило, договір комісії укладається у письмовій формі

ВАЖЛИВО! Істотною відмінністю договору комісії та договору доручення є те, що комісіонер вчиняє правочини від свого імені, а повірені здійснює юридичні дії (у тому числі вчиняє правочини) не від свого імені, а від імені довірителя.

113. Управління майном

ДОГОВІР УПРАВЛІННЯМ МАЙНОМ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача)

правова мета

Надання послуги з управління майном однією особою в інтересах іншої

юридична характеристика

Оплатний – за послуги з управління майном установник управління сплачує управителеві винагороду

Реальний - вважається укладеним з моменту передачі майна в управління

Двосторонній – права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет – перелік майна, що передається в управління (п. 1 ч. 1 ст. 1035 ЦК України): підприємство як єдиний майновий комплекс, нерухома річ, цінні папери, майнові права та інше майно, крім грошових коштів, – ст. 1030 ЦК України

Ціна – розмір і форма плати за управління майном

Строк договору управління майном може стати істотною умовою, якщо на цьому наполягає хоча б одна зі сторін та визначає період часу, протягом якого управитель здійснює управління майном. Якщо сторони не визначили строку договору управління майном, він вважається укладеним на П'ЯТЬ років

форма

Договір управління майном укладається в письмовій формі. Договір управління нерухомим майном підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації

ВАЖЛИВО! Управитель діє без довіреності (ч. 4 ст. 1033 ЦК України)

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ

Загибель майна, переданого в управління

Припинення договору за заявою однієї із сторін у зв'язку із закінченням його строку

Смерть фізичної особи – вигодонабувача або ліквідація юридичної особи – вигодонабувача, якщо інше не встановлено договором

Відмова вигодонабувача від одержання вигоди за договором

Визнання управителя недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності або смерті

Відмова управителя або установника управління від договору управління майном у зв'язку з неможливістю управителя здійснювати управління майном

Відмови установника управління від договору при можливості управителя здійснювати управління майном за умови виплати управителеві плати, передбаченої договором

Визнання фізичної особи – установника управління банкрутом

Повне завершення виконання сторонами договору управління майном

Дострокове припинення управління майном, якщо це передбачено цим договором, або за рішенням суду

ВАЖЛИВО! 1. У разі відмови однієї сторони від договору управління майном вона повинна повідомити другу сторону про це за три місяці до припинення договору, якщо договором не встановлений інший строк.
2. У разі припинення договору управління майном майно, що було передане в управління, передається установникові управління, якщо інше не встановлено договором.

114. Позика

ДОГОВІР ПОЗИКИ
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості

правова мета

Задоволення потреби позичальника у грошах або інших речах, що визначені родовими ознаками

юридична характеристика

Оплатний - позикодавець одержує від позичальника проценти від суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом. Може бути *безоплатним*, якщо договором або законом встановлено, що позикодавець не одержує від позичальника процент від суми позики

Реальний - вважається укладеним з моменту передачі грошей або речей, що визначені родовими ознаками

Односторонній - права за договором виникають лише у позикодавця, у позичальника виникають лише обов'язки

істотні умови

Предмет - гроші або інші речі, визначені родовими ознаками

Ціна (крім безоплатного договору позики) – проценти за договором позики, що може бути істотною умовою, якщо на цьому наполягає хоча б одна зі сторін. Якщо договором не встановлений розмір процентів, їх розмір визначається на рівні облікової ставки Національного банку України. У разі відсутності іншої домовленості сторін проценти виплачуються щомісяця

Строк у договорі позики може стати істотною умовою, якщо на цьому наполягає хоча б одна зі сторін. Якщо договором не встановлений строк повернення позики або цей строк визначений моментом пред'явлення вимоги, позика має бути повернена позичальником протягом тридцяти днів від дня пред'явлення позикодавцем вимоги про це, якщо інше не встановлено договором

форма

Договір позики укладається в письмовій формі, якщо його сума не менш як у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а у випадках, коли позикодавцем є юридична особа, - незалежно від суми. На підтвердження договору позики позичальником може бути видана розписка

ДОГОВІР ПОЗИКИ ВВАЖАЄТЬСЯ БЕЗПРОЦЕНТНИМ
(ч. 2 ст. 1048 ЦК України)

Якщо він укладений між фізичними особами на суму, яка не перевищує п'ятдесятикратного розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян, і не пов'язаний із здійсненням підприємницької діяльності хоча б однією із сторін

Позичальникові передані речі, визначені родовими ознаками

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПОЗИКИ

Позичальник.

Юридична або фізична особа з достатнім обсягом дієздатності

Позикодавець.

Фізична або юридична особа з достатнім обсягом дієздатності

обов'язки

- повернути позикодавцеві позику (грошові кошти у тій самій сумі або речі, визначені родовими ознаками, у тій самій кількості, того самого роду та тієї самої якості, що були передані йому позикодавцем) у строк та в порядку, що встановлені договором;
- сплатити проценти від суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом

права

Вимагати від позичальника виконання обов'язків, встановлених договором, законом

ВАЖЛИВО! Позичальник має право оспорити договір позики на тій підставі, що грошові кошти або речі насправді не були одержані ним від позикодавця або були одержані у меншій кількості, ніж встановлено договором

115. Кредит

КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР
ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти

правова мета

Задоволення потреби позичальника у грошових коштах

юрідична
характеристика

Оплатний - кредитодавець одержує від позичальника встановлені договором проценти за надання кредиту

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній - права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет - грошові кошти (національна або іноземна валюта в готівковій або безготівковій формі)

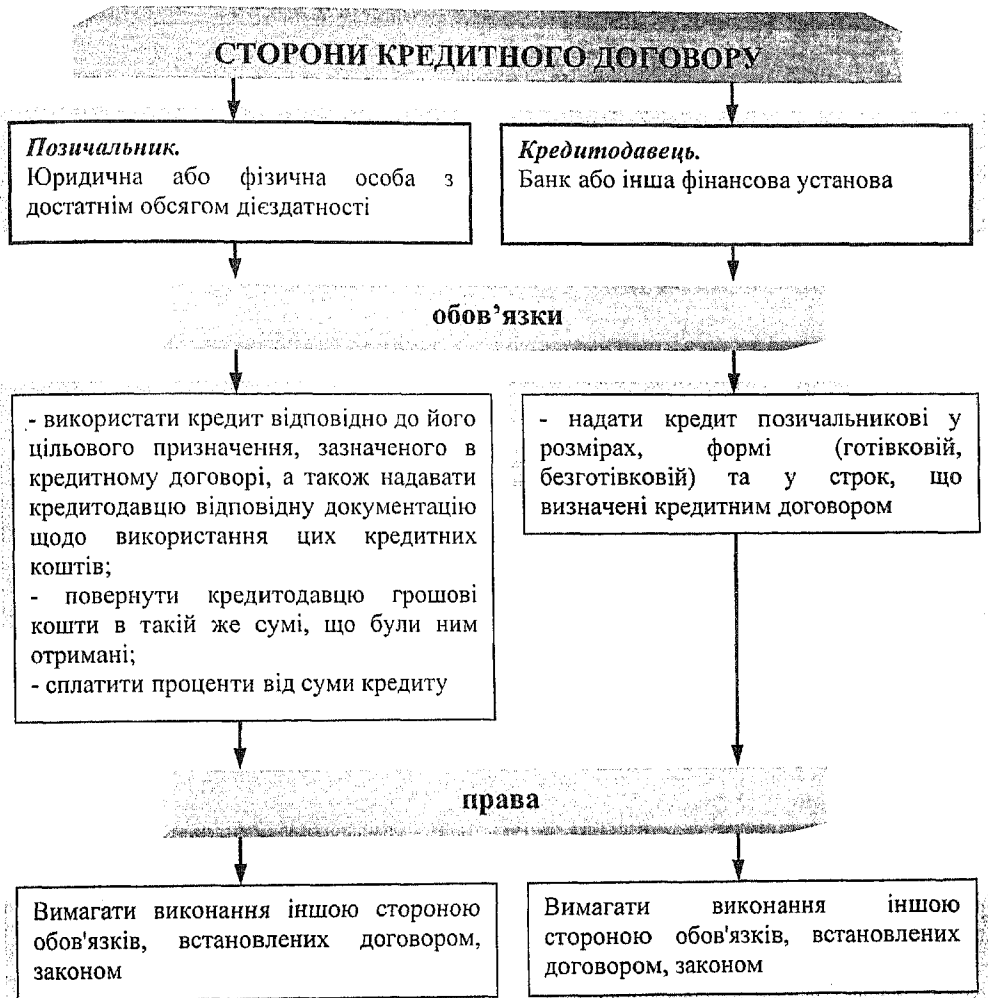
Ціна - проценти за кредитним договором

Строк у кредитному договорі визначається за домовленістю сторін. Кредитний договір може бути достроково виконаний (кредит повернутий до закінчення зазначеного в договорі строку) лише за домовленістю з кредитодавцем (банком, іншою фінансовою установою)

форма

Кредитний договір укладається в письмовій формі. У разі недодержання такої форми правочин є нікчемним

ВАЖЛИВО! До відносин за кредитним договором застосовуються положення договору позики, якщо інше не встановлено ЦК України, і не впливає із сутності кредитного договору

116. Банківський вклад

ДОГОВІР БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ (ДЕПОЗИТУ)

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), яка надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором

правова мета

Розміщення на депозитному рахунку грошових коштів вкладника

юридична характеристика

Оплатний - вкладник отримує від банку проценти на банківський вклад

Реальний - вважається укладеним з моменту передачі вкладником грошових коштів банку

Односторонній - права за договором виникають лише у вкладника, обов'язки - лише у банка

істотні умови

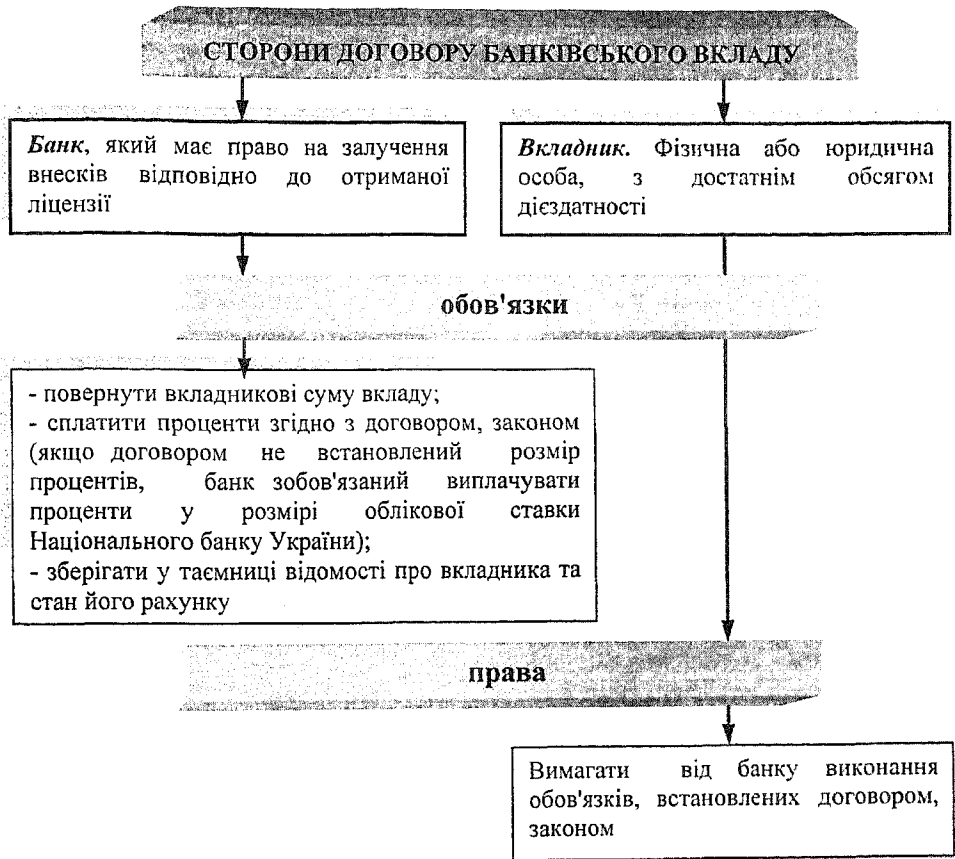
Предмет - грошові кошти (національна або іноземна валюта у готівковій або безготівковій формі)

Ціна - проценти за депозитним вкладом, які переважно вказуються у договорі за домовленістю сторін або в публічній оферті, що пропонується банком. Якщо договором не встановлений розмір процентів, банк зобов'язаний виплачувати проценти у розмірі облікової ставки Національного банку України

Строк у договорі банківського вкладу визначається за домовленістю сторін. Строк у договорі банківського вкладу може бути невизначеним (вклад на вимогу)

форма

Договір банківського вкладу укладається в письмовій формі. Письмова форма договору банківського вкладу вважається додержаною, якщо внесення грошової суми підтверджено договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки або сертифіката чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту. У разі недодержання письмової форми договору банківського вкладу цей договір є нікчемним

117. Банківський рахунок

ДОГОВІР БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунку та проведення інших операцій за рахунком

правова мета

Обслуговування безготівкового рахунку суб'єкта цивільного права

юридична характеристика

Оплатний – за ведення операцій за рахунком банк стягує з клієнта грошові кошти, якщо це встановлено договором, а також має право використовувати кошти на рахунку клієнта

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Двосторонній – права та обов'язки виникають у обох сторін договору

істотні умови

Предмет – послуги банку, які полягають у проведенні операцій за рахунком клієнта; об'єкт – грошові кошти (національна або іноземна валюта у готівковій або безготівковій формі)

Ціна – плата за здійснення операцій за рахунком, якщо це передбачено договором

форма

Договір банківського рахунку вчиняється у письмовій формі

ВАЖЛИВО! Договір банківського рахунку є публічним

Банк зобов'язаний укласти договір банківського рахунку з клієнтом, який звернувся з пропозицією відкрити рахунок на оголошених банком умовах, що відповідають закону та банківським правилам. Банк не має права відмовити у відкритті рахунку, вчиненні відповідних операцій за яким передбачено законом, установчими документами банку та наданою йому ліцензією, крім випадків, коли банк не має можливості прийняти на банківське обслуговування або якщо така відмова допускається законом або банківськими правилами.

СТОРОНИ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

Банк, який має право на укладення договорів банківського рахунку відповідно до одержаної ліцензії

Клієнт.
Юридична або фізична особа з достатнім обсягом дієздатності

обов'язки

- вчиняти для клієнта операції, які передбачені для рахунків даного виду законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту, якщо інше не встановлено договором банківського рахунку;
- зарахувати грошові кошти, що надійшли на рахунок клієнта, в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не встановлений договором банківського рахунку або законом;
- за розпорядженням клієнта видати або перерахувати з його рахунку грошові кошти в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не передбачений договором банківського рахунку або законом;
- не розголошувати відомості про клієнта, які є банківською таємницею

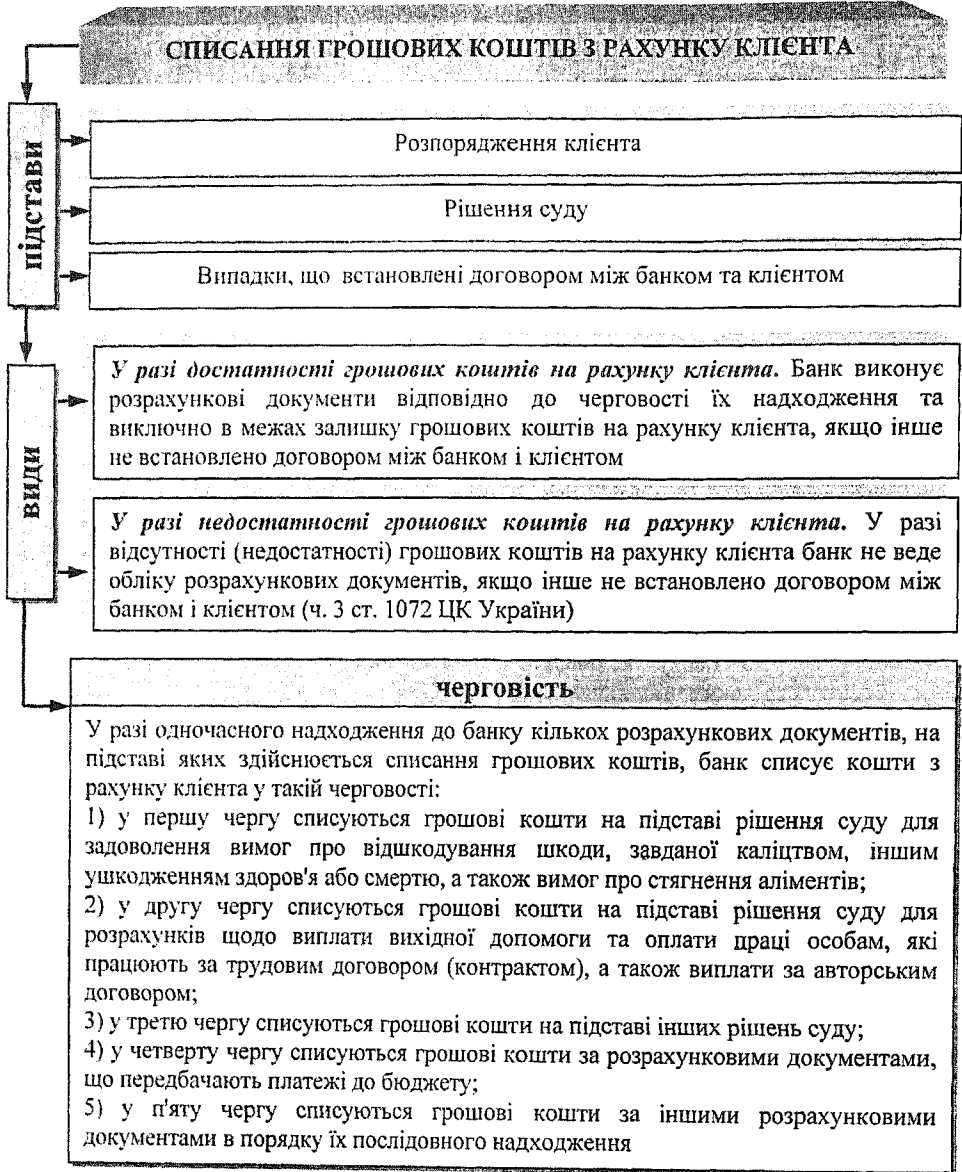
- сплатити плату за виконання банком операцій за рахунком клієнта, якщо це встановлено договором;
- виконувати банківські правила при проведенні операцій за рахунком (відповідно до встановлених вимог складати розрахунково-банківські документи, дотримувати платіжну дисципліну тощо)

права

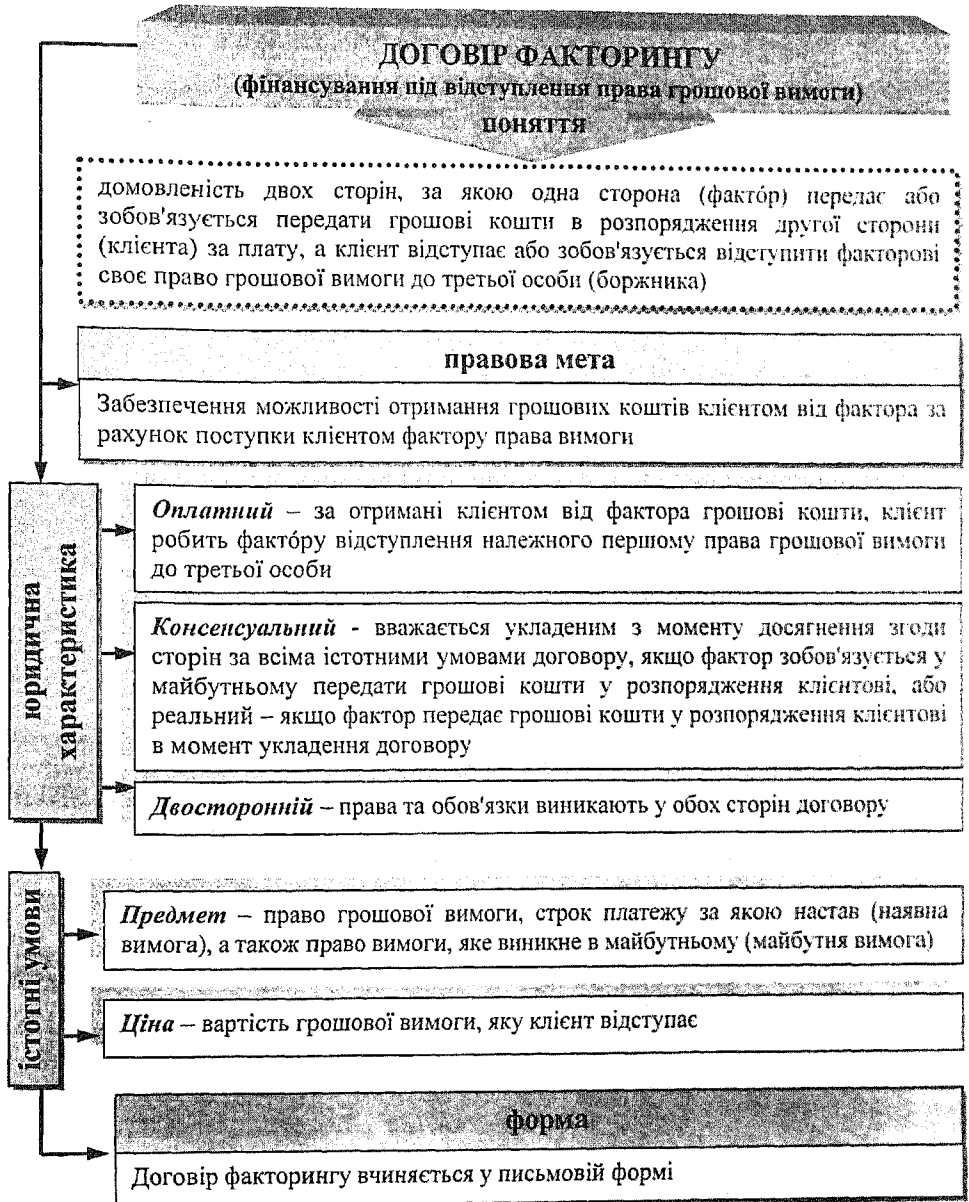
Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

118. Факторинг

ВАЖЛИВО! Наступне відступлення фактором права грошової вимоги третій особі не допускається, якщо інше не встановлено договором факторингу. Якщо договором факторингу допускається наступне відступлення права грошової вимоги (своєрідний «субфакторинг»), воно здійснюється згідно з положеннями законодавства про факторинг.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КЛІЄНТА ПЕРЕД ФАКТОРОМ

Клієнт відповідає перед фактором за дійсність грошової вимоги, право якої відступається, якщо інше не встановлено договором факторингу

Право грошової вимоги яке відступається, є дійсним, якщо клієнт має право відступити право грошової вимоги, і в момент відступлення цієї вимоги йому не були відомі обставини, внаслідок яких боржник має право не виконувати вимогу

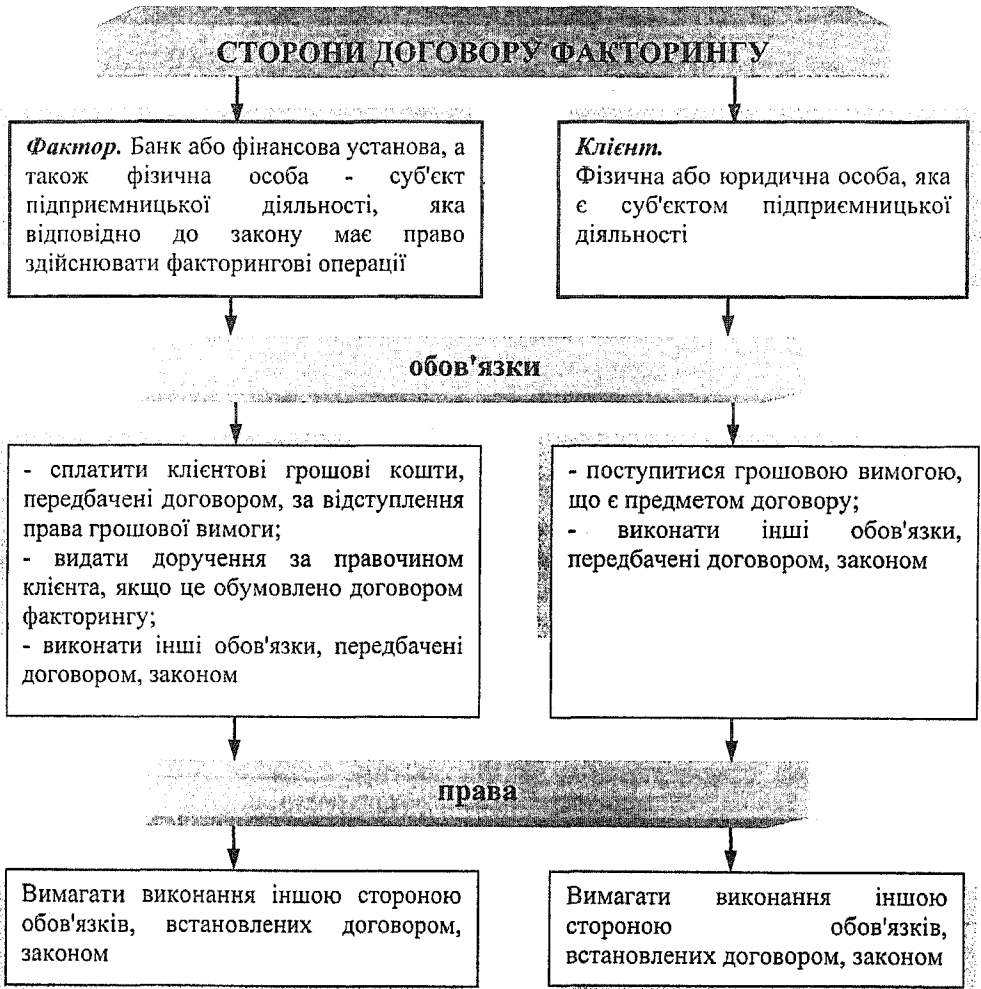
Клієнт не відповідає за невиконання або неналежне виконання боржником грошової вимоги, право за якою відступається і яка пред'явлена до виконання фактором, якщо інше не встановлено договором факторингу

ВИКОНАННЯ БОРЖНИКОМ ГРОШОВОЇ ВИМОГИ ФАКТОРОМ

Боржник зобов'язаний здійснити платіж факторові за умови, що він одержав від клієнта або фактора письмове повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові, і в цьому повідомленні визначена грошова сума, яка підлягає виконанню, а також названий фактор, якому має бути здійснений платіж

Боржник має право вимагати від фактора надання йому в розумний строк доказів того, що відступлення права грошової вимоги факторові справді мало місце. Якщо фактор не виконає цього обов'язку, боржник має право здійснити платіж клієнтові на виконання свого обов'язку перед ним

Виконання боржником грошової вимоги факторові за вказаними вище правилами звільняє боржника від його обов'язку (право вимоги за яким перебігло до фактора) перед клієнтом

119. Розрахунки

РОЗРАХУНКИ
ПОНЯТТЯ

порядок руху грошових коштів, що здійснюються відповідно до встановлених правил на підставі цивільно-правових правочинів чи в результаті інших дій, передбачених законодавством України

форми

Готівкова – за допомогою розрахункових грошових коштів (купюр, монет). Застосовується до розрахунків за участю фізичних осіб, не пов'язаних із здійсненням ними підприємницької діяльності. Ця форма розрахунків може застосовуватися також у розрахунках між юридичними особами, якщо інше не передбачено законом

Безготівкова – за допомогою переведення грошових коштів з одного банківського рахунку на інший рахунок у банківській установі. Розрахунки між юридичними особами, а також розрахунки за участю фізичних осіб, пов'язані із здійсненням ними підприємницької діяльності, проводяться в безготівковій формі. У безготівковій формі можуть проводитися розрахунки за участю фізичних осіб, не пов'язані із здійсненням ними підприємницької діяльності

види

Із застосуванням платіжних доручень

За акредитивом

Із застосуванням розрахункових чеків (чеків)

За інкасо

Інші розрахунки, передбачені законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту (напр., за допомогою платіжних (пластикових) карток)

ВАЖЛИВО! Метою розрахункових зобов'язань є належний перехід грошових коштів від боржника до кредитора.

РОЗРАХУНКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПЛАТІЖНИХ ДОРУЧЕНЬ ПОНЯТТЯ

вид безготівкових розрахунків, через які банк зобов'язується за дорученням платника за рахунок грошових коштів, що розміщені на його рахунку в цьому банку, переказати певну грошову суму на рахунок визначеної платником особи (одержувача) у цьому чи в іншому банку в строк, встановлений законом або банківськими правилами, якщо інший строк не передбачений договором або звичаями ділового обороту

ВИКОНАННЯ

Зміст і форма платіжного доручення та розрахункових документів, що подаються разом з ним, мають відповідати вимогам, встановленим законом і банківськими правилами

Банк не має права робити виправлення у платіжному дорученні клієнта, якщо інше не встановлено законом або банківськими правилами

Платіжне доручення платника приймається банком до виконання за умови, що сума платіжного доручення не перевищує суми грошових коштів на рахунку платника, якщо інше не встановлено договором між платником і банком

Банк, що прийняв платіжне доручення платника, повинен перерахувати відповідну грошову суму банкові одержувача для її зарахування на рахунок особи, визначеної у платіжному дорученні

Банк має право залучити інший банк (виконуючий банк) для виконання переказу грошових коштів на рахунок, визначений у дорученні клієнта

Банк повинен негайно інформувати платника на його вимогу про виконання платіжного доручення

Відповідальність за невиконання або неналежне виконання платіжного доручення

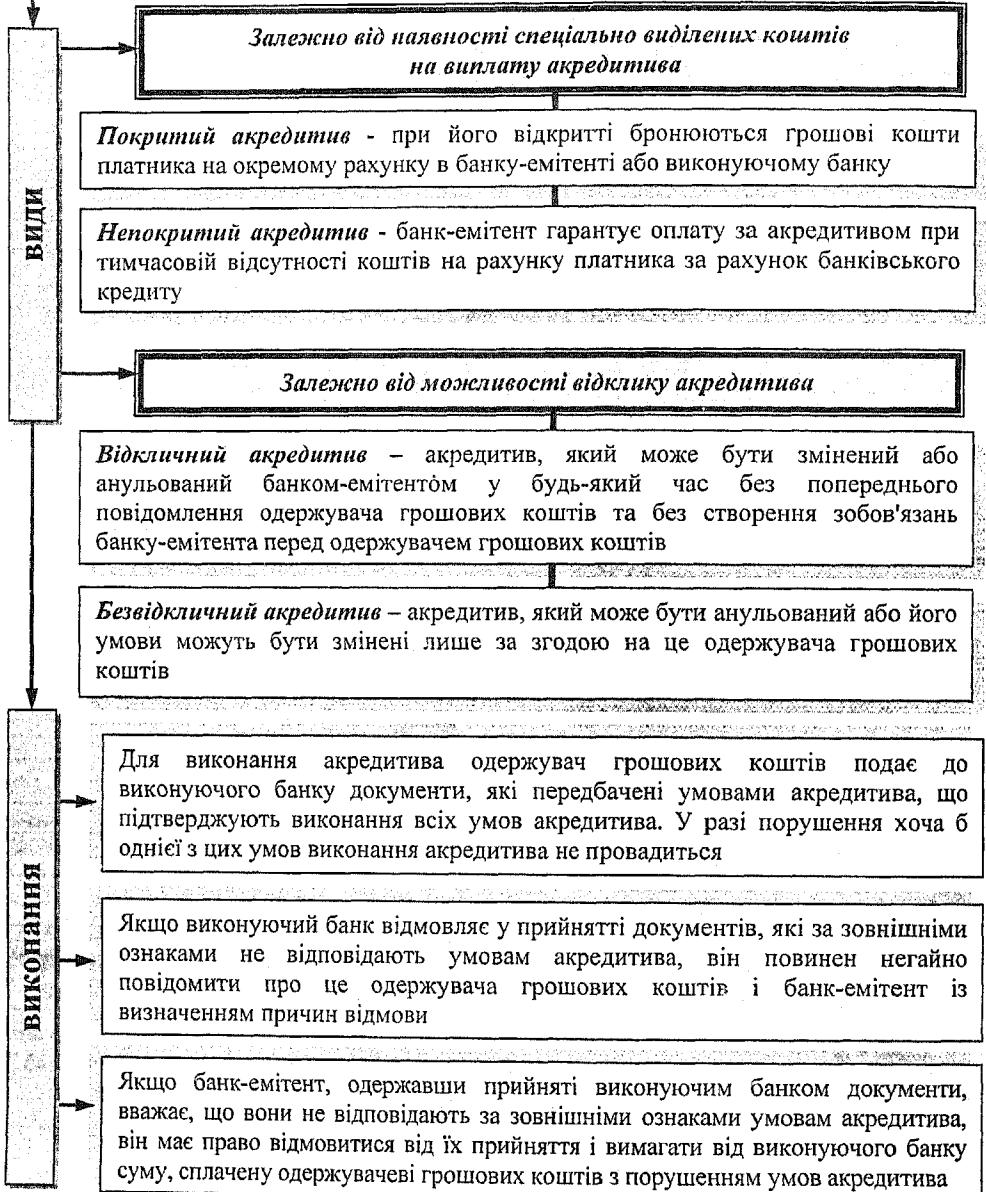
У разі невиконання або неналежного виконання платіжного доручення клієнта банк несе відповідальність відповідно до ЦК України та закону

У разі невиконання або неналежного виконання платіжного доручення у зв'язку з порушенням правил розрахункових операцій виконуючим банком відповідальність може бути покладена судом на цей банк

Якщо порушення банком правил розрахункових операцій спричинило помилковий переказ банком грошових коштів, банк несе відповідальність відповідно до ЦК України та закону

РОЗРАХУНКИ ЗА АКРЕДИТИВОМ ПОНЯТТЯ

вид безготівкових розрахунків, за яких банк (банк-емітент) за дорученням клієнта (платника) - заявника акредитива і відповідно до його вказівок або від свого імені зобов'язується провести платіж на умовах, визначених акредитивом, або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж на користь одержувача грошових коштів або визначеної ним особи - бенефіціара

РОЗРАХУНКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ РОЗРАХУНКОВИХ ЧЕКІВ

Чек – документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку переказати вказану в чеку грошову суму одержувачеві (чекодержателю)

ВИКОНАННЯ

Чек оплачується за рахунок грошових коштів чекодавця

Чек підлягає оплаті платником за чеком за умови подання його до оплати у строк, встановлений банківськими правилами

Платник за чеком повинен пересвідчитися усіма можливими способами у справжності чека, а також у тому, що пред'явник чека є уповноваженою особою

Збитки, завдані у зв'язку з оплатою підробленого, викраденого або втраченого чека, покладаються на платника за чеком або чекодавця - залежно від того, з чиєї вини вони були завдані

Подання чека до банку чекодержателя на інкасо для одержання платежу вважається поданням чека до платежу

Зарахування коштів за інкасованим чеком на рахунок чекодержателя провадиться після одержання платежу від платника, якщо інше не передбачено договором між чекодержателем і банком

ВАЖЛИВО! Видача чека не погашає грошового зобов'язання, на виконання якого він виданий

РОЗРАХУНКИ ЗА ІНКАСО

ПОНЯТТЯ

вид безготівкових розрахунків, за яким банк (банк-емітент) за дорученням клієнта здійснює за рахунок клієнта дії щодо одержання від платника платежу та (або) акцепту платежу

ВИКОНАННЯ

Банк-емітент, який одержав інкасове доручення, має право залучати для його виконання інший банк (виконуючий банк)

У разі відсутності будь-якого документа або невідповідності документів за зовнішніми ознаками інкасовому дорученню виконуючий банк повинен негайно повідомити про це клієнта. У разі неусунення зазначених недоліків банк повертає документи без виконання

Документи подаються платникові у тій формі, в якій вони одержані, за винятком банківських відміток і написів, необхідних для оформлення інкасової операції

Документи, що підлягають оплаті при їх поданні, виконуючий банк зобов'язаний подати до платежу негайно з отриманням інкасового доручення. Якщо документи підлягають оплаті в інший строк, виконуючий банк повинен для одержання акцепту платника подати документи для акцепту негайно з отриманням інкасового доручення, а вимогу платежу має здійснити не пізніше ніж у день настання строку платежу, визначеного у документі

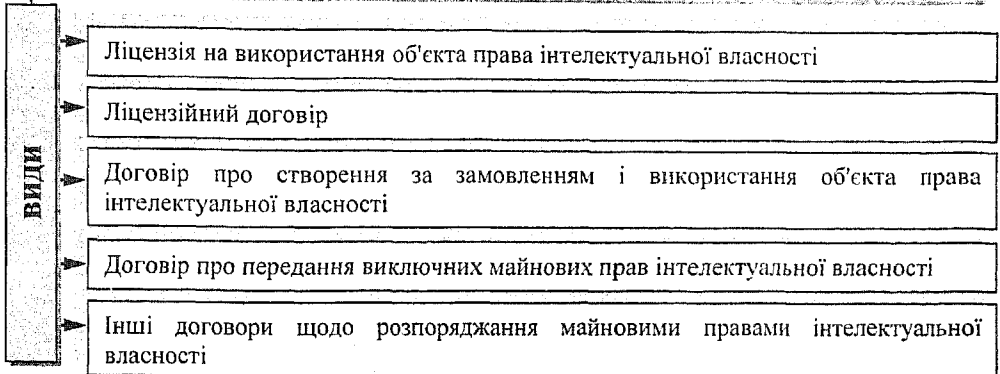
Часткові платежі можуть бути прийняті у випадках, якщо це встановлено банківськими правилами, або за наявності в інкасовому дорученні спеціального дозволу

Одержані (інкасовані) суми негайно передаються виконуючим банком у розпорядження банку-емітента, який повинен зарахувати ці суми на рахунок клієнта. Виконуючий банк має право відрахувати з інкасованих сум належні йому плату та відшкодування витрат та (або) видатків

ВАЖЛИВО! Випадки застосування та порядок здійснення розрахунків за інкасовими дорученнями встановлюються законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту.

120. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: основні положення. Ліцензійний договір

ПРАВОЧИНИ ЩОДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ЛІЦЕНЗІЯ

на використання об'єкта права інтелектуальної власності

ПОНЯТТЯ

письмове повноваження, що видається особою, яка має виключне право дозволити використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіаром), іншій особі (ліцензіату), яке надає ліцензіату право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору

За письмової згоди ліцензіара ліцензіат може видати письмове повноваження на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі (субліцензію)

ВИДИ

Виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері

Одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері

ЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог закону

правова мета

Надання дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності

юридична характеристика

Оплатний – ліцензіат за використання об'єкта права інтелектуальної власності сплачує ліцензіару винагороду

Реальний - вважається укладеним з моменту надання ліцензіату дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності

Двосторонній – права та обов'язки за договором виникають у обох сторін

істотні умови

Предмет – права на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У ліцензійному договорі вказуються конкретні права, що надаються за договором; вид ліцензії (якщо інше не встановлено ліцензійним договором, вважається, що надається невиключна ліцензія); сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності; способи використання об'єкта права інтелектуальної власності; територія використання зазначеного об'єкта. Предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними

Ціна – плата за використання об'єкта права інтелектуальної власності. Її розмір, порядок та строк оплати встановлюються договором

Строк ліцензійного договору - період часу, протягом якого надаються права на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Він є істотною умовою, якщо на цьому наполягає хоча б одна із сторін. Цей строк не може перевищувати строку дії виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності. У разі відсутності в ліцензійному договорі умови про строк договору він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності, але не більше ніж на п'ять років з урахуванням особливостей, передбачених у ч.3 ст. 1110 ЦК України

форма

Ліцензійний договір укладається у письмовій формі. Його державна реєстрація здійснюється на вимогу ліцензіара або ліцензіата у порядку, встановленому законом

СТОРОНИ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ

Ліцензіар.

Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності

Ліцензіат.

Фізична або юридична особа з необхідним обсягом цивільної дієздатності

обов'язки

- надати необхідну документацію, пов'язану з використанням виключних прав;
- надати ліцензіату необхідні відомості, пов'язані з використанням об'єкта права інтелектуальної власності;
- надати необхідні пояснення, що пов'язані з використанням об'єкта права інтелектуальної власності;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом

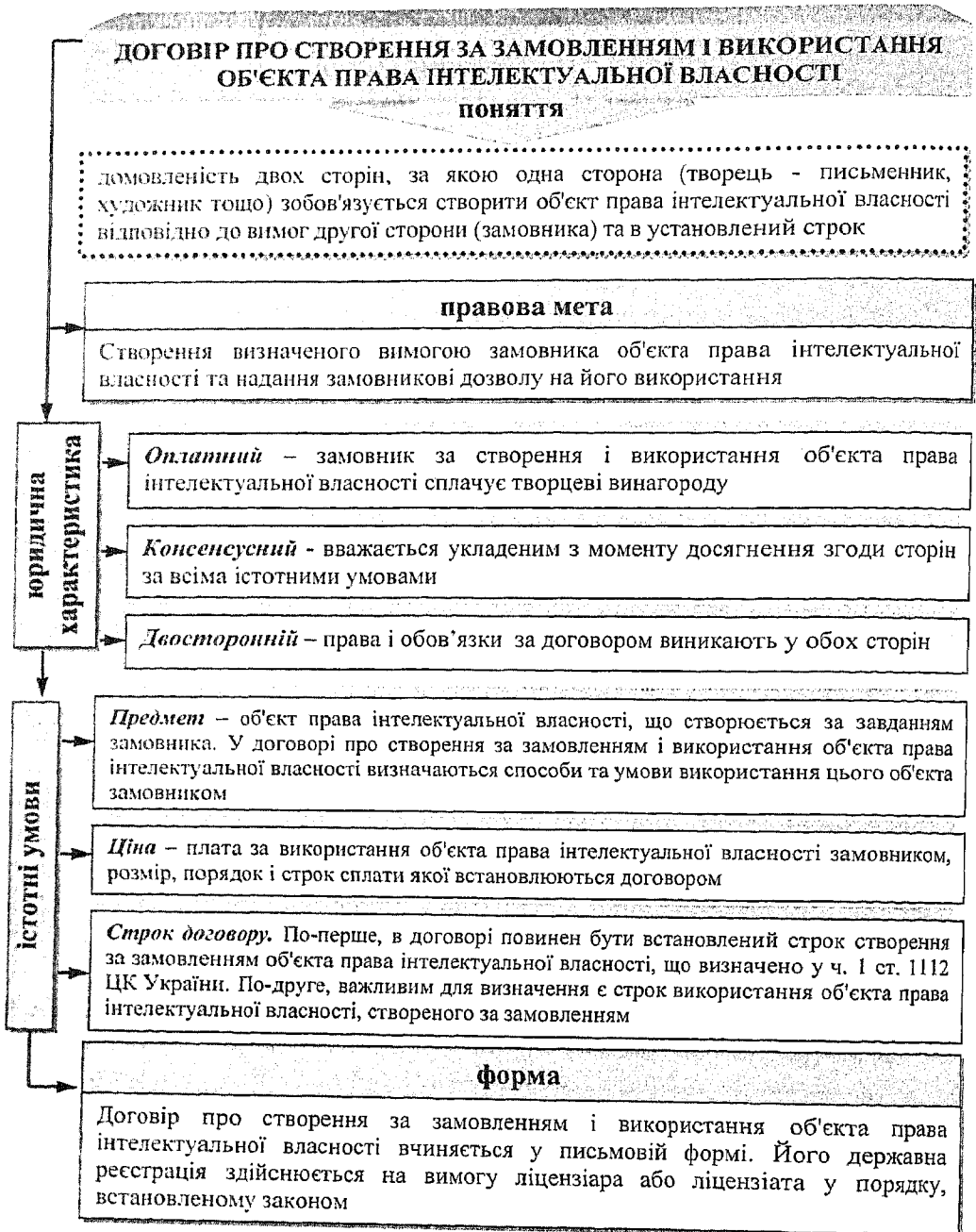
- використовувати права, надані ліцензійним договором відповідно до виду наданої ліцензії, належним способом, на визначеній договором території використання зазначеного об'єкта;
- сплатити ліцензіару плату за використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом

права

- відмовитися від ліцензійного договору у разі порушення ліцензіатом встановленого договором строку використання об'єкта права інтелектуальної власності та в інших випадках, передбачених законом або договором;
- вимагати виконання другою стороною інших обов'язків, встановлених договором, законом

- відмовитися від ліцензійного договору у разі порушення ліцензіаром умов договору відповідно до ст.1110 ЦК України;
- вимагати надання відомостей, які пов'язані з використанням об'єкта права інтелектуальної власності відповідно до ліцензійного договору;
- вимагати виконання другою стороною інших обов'язків, встановлених договором, законом

121. Створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПРО СТВОРЕННЯ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ І ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Творець – письменник, художник тощо. Особа, яка має виключні права дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності

Замовник.

Фізична або юридична особа з необхідним обсягом цивільної дієздатності

обов'язки

- надати права щодо використання об'єкта права інтелектуальної власності і необхідну документацію;
- надати необхідні пояснення, що пов'язані з використанням об'єкта права інтелектуальної власності;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом

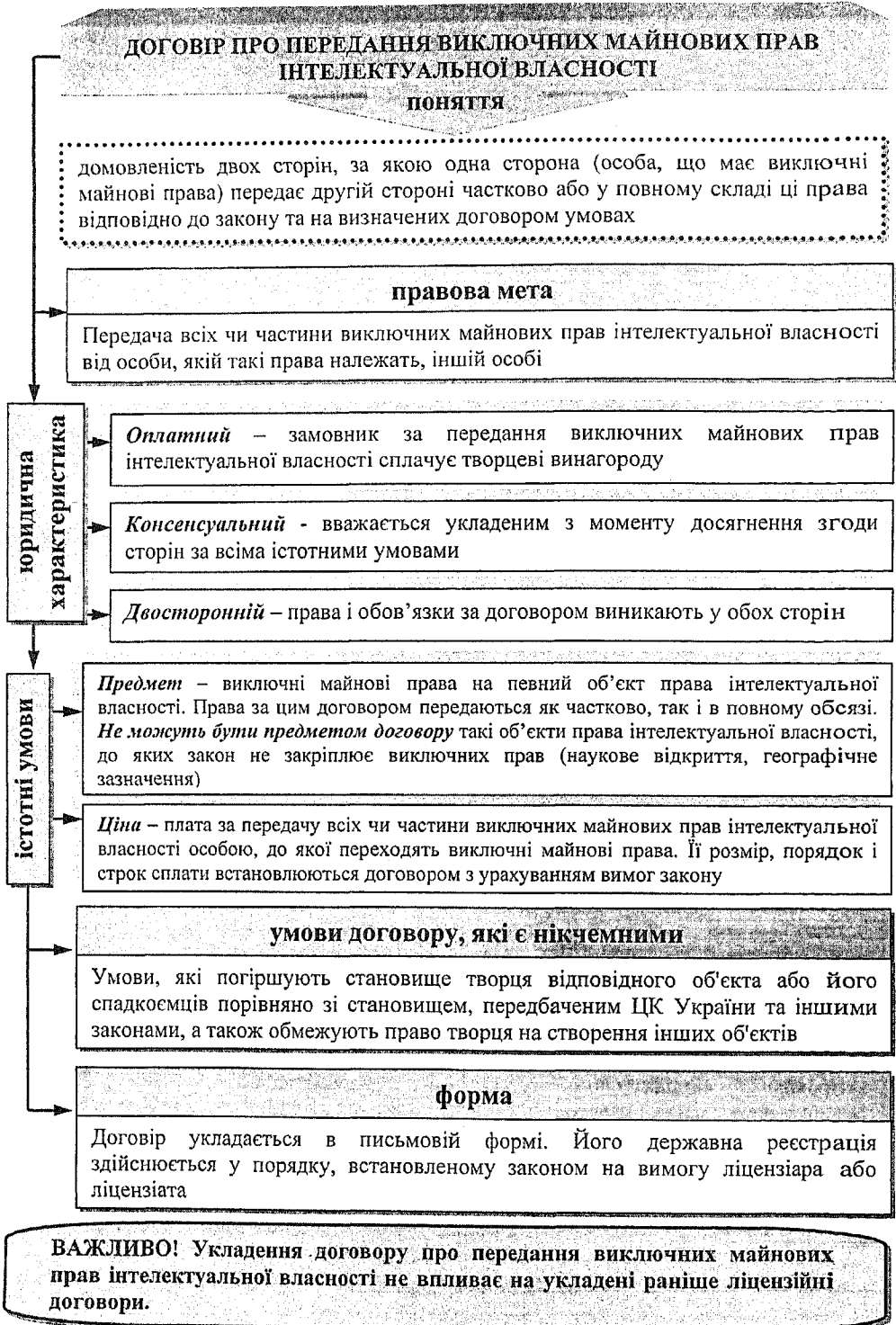
- використовувати права, надані договором відповідно до виду отриманої ліцензії, з дотриманням обсягу прав на цей об'єкт, способу використання, території, на яку поширюються умови використання об'єкта;
- сплатити творцю плату (авторську винагороду) за використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом

права

- відмовитися від договору у разі порушення замовником встановленого договором обсягу прав на об'єкт права інтелектуальної власності, способу використання, території, на яку поширюється умови використання об'єкта, та в інших випадках передбачених законом або договором;
- вимагати виконання другою стороною інших обов'язків, встановлених договором, законом

- відмовитися від договору у разі порушення творцем умов договору відповідно до ст.1110 ЦК України;
- вимагати надання відомостей, які пов'язані з використанням об'єкта права інтелектуальної власності відповідно до договору;
- вимагати виконання другою стороною інших обов'язків, встановлених договором, законом

122. Передання виключних майнових прав інтелектуальної власності

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПРО ПЕРЕДАННЯ ВИКЛЮЧНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Особа, що має виключні майнові права.
Фізична особа – творець (автор, винахідник, письменник тощо), а також інша юридична чи фізична особа, яка у встановленому порядку набула виключних прав інтелектуальної власності (спадкоємець автора тощо)

Особа, до якої переходять виключні майнові права.
Фізична або юридична особа з необхідним обсягом цивільної дієздатності

обов'язки

- надати права щодо використання об'єкта права інтелектуальної власності і необхідну документацію;
- надати необхідні пояснення, що пов'язані з використанням об'єкта права інтелектуальної власності;
- не використовувати виключні майнові права щодо об'єкта у власній господарській діяльності після набрання чинності договором;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом

- використовувати права, надані договором, у належний спосіб щодо обсягу прав на цей об'єкт, способу використання;
- сплатити творцю плату (авторську винагороду) за передачу всіх чи частини виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- дотримуватись умов конфіденційності, визначених договором;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом

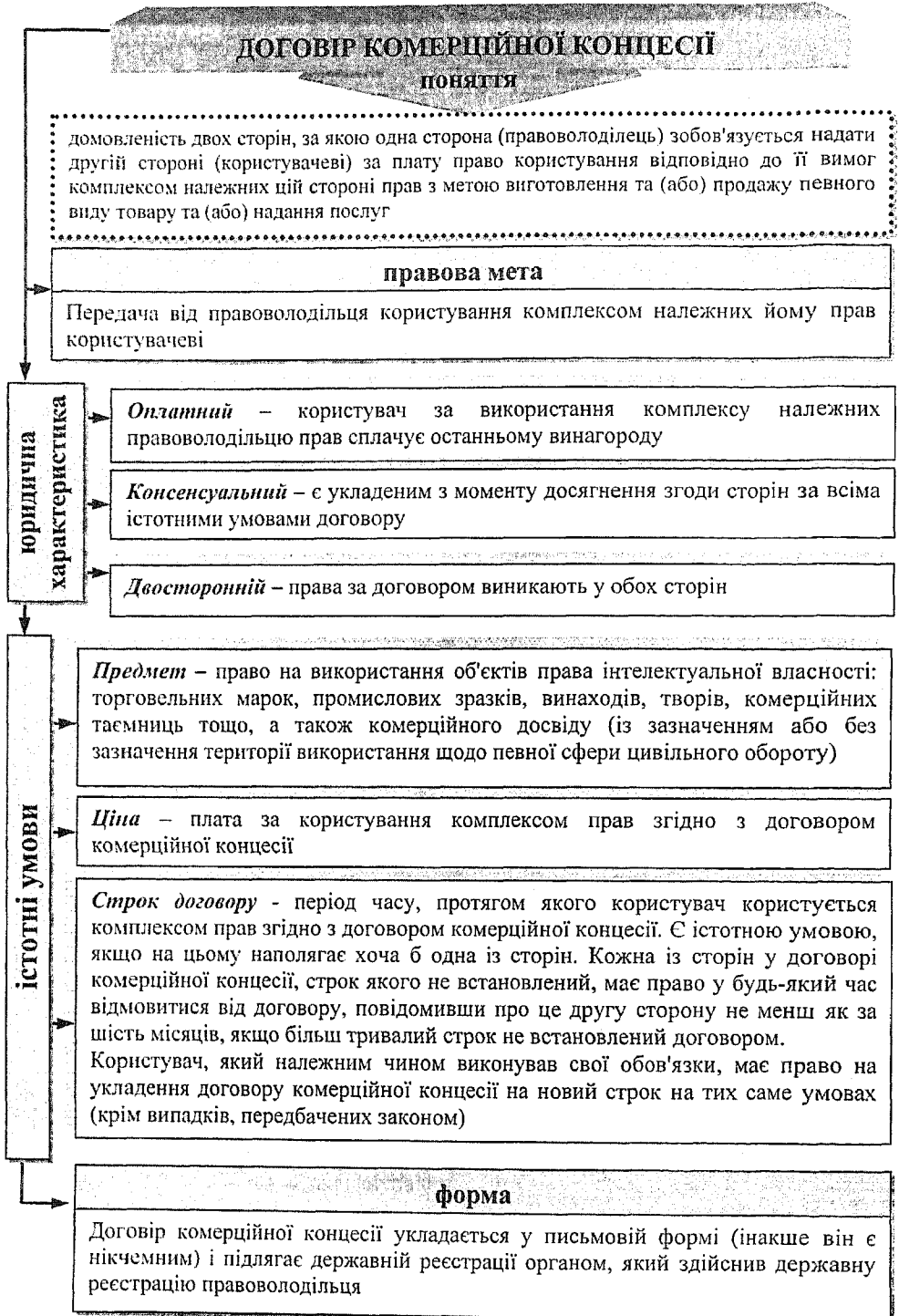
права

- здійснювати контроль щодо використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

- право на використання об'єкта в межах, встановлених договором;
- передавати майнове право на використання об'єкта третім особам на умовах, визначених відповідним ліцензійним договором;
- вимагати надання відомостей, які пов'язані з використанням об'єкта права інтелектуальної власності відповідно до договору;
- вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

123. Комерційна концесія

СТОРОНИ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

Правоволодільць. Фізична або юридична особа – суб'єкт підприємницької діяльності

Користувач. Фізична або юридична особа – суб'єкт підприємницької діяльності

обов'язки

- передати користувачеві технічну та комерційну документацію і надати іншу інформацію, необхідну для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії, а також проінформувати користувача та його працівників з питань, пов'язаних із здійсненням цих прав;
- забезпечити державну реєстрацію договору;
- надавати користувачеві постійне технічне та консультативне сприяння, включаючи сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників;
- контролювати якість товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії;
- не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом

- використовувати торговельну марку та інші позначення правоволодільця визначеним у договорі способом;
- забезпечити відповідність якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) відповідно до договору комерційної концесії, якості аналогічних товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) правоволодільцем;
- дотримуватися інструкцій та вказівок правоволодільця, спрямованих на забезпечення відповідності характеру, способів та умов використання комплексу наданих прав щодо використання цих прав правоволодільцем;
- надавати покупцям (замовникам) додаткові послуги, на які вони могли б розраховувати, купуючи (замовляючи) товари (роботи, послуги) безпосередньо у правоволодільця;
- інформувати покупців (замовників) найбільш очевидним для них способом про використання ним торговельної марки та інших позначень правоволодільця за договором комерційної концесії;
- не розголошувати секрети виробництва правоволодільця, іншу одержану від нього конфіденційну інформацію;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом та згідно зі ст. 1122 ЦК України

права

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

Вимагати виконання іншою стороною обов'язків, встановлених договором, законом

ДОГОВІР КОМЕРЦІЙНОЇ СУБКОНЦЕСІЇ**ПОНЯТТЯ**

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (користувач) надає другій стороні (субкористувачу) право користування наданим їй правоволодільцем комплексом прав або частиною комплексу прав на умовах, погоджених із правоволодільцем або визначених договором комерційної концесії

загальні положення

До договору комерційної субконцесії застосовуються положення про договір комерційної концесії, встановлені ЦК України або іншим законом, якщо інше не випливає з особливостей субконцесії. Це насамперед стосується змісту, форми й реєстрації субконцесійного договору

Користувач та субкористувач солідарно відповідають перед правоволодільцем за завдану йому шкоду

Строк дії договору комерційної субконцесії не може перевищувати строк дії договору комерційної концесії

**ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ
ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ**

Відмова у будь-який час однією із сторін від договору комерційної концесії, якщо строк такого договору не встановлений. Повідомлення про це другої сторони має бути зроблено не менш як за шість місяців, якщо більш тривалий строк не встановлений договором

Припинення права правоволодільця на торговельну марку чи інше позначення, визначене в договорі, без його заміни аналогічним правом

Оголошення правоволодільця або користувача неплатоспроможним (банкрутом)

У разі смерті правоволодільця, якщо спадкоємець не зареєстрований або не зареєструвався протягом шести місяців від дня відкриття спадщини як суб'єкт підприємницької діяльності або не передав свої права і обов'язки особі, яка має право займатися підприємницькою діяльністю

В інших випадках встановлених договором чи законом. Зокрема, зобов'язання за договором комерційної концесії можуть припинятися на загальних підставах, передбачених у Главі 50 ЦК України (співпаданням боржника і кредитора в одній особі тощо)

124. Спільна діяльність

СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПОНЯТТЯ

діяльність учасників, що виникає на підставі договору та за якою вони зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законам

характерні риси

Беруть участь дві або більше осіб, кожна з яких виступає одночасно боржником і кредитором, але при цьому кожна з них не може безпосередньо вимагати виконання обов'язку для себе, оскільки це виконання обумовлене спільною метою

Взаємні права та обов'язки учасників опосередковані необхідністю досягнення загальної мети

Має тривалий характер

Зобов'язання, що виникає, має особистий характер

Інтереси учасників, на відміну від інших договорів, не є протилежними, а взаємно доповнюють один одного і спрямовані на досягнення спільної мети

Мета спільної діяльності обов'язково повинна бути законною. Вона може бути спрямована на одержання прибутку (здійснення комерційних проектів завдяки спільному досвіду, фінансам, майну, знанням) або не спрямована на одержання прибутку (наприклад, благодійність)

ДОГОВІР ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА ПОНЯТТЯ

домовленість сторін, за якою сторони (учасники) беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети

правава мета

Спільна діяльність учасників, що об'єднали свої вклади з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети

юридична характеристика

Оплатний, якщо учасники в процесі спільної діяльності, об'єднавши свої вклади, отримують від цієї діяльності вигоди матеріального характеру, або **безоплатний**, якщо це об'єднання не має на меті отримання прибутку, а ставить іншу мету: благодійну, освітню, наукову, духовну тощо

Консенсуальний - вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору

Багатосторонній – права та обов'язки за договором виникають у кожній із сторін, і вони підпорядковані спільній меті

істотні умови

Предмет – спільна діяльність, спрямована на досягнення певної мети

Вклади учасників - усе те, що кожен з учасників вносить у спільну діяльність (спільне майно), в тому числі грошові кошти, інше майно, професійні та інші знання, навички та вміння, а також ділова репутація та ділові зв'язки. Вклади учасників вважаються рівними за вартістю, якщо інше не впливає із договору простого товариства або фактичних обставин. Грошова оцінка вкладу учасника провадиться за погодженням між учасниками

Мета спільної діяльності – проведення наукових досліджень, культурної діяльності, певної підприємницької діяльності тощо

Строк договору залежить від мети, яка має бути досягнута, та договір припиняється з її досягненням

форма

Договір простого товариства укладається у письмовій формі

ВАЖЛИВО! Внесене учасниками майно, яке в них перебувало у власності, а також вироблена у результаті спільної діяльності продукція та одержані від такої діяльності плоди і доходи є спільною частковою власністю учасників, якщо інше не встановлено договором простого товариства або законом (ч. 1 ст. 1134 ЦК України).

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

Учасники. Фізичні або юридичні особи, з достатнім обсягом дієздатності

права

- брати участь у веденні спільних справ;
- отримувати відомості і знайомитися з документами щодо ведення спільних справ учасників;
- кожен з учасників має право діяти від імені всіх учасників, якщо інше не встановлено договором;
- отримувати доходи від спільної діяльності пропорційно від вкладу учасника

обов'язки

- внести вклад учасника;
- вести діяльність спільно з іншими учасниками;
- покривати в установленому порядку витрати, що виникли у зв'язку із спільною діяльністю;
- виконувати інші обов'язки, передбачені договором, законом

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

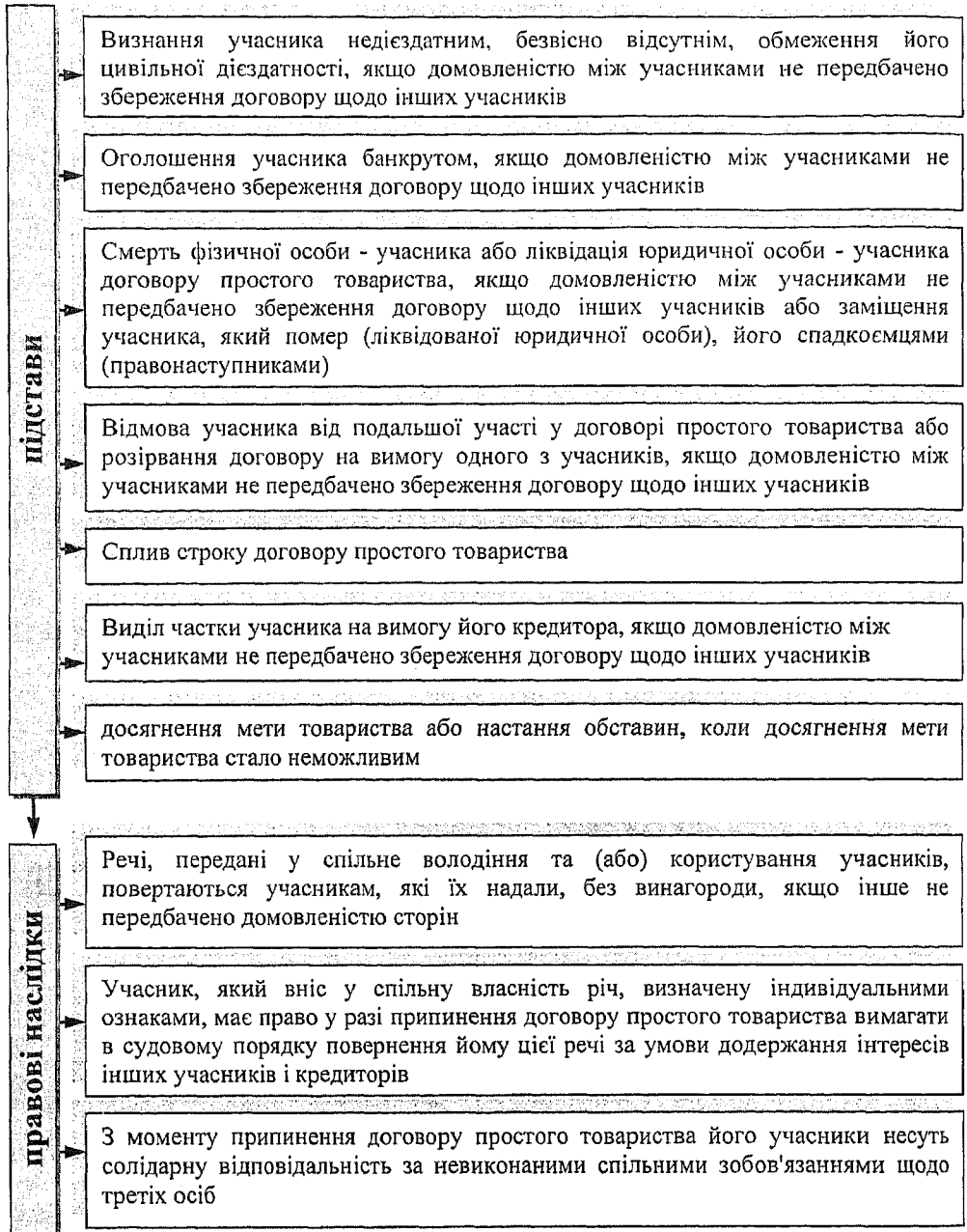
Якщо договір простого товариства не пов'язаний із здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, кожний учасник відповідає за спільними договірними зобов'язаннями усім своїм майном пропорційно вартості його вкладу у спільне майно. За спільними зобов'язаннями, що виникли не з договору, учасники відповідають солідарно

Якщо договір простого товариства пов'язаний із здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, учасники відповідають солідарно за всіма спільними зобов'язаннями незалежно від підстав їх виникнення

Учасник, участь якого в договорі припинилася, відповідає перед третіми особами за спільними зобов'язаннями, які виникли в період його участі в договорі простого товариства як учасника договору:

- якщо договір простого товариства не був припинений за заявою учасника про відмову від подальшої участі в ньому;
- у разі розірвання договору на вимогу одного з учасників

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

125. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу

**ПУБЛІЧНА ОБІЦЯНКА ВИНАГОРОДИ БЕЗ ОГОЛОШЕННЯ
КОНКУРСУ
ПОНЯТТЯ**

недоговірне зобов'язання, згідно з яким особа має право публічно пообіцяти винагороду за передання їй відповідного результату (передання інформації, знайдення речі, знайдення фізичної особи тощо)

ОЗНАКИ

Обіцянка винагороди повинна бути *публічною*, тобто зверненою до невизначеного кола осіб

Обіцяна винагорода повинна бути *майновою*, тобто грошовою чи такою, що має вартісний характер (надання путівки в пансіонат тощо)

Повинно бути *визначено завдання, строк та місце його виконання, а також вказівка на результат*, який необхідно досягти, щоб отримати винагороду

Має бути *визначений розмір винагороди*

Оголошення про публічну обіцянку винагороди *повинно надавати можливість встановити особу, яка пообіцяла винагороду*. Особа, яка відгукнулася на обіцянку, має право вимагати підтвердження цієї обіцянки

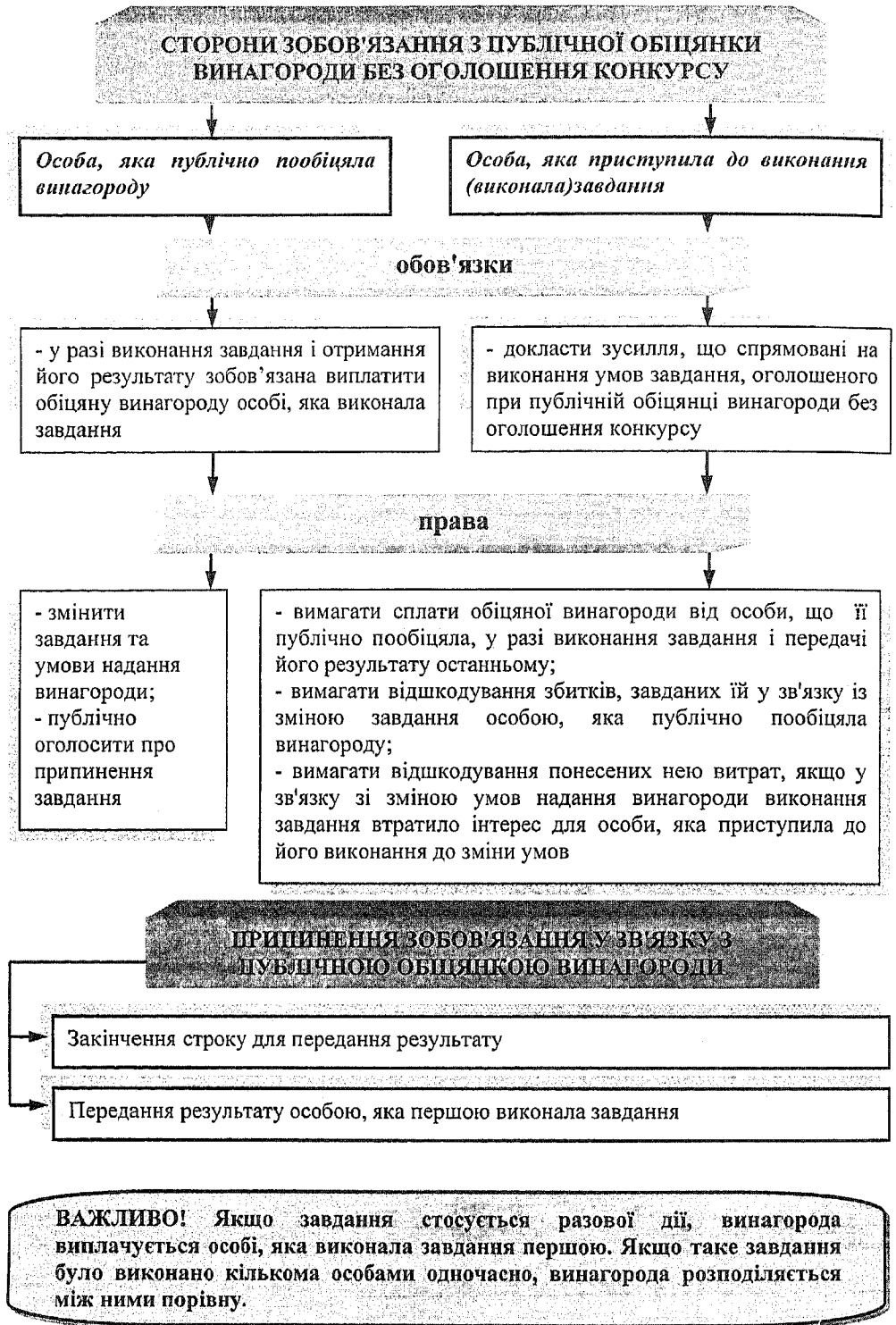
ЗМІСТ ЗАВДАННЯ

Завдання, яке належить виконати при публічній обіцянці винагороди, може стосуватися разової дії або необмеженої кількості дій одного виду, які можуть вчинятися різними особами. Наприклад, завдання з розшуку зниклої у снігопаді отари овець, загублених речей, залишених випадково в громадському місці, документів тощо

СТРОК (ТЕРМІН) ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ

При публічній обіцянці винагороди для виконання завдання може бути встановлений строк (термін). Якщо строк (термін) виконання завдання не встановлений, воно вважається чинним протягом розумного часу відповідно до змісту завдання

126. Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу

**ПУБЛІЧНА ОБІЦЯНКА НАГОРОДИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ
КОНКУРСУ
ПОНЯТТЯ**

недоговірне зобов'язання, за яким фізична або юридична особа (засновник конкурсу) публічно через засоби масової інформації або іншим чином оголошує конкурс та зобов'язується видати нагороду (премію) за його результатами згідно з оголошеними умовами

ВИДИ

Відкритий конкурс – пропозиція взяти участь у конкурсі, звернена до всіх бажаючих, де кожен, хто прийме умови конкурсу, може стати його учасником

Закритий конкурс – характеризується тим, що пропозиція взяти участь у конкурсі звертається визначеному колу осіб (персональним учасниками) за вибором засновника конкурсу

ОЗНАКИ

Обіцянка винагороди за кращий результат інтелектуальної, творчої діяльності, вчинення певної дії, виконання робіт або досягнення інших результатів повинна бути **публічною**

Обіцяна нагорода повинна виходити за рамки плати, передбаченої чинним трудовим або авторським законодавством за виконання тієї або іншої роботи, і виплачується незалежно від неї у вигляді **спеціально встановленої премії** переможцеві конкурсу за досягнутий високий результат. П. 2 ч. 3 ст. 1151 ГК України передбачає можливість надання переможцеві за умовами конкурсу лише морального заохочення

Нагорода повинна бути обіцяна **на конкурсній основі, за найкращий результат** інтелектуальної, творчої діяльності, вчинення певної дії, виконання роботи, що встановлює необхідність у співвідношенні різних результатів та вибору переможця (переможців) з-поміж цих осіб як переможця за найкращий результат

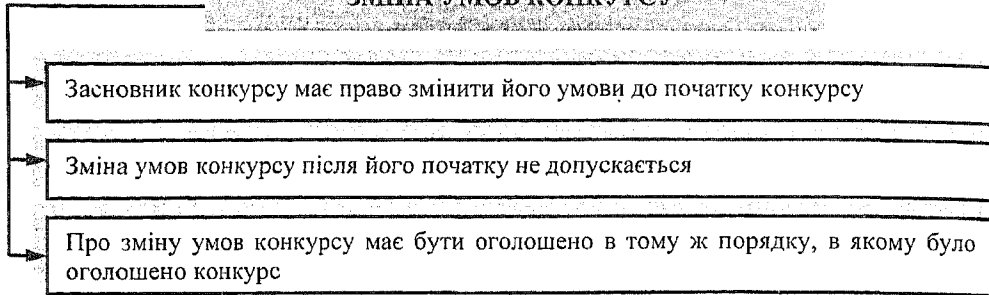
УМОВИ КОНКУРСУ

Предмет – результат інтелектуальної, творчої діяльності, вчинення певної дії, виконання роботи тощо. Наприклад, написання на завдану тему літературного твору, розробка проекту пам'ятника тощо

Нагорода (премія) – визначені умовами конкурсу вид та міра матеріального чи морального стимулювання до досягнення найкращого результату. Кількість призових місць, вид нагороди (сума премії) за кожне призове місце тощо визначаються умовами конкурсу

Строк подання творів на конкурс чи виконання певної дії має бути передбачені умовами конкурсу згідно з ч. 4 ст. 1151 ЦК України

ЗМІНА УМОВ КОНКУРСУ

СТОРОНИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ПУБЛІЧНОЇ ОБЦІЯНКИ НАГОРОДИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КОНКУРСУ

Засновник конкурсу – фізична або юридична особа з необхідним обсягом цивільної дієздатності

Учасник конкурсу – фізична або юридична особа з необхідним обсягом цивільної дієздатності

обов'язки

- забезпечити проведення конкурсу належним чином відповідно до його умов;
- своєчасно повідомити про зміну умов конкурсу і відмову в його проведенні;
- виконати свої обов'язки у строк, встановлений умовами конкурсу;
- повернути учасникові на його вимогу річ, подану на конкурс

- виконувати умови конкурсу в разі участі в ньому;
- не порушувати переважного права засновника конкурсу на укладення з переможцем конкурсу договору про використання предмета конкурсу

права

- змінити умови конкурсу до його початку;
- відмовитися від конкурсу, якщо його проведення стало неможливим за обставин, які від нього не залежать;
- переважне право на укладення з переможцем конкурсу договору про використання предмета конкурсу

- у разі перемоги у конкурсі вимагати від засновника конкурсу виконання зобов'язання щодо нагороди (преміювання);
- у разі відмови засновника від проведення конкурсу з інших, ніж формальні обставини, вимагати відшкодування витрат, які були понесені учасником при підготовці до участі у конкурсі

ПЕРЕМОЖЕЦЬ КОНКУРСУ

Переможцем конкурсу є особа, яка досягла найкращого результату

Переможець конкурсу визначається в порядку, встановленому засновником конкурсу. Результати конкурсу оголошуються у тому ж порядку, в якому його було оголошено

Результати конкурсу можуть бути оскаржені заінтересованою особою до суду

ОЦІНКА КОНКУРСНОЮ КОМІСІЄЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ, ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ПОДАНІ НА КОНКУРС

Присудження усіх призових місць та нагород (премій), які були визначені умовами конкурсу

Присудження окремих призових місць, якщо їх було встановлено декілька, та нагород (премій)

Можливість відмови у присудженні призових місць, якщо жодна із робіт, поданих на конкурс, не відповідає його вимогам

Можливість присудження заохочувального призу та (або) нагороди (премії)

127. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

ВЧИНЕННЯ ДІЙ В МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ ДОРУЧЕННЯ

ПОНЯТТЯ

недоговірне зобов'язання, за яким особа добровільно здійснює певні дії на користь іншої особи, в майнових інтересах іншої особи без її доручення, якщо майновим інтересам іншої особи загрожує небезпека настання невігідних для неї майнових наслідків

передумови виникнення

Дії на користь іншої особи здійснюються добровільно, *за власною ініціативою особи, що здійснює такі дії*

Відсутнє доручення особи, на користь якої здійснюються дії або інші попередні домовленості з особою, що діє на користь іншої особи

Дії здійснюються однією особою в майнових інтересах іншої особи, *якщо інтересам іншої особи загрожує небезпека* настання невігідних для неї майнових наслідків

предмет зобов'язання

Оберігання майна особи, на користь якої здійснюються дії, від загибелі, пошкодження або втрати, охорона її майнових інтересів від неправомірних посягань, виконання її обов'язків перед третіми особами у цілях запобігання певним майновим втратам тощо

ВАЖЛИВО! При здійсненні дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення вигода від таких дій повинна бути очевидною, тобто ясною для будь-якого розумного учасника цивільного обороту.

**СТОРОНИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ШОДО ВЧИНЕННЯ ДІЙ В
МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ ДОРУЧЕННЯ**

Домінус - особа, в майнових інтересах якої здійснюється дія без її доручення

Гестор - особа, яка діє на користь іншої особи без доручення

обов'язки

- відшкодувати фактично зроблені гестором витрати, якщо вони були виправдані обставинами, за яких були вчинені дії (крім випадку, коли гестор не повідомив при першій нагоді домінуса про свої дії в інтересах домінуса)

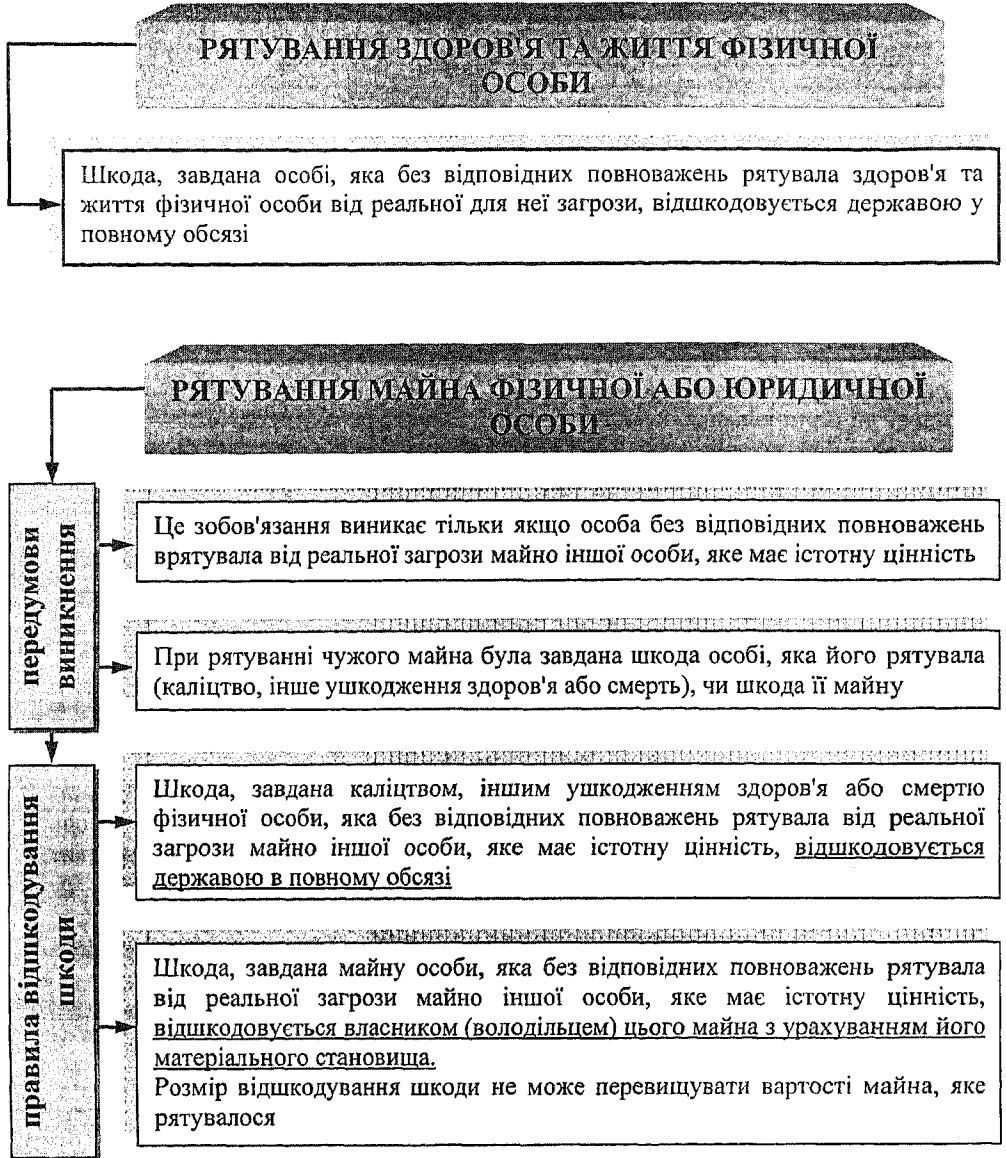
- при першій нагоді повідомити домінуса про свої дії;
- негайно після закінчення дій на користь домінуса надати йому звіт про ці дії і передати їй усе, що при цьому було одержано

права

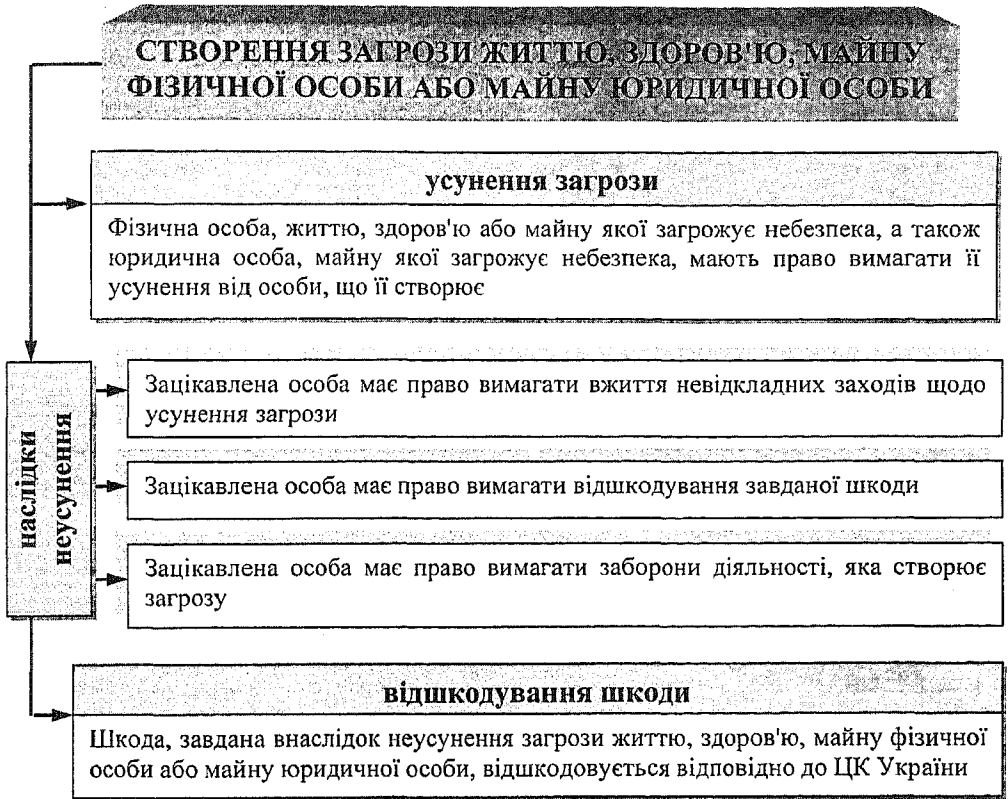
- вимагати надання гестором звіту про вчинені дії;
- вимагати від гестора передачі всього, що ним було одержано при здійсненні дій на користь домінуса

- без доручення вчиняти дії, спрямовані на попередження, усунення або зменшення збитку майновим інтересам домінуса;
- вимагати від домінуса відшкодування фактично зроблених витрат, якщо вони були виправдані обставинами, за яких були вчинені дії

128. Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи

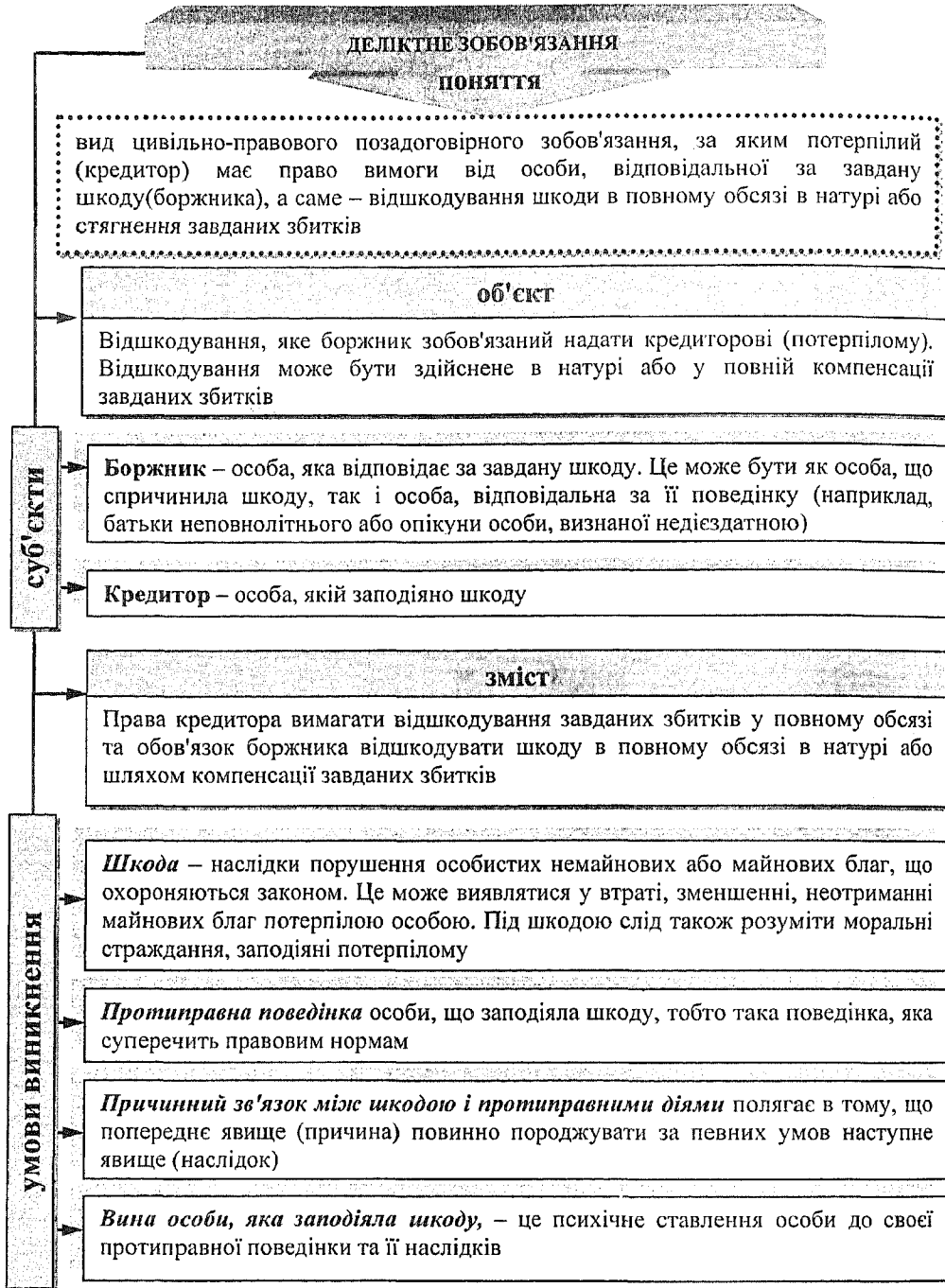

129. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи

130. Деліктні зобов'язання (зобов'язання з відшкодування шкоди)

РЕГРЕС (ПРАВО ЗВОРотної ВИМОГИ ДО Винної ОСОБИ)

Особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом

Держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, юридичні особи мають право зворотної вимоги до фізичної особи, винної у вчиненні злочину, у розмірі коштів, витрачених на лікування особи, яка потерпіла від цього злочину

Держава після відшкодування шкоди, завданої посадовою, службовою особою органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, має право зворотної вимоги до цієї особи тільки у разі встановлення в її діях складу злочину за обвинувальним вироком суду щодо неї, який набрав законної сили

Батьки (усиновлювачі), опікун або піклувальник, а також заклад або особа, що зобов'язані здійснювати нагляд за малолітньою або неповнолітньою особою, які відшкодували шкоду, завдану малолітньою або неповнолітньою особою чи фізичною особою, яка визнана недієздатною, не мають права зворотної вимоги до цієї особи

ЗМЕНШЕННЯ РОЗМІРУ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

Суд може зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, залежно від її матеріального становища, крім випадків, коли шкода завдана вчиненням злочину

Якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, яка завдала шкоду, - також залежно від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом

Враховуючи обставини, за яких було завдано шкоди у стані крайньої необхідності, суд може покласти обов'язок її відшкодування на особу, в інтересах якої діяла особа, яка завдала шкоди, або зобов'язати кожного з них відшкодувати шкоду в певній частці або звільнити їх від відшкодування шкоди частково або в повному обсязі

ВИПАДКИ, КОЛИ ЗАПОДІЯНА ШКОДА НЕ ВІДШКОДОВУЄТЬСЯ

Шкода, заподіяна особі в результаті її умислу, не відшкодовується

Шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується

Шкода, завдана фізичною особою, яка в момент її завдання не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, не відшкодовується. З урахуванням матеріального становища потерпілого та особи, яка завдала шкоди, суд може постановити рішення про відшкодування нею цієї шкоди частково або у повному обсязі

ВІДШКОДУВАННЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ

Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування в меншому або у більшому розмірі

З урахуванням обставин справи суд за вибором потерпілого може зобов'язати особу, яка завдала шкоду майну, відшкодувати її в натурі (передати річ того ж роду і такої ж якості, полагодити пошкоджену річ тощо) або відшкодувати завдані збитки у повному обсязі

Розмір збитків, що підлягають відшкодуванню потерпілому, визначається відповідно до реальної вартості втраченого майна на момент розгляду справи або виконання робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі

МОРАЛЬНА ШКОДА

шкода, яка полягає у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я

душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів

душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна

приниження честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Моральна шкода відшкодовується грошима, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування

Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Особа, що спричинила моральну шкоду, звільняється від відповідальності, якщо доведе, що шкода завдана не з її вини

**ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ НЕЗАЛЕЖНО ВІД
ВИНИ ОСОБИ, ЯКА ЇЇ ЗАВДАЛА**

якщо шкода завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки

якщо шкода завдана фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт

в інших випадках, встановлених законом

131. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ РІШЕННЯМИ, ДІЯМИ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНУ ДІЗНАННЯ, ПОПЕРЕДНЬОГО (ДОСУДОВОГО) СЛІДСТВА, ПРОКУРАТУРИ АБО СУДУ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Шкода, завдана фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.
2. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок постановлення судом незаконного рішення в цивільній справі, відшкодовується державою в повному обсязі в разі встановлення в діях судді (суддів), які вплинули на постановлення незаконного рішення, складу злочину за обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.
3. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок іншої незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, відшкодовується на загальних підставах

Право на відшкодування шкоди, заподіяної фізичній особі незаконними діями органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, виникає у разі винесення судом виправдувального вироку, відміни незаконного вироку суду, припинення кримінальної справи органом попереднього (досудового) слідства, а також у разі припинення провадження у справі про адміністративне правопорушення.

Виключення: 1) якщо кримінальну справу закрито на підставі закону про амністію або акта про помилування, право на відшкодування шкоди не виникає; 2) не має права на відшкодування шкоди фізична особа, яка у процесі дізнання, попереднього (досудового) слідства або судового розгляду шляхом самообмови перешкоджала з'ясуванню істини і цим сприяла незаконному засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконному затриманню, незаконному накладенню адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт

ВАЖЛИВО! Згідно з ч. 7 ст. 1176 ЦК України порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, встановлюється законом. Сьогодні - це Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» і «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні».

ВИДИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ РІШЕННЯМИ, ДІЯМИ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ, ПОПЕРЕДНЬОГО (ДОСУДОВОГО) СЛІДСТВА, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ

Заробіток та інші грошові доходи, які громадянин втратив унаслідок незаконних дій (з урахуванням заробітку, не одержаного громадянином за час відсторонення від роботи (посади), за час відбування кримінального покарання чи виправних робіт як адміністративного стягнення), – за рахунок державного бюджету

Майно (в тому числі гроші, грошові вклади і проценти за ними, цінні папери та проценти за ними, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), конфісковане або звернене в доход держави судом, вилучене органами дізнання чи досудового слідства, органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт.

Майно повертається в натурі, а в разі неможливості повернення в натурі його вартість відшкодовується за рахунок тих підприємств, установ, організацій, яким воно передано безоплатно. Якщо у цих юридичних осіб недостатньо коштів для компенсації або вони ліквідовані, вартість майна (частина вартості) відшкодовується за рахунок державного бюджету

Штрафи, стягнуті на виконання вироку суду, судові витрати та інші витрати, сплачені громадянином

Суми, сплачені громадянином у зв'язку з наданням йому юридичної допомоги

Компенсація моральної шкоди

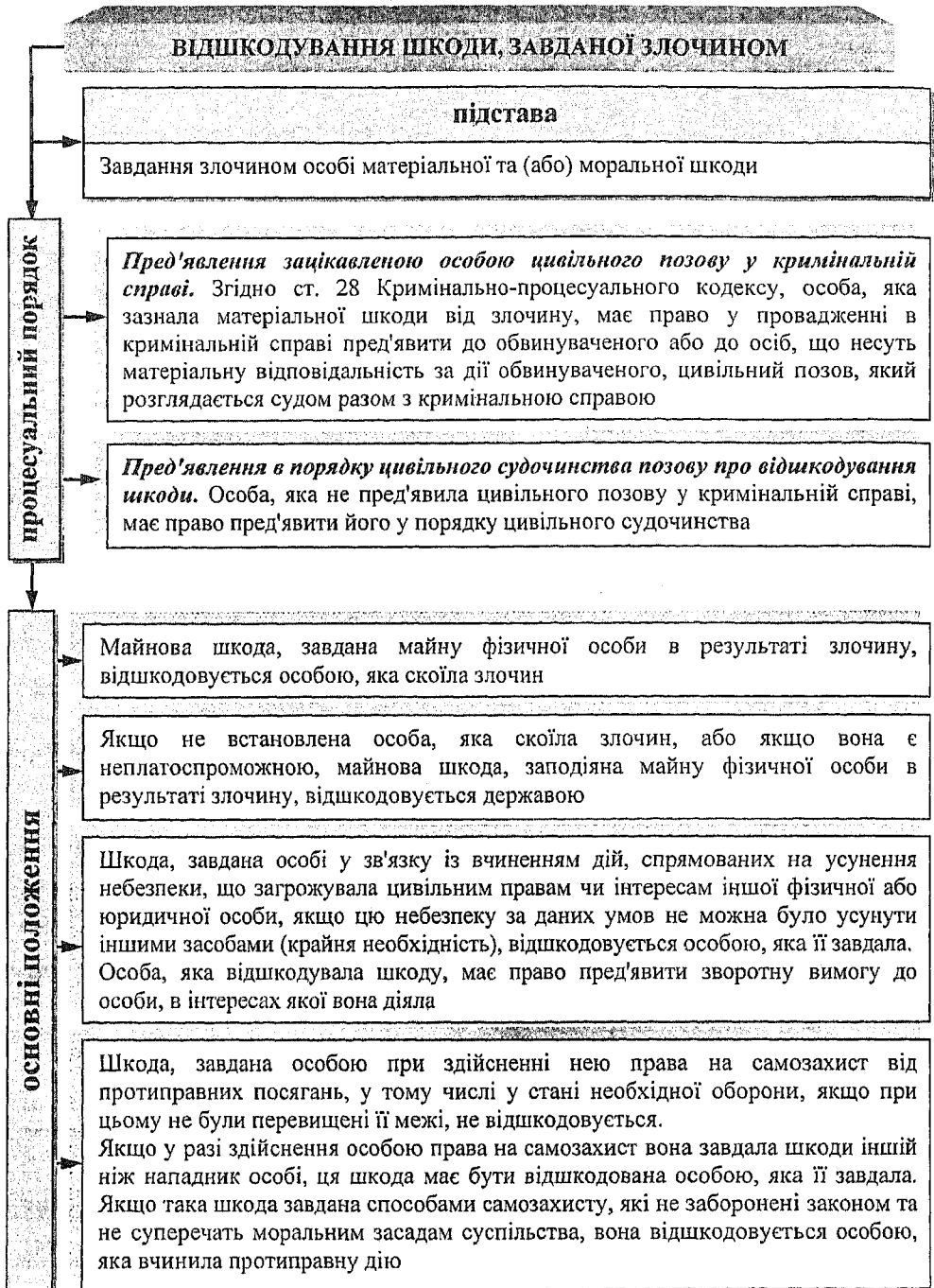
ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЖЕРТВАМ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ

Особам, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі або примусового поміщення у лікувальні заклади і були згодом реабілітовані, виплачується грошова компенсація у розмірі однієї мінімальної заробітної плати за кожний місяць позбавлення волі, але не більш як 75 мінімальних заробітних плат, а решта належних грошей - протягом наступних п'яти років. У разі можливості, на вимогу реабілітованого, вся нарахована грошова компенсація може бути виплачена одноразово

Виплата компенсації спадкоємцям не проводиться, крім випадків, коли компенсація була нарахована, але не отримана реабілітованим

Заяви про компенсацію та повернення майна подаються не пізніше трьох років з моменту набрання чинності Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» (17 квітня 1991 р.) або з дня одержання особою довідки про реабілітацію згідно з цим законом

132. Відшкодування шкоди, завданої злочином

133. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми та недієздатними особами

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ МАЛОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ

Шкода, завдана малолітньою особою (яка не досягла чотирнадцяти років), відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, - якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою

Якщо малолітня особа завдала шкоди під час перебування під наглядом навчального закладу, закладу охорони здоров'я чи іншого закладу, що зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, а також під наглядом особи, яка здійснює нагляд за малолітньою особою на підставі договору, ці заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини

Якщо малолітня особа перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції опікуна, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану нею, якщо не доведе, що шкоди було завдано не з його вини

Якщо малолітня особа завдала шкоди як з вини батьків (усиновлювачів) або опікуна, так і з вини закладів або особи, що зобов'язані здійснювати нагляд за нею, батьки (усиновлювачі), опікун, такі заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду у частці, яка визначена за домовленістю між ними або за рішенням суду

Обов'язок осіб, визначених частиною першою цієї статті, відшкодувати шкоду, завдану малолітньою особою, не припиняється у разі досягнення нею повноліття. Після досягнення повноліття особа може бути зобов'язана судом частково або в повному обсязі відшкодувати шкоду, завдану нею у віці до чотирнадцяти років життю або здоров'ю потерпілого, якщо вона має достатні для цього кошти, а особи, які визначені частиною першою цієї статті, є неплатоспроможними або померли

Шкода, завдана спільними діями кількох малолітніх осіб, відшкодовується їхніми батьками (усиновлювачами), опікунами в частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду

Якщо в момент завдання шкоди кількома малолітніми особами одна з них перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції опікуна, цей заклад відшкодовує завдану шкоду у частці, яка визначається за рішенням суду

ВАЖЛИВО! Батьки зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану дитиною, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав, протягом трьох років після позбавлення їх батьківських прав, якщо вони не доведуть, що ця шкода не є наслідком невиконання ними своїх батьківських обов'язків.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ

Неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах

У разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Якщо неповнолітня особа перебувала у закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі, якщо він не доведе, що шкоди було завдано не з його вини

Обов'язок батьків (усиновлювачів), піклувальника, закладу, який за законом здійснює щодо неповнолітньої особи функції піклувальника, відшкодувати шкоду припиняється після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття або коли вона до досягнення повноліття стане власником майна, достатнього для відшкодування шкоди

Шкода, завдана неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності, відшкодовується цією особою самостійно на загальних підставах

У разі відсутності у неповнолітньої особи, яка набула повної цивільної дієздатності, майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони дали згоду на набуття нею повної цивільної дієздатності і не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Обов'язок цих осіб відшкодувати шкоду припиняється з досягненням особою, яка завдала шкоди, повноліття

Шкода, завдана спільними діями кількох неповнолітніх осіб, відшкодовується ними у частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду

Якщо в момент завдання шкоди кількома неповнолітніми особами одна з них перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад відшкодовує завдану шкоду у частці, яка визначається за рішенням суду

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕДІЄЗДАТНОЮ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ

Шкода, завдана недієздатною фізичною особою, відшкодовується опікуном або закладом, який зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, якщо він не доведе, що шкода була завдана не з його вини. Обов'язок цих осіб відшкодувати шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, не припиняється в разі поновлення її цивільної дієздатності

Якщо опікун недієздатної особи, яка завдала шкоди, помер або у нього відсутнє майно, достатнє для відшкодування шкоди, а сама недієздатна особа має таке майно, суд може постановити рішення про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, частково або в повному обсязі за рахунок майна цієї недієздатної особи

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ, ЯКА НЕ УСВІДОМЛЮВАЛА ЗНАЧЕННЯ СВОЇХ ДІЙ ТА (АБО) НЕ МОГЛА КЕРУВАТИ НИМИ

Не відшкодовується шкода, завдана фізичною особою, яка в момент її завдання не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (наприклад, унаслідок короточасного розладу психіки). Законом передбачено виняток із вищевказаного правила. З урахуванням матеріального становища потерпілого (низьким рівнем його доходів) та особи, яка завдала шкоди (високим рівнем його доходів), суд може постановити рішення про відшкодування нею цієї шкоди частково або в повному обсязі

Якщо фізична особа, яка завдала шкоди, сама довела себе до стану, в якому вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними в результаті вживання нею спиртних напоїв, наркотичних засобів, токсичних речовин тощо, шкода, завдана нею, відшкодовується на загальних підставах

Якщо шкоду було завдано особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними у зв'язку з психічним розладом або недоумством, суд може постановити рішення про відшкодування цієї шкоди її чоловіком (дружиною), батьками, повнолітніми дітьми, якщо вони проживали разом з цією особою, знали про її психічний розлад або недоумство, але не вжили заходів щодо запобігання шкоді

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ, ЦИВІЛЬНА ДІЄЗДАТНІСТЬ ЯКОЇ ОБМЕЖЕНА

Шкода, завдана фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена, відшкодовується нею на загальних підставах

134. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування ядерної шкоди

ДЖЕРЕЛО ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

ПОНЯТТЯ

діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку

Особа, яка неправомірно заволоділа транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, завдала шкоди діяльністю щодо його використання, зберігання або утримання, зобов'язана відшкодувати її на загальних підставах.

Якщо неправомірному заволодінню іншою особою транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом сприяла недбалість її власника (володільця), шкода, завдана діяльністю щодо його використання, зберігання або утримання, відшкодовується ними спільно, у частці, яка визначається за рішенням суду з урахуванням обставин, що мають істотне значення

Особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкода була завдана внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого

Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки, відшкодовується на загальних підставах, а саме: 1) шкода, завдана одній особі з вини іншої особи, відшкодовується винною особою; 2) за наявності вини лише особи, якій завдано шкоди, вона їй не відшкодовується; 3) за наявності вини всіх осіб, діяльністю яких було завдано шкоду, розмір відшкодування визначається у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення. Якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки було завдано шкоди іншим особам, особи, які спільно завдали шкоду, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини

ВАЖЛИВО! Умовами відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, є протиправна поведінка особи, що завдала шкоди; наявність шкоди; причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою. Відповідальність настає незалежно від вини особи, що завдала такої шкоди.

ВІДШКОДУВАННЯ ЯДЕРНОЇ ШКОДИ

спеціальне нормативне регулювання

Ратифікована Україною Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду, Закони України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», «Про використанні ядерної енергії та радіаційну безпеку»

Для встановлення факту ядерного інциденту, факту заподіяння ядерної шкоди та причинного зв'язку між ними обов'язково проводиться судова експертиза

Ядерна шкода відшкодовується виключно у формі грошової компенсації

Відповідальність оператора ядерної установки за заподіяння смерті обмежується сумою, що дорівнює 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлених на момент винесення судового рішення (укладення договору про відшкодування ядерної шкоди), за кожного померлого; за шкоду, заподіяну здоров'ю, обмежується сумою, що дорівнює 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлених на момент винесення судового рішення (укладення договору про відшкодування ядерної шкоди), але не більше розміру фактично заподіяної шкоди

Фінансове забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду здійснюється оператором ядерної установки шляхом: страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту; отримання інших видів фінансового забезпечення, передбачених законами України. У частині, не покритій іншими видами фінансового забезпечення, страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, є обов'язковим. Оператору ядерної установки Кабінетом Міністрів України може бути надана державна гарантія фінансового забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду.

Об'єктом обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, є майнові інтереси оператора, пов'язані з необхідністю відшкодування цієї шкоди

основні положення

135. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ АБО ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я

Фізична або юридична особа, яка завдала шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичній особі, зобов'язана відшкодувати потерпілому заробіток (дохід), втрачений ним унаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, а також відшкодувати додаткові витрати, викликані необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього догляду тощо

У разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка в момент завдання шкоди не працювала, розмір відшкодування визначається виходячи з розміру мінімальної заробітної плати

Шкода, завдана фізичній особі каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, відшкодовується без урахування пенсії, призначеної у зв'язку з втратою здоров'я, або пенсії, яку вона одержувала до цього, а також інших доходів

Розмір відшкодування шкоди, завданої потерпілому каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, може бути збільшений договором або законом. Так, згідно зі ст. 1208 ЦК України, у разі підвищення вартості життя розмір відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, підлягає індексації на підставі рішення суду

Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи під час виконання нею договірних зобов'язань (договір перевезення тощо), підлягає відшкодуванню на підставах, встановлених у ст. 1166 ЦК України: «Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду» і ст. 1187 ЦК України: «Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки»

ПОРЯДОК ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ, ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я АБО СМЕРТЮ

Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, здійснюється щомісячними платежами

За наявності обставин, які мають істотне значення, та з урахуванням матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоди, сума відшкодування може бути виплачена одноразово, але не більш як за три роки наперед

Стягнення додаткових витрат (на посилене харчування, санаторно-курортне лікування, придбання ліків, протезування, сторонній догляд тощо) може бути здійснене наперед у межах строків, встановлених на основі висновку відповідної лікарської експертизи, а також у разі необхідності попередньої оплати послуг і майна (придбання путівки, оплата проїзду, оплата спеціальних транспортних засобів тощо)

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ СМЕРТЮ ПОТЕРПІЛОГО

У разі смерті потерпілого право на відшкодування шкоди мають непрацездатні особи, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина потерпілого, народжена після його смерті.

Шкода відшкодовується:

- 1) дитині - до досягнення нею вісімнадцяти років (учню, студенту - до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ним двадцяти трьох років);
- 2) чоловікові, дружині, батькам (усиновлювачам), які досягли пенсійного віку, встановленого законом, - довічно;
- 3) інвалідам - на строк їх інвалідності;
- 4) одному з батьків (усиновлювачів) або другому з подружжя чи іншому членові сім'ї незалежно від віку і працездатності, якщо вони не працюють і здійснюють догляд за: дітьми, братами, сестрами, внуками померлого, - до досягнення ними чотирнадцяти років;
- 5) іншим непрацездатним особам, які були на утриманні потерпілого, - протягом п'яти років після його смерті

Особам, які мають право на відшкодування, шкода відшкодовується у розмірі середньомісячного заробітку (доходу) потерпілого з вирахуванням частки, яка припадала на нього самого та працездатних осіб, які перебували на його утриманні, але не мають права на відшкодування шкоди. До складу доходів потерпілого також включаються пенсія, суми, що належали йому за договором довічного утримання (догляду), та інші аналогічні виплати, які він одержував

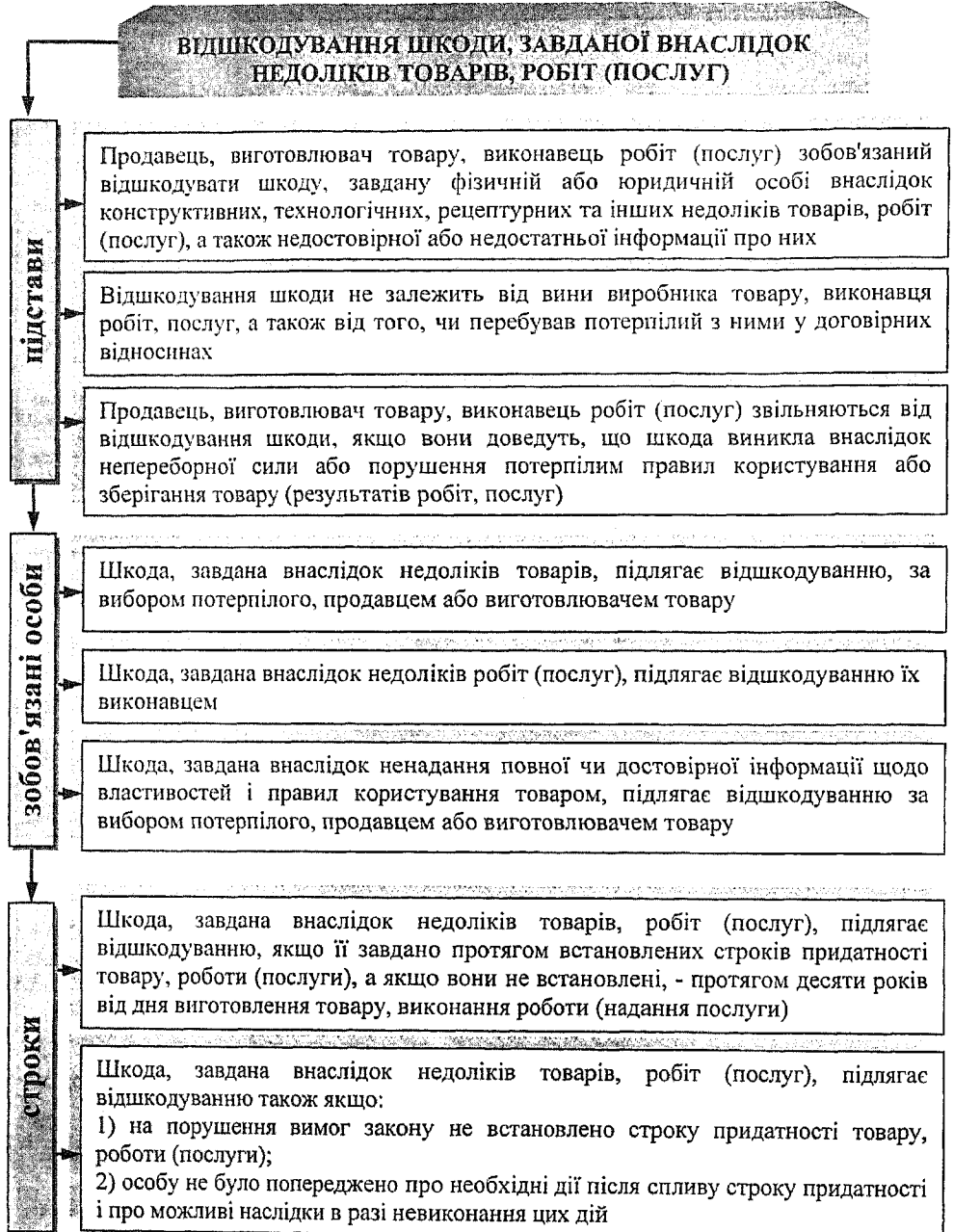
Особам, які втратили годувальника, шкода відшкодовується у повному обсязі без урахування пенсії, призначеної їм унаслідок втрати годувальника, та інших доходів

Розмір відшкодування, обчислений для кожної з осіб, які мають право на відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника, не підлягає подальшому перерахунку, крім таких випадків: народження дитини, зачатої за життя і народженої після смерті годувальника; призначення (припинення) виплати відшкодування особам, що здійснюють догляд за дітьми, братами, сестрами, внуками померлого.

Розмір відшкодування може бути збільшений законом

ВАЖЛИВО! Особа, яка завдала шкоди смертю потерпілого, зобов'язана відшкодувати особі, яка зробила необхідні витрати на поховання та на спорудження надгробного пам'ятника, ці витрати. Допомога на поховання, одержана фізичною особою, яка зробила ці витрати, до суми відшкодування шкоди не зараховується.

136. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)

137. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Кондикційні зобов'язання

Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Кондикційні зобов'язання

загальні положення

Особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуває майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуто, згодом відпала.

Ці положення застосовуються незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події.

Положення про набуття, збереження майна без достатньої правової підстави застосовуються також до вимог про:

- 1) повернення виконаного за недійсним правочином;
- 2) витребування майна власником із чужого незаконного володіння;
- 3) повернення виконаного однією із сторін у зобов'язанні;
- 4) відшкодування шкоди особою, яка незаконно набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи

повернення майна, відшкодування доходів і витрат на його утримання

Набувач зобов'язаний повернути потерпілому безпідставно набуто майно в натурі. У разі неможливості повернути потерпілому в натурі безпідставно набуто майно відшкодовується його вартість, яка визначається на момент розгляду судом справи про повернення майна (кондикційні зобов'язання)

Особа, яка набула майно або зберегла його у себе без достатньої правової підстави:

- відшкодовує всі доходи, які вона одержала або могла одержати від цього майна з часу, коли ця особа дізналася або могла дізнатися про володіння цим майном без достатньої правової підстави. З цього часу вона відповідає також за допущене нею погіршення майна;
- у разі безпідставного одержання чи збереження грошей сплачує проценти за користування ними;
- має право вимагати відшкодування зроблених нею необхідних витрат на майно від часу, з якого вона зобов'язана повернути доходи

безпідставно набуто майно, що не підлягає поверненню

заробітна плата і платежі, що прирівнюються до неї, пенсії, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування, якщо їх виплата проведена фізичною або юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності з боку набувача; інше майно, якщо це встановлено законом

ВАЖЛИВО! Якщо майно опинилося в особі на інших підставах, крім тих, що передбачені законом або договором, то ці правовідносини регулюються за правилами про набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Це зобов'язання полягає у тому, що особа, в якій знаходиться безпідставно набуто майно, зобов'язана повернути його потерпілому (а у разі неможливості – сплатити його вартість) і відшкодувати всі доходи, які вона одержала або могла одержати від цього майна.

138. Спадкове право: загальні положення

СПАДКОВЕ ПРАВО

ПОНЯТТЯ

система правових норм, які регулюють перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців)

СПАДЩИНА

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті

Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема:

- 1) особисті немайнові права;
- 2) право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами;
- 3) право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 4) право на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом;
- 5) права та обов'язки особи як кредитора або боржника, якщо вони нерозривно пов'язані з його особою (наприклад, обов'язок повіреного укласти правочин за дорученням довірителя)

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою

Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної (наприклад, обидва з подружжя), спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них

Значення часу відкриття спадщини у тому, що на цей момент встановлюється коло спадкоємців, зміст спадкової маси, починається обчислення строку прийняття спадщини тощо

час відкриття спадщини

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця

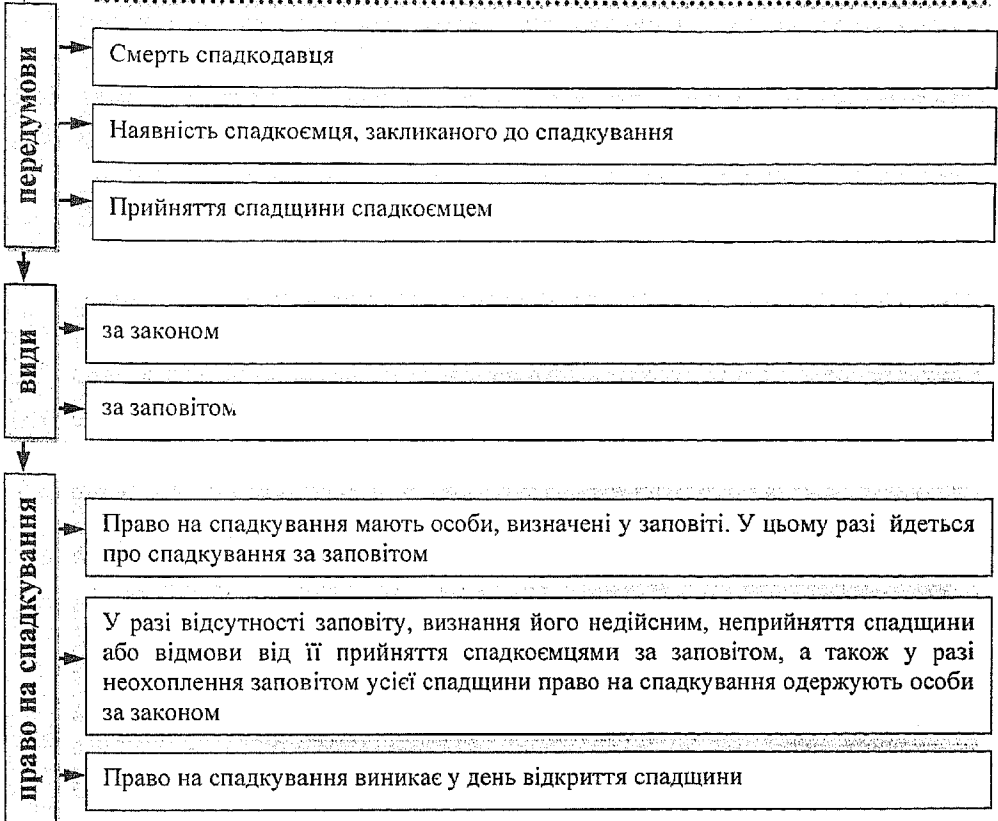
Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини рухомого майна. Значення місця відкриття спадщини у тому, що саме в ньому здійснюються необхідні процедури, пов'язані з оформленням спадщини (нотаріусом приймаються заяви про прийняття спадщини від спадкоємців, видається Свідоцтво про право на спадщину)

місце відкриття спадщини

ВАЖЛИВО! З відкриттям спадщини виникають спадкові правовідносини.

СПАДКУВАННЯ**ПОНЯТТЯ**

перехід від померлої фізичної особи його прав та обов'язків (спадщини) до інших осіб (спадкоємців)

СУБ'ЄКТИ СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Спадкодавець - фізична особа, після смерті якої відкривається спадщина

Спадкоємець – особа, вказана спадкодавцем у заповіті, а також особа, яка, згідно із законом, може прийняти спадщину. Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. Спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних відносин

Не мають права на спадкування особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя (крім випадку, якщо спадкодавець, знаючи про це, все ж призначив їх своїми спадкоємцями за заповітом)

Не мають права на спадкування особи, які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині

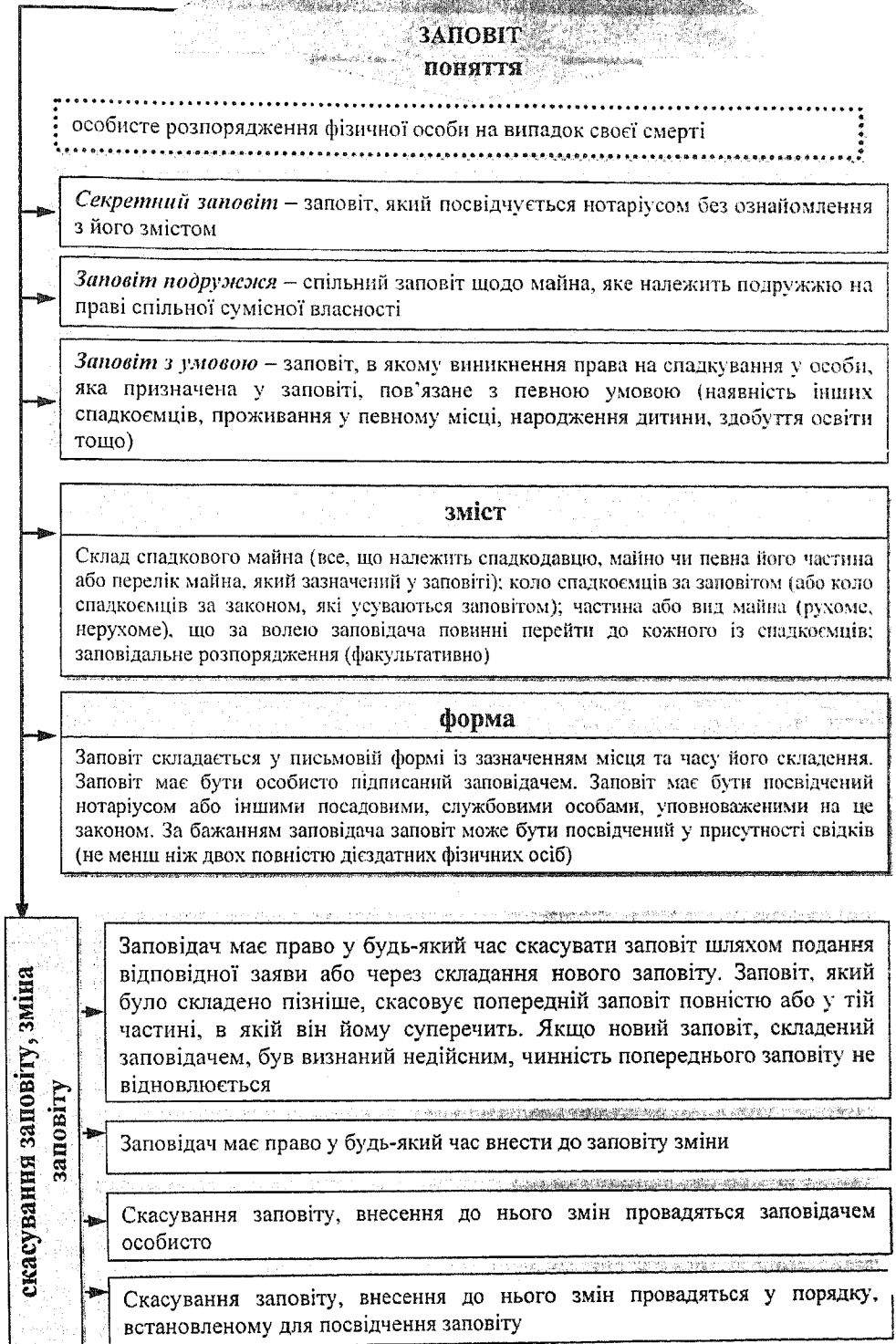
Не мають права на спадкування за законом батьки після дитини, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав, і їхні права не були поновлені на час відкриття

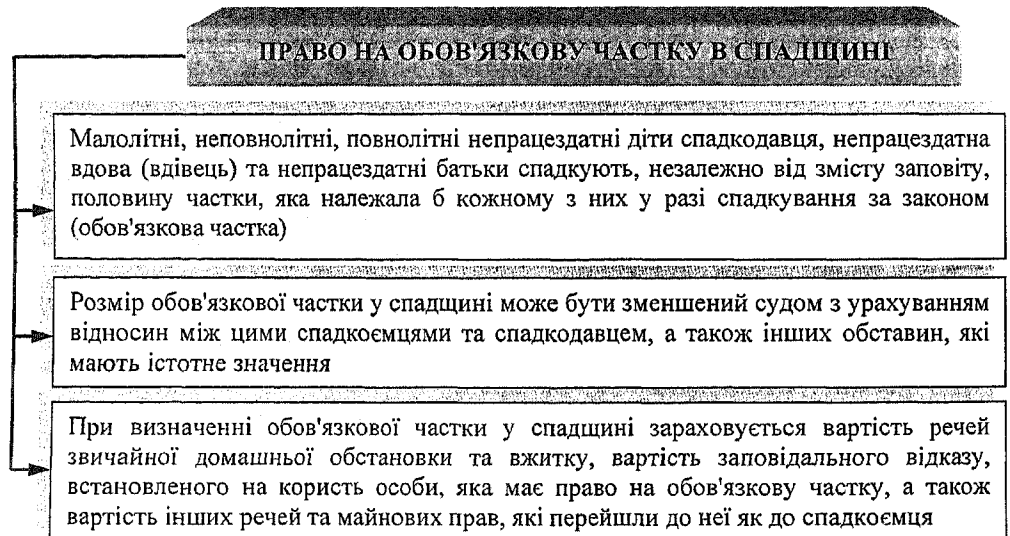
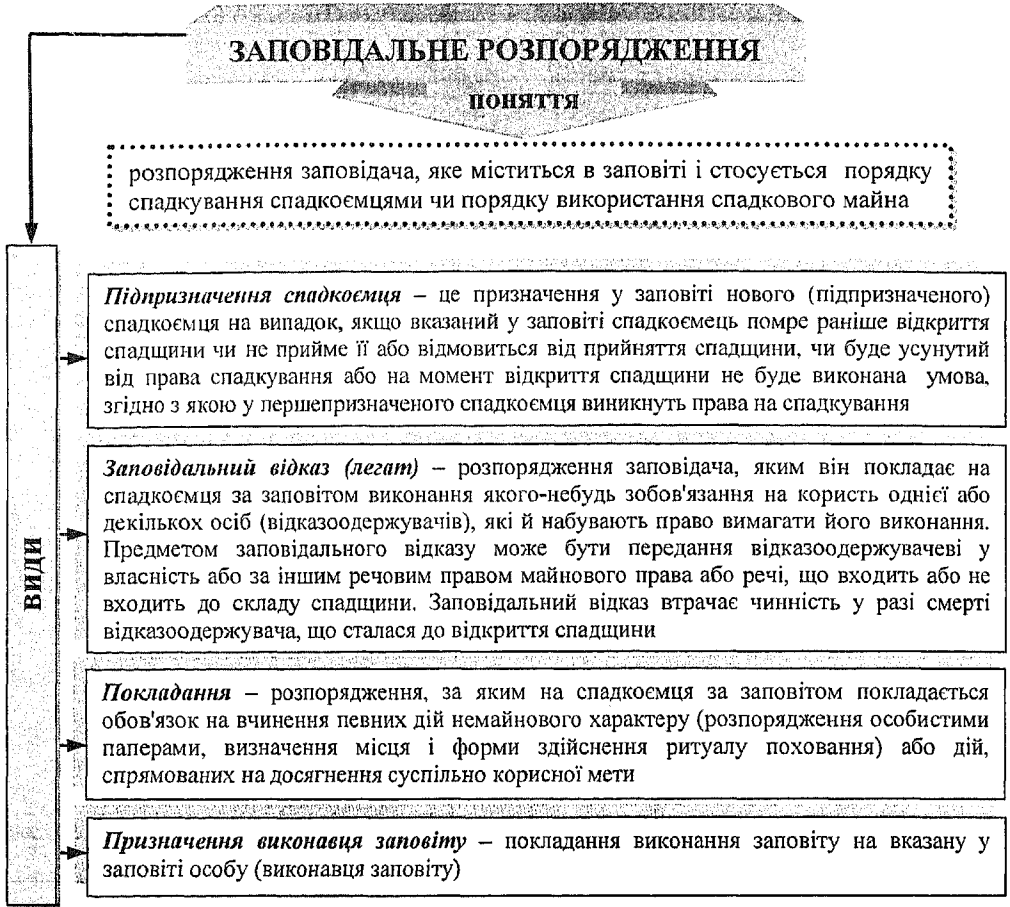
Не мають права на спадкування за законом батьки (усиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), а також інші особи, які ухилялися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, якщо ця обставина встановлена судом

Не мають права на спадкування за законом одна після одної особи, шлюб між якими є недійсним або визнаний таким за рішенням суду. Якщо шлюб визнаний недійсним після смерті одного з подружжя, то за другим із подружжя, який його пережив і не знав та не міг знати про перешкоди до реєстрації шлюбу, суд може визнати право на спадкування частки того з подружжя, хто помер, у майні, яке було набуто ними за час цього шлюбу

За рішенням суду особа може бути усунена від права на спадкування за законом, якщо буде встановлено, що вона ухилялася від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані

139. Спадкування за заповітом

140. Спадкування за законом

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

ПОНЯТТЯ

спадкування згідно з умовами і в порядку черговості, визначеними у законі, оскільки вони не змінені чинним заповітом

підстави

якщо спадкодавець не залишив заповіт або заповіт визнано недійсним

якщо за заповітом має перейти лише частина майна або заповіт частково було визнано недійсним судом

якщо у заповіті спадщини позбавлена лише частина спадкоємців за законом без згадки інших спадкоємців, які можуть успадковувати за законом

якщо спадкоємці за заповітом усунені від спадкування за підставами, вказаними у законі

якщо не настала (не виконана спадкоємцем за заповітом) умова, вказана в заповіті з умовою

якщо спадкоємець помер раніше відкриття спадщини або відмовився від прийняття спадщини

порядок

Спадкоємці за законом одержують право на спадкування по чергово. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття. Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини

СПАДКУВАННЯ ЗА ПРАВОМ ПРЕДСТАВЛЕННЯ

Спадкування за правом представлення є різновидом спадкування за законом і має місце тоді, коли спадкоємець, який мав би спадкувати, якби він був живий, помирає раніше спадкодавця. У цьому разі до спадкування за законом після смерті спадкодавця закликаються особи, які займають місце спадкоємця, померлого раніше, ніж спадкодавець. Спадкоємці за правом представлення успадковують ту частину спадщини, яка б належала особі, що була покликана до спадкування, якби вона була живою.

Якщо спадкування за правом представлення здійснюється кількома особами, частка їхнього померлого родича ділиться між ними порівну

ЧЕРГОВІСТЬ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Перша черга. Діти спадкодавця – рідні, усиновлені, зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті; один з подружжя, який пережив спадкодавця, і батьки (в т.ч. усиновлювачі) спадкодавця.

За правом представлення у дану чергу можуть входити та успадковувати внуки, правнуки спадкодавця, які спадкують ту частину спадщини, яка належала б за законом їхній матері, батьку, бабі, дідові, якби вони були живими на час відкриття спадщини

Друга черга. Рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері.

За правом представлення в цю чергу можуть входити прабаба, прадід спадкодавця, які успадковують ту частку спадщини, яка б належала за законом їхнім дітям (бабі, дідові спадкодавця), якщо б вони були живі до моменту відкриття спадщини. Крім цього, в дану чергу можуть входити племінники спадкодавця, котрі вправі успадкувати ту частку спадщини, яка б належала за законом їхній матері, батьку (сестрі, братові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини

Третя черга. Рідні дядько та тітка спадкодавця.

За правом представлення у дану чергу можуть входити двоюрідні брати та сестри спадкодавця, які успадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхній матері, батьку (тітці, дядькові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини

Четверта черга. Особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини

П'ята черга. Інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення. Так, діти рідних племінників спадкодавця ближче за ступенем спорідненості (кількістю народжень) до спадкодавця, ніж діти двоюрідного дядька і тітки спадкодавця. Значить, перші відсторонюють від права на спадкування других.

У п'яту чергу право на спадкування за законом одержують утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї. На відміну від четвертої черги спадкоємців за законом у цих осіб як єдиний або основний засіб до існування є матеріальна допомога спадкодавця, проте дані утриманці проживали окремо від спадкодавця, тобто не були членами його сім'ї або проживали із спадкодавцем, але менш як п'ять років до відкриття спадщини

ВАЖЛИВО! Частки у спадщині кожного із спадкоємців за законом є рівними (якщо це співвідношення добровільно не змінено домовленістю між ними).

141. Прийняття спадщини. Відмова від спадщини

ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ
ПОНЯТТЯ

односторонній правочин, який виражає волю спадкоємця щодо прийняття у порядку правонаступництва прав та обов'язків спадкодавця (спадщини) після його смерті

відбувається шляхом

Подання до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини заяви про прийняття спадщини. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини. Заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто. Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини, може відкликати її протягом строку, встановленого для прийняття спадщини

Фактичне прийняття спадщини. Спадкоємець, який постійно проживав із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо він у встановлені строки не заявив про відмову від спадщини. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків відмови від прийняття спадщини, що здійснено з дозволу органу опіки та піклування

строк

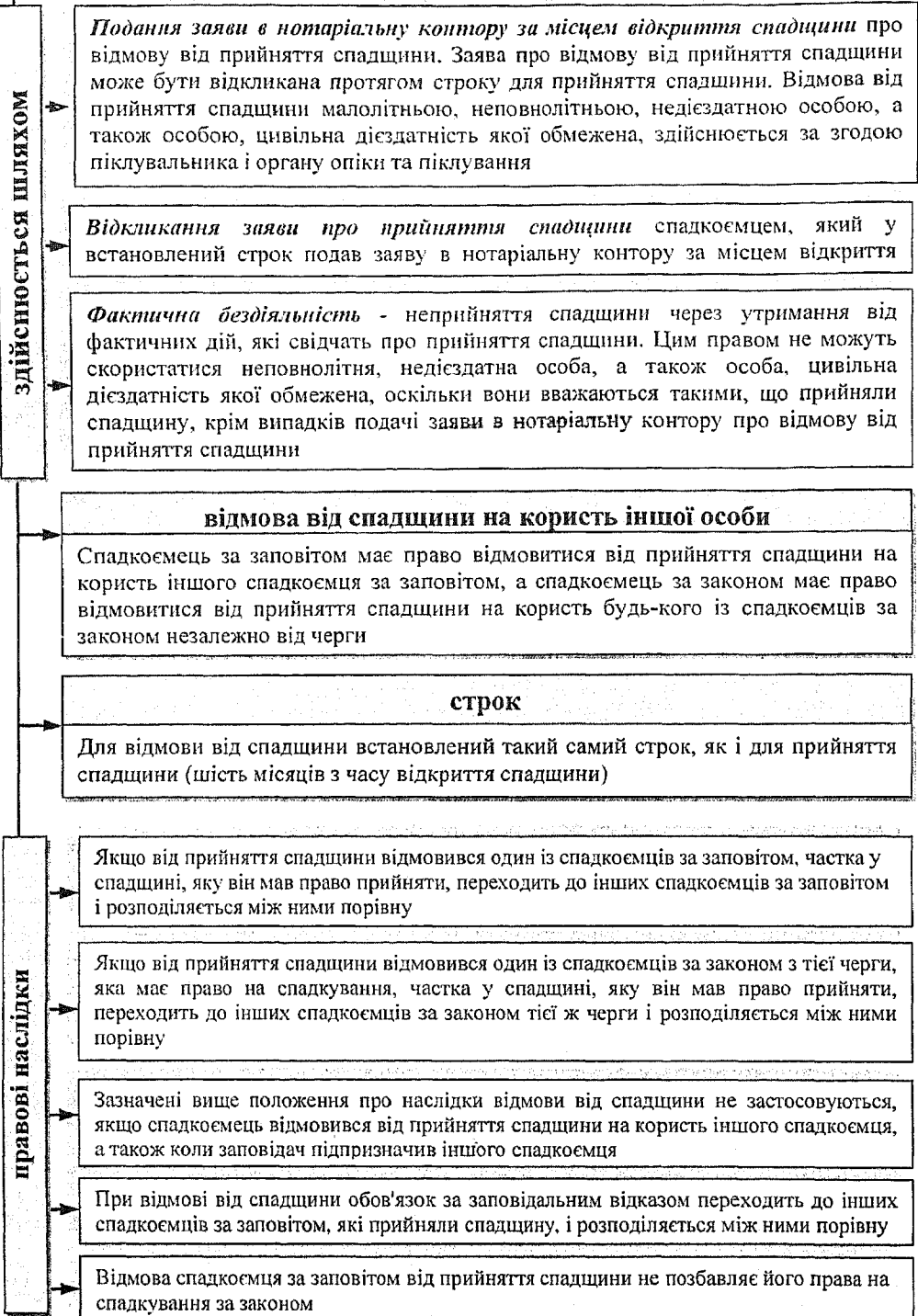
Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини. Якщо виникнення у особи права на спадкування залежить від неприйняття спадщини або відмови від її прийняття іншими спадкоємцями, строк для прийняття спадщини встановлюється у три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття. Якщо строк, що залишився, менший ніж три місяці, він продовжується до трьох місяців

Якщо спадкоємець протягом встановленого строку не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини

ВАЖЛИВО! Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини

ВІДМОВА ВІД ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

142. Оформлення права на спадщину

ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ**ПОНЯТТЯ**

передбачена законом процедура, що обумовлює видачу нотаріусом спадкоємцеві свідоцтва про право на спадщину, а також, у передбачених законом випадках, державну реєстрацію права на спадщину

ЗНАЧЕННЯ

Оформлення права на спадщину:

- покликане охороняти інтереси власника, оскільки закріплює право власності на майно спадкоємця, а також дозволяє визначити належність цього майна. Наявність у власника свідоцтва про право на спадщину полегшує процедуру розпорядження отриманим у спадок майном, оскільки власник може надати документ, який підтверджує право на це майно. Це полегшує процедуру нотаріального посвідчення правочину з майном, отриманим у результаті спадкування, реєстрацію його на біржі, органами ДАІ (щодо авто-, мототранспорту) тощо;
- також виконує публічну функцію, а саме: забезпечує облік власників, полегшує процедуру стягнення податків, які пов'язані з об'єктами права власності (наприклад, податку на землю)

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ

Якщо у складі спадщини, яку прийняв спадкоємець, є нерухоме майно, спадкоємець зобов'язаний зареєструвати право на спадщину в органах, які здійснюють державну реєстрацію нерухомого майна. Право власності на нерухоме майно виникає у спадкоємця з моменту державної реєстрації цього майна

СВІДОЦТВО ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ

Спадкоємець, який прийняв спадщину, має право (а якщо він прийняв спадщину, у складі якої знаходиться нерухоме майно, – зобов'язаний) звернутися до нотаріуса за видачею йому свідоцтва про право на спадщину

строк видачі

Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення шести місяців з моменту відкриття спадщини. Якщо заповіт складено на користь зачатої, але ще не народженої дитини, видача свідоцтва про право на спадщину і розподіл спадщини між усіма спадкоємцями може відбутися лише після народження дитини. Це правило також поширюється щодо дитини, зачатої за життя спадкодавця, але народженої після його смерті, у разі спадкування за законом

До закінчення строку на прийняття спадщини нотаріус може видати спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), якщо це викликано обставинами, які мають істотне значення

внесення змін

За згодою всіх спадкоємців, які прийняли спадщину, нотаріус за місцем відкриття спадщини може внести зміни до свідоцтва про право на спадщину

Зміни до свідоцтва про право на спадщину можуть бути внесені на вимогу одного із спадкоємців за рішенням суду

У випадках, коли існують передбачені законом підстави для внесення змін до свідоцтва про право на спадщину, нотаріус видає спадкоємцям нові свідоцтва про право на спадщину

визнання недійсним

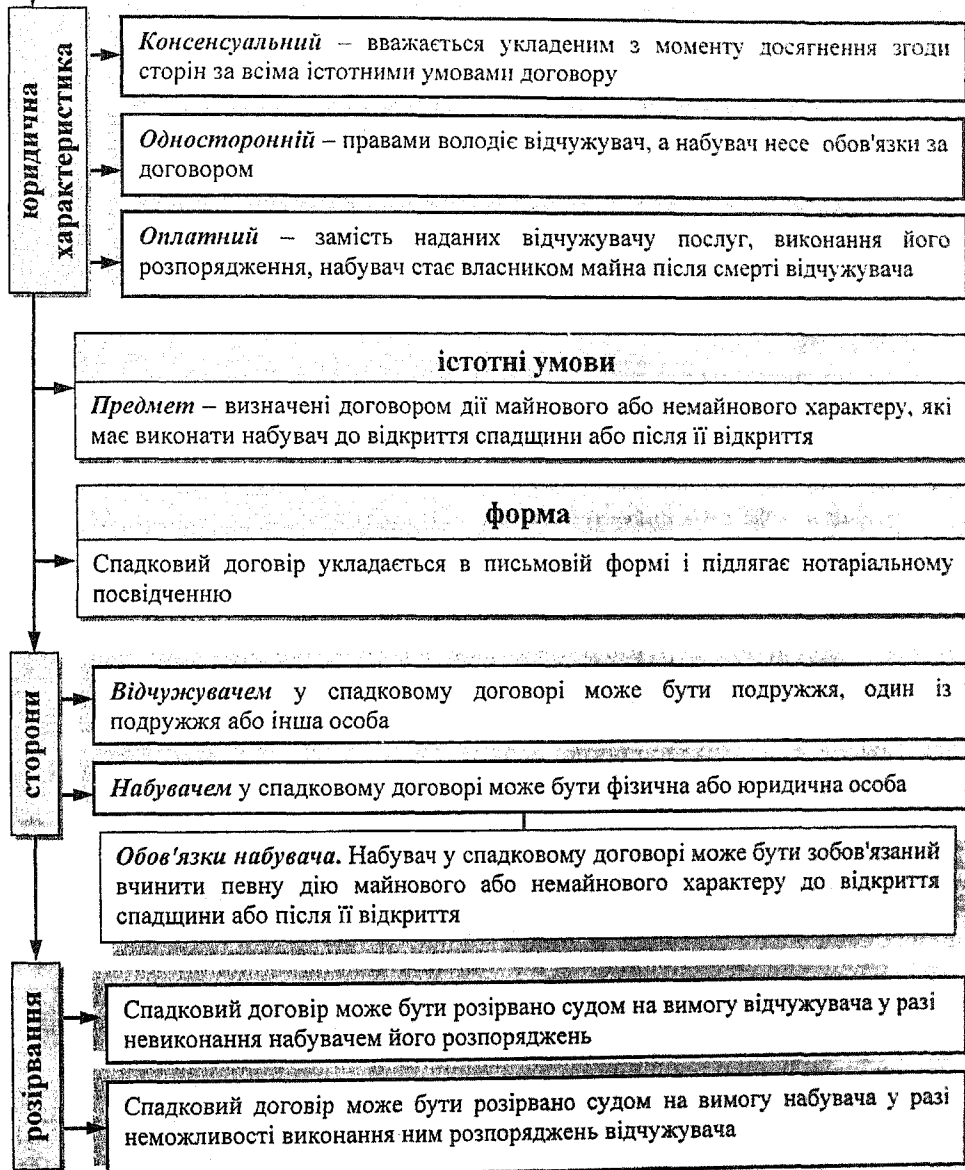
Свідоцтво про право на спадщину визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених законом

143. Спадковий договір

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

ПОНЯТТЯ

домовленість двох сторін, за якою одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача

Зміст

Загальні положення цивільного права

1.	Поняття цивільного права як галузі права. Предмет цивільного права	5
2.	Метод цивільного права	6
3.	Місце цивільного права в системі права України	7
4.	Засади цивільного права	8
5.	Функції цивільного права	9
6.	Система цивільного права	10
7.	Цивільне право як наука та навчальна дисципліна	11
8.	Джерела цивільного права. Співвідношення загального та спеціального цивільного законодавства. Аналогія закону та аналогія права. Дія актів цивільного законодавства	12
9.	Цивільні правовідносини: поняття, особливості, елементи та види	17
10.	Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків	19
11.	Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків	21
12.	Захист цивільних прав та інтересів	23
13.	Фізична особа. Право - та дієздатність фізичної особи	25
14.	Індивідуалізація фізичної особи	32
15.	Визнання фізичної особи безвісно відсутньою	33
16.	Оголошення фізичної особи померлою	34
17.	Акти цивільного стану	35
18.	Опіка та піклування	36
19.	Юридичні особи: поняття та ознаки	37
20.	Теорії походження юридичної особи	38
21.	Правоздатність юридичної особи	39
22.	Індивідуалізація юридичної особи	40
23.	Створення юридичної особи	41
24.	Припинення юридичних осіб	44
25.	Види юридичної особи	46
26.	Організаційно-правові форми юридичних осіб. Особливості господарчих товариств як юридичних осіб	47
27.	Філії та представництва юридичної особи	53
28.	Участь держави та Автономної Республіки Крим у цивільних правовідносинах	54
29.	Участь територіальних громад у цивільних правовідносинах	56
30.	Об'єкти цивільних прав: основні положення	57
31.	Речі як об'єкти цивільного права	58
32.	Майно як особливий об'єкт цивільних прав	59

33.	Гроші, валютні цінності та цінні папери як об'єкти цивільного права	60
34.	Інші об'єкти цивільних прав	71
35.	Поняття, ознаки та значення правочинів	73
36.	Види правочинів	74
37.	Дійсність правочину	75
38.	Тлумачення правочину	76
39.	Недійсні правочини	77
40.	Майнові наслідки визнання правочинів недійсними	81
41.	Поняття, підстави виникнення, види та значення представництва	82
42.	Вчинення правочинів представником	84
43.	Довіреність	85
44.	Припинення представництва	87
45.	Поняття та значення строку та терміну у цивільному праві. Види строків	89
46.	Обчислення строків	90
47.	Поняття, сутність та значення позовної давності	91
48.	Види строків позовної давності	92
49.	Обчислення та перебіг позовної давності	93
50.	Зупинення та переривання перебігу позовної давності	94
51.	Сплив позовної давності та його наслідки	95

Особисті немайнові права фізичної особи

52.	Особисті немайнові права фізичної особи: загальні положення	96
53.	Захист особистих немайнових прав фізичної особи	97
54.	Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи	99
55.	Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи	100

Речове право

56.	Речове право: загальні положення	101
57.	Поняття права власності та його зміст	102
58.	Види права власності	103
59.	Підстави набуття права власності	104
60.	Момент виникнення права власності	105
61.	Здійснення права власності	107
62.	Право власності на землю (земельну ділянку)	108
63.	Право власності на житло. Об'єднання власників житлових будинків, квартир	111
64.	Припинення права власності	113
65.	Право спільної власності	119
66.	Захист права власності	124

67.	Речові права на чуже майно	127

Право інтелектуальної власності

68.	Загальні положення про право інтелектуальної власності	132
69.	Авторське право та суміжні права	140
70.	Право промислової власності	143

Зобов'язальне право

71.	Поняття зобов'язання. Ознаки зобов'язань. Підстави виникнення зобов'язань. Відмінності зобов'язальних правовідносин від правовідносин власності. Система зобов'язального права	148
72.	Класифікація зобов'язань	151
73.	Сторони зобов'язання. Треті особи в зобов'язанні. Множинність осіб у зобов'язанні. Зміна осіб у зобов'язанні	152
74.	Виконання зобов'язань	156
75.	Способи забезпечення належного виконання зобов'язань	159
76.	Припинення зобов'язання	170
77.	Правові наслідки порушення зобов'язання	171
78.	Цивільно-правова відповідальність	172
79.	Цивільно-правовий договір	174
80.	Зміст цивільно-правового договору	181
81.	Укладення, зміна, припинення, продовження договору	182
82.	Форма договору і правові наслідки її недодержання	186
83.	Договори про передачу майна у власність та їх особливості	187
84.	Купівля-продаж	189
85.	Поставка	195
86.	Контрактація сільськогосподарської продукції	197
87.	Постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу	199
88.	Міна	201
89.	Рента	204
90.	Довічне утримання (догляд)	208
91.	Дарування	211
92.	Договори про передачу майна у тимчасове володіння та користування: їх види, загальні та відмінні риси	214
93.	Найм (оренда)	215
94.	Прокат	220
95.	Найм будівлі або іншої капітальної споруди	222
96.	Найм (оренда) транспортного засобу	224
97.	Лізинг	226
98.	Найм (оренда) житла	228
99.	Позичка	231

100.	Загальні та відмінні риси договорів про виконання робіт	234
101.	Підряд	236
102.	Побутовий підряд	238
103.	Будівельний підряд	242
104.	Підряд на проектні та пошукові роботи	246
105.	Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт	248
106.	Договори про надання послуг: загальні положення	250
107.	Перевезення	251
108.	Транспортне експедирування	254
109.	Зберігання	256
110.	Страховання	260
111.	Доручення	265
112.	Комісія	267
113.	Управління майном	269
114.	Позика	272
115.	Кредит	274
116.	Банківський вклад	276
117.	Банківський рахунок	278
118.	Факторинг	281
119.	Розрахунки	284
120.	Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: основні положення. Ліцензійний договір	289
121.	Створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності	292
122.	Передача виключних майнових прав інтелектуальної власності	294
123.	Комерційна концесія	296
124.	Спільна діяльність	299
125.	Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу	303
126.	Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу	305
127.	Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення	308
128.	Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи	310
129.	Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи	311
130.	Деліктні зобов'язання (зобов'язання з відшкодування шкоди)	312
131.	Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду	316
132.	Відшкодування шкоди, яка завдана злочином	318
133.	Відшкодування шкоди, завданою малолітніми, неповнолітніми	319

- та недієздатними особами
134. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування ядерної шкоди 322
135. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю 324
136. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) 326
137. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Кондикційні зобов'язання 327

Спадкове право

138. Спадкове право: загальні положення 328
139. Спадкування за заповітом 331
140. Спадкування за законом 333
141. Прийняття спадщини. Відмова від спадщини 335
142. Оформлення права на спадщину 337
143. Спадковий договір 339

Навчальне видання

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ.
АЛЬБОМ СХЕМ**

Видання друге, перероблене та доповнене

За загальною редакцією Є.О.Мічуріна

Навчальний посібник

Підписано до друку 13.08.2008. Формат 70х90/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Таймс.
Умов. друк. арк. 16,90.
Зам №5-2008.

ФОП МНО «Видавництво «Юрsvт»
Україна, м. Харків, вул. Дружби народів, 269/8
*(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції - серія ХК №129 від 20.12.2004 р.)*

Замовлення літератури, контакти: Україна, 61183, м. Харків-183, а/с 11263,
тел. 8(0662)34-02-68; факс.(057) 778-34-80
e-mail: ursvit@bk.ru, www.yursvit.org.ua

торгівельний партнер (м. Київ): 8(044)588-14-39

Друкарня ЗАТ «ПОЛІГРАФСЕРВІС»
м. Харків, вул. Червоні ряди, 14

